

Norges miljø- og
biovitenskapelige
universitet

Masteroppgave 2023 60 stp

Fakultetet for miljøvitenskap og naturforvaltning (MINA)

Lokale, regionale, og nasjonale aktørers perspektiver og prioriteringer om villreinforvaltning i Snøhetta villreinområde

Local, regional, and national stakeholders'
perspectives and priorities in wild reindeer
management in Snøhetta wild reindeer area

Erik Sande Henriksen & Linda Forbregd

Naturbasert reiseliv

Villreinen betyr stadig mye for identiteten til sørnorske fjellbygder, men tilstedeværelsen kan også oppleves som en begrensning for arealdisponering og næringsutvikling. Dersom villreinhensyn skal få bred samfunnsmessig aksept må også lokalsamfunnene og «storsamfunnet» trekkes mer aktivt inn i forvaltningen av bestander og leveområder. Kan villreinen og kulturhistorien rundt den også bidra til å styrke tilhørighet, trivsel og næringsutvikling?

Sitat Punsvik & Jaren (2006, s. 175)

Forord

Vi - forfatterne Erik Sande Henriksen og Linda Forbregd avslutter nå denne flere år lange veien mot en mastergrad, og markerer dette ved å levere inn denne omfattende oppgaven som vi er svært stolte av. Vi gikk inn i mastergraden med munnbind, men avslutter den heldigvis uten. Under utvekslingen vår i Alaska ble det krig i Europa, og som resultat av både pandemi og konflikt har vi både før og underveis i mastergraden gått inn i en periode med globalt store utfordringer. Det er ikke å underdrive at de siste to årene har satt ting i perspektiv. Det har det ikke minst gjort faglig, med gode forelesere, innholdsrike og spennende forelesninger. Vi har hatt veldig mye glede av disse to fine, men krevende årene, med et høydepunkt med syv måneder i USA på utveksling og utforskning.

Vi har mange å takke, ikke minst alle lærere fra inn- og utland. En enorm takk til vår hovedveileder professor Øystein Aas for helt avgjørende bistand og akademiske innspill til masteroppgaven. Takk til biveileder postdoktor Hilde Nikoline Hambro Dybsand. Takk til førsteamanuensis Stian Stensland for hjelp til mye forskjellig. Takk til professor Peter Fix fra University of Alaska Fairbanks for gode timer på skolebenken. Takk til alle andre studenter på masterprogrammet for fine år sammen, dere er en flott gjeng! En siste takk til familie og venner som har deltatt med oppmuntring og innspill. Vi kan heller ikke glemme oss selv, takk til deg Linda, og takk til deg Erik - det er vi som har gjort jobben – en jobb vi er stolt av.

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet, Ås 15.05.2023

Erik Sande Henriksen & Linda Forbregd

Sammendrag

Kvalitetsnorm for villrein av 2022 ga resultatet middels kvalitet i fire av ti nasjonale villreinområder, og dårlig kvalitet i de seks resterende (Rolandsen et al., 2022). Én av tre delnormer omhandler leveområder og menneskelig påvirkning, hvor Snøhetta villreinområde fikk dårlig vurdering ettersom ferdselen er på et punkt hvor den forstyrrer villreinens funksjonelle trekkruiter (Rolandsen et al., 2022). Dette prosjektet baserer seg på ønsket om å finne ut hvilke syn ulike sentrale forvaltningsmyndigheter og aktører har til dagens situasjon, vurderingen av utfordringer mellom villrein og menneskelig ferdsel, og hvilke tiltak de ser som aktuelle å eventuelt iverksette. Problemstillingen er som følger: *Hvordan stiller sentrale aktører seg til ulike virkemidler som kan redusere forstyrrelser av villrein som følge av friluftslivets bruk av Snøhetta villreinområde?*

Oppgaven baserer seg mye på to teoretiske rammeverk; konfliktteori som beskriver ulike typer konflikter, og virkemiddelpyramiden som beskriver ulike virkemidler tilpasset norske verneområder. Disse teoriene utgjør interessante rammeverk for diskusjon av funn fra resultatene.

Prosjektet utgjør en kvalitativ metode med dokumentstudium og semistrukturerte dybdeintervju. Snøhetta villreinområde er et område som er mye forsket på, og dokumentstudiet samler sammen en rekke fagstoff for å lettere kunne utnytte dataene fra intervjuene. Dokumentstudiet inneholder blant annet bruken av området og lovverk. Det ble utført 31 semistrukturerte dybdeintervju med forvaltningsmyndigheter, næringsaktører, brukerinteresser og organisasjoner. Majoriteten av intervjuene ble utført fysisk, men det ble også utført en del digitale intervju i tillegg til enkelte skriftlige- og telefonintervju. Dataene ble transkribert og deretter analysert med både induktiv og deduktiv koding.

Dokumentstudiet er omfattende med mange funn. De mest relevante hovedfunnene for intervjuene befinner seg innen menneskelig ferdsel, villreinens arealbruk og trekkruiter, samt sentralt rammeverk for verneområdet. Det fremkommer av flere forskningsartikler at ferdselen på Hjerkinntået fører til arealutviklinger og forstyrrer trekkruiter for villreinen, særlig ferdselsårene langs Snøheimveien og Stropsljødalen som utgjør en barriereeffekt i høysesong (Gundersen et al., 2013a). Snøhetta villreinområde inkludert randsonene er beregnet til 70 000 besøkende pr år, hvor 34-40 000 av disse regnes å være besøkende i nasjonalparken, med 12-13 000 årlig besøkende i kjerneområdet ved Snøheim og Snøhetta (Risan et al., 2021).

Funn fra dybdeintervjuene inneholder også mange funn med ulike nyanseringer. De aller fleste av informantene mener at villreinen i Snøhetta blir forstyrret av den menneskelige ferdselen, og at det burde iverksettes tiltak. Hovedutfordringene som presenteres av informantene er ferdsel fra både organisert og uorganisert moskusturisme, ferdsel som genereres av DNTs hytter og stinettverk, og jegernes aktivitet under villreinjakta. De fleste informantene er enige i at utfordringene er komplekse, og at totalbelastningen som følge av all ferdselen i området er hovedproblemet. En del mener derfor at det må en dugnad til for å bøte med utfordringene. Fremtidige tiltak som foreslås er strengere regulering av moskusturisme, nedlegging/stenging av Snøheim, Snøheimveien, Reinheim og strengere regler eller profesjonalisering av villreinjakta. Få informanter peker på tiltak de selv kan bidra med til dugnaden. En stor andel av informantene ønsker strengere virkemiddel som ferdselsbegrensninger. Hvem, hvor og når eventuelle ferdselsforbud skal gjelde er det derimot uenighet om. Noen aktører ønsker å holde nivået på myke virkemidler slik det er i dag, men understreker at det trengs fler av disse.

Det tegnes flere konflikter gjennom informantene, innad i forvaltningen, mellom aktører, og mellom aktører og forvaltning. Informanter fra den lokale forvaltningen mener at de har for lite ansvar, og at de ofte føler seg overkjørt av Miljødirektoratet når det kommer til tiltak i verneområdet. Flere informanter forteller om konflikt mellom organisert og uorganisert ferdsel, hvor organiserte grupper holder avstand av hensyn til vilt, mens private grupper beveger seg nærmere og forstyrrer viltet. Det presenteres også konflikter mellom jegere og andre brukergrupper i villreinjakta, da det er stor ferdsel på Hjerkinnpataet av en rekke brukergrupper som forstyrrer jegerne og reinen under jakta. I tillegg virker det til å være noen geografiske forskjeller mellom hvor fornøyd de lokale er med forvaltningen, og fremstår som om lokalbefolkning og næringsaktører i Lesja og til en viss grad Sunndal har en mistillit til forvaltningen som ikke fremkommer av informanter fra Dovre og Oppdal.

Hvordan brukerne vil stille seg til eventuelle virkemidler vil vi ikke få svar på i vårt prosjekt. Det er et klart behov for videre forskning på hva angår både effekt av ulike virkemidler, særlig ferdselsbegrensninger, og ønske om sterkere virkemidler.

Abstract

The quality norm of the ten national wild reindeer areas in Norway resulted in mid quality for four of the ten areas, and bad for the remaining six (Rolandsen et al., 2022). One of the subnorms evaluated are habitat area and human impact, where Snøhetta wild reindeer area is classified as bad, due to the disturbance human traffic cause the migratory routes. This project is based on finding out how central natural resource management authority and other stakeholders view the current situation, evaluate wild reindeer and human disturbance challenges, and what management actions they view as appropriate to possibly implement. Main research question: *What does central stakeholders think about different management actions as a goal of reducing human disturbance to wild reindeer?*

Some of the thesis is based on two theoretical frameworks; conflict theory which describes different types of conflicts, and the management actions pyramid which describes different types of management actions adapted for Norwegian protected areas. These theories compose interesting frameworks for discussing findings from the results.

The project composes a qualitative method with a document analysis and semi-structured in-depth interviews. Snøhetta wild reindeer area has been extensively researched, and the document analysis gather a great amount of material which makes it easier to discuss data from the interviews. The document analysis, among other things, includes how the area is used, as well as the areas regulations and laws. 31 semi-structured in-depth interviews were conducted including management authorities, tourism operators, user interests and organizations. The majority of interviews were held physically, some digitally, and a few written and telephone interviews. The data was transcribed and then analyzed by both inductive and deductive coding.

The document analysis is extensive with several findings. The most relevant main finding is within human use, the wild reindeer habitat use and migration routes, as well as the central law framework for the conservation area. Several research articles write that the human use of Hjerkinplatået leads to area avoidance and disrupt migration routes for wild reindeer, especially the human use along Snøheimveien and Stropplsjødalen, which constitute a barrier effect in high seasons (Gundersen et al., 2013a). The Snøhetta wild reindeer area including the buffer zones is calculated for 70,000 visitors per year, of which 34-40,000 area considered to be visitors of the national park, with 12-13,000 annual visitors in the core area at Snøheim and Snøhetta (Risan et al., 2021).

Finding from the in-depth interviews also contain many findings with different nuances. Most of the informants believe that the wild reindeer in Snøhetta are disturbed by human traffic, and that management actions should be implemented. The main challenges presented by the informants are traffic from both organized and unorganized muskox tourism, human use generated by the Norwegian Trekking Association's cabins and trails, and hunters' disturbance during the wild reindeer hunt. Most of the informants agree that the challenges are complex, and that the total load as a result of all human use in the wild reindeer area is the main problem. Some therefore pose that everyone using the area must take some responsibility to reduce their negative impact. Future management actions that are proposed are stricter regulations for muskox tourism, close down Snøheim and Snøheimveien, and implement stricter rules or professionalization of the wild reindeer hunting. Few informants suggest how they themselves can contribute to reduce their negative impact. A large proportion of the informants want stricter management actions such as human use restrictions. On the other hand, there is disagreement among who, where and when any use restrictions should apply. Some informants want to maintain the level of soft management actions as they are today but emphasize that more of these are needed.

Several conflicts are drawn through the interviews, within the management, between stakeholders, and between management and stakeholders. Informants from the local management believe that they have too little responsibility, and that they often feel overrun by the Norwegian Environment Agency regarding management actions in the conservation area. Several informants tell of conflict between organized and unorganized human use, where organized groups keep distance considerate to the game, while private groups walk closer and disturb the animals. Conflicts are also presented between hunters and other user groups in the wild reindeer hunt, as there is a lot of traffic at Hjerkinplataet by a number of users groups that disturb the hunters and reindeer during the hunt. In addition, there seem to be some geographical variations between how satisfied the locals are with the natural resource management, and it appears as if the local population and business operators in Lesja and partially Sunndal have a distrust to the management that is not revealed by informants from Dovre and Oppdal.

We will not get an answer to how users will react to any management actions in our project. There is a clear need for further research regarding both the effect of various management actions, particularly traffic restrictions, and desire for stronger management actions.

Innholdsfortegnelse

FORORD	1
SAMMENDRAG.....	2
ABSTRACT	4
1. INNLEDNING.....	8
1.1. BAKGRUNN/RELEVANS.....	8
1.2. PROBLEMSTILLING, FORSKNINGSSPØRSMÅL OG AVGRENSNING.....	10
1.3. BEGREPSAVKLARING	12
2. TEORI OG SENTRALE RAMMEVERK	13
2.1. KONFLIKTTEORI	13
2.2. VIRKEMIDDELPYRAMIDEN	14
3. METODE	21
3.1. VALG AV METODE OG FORSKNINGSDESIGN	21
3.2. DATAINNSAMLING.....	23
3.2.1. Utvelgelse av caseområde.....	23
3.2.2. Dokumentstudium	23
3.2.3. Dybdeintervjuer	24
3.3. BEARBEIDING, TRANSKRIBERING OG DATAANALYSE.....	29
3.4. VALIDITET OG RELIABILITET	30
3.5. ETISKE BETRAKTNINGER	32
3.6. KRITISK METODEDISKUSJON	34
4. RESULTATER I: DOKUMENTSTUDIUM	35
4.1. VILLREIN OG MENNESKET	36
4.2. HISTORIKK	47
4.3. VILLREINENS BRUK	52
4.4. MENNESKELIG AKTIVITET.....	54
4.5. ORGANISERT OG UORGANISERT FERDSEL	58
4.6. VERNEKATEGORIENE	59
4.7. NATURMANGFOLDLOVEN OG VERNEFORSKRIFTEN FOR DSNP	61
4.8. FORVALTNINGSAPPARATET	63
4.9. KVALITETSNORM FOR VILLREIN	66
5. RESULTATER II: DYBDEINTERVJU	69
5.1. OVERSIKT OVER INFORMANTENE SOM BLE INTERVJUET	69

5.2. VURDERING AV PROBLEMENE SOM VILLREINEN STÅR OVENFOR	71
5.3. VURDERING AV GJENNOMFØRTE TILTAK	92
5.4. SYN PÅ AKTUELLE TILTAK FRAMOVER	98
6. DISKUSJON	113
6.1. OPPSUMMERING AV FUNN FRA INTERVJU	113
6.1.1. <i>Vurdering av utfordringene villreinen står ovenfor</i>	113
6.1.2. <i>Dominerende syn på tiltak og virkemidler</i>	119
6.2. NÆRMERE OM BRUKER- OG INTERESSEKONFLIKTER I DS	121
6.3. VIRKEMIDDELPYRAMIDEN	125
6.4. SVAKHETER, MANGLER OG VIDERE FORSKNING	133
6.4.1. <i>Utvalget av informanter</i>	133
6.4.2. <i>Videre forskning</i>	134
7. KONKLUSJON	135
8. REFERANSER	140
9. VEDLEGG	153
9.1. VEDLEGG 1: INFORMASJONSSKRIV	153
9.2. VEDLEGG 2: INTERVJUGUIDE	156
9.2.1. <i>Intervjuguide forvaltningsaktører og rettighetshavere</i>	156
9.2.2. <i>Intervjuguide næringsaktører og brukerinteressenter, organisasjoner og forbund</i>	161
9.3. VEDLEGG 3: SVARBREV FRA MILJØDIREKTORATET	166

1. Innledning

Innledningen vil fortelle generelt om temaet villrein og ferdsel, samt bakgrunnen for valg av problemstilling og oppgaven for øvrig. Det er blitt viden kjent at villreinen i Norge er både sårbar og truet. Kvalitetsnormen og rødlista gir objektive svar og konklusjoner. Villreinen i Snøhetta er intet unntak. Vi ønsker å undersøke hvordan sentrale aktører relevante i Snøhetta villreinområde forholder seg til resultatet fra kvalitetsnormen spesielt. Er situasjonen virkelig rød? Hva er årsaken? Og ikke minst – hva er det vilje til å gjøre?

1.1. Bakgrunn/relevans

Genetiske undersøkelser viser at villreinen (*Rangifer tarandus tarandus*) slik vi kjenner den i dag vandret nordover fra flere forskjellige refugieområder i Europa etter at isen begynte å trekke seg tilbake mot slutten av siste istid (Andersen & Hustad, 2004; Punsvik & Jaren, 2006). Reinen var trolig den viktigste naturressursen i flere titusener av år for de tidlige menneskene som bosatte seg i store deler av Europa og Skandinavia (Punsvik & Jaren, 2006). Mennesker fulgte sporene til flokkene, og etablerte det vi i dag kjenner som nordmenn (Andersen & Hustad, 2004). Dagens Norge har blitt utviklet med moderne infrastruktur som veger, jernbane, kraftindustri, hytter og påfølgende menneskelig ferdsel, og villreinen sliter med å tilpasse seg mennesket som nabo (Kjørstad et al., 2017). Den samlede belastningen av menneskelig bruk blir stadig høyere, samtidig som menneskets mulighet til å ta i bruk naturen for å forbedre fysisk og psykisk helse er et svært viktig satsingsområde for myndighetene. En befolkning med stadig mer livsstilssykdommer (NHI, 2022) har godt av friluftslivet. Helsegevinstene for samfunnet og den enkelte kan være store, og Miljøverndepartementet (nå KLD) skriver i en rapport fra 2008 at: «For mange vil gleden over naturmøtet og naturopplevelsene være et viktig motiv for å bevege seg i naturen. Dessuten kan den bidra til å forsterke helsegevinsten» (Miljøverndepartementet, 2008, s. 21).

Allemannsretten fra friluftsløven av 1957 gir anledning til nettopp slike naturopplevelser, og gir mennesker anledning til å ferdes til fots hvor som helst på utmark (Friluftsløven, 1957). Det er i dag sterke krefter som jobber for å grunnlovsfeste allemannsretten. 19. juni 2020 sendte sentrale representanter fra: Arbeiderpartiet, Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Venstre, Miljøpartiet De Grønne og Rødt inn forslag om grunnlovsfesting, og forslaget ligger per i dag hos Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité (Stortinget, 2020). I følge DNT haster det og

grunnlovsfeste allemannsretten fordi: «... vi undervurderer hvor stor trusselen mot den norske friluftstradisjonen kan bli i årene som kommer.» (DNT, 2022).

Det naturbaserte reiselivet er et raskt voksende segment både i verneområder i Norge og utlandet (Stensland et al., 2018). Siden opprettelsen av Yellowstone som verdens første nasjonalpark regnes bruken av vernet natur i reiselivssammenheng som økende (Vittersø et al., 1994). Omsetningen og de økonomiske ringvirkningene har også økt de siste årene, og for aktører som driver naturbasert reiseliv har omsetningen vært totalt på mellom 4,6 og 8,1 milliarder kroner i året (Stensland et al., 2018). Det naturbaserte reiselivet har en bakside ved at det kan utgjøre en trussel mot naturmiljøet. Det har blitt hevdet av det naturbaserte reiselivet ikke selv er i stand til å beskytte sitt eget ressursgrunnlag med uttrykket «Tourism destroys tourism». Det finnes likevel gode eksempler der det naturbaserte reiselivet er til fordel for naturmiljøet, for eksempel gjennom at inntekt går til bevaring av naturen, eller fordeler med organisert ferdsel som nasjonalparkstyret i Fulufjellet poengterer: «Mulighetene for å kunne styre aktivitetene i tid og rom, eksempelvis stille vilkår om at bruken begrenses til spesielle arealer/traseer og/eller til spesielle tidsperioder, gjør at en kan unngå at aktiviteten kommer i konflikt med verneverdiene.» (Fulufjellet nasjonalparkstyre, u.å.).

Samtidig som Norge ønsker å legge til rette for økt tilgang på kortreise naturopplevelser og naturbasert reiseliv, er vi nå det siste landet i Europa som har rester av den opprinnelige, europeiske fjellreinen (Andersen & Hustad, 2004). Norge påtok seg et internasjonalt ansvar for arten gjennom Bernkonvensjonen i 1979 (Hambro, 2019), og forpliktet seg med det å sikre en levedyktig bestand av den siste resten av europeisk villrein (Miljødirektoratet, 2018). Likevel ble villreinen listet som nær truet (NT) på norsk rødliste i 2021 (Artsdatabanken, 2021), og Stortinget så seg nødt til å be regjeringen utarbeide en kvalitetsnorm for arten (Kvalitetsnorm for villrein, 2020) som ble publisert i 2022 (Rolandsen et al., 2022).

Norges vernede områder huser flere av de 24 villreinområdene vi har (Norsk villreinsenter, 2023a). De 24 villreinområdene er delt inn i ti nasjonale villreinområder, hvorav villreinen i Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark med omkringliggende verneområder (Norsk villreinsenter, 2023a) er ett av dem. De nasjonale villreinområdene ble foreslått gjennom prosjektet «Villrein & samfunn» av en gruppe med bred kompetanse innenfor berørte brukerinteresser og forskere for at de på best mulig måte skulle kunne møte utfordringene villreinen sto ovenfor. I utgangspunktet kom rådgivningsgruppa frem til ni nasjonale villreinområder, men dette ble senere justert til ti (Andersen & Hustad, 2004). Åtte av disse ti

ligger i nasjonalparker. Flere av områdene er splittet opp grunnet menneskets aktivitet. For Snøhetta villreinområde i Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark er det spesifikt kraftutbygging, E6 og jernbane som har ført til oppstykkingen av leveområdet. Før denne oppstykkingen vandret Snøhettareinen mellom vår- og sommerbeiter i vest mot Mørkekysten, og vinterbeiter i øst mot Rondane og Knutshø (Kjørstad et al., 2017).

I flere tusen år hang alle disse villreinområdene sammen, og villreinen ble jaktet på av de første menneskene som kom til Norge og Skandinavia (Rognes & Myren, 2020). Den naturlige redselen villreinen har for mennesker er nettopp fordi den har blitt jaktet på uten opphold i flere tusen år (Jordhøy, 2001). Villreinen i Snøhetta regnes som genetisk ekte villrein, og derfor har villreinen i Snøhetta en betydelig høyere grad av skyhet enn villrein i mange andre områder (Jordhøy, 2001). Dette får konsekvenser ved at villreinen bryter av sine trekkområder og nektes adgang til viktige beiteområder hvis det er for mye ferdsel i området. Dette kan føre dårligere kondisjon og helse ved at dyrene ikke får i seg næringen de har behov for (Jenssen & Norderhus, 2023). Snøhetta villreinområde regnes ikke som unikt kun grunnet genetikken. Snøhettareinen deler dessuten leveområde med moskusen. Bestandsmålet for moskusen i Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark er på rundt 200 vinterdyr (Rangbru & Sundgård, 2018). Moskusen genererer betydelige mengder turisme til området (Hagen et al., 2006), og Snøhetta villreinutvalg mener at moskusen som en innført art burde fjernes fra Snøhetta villreinområde og heller reetableres i områder uten villrein. Snøhetta villreinutvalg poengterer at moskusen i seg selv som art ikke er utfordringen, men ferdselen den fører med seg (Snøhetta villreinutvalg, innspill til tiltaksplan for Snøhetta villreinområde, 2023). NINA skriver at området er et av Norges mest intakte fjelløkosystemer, med blant annet viktige leveområder for en av de siste opprinnelige villreinstammene i Europa. Verdigrunnlaget er således godt dokumentert (Hagen et al., 2022).

1.2. Problemstilling, forskningsspørsmål og avgrensning

Med eksisterende diskusjoner om allemannsretten skal lovfestes eller innskrenkes ønsker vi å se nærmere på lokale, regionale og nasjonale aktører og interessenters syn på eventuelle, fremtidige virkemidler og restriksjoner av hensyn til villrein. Vi har i denne oppgaven valgt å fokusere på ferdsel som en utfordring for villreinen, og ser stort sett bort fra infrastruktur som hytteutbygging, kraftutbygging, veg og jernbane. Likevel er villreinens utfordringer komplekse, og det er vanskelig å unngå diskusjonen om infrastruktur fullt og helt, i

diskusjonen om villreinens utfordringer i Snøhettaområdet. Snøhetta villreinområde er delt i to delbestander, og vi vil fokusere på øst-stammen, da den er størst i antall dyr og har de største utfordringene med ferdselen på Hjerkinplatået ifølge flere kilder, se for eksempel Myren og Brænd (2023).

For å finne ut hvordan ulike aktører stiller seg til forskjellige tiltak og virkemidler av hensyn til villreinen, har vi valgt en *beskrivende (utforskende)* problemstilling (Jacobsen, 2022). Jacobsen (2022) redegjør for tre typer problemstillinger, hvor en beskrivende (utforskende) problemstilling er preget av begrenset eksisterende kunnskap, er utforskende og søker en forståelse. Vi har i tillegg formet fem forskningsspørsmål som utdyper, strukturerer og spesifiserer målet med undersøkelsen.

Problemstilling: Hvordan stiller sentrale aktører seg til ulike virkemidler som kan redusere forstyrrelser av villrein som følge av friluftslivets bruk av Snøhetta villreinområde?

Forskningsspørsmål:

1. Hvordan vurderer sentrale aktører for bruk og forvaltning av Snøhetta villreinområde forholdet mellom villrein og friluftslivsinteresser?
 - Hva mener aktørene eventuelt er problemer og utfordringer?
2. Hvilke virkemidler anser sentrale aktører i Snøhetta villreinområde som nødvendige for å ivareta og balansere villrein- og friluftslivsinteresser?
3. Hvilke konflikter kan identifiseres blant aktørene i Snøhetta villreinområde?
4. Varierer synet på forvaltning og vern av villrein mellom aktørene og de ulike geografiske delene av nasjonalparken?
5. Har kvalitetsnormen (2022) påvirket synet på relevante og nødvendige tiltak for villreinen hos sentrale aktører i villreinområdet?

1.3. Begrepsavklaring

Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark

Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark, heretter kalt DSNP omfatter ikke hele Snøhetta villreinområde. Likevel ligger majoriteten av villreinområdet innenfor nasjonalparken og derfor er også villreinen et av hovedverneformålene i nasjonalparken som dekker et areal på cirka 1830 kvadratkilometer (Forskrift om vern av Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark, Sunndal, Nasset, Oppdal, Dovre og Lesja, 2018).

Snøhetta villreinområde

I Snøhetta villreinområde inngår hele leveområdet til stammen av villrein i og rundt nasjonalparken. Området det refereres til innbefatter imidlertid ikke nærliggende stammer i Knutshø, Reinheimen eller Rondane. Villreinområdet er delt i to delområder, i Snøhetta øst, og Snøhetta vest. Områdene er henholdsvis 2100 og 1200 kvadratkilometer stort. Området forvaltes som to delområder på grunn av Aurlautbyggingen med tilhørende veier og hyttefelt. Utbyggingen har som konsekvens at villreinen i praksis ikke krysser mellom øst og vest og derfor blir bestandene forvaltet som to delområder (Jordhøy, 2001). Vi vil bruke navnene Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark (DSNP), og Snøhetta villreinområde i oppgaven. Det er hovedsakelig Snøhetta øst som er vårt fokus. Årsaken til vårt hovedfokus er at majoriteten av stammen og de største utfordringene blir presentert å ligge der. Dette av naturlige årsaker, blant annet grunnet E6, jernbane og menneskelig bruk (Myren & Brænd, 2023).

Ferdselsreguleringer og ferdselsforbud

Ferdselsreguleringer og ferdselsforbud kan gjelde type aktiviteter, eller i tid og sted. Det er eksempelvis en eksisterende regulering i DSNP som ikke gir generell tillatelse til å benytte sykkel inne i nasjonalparken (Dovrefjell nasjonalparkstyre, u.å. a). Hvor ferdselsreguleringer ofte begrenser aktiviteten i et område, vil ferdselsforbud forby en type aktivitet, eller all ferdsel i geografisk eller tidsmessig avgrensede områder (Miljødirektoratet, 2023).

Ferdselsforbud presenteres slik av Miljødirektoratet: «Noen verneområder har ferdselsforbud i bestemte tider av året. I disse periodene er det forbudt å ferdes i området. Ferdselsforbudet er satt for å unngå forstyrrelse av dyrelivet.» (Miljødirektoratet, 2023). Et eksempel på ferdselsforbud ved DSNP, er Fokstumyra naturreservat hvor ferdsel er forbudt utenom merket sti fra 1. mai til 1. august for å unngå forstyrrelser i hekketiden (Brown et al., 2013).

2. Teori og sentrale rammeverk

Litteraturgjennomgangen vil ta for seg to relevante teorier til problemstillingen som omhandler ulike virkemidler som blir brukt i norske verneområder (virkemiddelpyramiden), samt ulike typer konflikter (konfliktteori).

2.1. Konfliktteori

Konflikter blant brukergrupper i verneområder er sentralt, og under skal vi se på ulike type konflikter presentert i boka *Studies in Outdoor Recreation: Search and Research for Satisfaction* (Manning, 2011).

Interpersonal conflict og *social value conflict* er sentrale konfliktteorier innen rekreasjon. *Interpersonal conflict* omhandler brukere av det samme området i samme tid, eksempelvis ved at turgåere og jegere bruker samme sti. *Social values conflict* omhandler brukere som ikke nødvendigvis er i direkte konflikt med andre brukere av annen aktivitet, f.eks. turgåere og jegere i samme nasjonalpark. Dette er eksemplifisert ved (Vaske, 2017) der det ble gjennomført en undersøkelse blant brukere som gikk på ski og kjørte snøscooter i Colorado, USA. 30% av skigåere opplevde konflikt i social values, og 34% opplevde interpersonal conflict. Til sammenligning opplevde 81% av snøscooterkjørerne ingen konflikt (Jacob & Schreyer, 2018; Vaske, 2017).

Man deler gjerne konflikter innen rekreasjon inn i fire typer; intra-activity, inter-activity, managers, og other resource users. Intra-activity regnes som konflikter og spenninger i den samme gruppen av brukere, eksempelvis konflikter innen jegermiljøet i Snøhetta. Inter-activity er spenninger og konflikter innen forskjellige miljøer av brukere, eksempelvis jegere og turgåere. Managers regnes som spenninger og konflikter mellom forvaltningsaktører og brukere. Eksempelvis konflikter mellom Dovrefjell nasjonalparkstyre og jegermiljøet. Other resource users regnes som interessekonflikter innad i næringsaktører/industri. Dette kan være konflikter mellom guideselskap som f.eks. lever av moskussafari.

En rekke faktorer bidrar til å skape konflikter, og graden av alvorlighet. Disse presenteres som activity style, resource specificity, mode of experience, tolerance of lifestyle, og expectations. Activity style er hvor stor grad man involverer seg i en bestemt aktivitet, eksempelvis ved at man bruker halve sommerferien på en lengre telttur i et bestemt område. Resource specificity

omhandler graden av nærhet man har til et bestemt sted, eksempelvis at man har ferdes i et bestemt område siden barndommen. Mode of experience regnes i hvor stor grad man i stor grad behersker aktiviteten og miljøet man oppholder seg i. Tolerance of lifestyle er graden av egenaksept overfor andre livsstiler og måter å eksempelvis utøve en aktivitet på. Dette kan være om man overnatter i telt eller på DNT-hytte i reinsjakta og aksepten man har ovenfor de som gjør ting annerledes enn seg selv. Expectations er forventningene man har overfor en bestemt aktivitet. At man for eksempel forventer å se moskus når man betaler for moskussafari. Safety omhandler opplevd sikkerhet, og at det man gjør oppleves trygt. Eksempelvis at man opplever overskudd og trygghet i møte med en moskusflokk på nært hold.

I eksempel fra konfliktteori til Robert Manning eksemplifiseres sosiale verdier mellom ikke-jegere, og jegere. Selv om det ikke er kontakt mellom inter-activity brukergruppene påpekes det at de som ikke selv er jegere kan komme i konflikt med jegere om de mener at jakt er en upassende rekreasjonsaktivitet (Manning, 2011).

2.2. Virkemiddelpyramiden

Det er en rekke tiltak man kan gjennomføre for å oppnå en ønsket effekt. Under ser man figur 1, virkemiddelpyramiden presentert i NINA temahefte 73. Pyramiden er bygd opp av fire tiltak: forebyggende, informative, fysiske og juridiske. Tiltakene brukes gjerne med formål om å endre brukeres ferdsel sårbare økosystemer. Tiltakene kan brukes hver for seg eller i sammenheng for å oppnå ønsket effekt. Første forebyggende tiltak er god kvalitet og design på infrastruktur. Det fremmes at dette forebyggende tiltaket kan være holdningsskapende og bidra til at de besøkende oppnår en adferd som er hensynsfull i det gitte området (Hagen et al., 2019).

Figur 1: Figuren presenterer ulike tiltak som kan ta vare på verneverdiene i norske verneområder. Tiltakene spenner seg fra forebyggende tiltak og juridiske tiltak, der det i øverste instans kan være aktuelt å innføre regulering av ferdsel. Hentet fra: (Hagen et al., 2019, s. 105).

Informative tiltak gjennom opplysning og informasjon er gjerne tiltak som informasjonsskilt, eller informasjon på typiske nettsider man besøker før man drar på tur. Informasjonen og opplysningen kan gjerne være opplysninger om at det finnes villrein i området, at villreinen er sårbar, og at det ikke burde forstyrres. Likevel er det viktig å legge til grunn forskningsartiklene til både Ballantye & Hughes (2006) og Marschall et al. (2017) som undersøkte hvilken type informasjon de besøkende ønsket, og mente hadde størst effekt. Ballantye & Hughes (2006) fant at skilt og informasjon som fokuserte på helsen og sikkerheten til dyrene var av størst effekt. Marschall et al. (2017) fant at det mest essensielle var ikke at man skulle holde avstand til dyrene, men hvorfor man skal holde avstand. Opplysning og informasjon som appellerte til de besøkendes empati hadde altså størst virkning. Det ble gjort en undersøkelse fra kysten av New Zealand som undersøkte om skilting endrer folks oppførsel til det bedre vedrørende ønske om å oppleve og se pelsseier. Studien konkluderer med at skiltingen ikke endret folks oppførsel til å følge opplyste reguleringer (Acevedo-Gutiérrez et al., 2010). På den andre siden viser forskning fra Allbrook & Quinn (2020) at skilting drastisk reduserte de besøkendes nærhet til reirene til fugler på en øy like utenfor Irland (Allbrook & Quinn, 2020). Skilt i et marint verneområde i Australia var ineffektivt grunnet designet, størrelsen og plasseringen på skiltene (Martin et al., 2015). Varselskilt og andre advarsler viste seg å være det mest effektive virkemiddelet for vern av en liten fuglekoloni i Portugal, forskerne anslår at grunnet denne suksessen var fuglene 34

ganger mer suksessfulle med hekkingen (Medeiros et al., 2007). Forskerne så ikke på effektene av skilting og varsling separat.

Når man ser på resultatene av hvilke grupper som endret oppførsel ved skilting og ikke, ser forskerne Allbrook & Quinn (2020) at naturfotografer var den eneste gruppen av besøkende som oftest ikke fulgte reguleringene. Samtidig viser forskning fra (Marchall et al., 2017) at familier hadde den mest inntrengende oppførselen i forbindelse med mulighet for å se sel ved et sted på Island.

En rekke artikler ser nærmere på hvordan forskjellige utforminger på skilt kan påvirke den opplevde effektiviteten. Funn viser at brukerne ønsket skilt som forklarte langtidsvirkningene av deres oppførsel rundt ville dyr (Ballantye & Hughes, 2006). Forskerne presiserer også at skilt med dårlig informasjon forårsaket frustrasjon hos flere av de som utøvet rekreasjonelt fiske ved et marint verneområde i Australia (Martin et al., 2015). Forskning gjort ved et marint verneområde i San Diego, California fant at en større del av de besøkende visste at de befant seg ved eller i det beskyttede området som i utgangspunktet ikke er åpent for besøkende (Tydlaska & Edwards, 2022).

Veiledning og utdanning er neste tiltak og her vil man fortsatt informere brukere i et bestemt område, men med et fokus på veiledning og utdanning. Eksempelvis ved naturveiledning hos Norsk villreinsenter. Et litteraturstudie som så på bevisstheten blant personer som drev rekreasjon i områder med viltlevende dyr fant at de fleste ikke var klare over konsekvensene deres besøk hadde på vilt. Respondentene viste seg å ha en tendens til å rettferdiggjøre deres besøk og konsekvensene av det (Gruas et al., 2020).

En artikkel som så på de besøkendes følelser etter å ha deltatt på viltturisme viser at læring under opplevelsen hadde den største virkningen på de besøkendes respekt og bekymring for arten de så (Ballantyne et al., 2011). Interessant forskning gjort i Pacific Rim National Park and Reserve i Vancouver, Canada viste at de besøkende som hadde mest økologisk kunnskap forårsaket størst skade, mens de som hadde minst kunnskap gjorde minst skade (Alessa et al., 2003). Likevel viser forskning gjort i South Devon, i Storbritannia at gjestene som hadde minst kunnskap om marine dyr mente at båten de satt på under en safari kunne kjøre nærmere selene enn de som hadde stor interesse for marine dyr (Curtin et al., 2011).

Fysiske tiltak innen konkret arealforvaltning er neste på pyramiden, og det siste tiltaket som ikke utfordrer allemannsretten. Her er kanalisering og tilrettelegging sentralt. Ved etablering

av ferdselsårer som gjør det enkelt å ferdes, men også fjerning av stier og hytter vil man kunne oppnå ønsket effekt. Ved å fjerne en parkeringsplass kan man ganske enkelt forhindre ferdsel ut fra det aktuelle området. Allemannsretten står sterkt i Norge, og direkte strategier som å rasjonere, fordele, avskrekke og håndheve, utfordrer nettopp allemannsretten, og er lite brukt i Norge. Tiltaket er vanligere å bruke i store verneområder i utlandet som Yellowstone National Park som har over 3 millioner besøkende årlig, hvor man også må betale for å besøke nasjonalparken (Mansfield et al., 2008).

Eksempel på større kanaliserende tiltak i DSNP er moskusstien, VP og Snøheimveien. Moskusstien ble etablert i årene 2016-2017. Ifølge NINA Rapport 2061 har stien vært en suksess målt etter kriteriene. Forskerne påpeker at den er kanaliserende, og at den samtidig har vært i stand til å ta imot mange nye besøkende (Gundersen & Rød-Eriksen, 2022). I NINA Rapport 1754 blir turistattraksjonen Viewpoint Snøhetta trukket frem som fungerende etter hensikten, ved at de aller fleste besøkende går tur/retur til paviljongen. Forskerne påpeker at VP fungerer som en «pull-faktor». Det blir likevel påpekt at det er lite som tyder på at VP har fungert avlastende for villreinen. Tellere i nærheten viser at bruken av Hjerkinnpataet fortsatt er økende. Forskerne mener derfor at det er viktig å betrakte VP som en attraksjon som har trukket til seg mange nye besøkende som ellers ikke ville ha besøkt området. Det blir også belyst at plasseringen av VP har medført økt press på villreinen. Først og fremst blir dette påpekt å være lokal arealunnvikelse vinterstid da VP ligger nært viktige trekkpassasjer (Gundersen et al., 2019). Snøheimveien blir undersøkt i NINA Rapport 1313, og forskerne konkluderer med at formålet med Snøheimveien er vellykket i så måte ved at bussregime tar majoriteten av de besøkende inn og ut fra Snøheim. Dette til forskjell fra før reguleringen ble innført hvor man kunne kjøre Snøheimveien med personbil. Det blir likevel belyst at det er flere utfordringer knyttet til veien. Forskerne påpeker en tydelig endret adferd hos villreinen i barmarksesongen da veien ligger langs et viktig trekkområde (Gundersen et al., 2017). Snøheim turisthytte er i 2023 åpen fra 23. juni til 08. oktober, resten av året er hytta stengt (DNT, 2023).

Når det snakkes om ferdselsreguleringer finnes det ingen adekvat definisjon av hva som er ferdselsreguleringer selv om det er relativt utbredt i norske verneområder. I 2010 var det innført ferdselsreguleringer i over 2000 verneområder. Antallet ferdselsreguleringer viser at det er et mye brukt virkemiddel (DNT, 2010). I NINA-rapport 1518 fremkommer dette om ferdselsreguleringer:

[...] innebefatter et vidt spekter av reguleringer og kan blant annet omhandle teltforbud og forbud mot sykling og ridning. Ferdselsforbud er brukt i enkelte verneområder til bestemte tider som oftest knyttet til hekking (F. eks fuglefjell vernet som naturreservat), sårbar vegetasjon og i noen tilfeller villreinens kalvingsområder... (Selvaag & Aas, 2018, s. 21.).

På Miljødirektoratets sider står det at: «Reguleringa skal gjelde ei konkret strekning eller eit konkret avgrense område. Den kan ikkje gjelde generelt over eit større område. Det vil til dømes ikkje vere høve til generelt å forby sykling på stia i eit større markaområde.» (Miljødirektoratet, 2022). Hjemmelen for ferdselsreguleringer i utmark finnes blant annet i § 2 i friluftsløven for ferdsel i utmark (Miljødirektoratet, 2022).

Ferdselsreguleringer kan innføres ved flere paragrafer i naturmangfoldloven av 2009, blant annet § 34. «(forskrifter om verneområder)». Fjerde ledd: «Innenfor den rammen som gjelder for den enkelte vernekategori, kan Kongen i forskriften forby eller regulere virksomhet eller ferdsel som i seg selv eller sammen med annen bruk kan motvirke formålet med vernet.» (Naturmangfoldloven, 2009, § 34). Ifølge dosent Holth ved fakultetet for landskap og samfunn, samt institutt for eiendom og juss ved NMBU er det tre begrensninger ved § 34, dette er: Rammene som gjelder for den enkelte vernekategori, jf. nml. § 35. Verneforskriftens formål (den enkelte verneforskrift), og bærekraftig bruk som bygger opp under verneformålet (Fredrik Holth, personlig kommunikasjon, 13. oktober 2022). Felles for vernevedtakene er at de fastsettes ved forskrift (Kongen i statsråd). Innenfor de fem kategoriene vern er nasjonalparker spesifikt adressert i § 35. nasjonalparker. Andre ledd i paragrafen belyses som sentral av dosent Holth. Andre ledd:

I nasjonalparker skal ingen varig påvirkning av naturmiljø eller kulturminner finne sted, med mindre slik påvirkning er en forutsetning for å ivareta verneformålet. Forskriften skal verne landskapet med planter, dyr, geologiske forekomster og kulturminner mot utbygging, anlegg, forurensning og annen aktivitet som kan skade formålet med vernet, og sikre en uforstyrret opplevelse av naturen. Ferdsel til fots i samsvar med friluftsløvens regler er tillatt. Slik ferdsel kan bare begrenses eller forbys i avgrensede områder i en nasjonalpark, og bare dersom det er nødvendig for å bevare planter eller dyr... (Naturmangfoldloven, 2009, § 35).

I vernets øvre grense belyses det av dosent Holth at ferdsel til fots i samsvar med friluftslovens regler er tillatt (Fredrik Holth, personlig kommunikasjon, 13. oktober 2022).

Paragraf 33 i naturmangfoldloven er sentral, og da er det spesielt bokstav d som er særlig relevant til nasjonalparker: «større intakte økosystemer, også slik at de kan være tilgjengelige for enkelt friluftsliv». Dosent Holth beskriver enkelt friluftsliv som ferdsel til fots, helt uavhengig av hvor mange som ferdes (Fredrik Holth, personlig kommunikasjon, 13. oktober 2022).

Det er ingen kjente ferdselsreguleringer i Norske nasjonalparker, selv om nesten alle nasjonalparker har hjemmel til det i forskrift. Som drøftet er det § 7 i verneforskrift for DSNP som i utgangspunktet legger til rette for å forby ferdsel. Utfordringene rundt dette kan konkret belyses som ved professor Hans Christian Bugge: «Miljøskader er ofte et resultat av en rekke enkelthandlinger som hver for seg gir minimale virkninger, men som i sum gir et utilsiktet/uønsket resultat» (Bugge, 2022).

Dette er også adressert i naturmangfoldloven med eget prinsipp i § 10 «(økosystemtilnærming og samlet belastning)»: «En påvirkning av et økosystem skal vurderes ut fra den samlede belastningen som økosystemet er eller vil bli utsatt for.» (Naturmangfoldloven, 2009, § 10).

Direktoratet for naturforvaltning, Friluftslivets Fellesorganisasjon publiserte i 2009 en undersøkelse som blant annet så på hvordan befolkningen stiller seg til eventuelle ferdselsreguleringer. Undersøkelsen ble gjennomført ved spørreskjema på telefon og antall respondenter var 1004 personer. I spørsmål 18 «Hvor enig er du i at følgende representerer en trussel mot allemannsretten? Svarte 43% av respondentene at «Ferdelsbegrensninger i verneområder» er en trussel mot allemannsretten. 37% av respondentene ganske- eller helt uenige, 20% var hverken enige eller uenige eller vet ikke/kan ikke svare (Wergeland, 2009, s. 40). I NINA rapport 1518 «Sammenstilling av eksisterende kunnskap om befolkningens holdninger til verneområder i Norge» påpeker forskerne at nesten halvparten av respondentene mener verneområder er:

...meget avgjørende for å hindre ødeleggelsen av verdifulle områder på land (...) En stor andel mener også at verneområdene er avgjørende for å beskytte truede dyr og planter (...) En noe lavere andel mener at verneområder er avgjørende for å fremme naturvennlig bruk av landareal og stimulere turisme og friluftsliv. (Selvaag & Aas, 2018, s. 17).

Det ble gjort en studie gjort i et urbant verneområde i San Diego, California som viser at ferdselsreguleringer utenom etablerte stier var effektivt for å redusere ulovlig bruk utenom stiene. Funnene viser en nedgang på 66% for ulovlig ferdsel i sårbar natur. Likevel førte forbudet til konflikter blant brukergrupper av området. Forskerne presiserer viktigheten av balansegangen rundt forbud og kunnskapsheving om hvorfor forbudet er satt i verk. Likevel viser artikkelen at endring i oppførsel gjennom kunnskapsheving ikke nødvendigvis er det beste alternativet (Greer et al., 2017).

3. Metode

I dette kapittelet gjør vi rede for hvilke metoder vi har brukt for innsamling av data, hvorfor vi har valgt disse, hvordan vi har gjennomført innsamling og bearbeiding av data, samt styrker og svakheter med metodene.

3.1. Valg av metode og forskningsdesign

Det er valgt to metoder for denne undersøkelsen, dokumentstudie og semi-strukturerte dybdeintervju. Kombinasjonen av disse ble valgt med formål om å kunne besvare problemstillingen best mulig. Det redegjøres videre for de vanligste metodene å bruke i et forskningsprosjekt, hvilke metoder vi har benyttet oss av, og begrunnelse for det.

Det finnes to hovedretninger innenfor samfunnsvitenskapelig forskning, kvantitativ og kvalitativ metode (Jacobsen, 2022). En kvantitativ metode krever en større form for pre-strukturering i forkant av undersøkelsen, hvor man i stor grad ser forskerens forståelse av virkeligheten fremfor respondentens. Denne metoden er mindre tidkrevende per respondent, noe som gjør det lettere å få et større antall respondenter som også gjerne fører til høyere generalitet enn ved kvalitativ metode. Ved kvalitativ metode er det naturlig med en lav form for pre-strukturering som gjør at informanten blir friere til å kunne redegjøre for sin mening med en høyere grad av nyansering, da forskeren i mindre grad styrer eller legger føringer på informasjonen respondenten gir. Likevel er det viktig å merke seg at forskeren er svært viktig i prosessen med analyse og tolkning av datamaterialet, og står i større fare til å ubevisst påvirke analysen med egne tolkninger enn ved analyse av kvalitative data (Jacobsen, 2022).

For å kunne komme frem til et best mulig svar på problemstillingen, fant vi det mest hensiktsmessig å velge en lav grad av pre-strukturering med kvalitativ metode. Dette for å legge minst mulig føringer for respondentenes svar, og for lettere å danne en forståelse av informantenes meninger med mulighet for en høyere grad av nyansering. Vi mener at problemstillingen ikke krever et hundretalls respondenter som gir oss lite men konkret informasjon, men et mindre antall informanter som har mulighet til å gi forklarende, detaljert og utdypende informasjon. Vi valgte et tverrsnittdesign som er et kostnadseffektivt undersøkelsesopplegg som ser på et øyeblikksbilde av situasjonen, fremfor å fokusere på en utvikling over tid (Jacobsen, 2022). Vi mener likevel at det er relevant å se litt på historikken og fremtiden til interaksjonen mellom villreinen og den menneskelige ferdselen i området, da

det faller veldig naturlig for informantene, men også for å skape et bedre bilde over situasjonen i dag og skape forståelse for de tiltakene/virkemidlene som blir presentert i oppgaven.

Når det kommer til forskningsdesign skiller man mellom intensive og ekstensive undersøkelsesopplegg (Jacobsen, 2022). Intensive opplegg går i dybden hvor man studerer relativt mange nyanser, men få enheter. Her ønsker man gjerne å få en detaljert og grundig forståelse, både av hvordan virkeligheten oppfattes og er, men også av hvordan ting henger sammen. Med ekstensive opplegg går man ikke like mye i dybden, men mer i bredden. Med ganske mange enheter fokuserer man på noen forhåndsbestemte variabler, hvor det blir vanskeligere å fange opp alle nyanser, gjerne med et mål om å finne ut hvor vanlig eller uvanlig et fenomen er (Jacobsen, 2022).

En casestudie gir muligheten til å avgrense problemstillingen til å fokusere på én spesiell enhet som vi er interesserte i å undersøke (Jacobsen, 2022). Man kan ha flere forskjellige typer enheter på forskjellige nivå, og disse avgrenses gjerne både i tid og rom. *Absolutte enheter* er det laveste nivået av enheter, og undersøker enkeltindivider som ikke refererer til andre enn seg selv. På et høyere nivå kan man undersøke en *kollektiv enhet* som består av flere absolutte enheter, for eksempel en gruppe eller et avgrenset område med ulike interesser (Jacobsen, 2022).

Vi har valgt et intensivt undersøkelsesopplegg med casestudie for å kunne gå i dybden og få en grundigere forståelse for informantenes meninger og ulike nyanser innad og imellom informantene og informantgruppene. Dette gir oss mindre tid til å intervju et større antall informanter, men vi kan skape god forståelse for de informantene vi får informasjon fra. Med en casestudie kan vi avgrense problemstillingen og lettere fordype oss i ett spesifikt område (Jacobsen, 2022), samtidig som det gir oss muligheten til å velge informanter både på lokale, regionale og nasjonale nivå, og både vi og informantene får mer spesifikke elementer og diskusjoner å forholde oss til.

3.2. Datainnsamling

Dette delkapitlet redegjør for hvilke metoder som er fulgt i prosessen med datainnsamling, og hvorfor disse metodene er valgt.

3.2.1. Utvelgelse av caseområde

Snøhetta er at av de nasjonale villreinområdene. De nasjonale villreinområdene beskrives som «... fjellområder som er spesielt viktige for villreinens fremtid i Norge.» (Bjørnøy, u.å.). Snøhetta villreinområde i DSNP ble vurdert til et område som er av spesiell viktighet for villreinens fremtid og inngår dermed blant de ti nasjonale villreinområdene. Snøhetta villreinområde blir beskrevet som et praktisk talt intakt høyfjellsøkosystemet (Miljødirektoratet, 2021). Vi valgte å fokusere spesielt på Snøhetta villreinområde fremfor en mer generell tilnærming for å kunne drøfte og undersøke spesifikke detaljer til tiltak med respondentene våre, samt å kunne intervjuer både lokale, regionale og nasjonale aktører som har relevans til området, og tema. Vi har begge også en lokal tilknytning til området, Sande Henriksen er fra Sunndal kommune i den nord-vestre delen av villreinområdet, og Forbregd er fra Oppdal kommune i den nord-østlige delen av Snøhetta villreinområde. Det er en fordel vi ser på som betydningsfull - vi kjenner området og lokale forhold. Vår bruk av området innebærer blant annet reinsjakt og friluftsliv. Snøhetta villreinområde strekker seg inn i flere kommuner og fylker, Sunndal, Oppdal, Dovre, Lesja, Rauma og Molde kommuner, disse kommunene ligger i følgende fylker, Møre og Romsdal, Trøndelag, og Innlandet. Kompleksiteten er derfor til stede når man skal forsøke å sammenstille dette. Utfordringene i villreinområdet har paralleller til flere andre, blant annet Hardangervidda og Rondane, vi har derfor en innstilling om at våre funn skal kunne være relevante også i andre områder der problemstillingene er tilnærmet like. Dette danner grunnlaget for vår utvelgelse av case-villreinområde.

3.2.2. Dokumentstudium

Grunnet at Snøhetta villreinområde er såpass omfattende hva angår historie og tidligere forskning, har vi valgt å også gjøre et dokumentstudie. Dette gjør at vår metode havner på en mixed methods med både kvalitative dybdeintervju og dokumentstudie. Et dokumentstudie består av data beskrevet gjennom tekst og/eller bilder som er undersøkt uten forstyrrelsen som

oppstår fra en forsker under et intervju (Silverman, 2022), og kan gi et tidsbilde av tidligere hendelser (Tjora, 2010). Dersom dokumentstudie brukes som tilleggsdata til en annen metode, kan det være en fordel å samle inn dokumentdataene tidlig i prosessen slik at dette kan brukes i utarbeidelsen av videre metoder (Tjora, 2010). Dokumentstudiet gir en grundig bakgrunnsforståelse av området som ble brukt ved utarbeidelsen og gjennomføringen av intervjuene slik Tjora beskriver, samt gjør det lettere å sette seg inn i resultatene fra intervjuene som er gjennomført. Dokumentene som inngår er stort sett forskningsarbeider, lovtekster og forvaltningsrelevante planer, som gir en forståelse for både historien til området, samt situasjonen slik vi kjenner den gjennom forskning i dag.

3.2.3. Dybdeintervjuer

Målet med dybdeintervjuer er ifølge Tjora (2010) å skape en situasjon hvor man som intervjuobjekt får muligheten til å snakke relativt fritt rundt spesifikke temaer som forskeren har forhåndsbestemt. Det er viktig å ha god tid, skape en avslappet stemning og stille åpne spørsmål for å gi informanten mulighet til å gå i dybden og reflektere over temaene som diskuteres, gjerne gjennom å snakke om egne erfaringer og meninger. Med dybdeintervjuer ønsker man gjerne å studere meninger, holdninger og erfaringer (Tjora, 2010).

Forskningsintervju kan utformes med ulik grad av struktur og åpenhet (Jacobsen, 2022; Thagaard, 2013), med *strukturerte*, *semistrukturerte* og *ustrukturerte intervju* (Gujord et al., 2021). Strukturerte intervju følger en intervjuguide med fullstendige formulerte spørsmål i en bestemt rekkefølge, en metode som har en mer kvantitativ tilnærming, men som regnes som kvalitativ da informanten kan utforme svarene sine fritt (Jacobsen, 2022; Thagaard, 2013). Som en motsetning har man ustrukturerte intervju som ligner mer en åpen samtale med forhåndsbestemte temaer fremfor spørsmål (Gujord et al., 2021; Thagaard, 2013), en metode som egner seg godt som en innledning til en undersøkelse for å definere temaer som kan brukes i den videre undersøkelsen (Thagaard, 2013). Semistrukturerte intervjuer er den mest brukte formen for intervju, da den gir mulighet for en åpen samtale med informanten, men samtidig har en viss struktur av temaer som sikrer forskeren i å ta opp de tema som er viktige for problemstillingen (Gujord et al., 2021; Jacobsen, 2022; Thagaard, 2013). Med en slik struktur kan forskeren følge informantens fortelling, og deretter variere rekkefølgen på temaene/spørsmålene (Thagaard, 2013).

For å kunne strukturere intervjuene benyttet vi oss av en intervjuguide (Tjora, 2010), for å sikre at vi kom inn på alle de viktige temaene for å besvare problemstillingen (Jacobsen, 2022). Vi valgte en semistrukturert fremgangsmåte, da vi ønsket å skape en naturlig samtale med god flyt, men likevel sikre at vi kom inn på alle de viktige temaene og spørsmålene for å besvare problemstillingen (Gujord et al., 2021; Jacobsen, 2022; Thagaard, 2013). Det ble utarbeidet to versjoner av en semi-strukturert intervjuguide, da vi så behov for å stille litt ulike spørsmål til noen av gruppene. Én versjon ble derfor rettet mot forvaltningsaktører, og én mot næringsaktører og brukerinteressenter. Spørsmålene til intervjuguiden ble utarbeidet med tanke på problemstillingen og forskningsspørsmålene til oppgaven, samt med bakgrunn i de tre fasene med *oppvarming*, *refleksjon* og *avrunding*, med supplerende *oppfølgingsspørsmål* (Tjora, 2010). Underveis i intervjuene ble spørsmålene i tillegg tilpasset ut ifra om informanten kjente til Snøhetta villreinområde spesifikt. Ved tilfeller hvor informanten ikke hadde konkret kjennskap til området ble det stilt spørsmål om villreinområder og interesser generelt i landet. Dette gjaldt spesielt informantene fra nasjonal forvaltning, næring og brukerinteresser.

Det finnes mange ulike former å gjennomføre et intervju på, fysisk, digitalt, telefon, nettpat og/eller e-post (Jacobsen, 2022). Den fysiske formen skiller seg ut fra de andre, da den har en fysisk nærhet mellom forskeren og informanten, noe som gir en dynamisk, tett og informasjonsrik kommunikasjon. Likevel fører denne formen med seg sine negative sider gjerne med reisetid og reisekostnader. Digitale intervjuer skaper en større avstand mellom forsker og informant, selv om man nå ser et mindre skille mellom fysiske og digitale intervju ettersom man generelt er blitt mer vant til det digitale etter coronapandemien, og er et godt alternativ til fysiske intervju med mindre bruk av tid og økonomiske kostnader. Intervjuer over nettpat eller e-post blir ofte mer oppstykket og har lengre tidsavbrudd mellom spørsmål og svar, likevel kan man lettere få tak i personer som er sosialt eller geografisk isolert, og det er mindre kostbart i tid, særlig da svaret kommer ferdig transkribert, og informantene kan oppleve denne intervjuformen som mer befriende (Jacobsen, 2022). Tjora (2010) skriver at det kan være greit å la informantene bestemme sted for gjennomføring av de fysiske intervjuene. Steder som informantenes arbeidssted eller hjem hvor informanten gjerne føler seg trygg vil ofte bidra til en avslappet stemning (Tjora, 2010).

Det var fra start et ønske om å gjennomføre de aller fleste intervjuene som fysiske dybdeintervju for å lettere kunne oppnå en god flyt i samtalen med mindre avbrudd, og for å etablere en tillit og åpenhet (Jacobsen, 2022). Fysiske intervju ble gjennomført med de aller

fleste av informantene til de ulike aktørene i Midt- og Sør-Norge. De intervju som ikke lot seg gjøre fysisk, gjerne grunnet ønske fra informanten eller geografisk stor avstand og/eller mangel på tid, ble gjennomført digitalt ved videokonferansetjenesten Teams. Vi hadde gode opplevelser både med de fysiske og digitale intervjuene, og har derfor vurdert disse på samme måte i resultatet. Informantene som ikke ønsket intervju, ble gitt muligheten til å svare skriftlig på intervjuguiden som da ble tilsendt over e-post. Disse intervjuene bærer preg av mye kortere og enklere svar, og vi har derfor valgt å ikke bruke sitater fra disse intervjuene i oppgaven.

De aller fleste intervjuene ble gjennomført i en tre ukers periode i januar 2023 noen i februar 2023, og de aller siste i mars 2023. Dette begrunnes en til dels utfordrende kommunikasjon med sene svar fra flere av informantene som sa seg villige til å stille. Samtlige intervju ble gjennomført av oss begge, for at vi skulle få fullt innblikk i meningene fra informantene, samt bedre kunne diskutere og drøfte det som kom frem i de ulike intervjuene. Det at vi begge har innsikt i alle intervjuene gjør at vi har vanskeligere for å havne i en felle hvor vi feiltolker informanten. For at informantene skulle oppleve forutsigbarhet og ryddighet i intervjuet, fikk én person rolle som hoved-intervjuer mens den andre noterte det viktigste fra intervjuet. Vi tok lydopptak av alle intervjuer for å sikre at vi fikk med alt som ble sagt, samt at vi kunne konsentrere oss om informanten og skape bedre flyt og kommunikasjon i intervjuet (Tjora, 2010). Alle intervju ble tatt opp som lydfil ved hjelp av to enheter for å sikre oss mot tap av data.

Ved intervjustart på de fysiske intervjuene ble informanten(e) bedt om å signere på samtykkeerklæringen fra Personverntjenester før lydopptaket ble startet. På de digitale intervjuene ba vi informantene om å bekrefte sitt samtykke til deltakelse vokalt, i starten av lydopptaket. Intervjuene fortsatte deretter ved fremstilling av spørsmål der informantene fikk bruke akkurat så mye tid de hadde behov for til å svare på spørsmålene. Dette reduserer faren for at vi har gått glipp av vesentlig informasjon informantene har "brent inne med". Ved de fleste av intervjuene kom vi innpå aspekter vurdert som interessante, og med en semi-strukturert intervjuguide kunne vi stille oppfølgingsspørsmål utover intervjuguiden ved behov (Jacobsen, 2022; Thaagard, 2013). Som Tjora (2010) skriver kan det være lurt å ha is i magen med tanke på oppfølgingsspørsmål, noe vi gjorde mye for å få informanten til å automatisk utdype svarene sine etter en liten kunstpause med betenkningstid. På denne måten opplevde vi å få mer detaljert og nyansert informasjon fra informantene, og vi reduserte risikoen for at informantene ikke skulle få sagt alt de følte for.

Utvelgelse av informanter

Informantene til alle utvalgene ble spesifikt valgt på bakgrunn av deres rolle eller stilling. Utvelgelsesprosessen kan derfor klassifiseres som *strategisk utvalg*, da den tillater utvelgelse av informanter på bakgrunn av hva som egner seg best til å svare på problemstillingen (Aanesen, 2020; Thagaard, 2013). Utvelgelsen har også noen likhetstrekk med *kategoribaserte utvalg*, da vi laget kategorier innenfor virke/rolle som forvaltningsaktører, næringsaktører eller brukerinteressenter, men også innenfor hvilken geografisk del av caseområdet, samt hvilket nivå de tilhørte innenfor lokal, regional eller nasjonal tilhørighet. Likevel stemmer ikke vårt utvalg helt overens med denne type utvelgelse som også kalles for *kvoteutvelging*, da vi ikke har like mange informanter fra hver kategori (Thagaard, 2013).

Informantene til de ulike aktørene ble først og fremst valgt med et fokus på at vi ønsket å dekke de fleste relevante interessenter og aktører i området knyttet til villrein og friluftslivsinteresser av hensyn til problemstilling. Som nevnt tidligere består området av seks kommuner og tre fylker, vårt fokus har derfor i all hovedsak rettet seg inn mot de mest relevante aktører i og rundt området, men vi har likevel forsøkt å intervju aktører fra alle deler av villreinområdet for å innhente eventuelle spenninger, og vurderinger rundt utfordringen i villreinområdet. Vi har intervjuet aktører i forskjellige utvalg fra Sunndal, Oppdal, Dovre, og Lesja kommuner, og dermed alle av de tre fylkene. Det er i dette arbeidet viktig å minne om at Snøhetta villreinområde er delt inn i to bestander. Det er kun Sunndal og Lesja kommuner som har grenser som inngår i begge områdene, Molde og Rauma kommuner har kun eiendommer som inngår i Snøhetta vest, som er et betydelig mindre område enn Snøhetta øst, samtidig et område som ikke har like store utfordringer som Snøhetta øst, vi har derfor forsøkt å avgrense ved å fokusere på Snøhetta øst først og fremst, likevel er flere av respondentene aktører som representerer begge områdene. Grunnet dette er ikke aktører i Molde og Rauma kommune involvert i utvelgelsen av informanter.

Vi ønsket informanter som representerer aktører fra alle relevante sider. Den offentlige forvaltningen: Det vil si lokal forvaltning på kommunalt nivå, regional forvaltning på fylkesnivå, og på nasjonalt nivå. Næringsaktører vil si: lokale næringsaktører som har hele, eller deler av sitt virke inne i villreinområdet. Brukerinteressenes utvelgelse baserte seg på både lokale, regionale, og nasjonale interesser, og de fremstår som en gråsone i forhold til vurdering av brukerinteresser og næringsaktører, som eksempelvis DNT Oslo og omegn. Vi mener at utvelgelsen av informanter er god, og vil være etterprøvbare i så måte at det er

aktørene som representeres i helhet, ikke det enkelte mennesket. Vi kontaktet over 53 forskjellige relevante aktører, vi endte opp med 31 fullførte intervju, der majoriteten har svart muntlig ved dybdeintervju, mens enkelte andre ønsket å svare skriftlig. Det er flere aktører som ikke har ønsket å delta i masterprosjektet av ulike grunner, dette gjelder blant annet Miljødirektoratet som grunnet sin posisjon rundt arbeidet med tiltaksplan vil fremstå inhabil ved deltakelse i prosjektet.

Tabell 1 viser hvem vi kontaktet for intervju innad i de fire utvalgene, og hvilket nivå de representerte.

Tabell 1: Oversikt over aktører som ble kontaktet for intervju. Informantene med fet skrift er de informantene som stilte til intervju.

	Forvaltning og rettighetshavere	Næringsaktører og brukerinteressenter
Nasjonalt	- Klima- og miljødepartementet - Landbruks- og matdepartementet - Miljødirektoratet - Mattilsynet - SNO: Avdelingsdirektør - Norsk villreinsenter nord - Norsk villreinsenter sør	- NJFF - Naturvernforbundet - NOAH Norge - WWF Norge - Norges bondelag - DNT villreingruppe - NHO reiseliv
Regionalt	- Nasjonalparkforvaltere Dovrefjell-Sunndalsfjella - Mattilsynet Region Midt - Mattilsynet Region Øst - Snøhetta villreinutvalg - Statens naturoppsyn Hjerkind	- Visit Dovrefjell - Nasjonalparkriket - Naturvernforbundet Trøndelag - Naturvernforbundet Innlandet - Naturvernforbundet Møre og Romsdal - NJFF Sør-Trøndelag - NJFF Oppland - NJFF Møre og Romsdal - DNT Oslo og omegn - Kristiansund og Nordmøre Turistforening
Lokalt	- Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalparkstyre: - Oppdal kommune	- Driveere på Snøheim - Oppdal Safari

	- Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalparkstyre: Sunndal kommune - Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalparkstyre: Lesja kommune - Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalparkstyre: - Dovre kommune - Sunndal Fjellstyre - Lesja Fjellstyre (svarte skriftlig) - Dovre Fjellstyre - Oppdal Bygdeallmenning	- Contrast Adventure - Dovrefjell Adventures - Furuhaugli Fjellhytter - Visit Oppdal - Visit Lesja - Sunndal Bondelag - Oppdal Bondelag - Lesja og Lesjaskog Bondelag - Torbudalen og Aursjøen Hytteeierforening - Tjønnglupen Hytteeierforening - Bjorli Fritidsboligforening - Grødalen Hytteeierlag - Hjerkin fuglehundklubb - Dovrefjell Fuglehundklubb
--	--	--

3.3. Bearbeiding, transkribering og dataanalyse

Det ble gjennomført 17 fysiske intervju, ni digitale intervju, og ett telefonintervju. Disse 27 intervjuene ble tatt opp som lydfil og utgjorde til sammen 20 timer og 45 minutter i intervjuetid. I tillegg ble det gjort fire skriftlige intervju hvor informantene svarte på intervjuguiden, noe som resulterte i totalt 31 intervju. Hva angår de fysiske intervjuene lot vi informantene selv bestemme lokasjon for gjennomføring, slik at de skulle kunne velge steder de følte seg trygge og avslappet (Tjora, 2010). De fleste valgte eget arbeidssted, med unntak av et fåtall som inviterte oss hjem. Vi prioriterte å transkribere alle intervjuene mest mulig fullstendig da det kan være vanskelig å trekke ut hva som er viktig eller uviktig samt detaljer på dette tidspunktet (Tjora, 2010). På grunn av veldig stor arbeidsmengde ble likevel introduksjonen med hvem informanten var og representerte, skrevet som et sammendrag i noen intervjuer. Vi transkriberte det meste på bokmål, men da mange av informantene våre snakket dialekt, lot vi likevel enkelte særegne dialektbegrep stå på dialekt i transkripsjonene for å ikke miste betydningen av begrepene (Tjora, 2010). Ettersom vi begge deltok på alle intervjuene, ble det lettere å transkribere, samtidig som det reduserer risikoen for at manglende informasjon i transkriberingen har innvirkning på analysen (Tjora, 2010). Transkripsjonene havnet på totalt 127 056 ord.

Koder er en omfattende prosess hvor vi lager ord og uttrykk som beskriver setninger, mindre utsnitt eller avsnitt av datamaterialet (Thagaard, 2013; Tjora, 2010). Det kan være fordelmessig å kode datamaterialet i flere runder, hvor man i en tidlig fase av kodingen baserer kodene på begreper som allerede finnes i datamaterialet, mens man senere kan supplere med nye koder der det trengs (Tjora, 2010). Med induktiv koding er vi oppmerksomme og identifiserer temaer vi oppfatter som interessante (Corbin & Strauss, 2008; Thagaard, 2013). Dette vil si at induktive koder er koder vi lager underveis i analysen etter hvert som vi kommer over noe interessant i transkripsjonene (Linneberg & Korsgaard, 2019). Dette er i motsetning til deduktive koder som vi utarbeider på forhånd ut ifra teorien, som hjelper forskeren å fokusere på de momentene som er kjente i den allerede eksisterende litteraturen (Linneberg & Korsgaard, 2019). I praksis er en kombinasjon av induktiv og deduktiv koding det mest brukte (Linneberg & Korsgaard, 2019). Har vi et stort sett med koder kan det være fordelmessig å strukturere eller samle dem i såkalte kategorier som gjenspeiler sentrale temaer i forskningsprosjektet (Thagaard, 2013).

Alle transkripsjonene ble analysert gjennom koding i Word. Det ble kun kodet i én runde i mangel på tid til å gjøre det i to. Det ble utført både induktiv og deduktiv koding for å kunne nyansere og bearbeide informasjonen fra intervjuene enda grundigere. De induktive kodene ble altså til underveis og baserte seg mye på temaer ut ifra spørsmålene eller dilemmaer, mens de deduktive kodene ble utarbeidet ut ifra konfliktteori og virkemiddelpyramiden for norske verneområder. Av forvaltningsaktører ble det både kodet sitater og skrevet et lite sammendrag over meningene i sitatet. På grunn av for stor arbeidsmengde og lite bruk av sammendraget i videre prosess, ble det kun kodet sitater på resterende informanter, næringsaktører og brukerinteressenter. Kodene ble videre samlet i ulike kategorier som var sentrale til oppgaven, og gav bedre oversikt over det store datasettet. Avslutningsvis ble det bearbeidet en arbeidstabell med oversikt over de aller viktigste synspunktene fra hver informant; identifikasjon av problemet, hvem/hva som skaper problemet, og foreslåtte tiltak.

3.4. Validitet og reliabilitet

Reliabilitet handler om hvor pålitelig datamaterialet er. En typisk svakhet i samfunnsforskning er at forskeren ofte har en eller annen grad av engasjement til forskningstemaet (Tjora, 2010), noe som ikke er et unntak i denne oppgaven. For å kunne

redusere muligheten for at vårt engasjement påvirker oppgaven, har vi først og fremst vært bevisste på utfordringen og jobbet for å holde oss nøytrale. I tillegg ser vi på det som en fordel at vi er to, noe som vil styre reliabiliteten i vurderingene av anvendelsen og videreutviklingen av informasjonen, samt styrke kvaliteten av informasjonen prosjektet baserer seg på (Thagaard, 2013). Forskernes engasjement trenger ikke nødvendigvis å være negativt støy, men kan også brukes som en ressurs til prosjektet (Tjora, 2010). Vi ser på det som positivt at vi har lokal kjennskap til området geografisk, men også har kjennskap til andre lokale aspekter som kan diskuteres med de lokale informantene. For å styrke den *interne reliabiliteten* er det viktig at det kommer frem konkret informasjon som viser transparens i hvordan undersøkelsen er gjennomført hva angår forskningsstrategi og analysemetoder (Thagaard, 2013; Tjora, 2010), noe vi har redegjort for under 4.4. Bearbeiding, transkribering og dataanalyse. Det regnes som en styrke at vi har gjort opptak av alle intervjuene slik at vi kan bruke sitater som kommer rett fra informanten til leseren, noe som vil kunne styrke troverdigheten til undersøkelsen (Tjora, 2010). Det vil øke påliteligheten til undersøkelsen dersom en annen forsker kunne gjort samme jobben og kommet frem til samme resultat, altså et spørsmål om *repliserbarhet* eller *ekstern reliabilitet* (Thagaard, 2013; Tjora, 2010). Vi har i oppgaven gjort rede for eksakt metode, intervjuguide, samt hvilke aktører vi har intervjuet, og mener at med de eksakt samme informantene burde man kunne komme frem til et mer eller mindre likt svar. Likevel har vi av personvern hensyn ikke nevnt navn på informantene, og vi mener derfor at svarene vil kunne variere dersom 1) en aktør representeres av en annen informant (gjerne med andre personlige meninger som påvirker svarene), 2) man får tak i andre aktører til undersøkelsen, eller 3) man gjør undersøkelsen på et senere tidspunkt og meningene til informantene har forandret seg. I samsvar med at repliserbarhet eller ekstern reliabilitet er vanskelig å oppnå i kvalitativ forskning (Thagaard, 2013), vil det med dette grunnlaget være mulig å få andre resultater ved bruk av samme metode som vi har brukt.

Validitet omhandler i hvilken grad forskningen er gyldig ved de tolkninger forskeren kommer frem til, i forhold til den virkeligheten man har studert (Thagaard, 2013; Tjora, 2010). Vi mener at ved å besvare problemstillingen i denne oppgaven, har vi til dels oppnådd en *pragmatisk gyldighet* innen *aksjonsforskning* (om forskningen bidrar til endring eller forbedring som en demokratisk erkjennelsesprosess og endringsarbeid (Tjora, 2010)), ved at informasjonen i denne oppgaven vil være relevant i utarbeidelsen av tiltaksplanene for Snøhetta villreinområde spesielt, men også andre villreinområder generelt, i tillegg til fremtidig vurdering av tiltak foruten tiltaksplanene som skal utarbeides i 2023. At forskningen

er forankret i annen relevant forskning, samt innenfor rammene av faglighet er den viktigste kilden til høy validitet (Tjora, 2010). Vi har gjennom hele prosessen holdt oss troverdige til hva de faglige rammene for metoden sier, selv om det har bydd på fristelser som for eksempel å ikke transkribere like nøyaktig som vi har gjort. Denne troverdigheten i metodikken mener vi styrker oppgavens validitet betraktelig. *Intern validitet* omhandler i hvilken grad vi har fått svar på det oppgaven etterspurte, hvorav et typisk problem er at man ikke har fått tak i de enhetene som gir riktig informasjon (Jacobsen, 2022). Ved mer tid og ressurser ville det naturligvis styrket studien mer ved å kunne intervju et ytterligere antall aktører innen de forskjellige kategoriene vi har jobbet med, eller flere fra hver aktør for å sikre at informantene ikke fremmer egen stemme fremfor aktørens. For å unngå sistnevnte utfordring skrev vi tydelig i informasjonsskrivet og presiserte i forkant av intervjuene at vi ønsket at informantene skulle svare på bakgrunn av den stillingen/rollen de representerte, og ikke deres personlige synspunkt. Rammen for oppgaven og vår arbeidskapasitet tillot oss ikke å intervju flere enheter. Til tross for at enkelte informanter har takket nei til intervju, har vi likevel opprettholdt et sterkt fokus på å få spredd antallet informanter jevnt utover de ulike kategoriene. Vi mener med det at den interne validiteten er så høy den kan bli med det antall informanter vi har. *Ekstern validitet* er i hvilken grad resultatene fra studien kan være gyldig i andre sammenhenger, også betegnet som *overførbarhet* (Jacobsen, 2022; Thagaard, 2013). De lokale diskusjonene som er særegne for Snøhetta villreinområde vil ikke ha en ekstern validitet av særlig høy grad, men meninger generelle for de fleste villreinområder, særlig resultater fra nasjonale aktører vil være av en betydelig høyere ekstern validitet.

3.5. Etiske betraktninger

Etiske betraktninger handler mye om hvordan vi planlegger prosjektet basert på respekten forskerne har for menneskene innblandet i prosjektet, deres anonymitet, samt rett til å delta eller ikke delta i prosjektet (Marshall & Rossman, 2011). Thagaard (2013) poengterer at å delta i et forskningsprosjekt kan føles både støttende dersom man opplever en forstående tilnærming gjennom prosjektet, men også utfordrende dersom man opplever en forsterkende effekt ved bevisstgjøring av gruppers problemer gjennom prosjektet. Vi har fra start av prosjektet vært bevisste på at vi har undersøkt et tema som kan oppleves som konfliktfylt og utfordrende å grave i for mange. Vi har derfor hatt alternative måter å la seg intervju på, og har hatt fokus på å ikke presse informantene med ubehagelige spørsmål. Dette kan ha ført til

at vi ikke har fått frem like konfliktfylte nyanser som vi kunne gjort ved å stille mer utfordrende og konfliktfylte spørsmål, men vi ønsket å kunne bevare en god tone med informantene og ikke skape en ubehagelig følelse. Som Tjora (2018) skriver, er det viktig å holde en god tone med informantene sine. Vi har passet på å være generelt høflig mot informantene og takke så mye for deres bidrag til vår oppgave. Vi har informert om at intervjuene er frivillig å delta på, og at de ikke trenger å svare på alle spørsmålene dersom de ikke ønsket det. I informasjonsskrivet informantene fikk er det også tydeliggjort at man kan trekke tilbake deltagelsen sin også etter at intervjuet er gjennomført. De som ønsket intervjuguiden i forkant av intervjuet, har fått det.

Når det kommer til lydopptak kan dette føre til at informanten føler seg mer stresset under intervjuet, noe som regnes som uetisk. Likevel er det etisk viktig å kunne gjengi informantene korrekt, noe vi mener veier tyngre enn at informanten kan bli noe stresset. Vi opplevde at de fleste informantene var vant med lydopptak under intervju, eller ikke brydde seg. Noen få kastet noen blikk mot telefonene like etter at vi startet lydopptakene, men så ut til å glemme det ganske fort.

Tjora (2010) mener at mye av etikken i kvalitativ forskning ligger i fremstillingen av data, gjerne gjennom anonymisering ved at informanten «ikke skal komme til skade». Dette blir særlig viktig når følsomme temaer tas opp. Store deler av denne utfordringen kunne vært løst med korrekturlesing av alle informantene (Tjora, 2010). På grunn av at ingen av informantene ytret ønske om korrekturlesing, og manglende tid og ressurser for vår del, har vi ikke benyttet oss av dette virkemidlet. Vi har derfor vært ekstra påpasselig med utvelgelse av sitater og fremstilling av meninger, for å unngå at noen skal oppleve ubehag eller føle seg misforstått i prosjektet. Likeledes har vi vært ekstra påpasselige med sitater og meninger særlig fra informanter som representerer mindre aktører/interessenter hvor det er lettere å bli gjenkjent gjennom sin stilling eller rolle, noe som gjerne gjelder lokale aktører i stor grad. Likevel kan anonymisering føre til så store hemninger i analysen at resultatene kan lide av det, særlig i prosjekt hvor det er vesentlig å skille informantene fra hverandre (Tjora, 2010).

Før prosjektstart fikk vi godkjenning fra Norsk senter for forskningsdata (NSD) for å kunne samle inn nødvendige personopplysninger, samt kunne ta lydopptak av intervjuene etter personvernregelverket.

3.6. Kritisk metodediskusjon

Ifølge Tjora (2010) handler forskning om å skape troverdighet. Vi mener at vi gjennom dette metodekapitlet har skapt en transparens, samt diskutert styrker og svakheter slik at oppgaven oppnår troverdighet. Likevel er det noen utfordringer vi ønsker å diskutere og fremheve ytterligere for å skape en enda større troverdighet.

En sentral svakhet ved kvalitativ metode og intervju er at det kan være vanskelig å skille dersom informanten drar inn personlige meninger eller oppfatninger utover den aktøren den er ment å representere. Dette har vi forsøkt å begrense mest mulig ved å presisere dette for informantene gjennom informasjonsskrivet, samt dratt ut enkelte utsagn fra analysen dersom det skinner gjennom at informantens personlige meninger kommer frem.

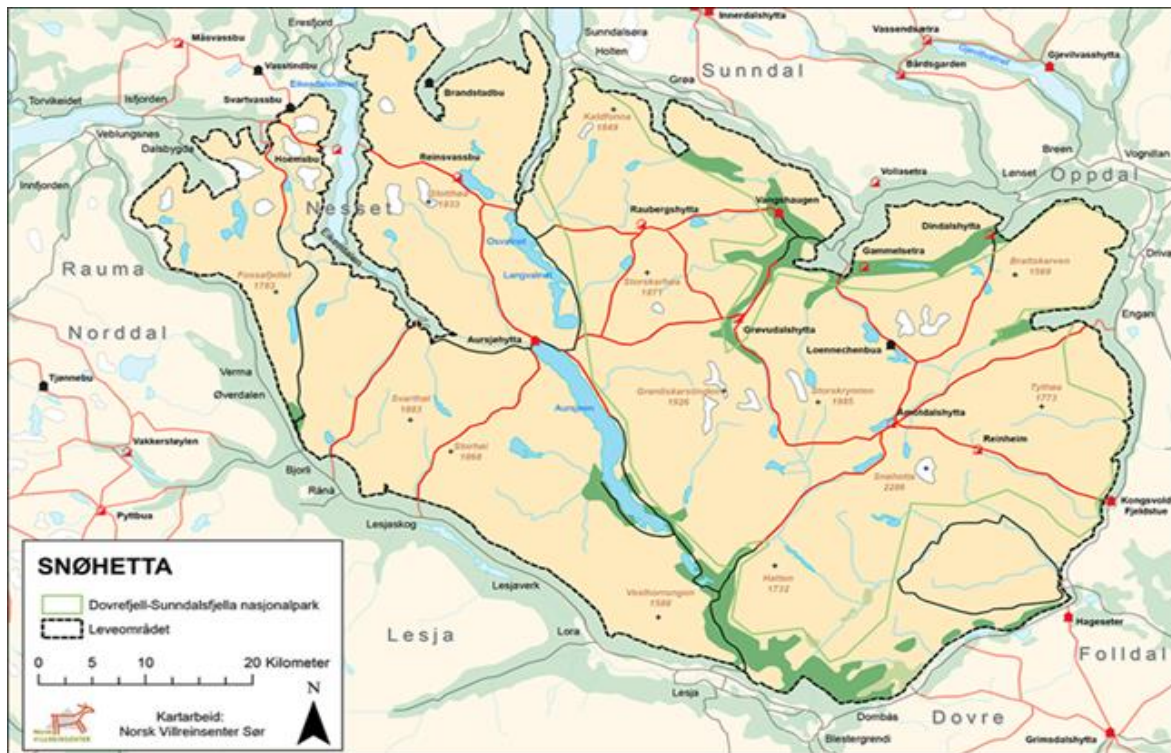
Det vil alltid være en fare for at forskerne drar inn egne tolkninger i analysen av kvalitative data, den faren er heller ikke utelukkende i denne oppgaven. Vi ser på det som en fordel at vi har vært to personer til å håndtere dataene gjennom analysen, og at vi begge har deltatt på alle intervjuene. Det har gitt oss muligheten til å diskutere enkelte elementer dersom vi i etterkant har blitt usikre på informantens faktiske mening rundt et utsagn, eller har oppdaget noe gjengitt av den andre, som vi selv mener er tolket feil.

Kvalitativ metode gjennom intervju er en ressurskrevende metode hvor man ofte må nøye seg med få respondenter, som igjen kan gå utover generaliseringen (Jacobsen, 2022; Thagaard, 2013). Vi kan bekrefte at det er mange elementer med intervju som tar mye tid, fra å komme i kontakt med informantene og avtale tid og sted for intervju, til analysering og fremstilling av data. Likevel gjennomførte vi i overkant av det antallet intervjuer vi på forhånd hadde håpet på, men vi skulle gjerne hatt tid til å intervju enda flere enheter innen de ulike gruppene for å skape et enda større datamateriale, og dermed fått frem enda flere nyanser. Likevel ser vi på datamaterialet vårt som stort nok til å kunne besvare problemstillingen.

En utfordring med casestudier er at det som undersøkes er unikt for caseområdet, som vil svekke den statistiske generaliseringen til andre områder som ikke er studert (Jacobsen, 2022). Datamaterialet vil ikke være like relevant for andre villreinområder i Norge generelt som det er for Snøhetta spesielt, men det er likevel mange likhetstrekk som vil kunne gå igjen i de fleste andre områder. Vi mener å ha økt den statistiske generaliseringen ved å også inkludere de regionale og særlig nasjonale informantene, som vil svare mer generelt for villreinområder i Norge.

4. Resultater I: Dokumentstudium

Snøhetta villreinområde og DSNP har en størrelse på henholdsvis 3345 og 1830 kvadratkilometer, og ligger i kommunene (Rauma), (Molde), Sunndal, Oppdal, Dovre, og Lesja i Møre og Romsdal, Trøndelag og Innlandet fylker (Norsk villreinsenter, 2023b; forskrift om vern av Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark, Sunndal, Nesset, Oppdal, Dovre, og Lesja, 2018). Bestanden er delt i to delbestander (se figur 2), Snøhetta vest og Snøhetta øst. Det totale målet for vinterstammen er på 3000 dyr, det vil si 2200 dyr i Snøhetta øst, og 800 dyr i Snøhetta vest (Norsk villreinsenter, 2023b). Snøhetta villreinområde blir beskrevet som det siste intakte høyfjellsøkosystemet i Europa, med bestander av vill fjellrein, fjellrev, jerv og kongeørn. Dette samspillet mellom rovdyr og villrein finnes ikke noe annet sted vest for Uralfjellene (Miljødirektoratet, 2021; Sæter & Sæter, 2022). Jakt og fangst av rein har spilt en stor rolle i området i flere tusen år, og jakt er fortsatt en viktig rekreasjonsaktivitet for lokale, og viktig for forvaltningen den dag i dag (Dovrefjell nasjonalparkstyre, u.å. b). Hovedverneformålet til nasjonalparken og flere av landskaps- og biotopvernområdene er blant annet å sikre leveområdene til de to villreinstammene i Snøhetta og Knutshø (Dovrefjell nasjonalparkstyre, u.å. b). Med disse omkringliggende verneområdene utgjør Snøhettaområdet det største sammenhengende verneområdet på Fastlands-Norge (Sæter & Sæter, 2022). Snøhetta villreinområde med tilgrensede villreinområder i øst blir beskrevet som de viktigste områdene for villrein i Europa, da de siste stammene av opprinnelig vill fjellrein ligger i Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark, Knutshø landskapsvernområde, Rondane nasjonalpark og Sølnekletten villreinområder (Jordhøy, 2001). Området blir også beskrevet å inneha store mengder sjelden vegetasjon, og innehar enkelte arter som ikke finnes andre steder i norsk fauna, eksempel på slike steder er Geitådalen og Grøvudalen (Sæter & Sæter, 2022) og det svært artsrike området for fugler ved Fokstummyra naturreservat som grenser til Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark (Brown et al., 2013).

Figur 2: Kart over Snøhetta villreinområde. Snøhetta øst ligger øst for Aursjøen og dalføret Torbu- og Litldalen (cirka midt i bildet). Snøhetta vest ligger vest for Aursjøen og dalføret. Hentet fra: (Statsforvalteren i Trøndelag, u.å.)

4.1. Villrein og mennesket

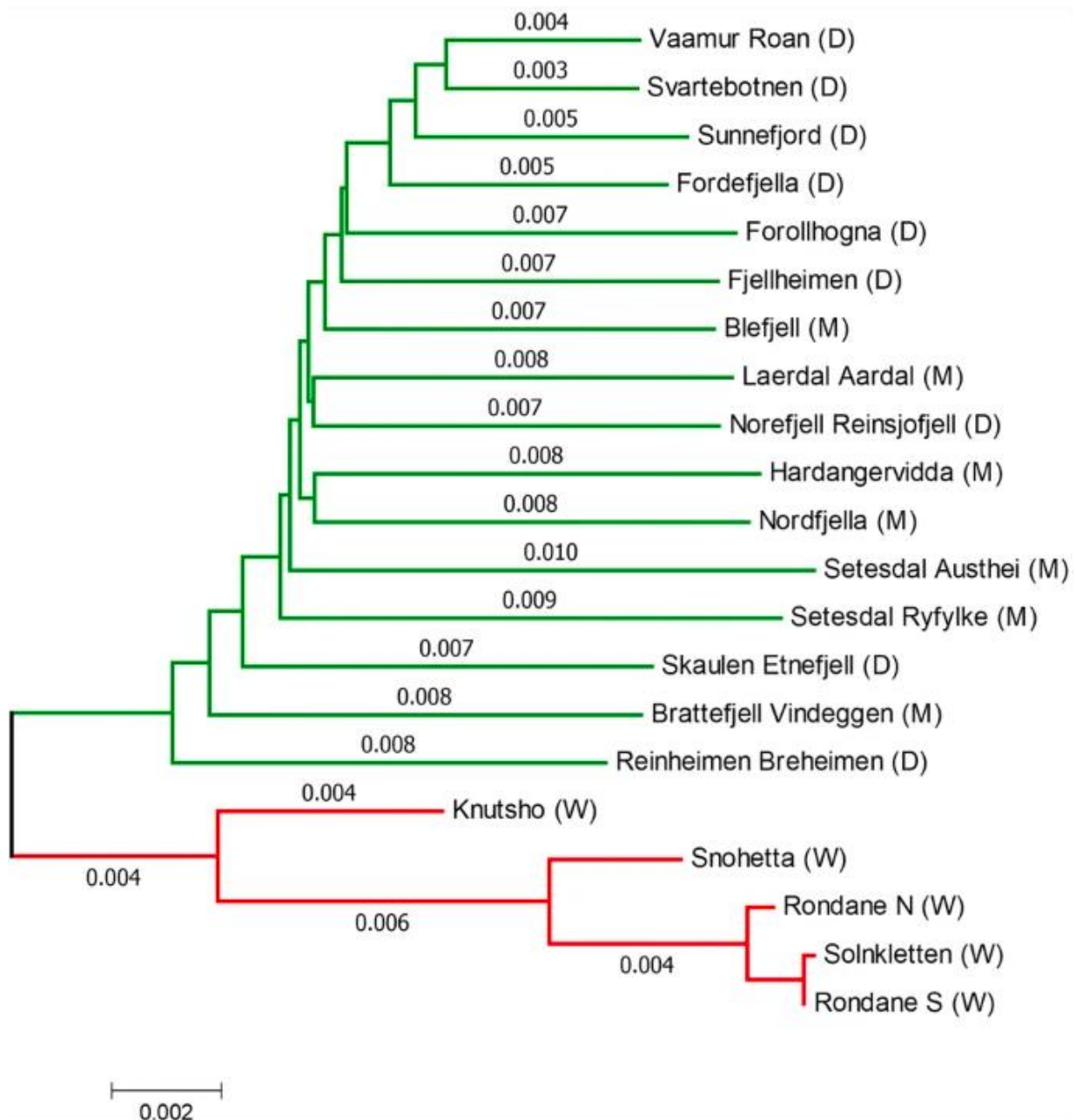
Hovedgruppene villrein i Norge

Man kan gjerne grovt sett skille villreinen i Norge inn i to grupper. Gruppe nummer en er villreinstammer med tilnærmet rent genetisk opphav, det vil si villrein som er svært lite - eller helt ublandet med tamreingener. Gruppe to er villrein der det genetiske opphavet stammer helt, eller i noen grad fra tamrein. Det er viktig å segregere disse gruppene i villreinformasjonen da redselen villrein har for mennesker føre til konsekvenser for dyrenes helse og kondisjon. Historien til Setesdal Austhei er et typisk eksempel på et villreinområde hvor det har blitt drevet tamreindrift. Overgangen fra tamrein til villrein skjedde i årene omkring 1980, og har siden opprettelsen av de nasjonale villreinområde blitt forvaltet som nasjonalt villreinområde (Bitustøyl & Mossing, 2018).

I 2019 ble artikkelen «Recent large-scale landscape changes, genetic drift and reintroductions characterize the genetic structure of Norwegian wild reindeer» publisert. Artikkelen ser på

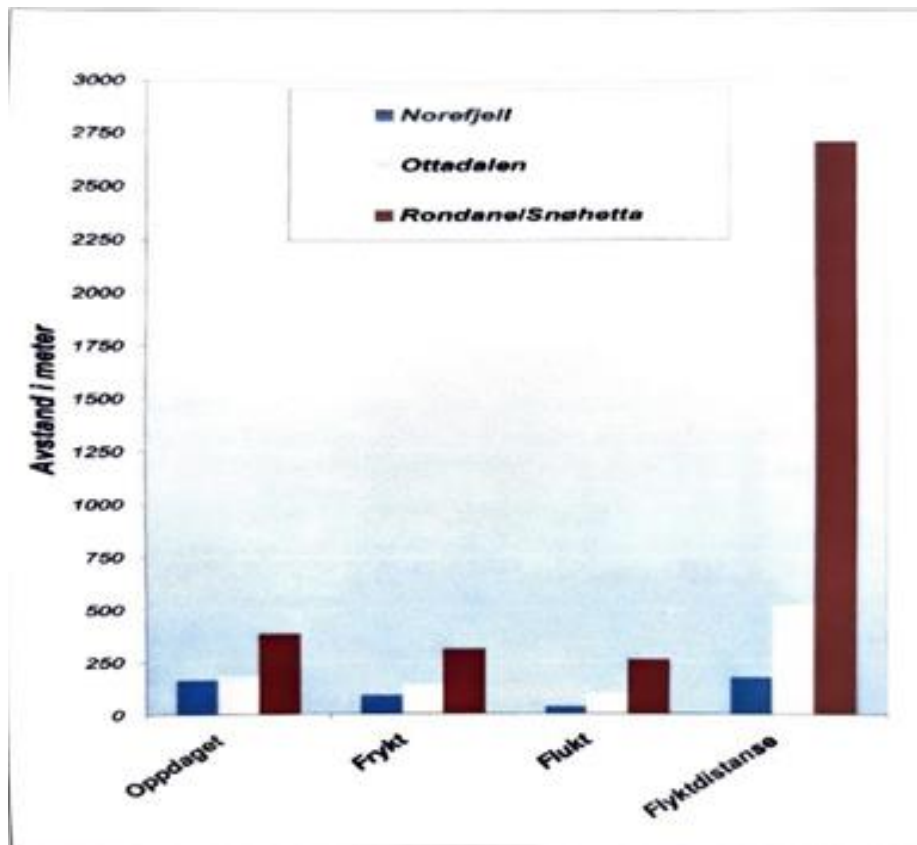
den genetiske variasjonen i ulike norske villreinområder. Genetisk variasjon er viktig for å sikre en sunn og livskraftig villreinbestand. Dataene til artikkelen ble samlet inn ved vevsprøver fra dyr skutt under jakt i 20 villreinområder, deriblant Snøhetta. De genetiske funnene bekrefter at bestandene av villrein i Dovrefjellsområdet er av de dyrene med rent villreinopphav, dette er da: Knutshø, Snøhetta, Rondane og Sølnekletten, alle disse områdene er blant de ti nasjonale villreinområdene. Villreinbestandene i Langfjellaområdet, blant annet Nordfjella, Hardangervidda, Setesdal Ryfylke, og Setesdal Austhei har en genetisk struktur forenelig med opphav fra både vill- og tamrein (Kvie et al., 2019).

Figur 3 viser de 21 villreinområdene inkludert i studien. Rondane-Dovreområdet i rødt, og alle de andre villreinområdene vises i grønt. Domestic (D), mixed domestic and wild (M) og wild (W). Årsaken til denne segregeringen i genetisk struktur blant villreinen i Norge kommer av mange årsaker, blant annet historikk, fragmentering av leveområder, bestandsstørrelser og (ofte) lokale avgjørelser vedrørende ønske om tamreindrift eller fortsatt villrein. Studien finner også at fragmenteringen av leveområder fører til mindre genetisk variasjon innad i villreinstammene. Små isolerte stammer er mer utsatt for negative konsekvenser grunnet mindre genetisk variasjon enn større stammer som eksempelvis Hardangervidda (Kvie et al., 2019).

Figur 3: Figuren viser evolusjonært slektskap mellom villreinområdene. Desto nærmere de står hverandre desto nærmere evolusjonært slektskap. Hentet fra: (Kvie, et al., 2019).

Konsekvensene av denne genetiske forskjellen vises blant annet i form av økt redsel og fluktavstand for mennesker. Økt redsel fører til økt energiforbruk. I figur 4 ser man hvor stor differanse det er mellom villrein i Norefjell, Ottadalen, og Rondane/Snøhetta når det kommer til blant annet flyktdistance (Jordhøy, 2001).

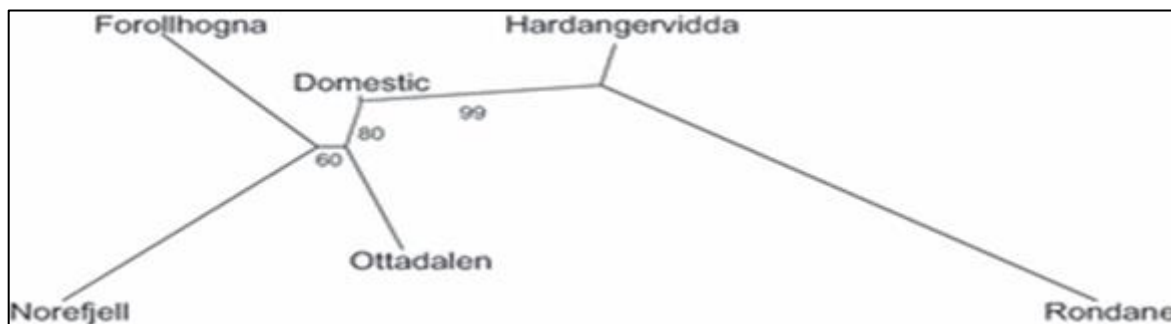

Figur 4: Figuren skiller mellom tre villreinområder, og påvist oppdagelsesavstand, frykt, flukt og flyktdistance. Norefjell og Ottadalen har betydelig høyere andel tamreingener enn villreinen i Rondane/Snøhetta. Konsekvensene kan være store i form av dårligere overlevelse og reproduksjon. Hentet fra (Jordhøy, 2001).

Det er gjort forskning som undersøker stresset villrein med tamreingener opplever utenfor og under villreinjakta. Det er blant annet gjort i artikkelen «Effects of Hunting on Response Behaviours of Wild Reindeer». Studiet ble gjort i Norefjell-Reinsjøfjell under jakta og utenfor i årene fra 1992 til tidlig 2000, og undersøker nettopp flukt hos villrein i den perioden av året flest mennesker er fjellet. Funnene til Reimers, Loe, Eftestøl, Colman og Dahle viser ingen forskjell i denne tamreinstammen når det kommer til oppdagelse- og fluktavstand. Det som er interessant er av fluktavstanden er betydelig lengre vinterstid. Vinterstid var også avstanden dyrene oppdaget personene på 117 meter, sommer og høst ble de oppdaget på henholdsvis 61 og 71 meter (Reimers et al., 2009).

Til forskjell fra artikkelen ovenfor blir de genetiske forskjellene rundt villrein med blandet opphav av til dels tam- og villrein sammenlignet i større grad med villrein av rene gener (se figur 5) undersøkt i artikkelen «Persistence of vigilance and flight response behaviour in wild reindeer with varying domestic ancestry». Artikkelen sentrerer seg rundt temaet redsel og respons på mennesker ut ifra villrein- og tamreingener. Som kjent er stammene i Dovrefjellsområdet den villeste i Norge, det er derfor sentralt å se på hvert enkelt

villreinområde når man skal vurdere oppdagelses- og fluktavstand. Funnene i artikkelen til Reimers, Røed, og Colman viser stor genetisk differanse mellom villreinen i Rondane og Norefjell-Reinsjøfjell (Reimers et al., 2012).

Figur 5: Mikrosatellitter viser den genetiske differansen mellom fem villreinbestander. I venstre del av skalaen er majoriteten av genene fra tamrein sammenlignet med Rondane nede til høyre. Som man ser er Norges største villreinområde Hardangervidda av betydelig større grad regnet som villrein med tamreingener, likevel er forskjellen betydelig fra Forollhogna og Norefjell. Hentet fra: (Reimers et al., 2012).

Resultatet fra artikkelen viser også store forskjeller under årvåkenhet under gressing. Faktordifferansen er på hele 0.26, 0.11 for Norefjell-Reinsjøfjell og 0.37 for Rondane (Reimers et al., 2012).

For å vurdere konsekvensene av redsel for mennesker undersøkte Reimers, Eftestøl og Coleman dette i artikkelen «Behavior Responses of Wild Reindeer to Direct Provocation by a Snowmobile or Skier». Studien ble gjort i Setesdal-Ryfylke, og funnene viser at dyrene oppdaget skigåere i snitt på 370 meter, den totale bevegde distansen var på nærmere en kilometer. Forskerne vurderer videre at et snitt på tre konfrontasjoner med menneske og villrein vil føre til moderate energitap. Energitap vinterstid kan være en faktor som påvirker overlevelsen i stor grad. Dette studiet er på samme måte gjort i et villreinområde med en betydelig innblanding av tamreingener (Reimers et al., 2003).

En annen sentral faktor når det kommer til tamreingener i villrein er habituering. Dette ble undersøkt i 2010 av forskerne Reimers, Flaget Røed og Lurås. Undersøkelsene gikk ut på å oppsøke villrein i Blefjell villreinstamme 20 ganger i perioden 2005 – 2006 og 65 forsøk i perioden 2004 – 2006 på Hardangervidda. Hypotesen var at villreinen i Blefjell hadde utviklet seg i en retning lik tamrein grunnet habituering, og at frykt og fluktavstanden var av betydelig forskjell til Hardangervidda som er et mye større område. Blefjell er kjent som Norges minste

villreinområde (Norsk villreinsenter, 2023c). Området har også hatt gjennomtrafikk fra villrein på Hardangervidda. Ved genetiske tester med mikrosatellitter viste funnene at villreinen hadde DNA av betydelig likhet fra Nordfjella og Hardangervidda enn DNA fra tamrein i Filefjell. Resultatene er derfor oppsiktsvekkende når forskerne finner at villreinen i Blefjell har betydelig kortere fluktavstand enn villreinen på Hardangervidda (Reimers et al., 2010).

Årsaken og grunnlaget for habituering er videre undersøkt av Reimers og Colman i 2009, i studien «Reindeer and caribou (Rangifer tarandus) response towards human activity» har flere relevante funn. De presiserer at energiforbruket dyrene bruker for å reagere på forskjellige stimuli er bortkastet energi, og at gjentatte forsøk med overflyvning resulterer i habituering. Dyrene blir altså vant til overflyvning, selv ved lav høyde. De samme resultatene ser man ved hovedveier i British Columbia hvor villreinen venner seg til hovedveier. Dette er spesielt interessant da man i Norge ser at villreinen i eksempelvis Snøhetta og Rondane ikke habituerer seg til E6 eller veien over Venabyggsfjellet (Reimers & Colman, 2009).

The level of anthropogenic activities appears to be an additional important explanatory factor for different response intensities by reindeer towards humans. The more people the reindeer are exposed to, the less shy the reindeer become [...] This indicates a possible habituation process, and therefore, it will be increasingly important to test for habituation as development and tourism in alpine areas increases and forecasted to continue increasing in the decades to come. (Reimers & Colman, 2009, s. 59)

Antroposentriske aktiviteter blir fremmet som en trussel mot villreinen, spesielt blir det naturbaserte reiselivet presentert som en av hovedutfordringene grunnet økningen av menneskers bruk av fjellet (Reimers & Colman, 2009).

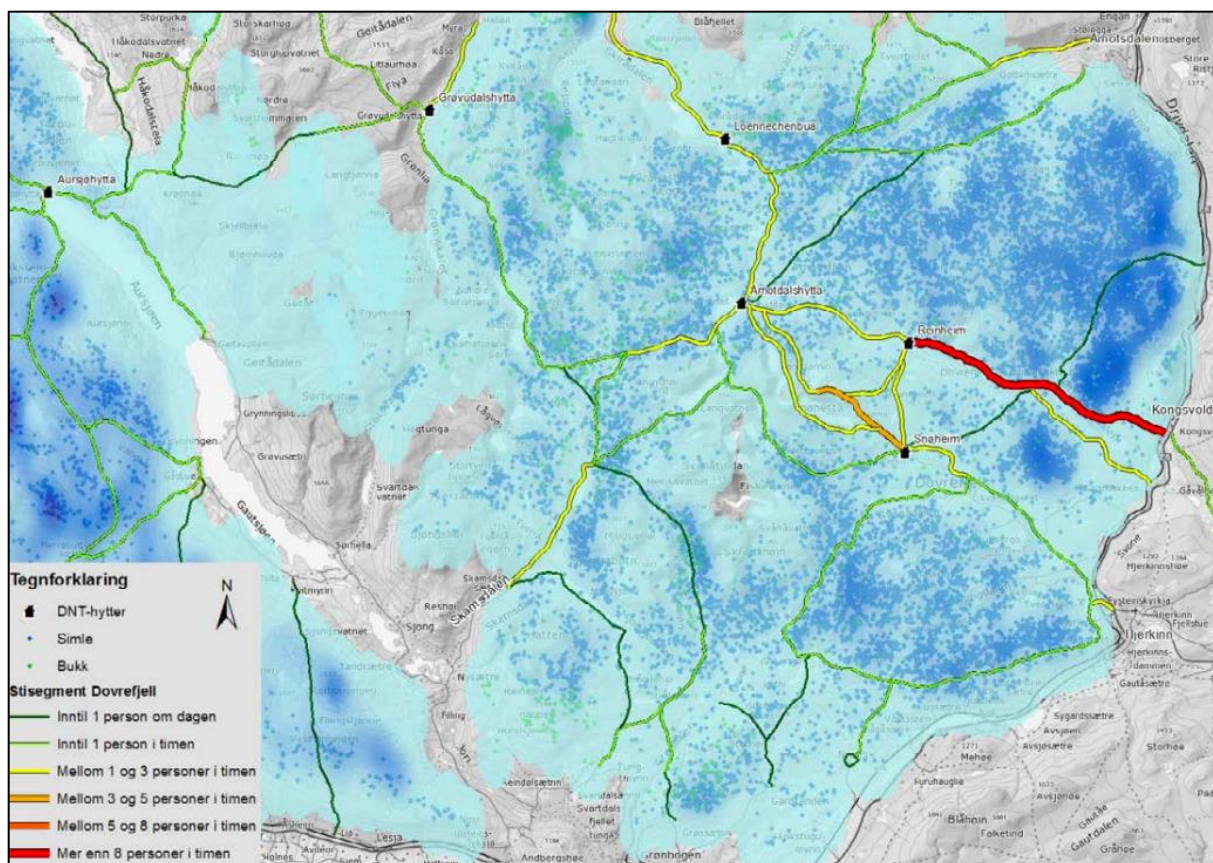
Villrein og naturbasert reiseliv

Det er gjort mye forskning rundt utfordringer knyttet til naturbasert reiseliv og villrein i hele Norge. I temahefte 51 Horisont Snøhetta fra 2013 fremmes det at for å oppnå en vinn – vinn situasjon er det kritisk å ikke videreutvikle allerede eksisterende inngrep som vannkraft, hytter, turiststier, og veier. Målet er blant annet å justere og legge ned eksisterende turiststier og plasseringen av turisthytter for å kunne åpne flere områder for villreinen (Strand et al., 2013). Hytter og veier er problematisk, og forskning gjort av NINA i rapport 1013 fra

Rondane viser at: «Effekter av private hytter kan påvises i opptil 15 km, mens effektene av veger kan påvises innenfor 3 km avstand» (Strand et al., 2015, s. 63). Rapporten bygger på GPS-merking av villrein i perioden 2009 – 2014. I tillegg til funn som viser avstanden villreinen holder til DNT og private hytter viser resultatene også at dyrene har en betydelig redusert bruk av området tre kilometer fra veger i området (Strand et al., 2015). Undersøkelser i DSNP viser at ferdselen inn Snøheimveien har vært stabil i alle årene i perioden 2009 til 2016, ferdselen i forbindelse med toppturer økte derimot markant i 2012 som er det samme året som at Snøheim åpnet (Gundersen et al., 2017). Utenlandske turister representerer 37% av de besøkende, det er totalt sett 47% av de besøkende som er i området for første gang (Gundersen et al., 2013b).

I NINA temahefte silhuett Rondane fra 2019 fremmes det forslag for å bevare villreinen i Rondane. Et tiltak forskerne peker på er å utvikle turistattraksjoner i randsonen av villreinområdet for å styre ferdselen vekk fra kjerneområdet. Dette vil kunne føre til en vinn – vinn situasjon. Et tiltak som allerede er gjennomført er blant annet fjerningen av turisthytta Gråhøgdbu for å styre ferdselen unna et viktig område for villreinen. I tillegg er flere tidligere turiststier i Rondane lagt ned, og trafikken blir forsøkt styrt mer i utkanten av de viktige sentrale områdene (Strand & Gundersen, 2019). NINA rapport 441 ser på ferdselen ut fra fjellnære reiselivsbedrifter. Rapporten tar for seg motivasjonen turister har for turer i høyfjellet. Resultatene viser at majoriteten av brukere av fjellet som drar til betjente turisthytter og hotell ønsker tilrettelagte stier og estetisk natur. Videre viser forskningen at reklame og tilrettelegging i områder uten villrein vil kunne fungere godt, da selve naturen og landskapet er noe av det viktigste for mange (Vistad, 2009). Ved økt reklame og tilrettelegging i områder uten villrein vil områder som Snøhetta og Rondane kunne bli rewildet (Corlett, 2016).

NINA rapport 932 fra 2013 viser at ferdselen i Snøhettaområdet er relativt lavt sammenlignet med nasjonale og internasjonale nasjonalparker om man regner besøkende per arealenhet. Likevel ser man at det er flere utfordringer knyttet til villreinens bruk av området da det er problematiske forhold knyttet til både arealunnavvikelse og trekkbarrierer. Forskerne finner videre at det er store variasjoner i antall besøkende i de forskjellige delene av området. Eksempelvis viser forskningen at Hjerkinnpataået som dekker 10% av det totale arealet i Snøhetta villreinområde står for over 70% av de besøkende. Forskerne antar også at antallet som ønsker å utøve naturbasert reiseliv i området vil øke, og at det må tilrettelegges for den forventede økningen i årene fremover (Gundersen et al., 2013a).

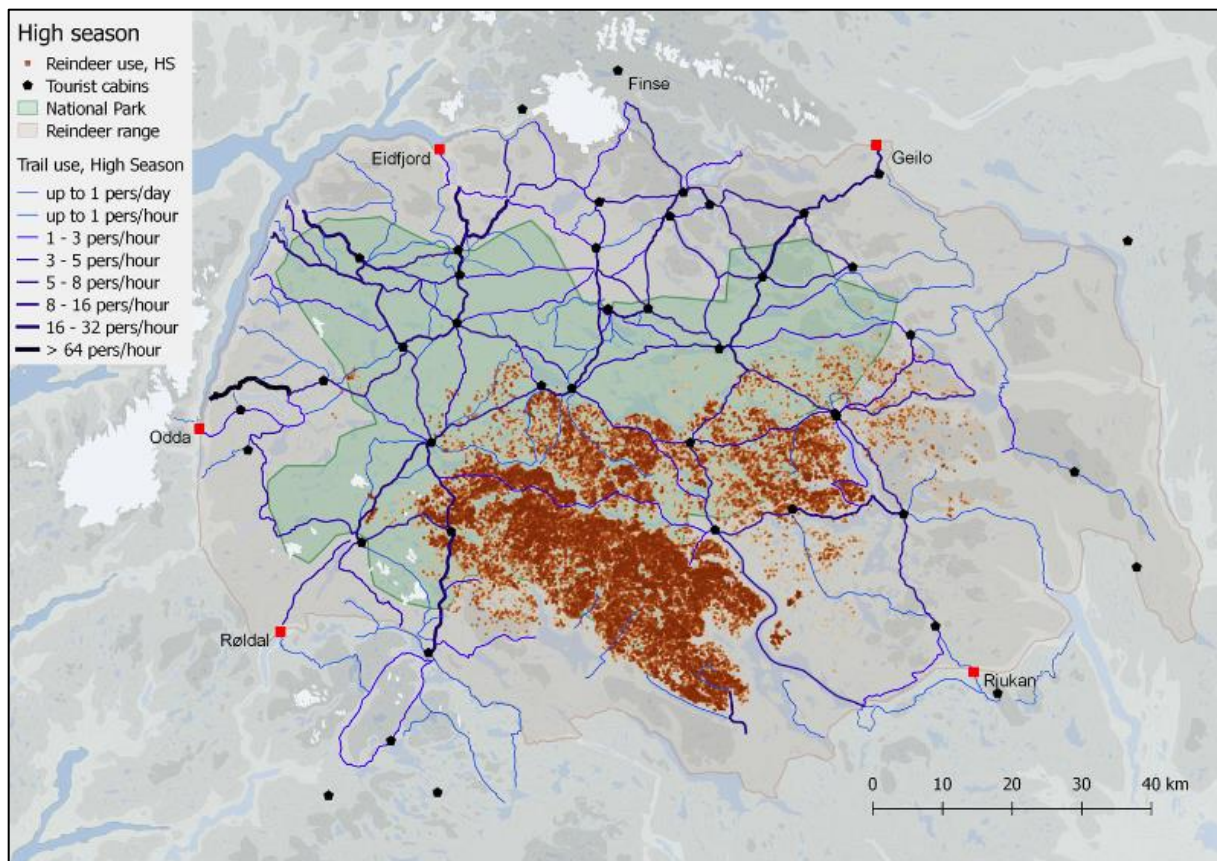

Figur 6: Oversikt over mest brukte stier og villreins arealbruk. Viser intensiteten ved bruk av sentrale stier primært i Snøhetta øst og villreins arealbruk (blå felt og prikker). Det mest markante området for ferdsel er ved Hjerkinnsplatået og Stropsljødalen (rød strek), legg merke til konsentrasjonen av blå felt like sør-øst, og nord-øst for Stropsljødalen. Tallmaterialet er hentet inn sommermånedene 2010. Hentet fra: (Gundersen et al., 2013a, s. 45).

Figur 6 viser at ferdselen inn Stropsljødalen er på mer enn åtte personer i timen sommermånedene 2010. I NINA rapport 956 fra Nordfjella villreinområde har forskerne undersøkt konsekvensene av turiststier i villreinområdet. Funnene viser at det ikke er nødvendig med ferdsel på stien i krysningsøyeblikket for at reinen skyr unna. Resultatene viser at det ved mer enn 30 passeringer per dag får villreinen problemer med å krysse. Er det flere enn 220 passeringer per dag vil reinen slutte å krysse og det oppnås full barriereeffekt (Gundersen et al., 2013c). I figur 6 fra NINA rapport 932 ser man at ferdselen på stien i Stropsljødalen er mer enn åtte personer i timen, i høysesongen er snittet på 96 personer per dag. Det vil følgelig ikke føre til full barriereeffekt, men det vil føre til at villreinen unngår området. Det presenteres også tall som viser at det i snitt beveger seg opp mot 36 personer i andre områder i tillegg (Gundersen et al., 2013c).

Det er av viktighet å vite omfanget av ferdselen i villreinområdene for å kunne vurdere konsekvensene av den samlede belastningen, i NINA rapport 551 fremmes det at det ikke finnes omfattende spesifikk informasjon om den nøyaktige ferdselen i villreinområdene. Den

tilgjengelige forskningen gir kun et inntrykk av ferdselen. «Imidlertid er det slik at den faktiske bruken av store sammenhengende fjellområder i liten grad er kjent» (Strand et al., 2010, s. 11). Artikkelen til Gundersen, Myrvold, Rauset, Selvaag, og Strand omhandler GPS-undersøkelser på Hardangervidda. Undersøkelsene tar utgangspunkt i 98 GPS-halsbånd på villrein, og analyser som ser på turistenes bruk og bevegelser i området. Resultatene viser at 332 307 personer passerte ved de 68 tellerne som står spredt rundt om i nasjonalparken i 2017. Funnene viser naturlig nok at flest personer besøkte området sommerstid, men med et jevnt bruk gjennom vinteren, og en betydelig økning av personer rundt påsketider. Simlene er i tiden sist i april ut juni spesielt sårbare for forstyrrelser grunnet kalving. Interessante funn viser at kun 2% av respondentene brukte områder utenfor de merkede stiene, resterende 98% følger stort sett merkede stier knyttet til DNT. Funnene viser også at fostringsflokkene bevegde seg sommerstid i betydelig grad utenfor områder med stor menneskelig ferdsel. GPS-undersøkelsene viser også at villreinen unngikk å krysse stier med mer ferdsel enn 10-15 personer hver dag. Ved 30-50 personer hver dag ble det i praksis en nektelse for dyrene. Likevel er det interessant å se at funnene i rapporten ikke viser seg gjeldene i jaktseasonen da presset på villreinen blir så høyt at det ikke er mulig å lage statistikk som viser system i forhold til kryssinger av turiststier (Gundersen et al., 2020). Figur 7 viser intensiteten ved bruk av stier (blått) og oppholdssted for simler i fostringsflokker (rødt/brunt).

Figur 7: Oversikt over menneskelig stiferdsl og villreinens arealbruk i Hardangervidda villreinområde høysesong sommer. Figuren viser områder og stier på høysesong sommerstid der intensiteten overskrider grensen (10) for problemer for villreinen. De mørkerøde/brune områdene er lokasjoner av villrein, og man ser tydelig at fostringsflokkene holder seg mellom Rukan og Røldal og inn mot sentrale områder ved Sandhaug turisthytte. Hentet fra: (Gundersen et al., 2020, s. 30).

Artikkelen «Large-scale segregation of tourists and wild reindeer in three Norwegian national parks Management implications» belyser og dokumenterer utfordringer knyttet til fotturisme i tre nasjonalparker. Hallingskarvet, Rondane og DSNP. Fokuset er på hva som kan gjøres for å forbedre situasjonen for villreinen. Resultatet av ferdselsregistreringer viser at 90% av all ferdselen i Rondane er fotturisme. Andre grupper er klatrere og elvepadlere. På bakgrunn av dataene kan forskerne se hvordan villreinen tilpasser seg den utfordringen, og GPS-data fra 2001 viser at villreinens bevegelser tilpasser seg ferdselsmønsteret til mennesker. Resultatene viser at villreinen i stor grad unngår områder med fotturisme og beveger seg i områder der ferdselen ikke er like intensiv. Dette fører til at villreinen holder seg i avgrensede områder. Artikkelen viser også at ferdselsmønsteret i norske nasjonalparker er forutsigbart. Turister følger stort sett etablerte stier og oppholder seg i områder med eksisterende tilbud som hytter og lignende, dette gjør styring av ferdsel til typiske tiltak (Gundersen et al., 2019).

I 2015 publiserte Gundersen, Mehmetoglu, Vistad og Andersen artikkelen «Linking visitor motivation with attitude towards management restrictions on use in a national park». Artikkelen ser på hvordan brukere av DSNP stiller seg til at forvaltningen kan treffe tiltak for å regulere ferdsel. Forskerne påpeker at villreinen i DSNP er sårbar og at denne type tiltak kan være nødvendige for ønsket tilstand. Det blir presentert at området har en besøksmasse på rundt 40 000 årlig i 2015. Resultatene er relevant da de fleste respondentene som utøver naturbasert reiseliv i nasjonalparken er villige til å utføre sin aktivitet i andre områder om restriksjoner skulle bli aktuelt. Likevel er lokale, hytteiere og sankere vanskeligere i større grad motvillige til ferdselsreguleringer (Gundersen et al., 2015). SES-modellen, sosialt økonomisk system er også relevant i denne sammenhengen for interaksjon mellom rein og mennesker som utøver rekreasjon. Som forskerne fremmer er menneskelig rekreasjon den største utfordringen, men mennesket og villreinen må leve sammen. Det er altså ikke et alternativ som er 100% fullkomment for noen av partene. Det presiseres også av artikkelforfatterne at villrein kan oppdage mennesker på rundt 2 kilometers avstand i enkelte situasjoner. Det er et godt eksempel på hvorfor det er utfordrende å drive naturbasert reiseliv i villreinområder, og da spesielt i Snøhetta villreinområde (Gundersen et al., 2022).

Tyngre installasjoner

DSNP og Snøhetta villreinområde har en betydelig grad av tyngre installasjoner i fjellet, disse er blant annet E6, jernbane, større turisthytter, veier, høyspentlinjer, kraftmagasin og rørgater. Studien til Nellemann, Vistnes, Jordhøy og Strand ser på hvilke konsekvenser tyngre installasjoner har på villrein. Data ble samlet inn på 90-tallet og undersøkelsene ble gjort ved bruk av fly. Funnene viser at reinen holder betydelig avstand til kraftlinjer og lignende. Forskerne sammenligner effektene som ved tilstedeværelse av rovdyr, noe som resulterer i økt avstand. Resultatene viser at tyngre installasjoner ikke nødvendigvis har de samme konsekvensene på Hardangervidda som eksempelvis Knutshø. Dette forklares ved plasseringer på installasjonene i forhold til viktige beiteområder for dyrene (Nellemann et al., 2001). Resultater fra artikkelen «Reindeer and caribou (Rangifer tarandus) response towards human activities» viser at tyngre installasjoner som eksempelvis dammer for kraftproduksjon ikke nødvendigvis vil ha en betydelig negativ påvirkning på dyrene. Dette forklares at de største utfordringene knyttet til dette først fremmes om de utgjør et fysisk hinder, eller gjør beiteområder utilgjengelige (Reimers & Colman, 2009).

Artikkelen til Gundersen, Myrvold, Kaltenborn, Strand og Kofinas viser at tyngre installasjoner kan ha en begrensning på dyrene ut til 5-10 kilometer. Metoden forskerne brukte var data fra flere norske nasjonalparker, også områder med tamrein. Tamreinnæringen har også store utfordringer knyttet til rekreasjon i deres områder, men man kan likevel ikke sammenligne resultater fra tamreinområder og villreinområder grunnet genetikken. I tabell 2 vises en oversikt for unnavikelsesadferd hos rein. 10 kilometer unngåelse samsvarer ikke helt med annen forskning presentert ovenfor som viser unnavikelse på nærmere 15 kilometer. Det er her verdt å nevne forskjellen innad i de forskjellige villreinområde (Gundersen et al., 2022).

Tabell 2: Oversikt over villreinens unnavikelsesadferd. Viser unnavikelsesadferd vedrørende seks forskjellige elementer. Dette er hovedveier, grusveier, turisthytter, merkede stier, kraftlinjer og vindturbiner. Hentet fra: (Gundersen, et al., 2022).

Type of infrastructure	Avoidance >50% decreased use	Partial avoidance <50% decreased use
Main roads	1 km	10–15 km
Gravel roads	1 km	10 km
Tourist cabins	1 km	10 km
Marked trails	Very variable effects, depending on the trail density and the intensity of use.	1 km
Power lines	Indirect effects. Often additional infrastructure. Strongly context dependent.	Indirect effects. Often additional infrastructure. Strongly context dependent.
Wind turbines	Not studied	3–5 km

4.2. Historikk

Reinen og menneskets historie i DSNP strekker seg som i alle andre norske villreinområder flere tusen år tilbake i tid. Denne felles historien viser menneskets tidligere avhengighet av rein, og dagens situasjon der reinen er avhengig av oss mennesker, ved bærekraftig forvaltning (Rognes & Myren, 2020).

Fangsthistorie

Villreinen var en av hovedgrunnene til at mennesket etablerte seg i Norge for flere tusen år siden. Da isen trakk seg tilbake fulgte reinen og mennesket etter for beite og næring, de eldste sporene er blitt datert til å kunne være opp mot 13 000 år gamle (Jordhøy et al., 2005). Grunnet det moderne våpens inntog med kruttladning på 1800-tallet økte antall villreinjegere i

det norske høyfjellet. Konsekvensene av dette var at myndighetene måtte totalfredre all rein i hele Norge fra 1902 til 1906, noe som er kjent som en av de mest dramatiske hendelsene i moderne forvaltningshistorie (Bitustøyl & Mossing, 2017).

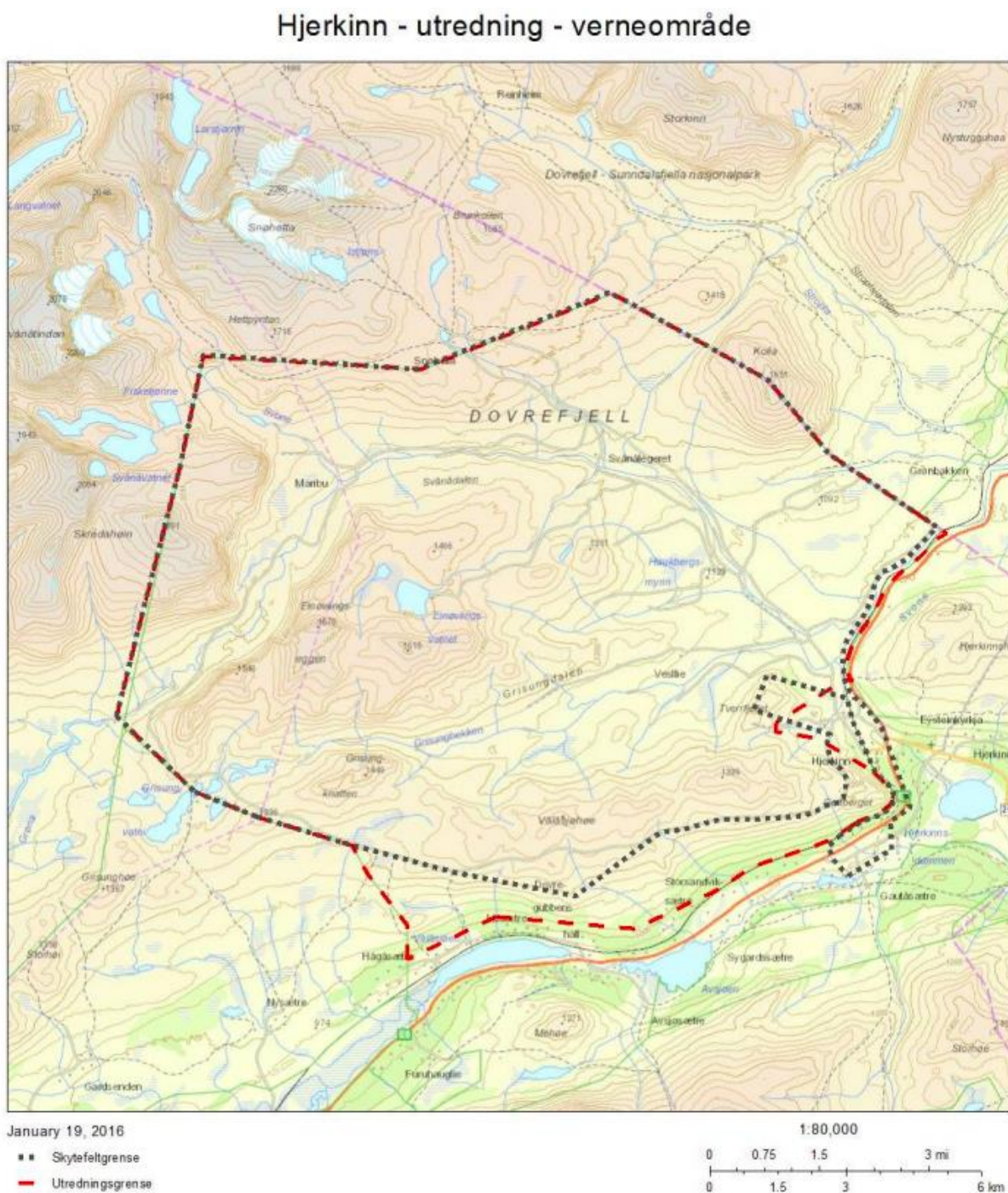
Forvaltning – bestandskatastrofen

Villreinen i Snøhetta har hatt flere forskjellige utfordringer opp gjennom årene. Blant dem er Aurautbyggingen som delte stammen i to, samt jernbane og E6 som delte Rondane- og Dovreområdet i to bestander (Jordhøy, 2001). Men en av de største katastrofene i moderne tid hadde sitt utspring i etterkrigsårene, da stammen fikk vokse ukontrollert. Det ble hevdet at den lokale forvaltningen så hva som foregikk i området, og kontaktet sentrale myndigheter gang på gang uten at lokal forvaltning fikk gehør (Sæter & Sæter, 2022). Konsekvensene ble store, stammen vokste til så mye som 20 000 dyr, og beitegrunnlaget tålte ikke mer enn rundt 2000-3000 dyr (Sæter & Sæter, 2022). Grunnet den store mengden dyr som overgikk beitegrunnlaget til området hevdes det at døde dyr var et vanlig syn, i tillegg var kondisjonen på de skutte dyrene veldig lav noe som førte til mange små og svake dyr i dårlig forfatning (Sæther & Sæther, 2022). Ifølge forskning fra NINA var sporene etter den ukontrollerte bestandsutviklingen fortsatt synlig på nært 2000-tallet, men lavbeitene har gradvis vokst til i igjen, aller mest i Snøhetta vest som har hatt en betydelig mindre stamme enn Snøhetta øst (Jordhøy et al., 1997).

Hjerkinnskytefelt

Hjerkinnskytefeltet opprettet i 1923 (Norsk Turistutvikling, 2002), var det største skytefeltet Forsvaret har hatt i Sør-Norge, og området har blitt utvidet flere ganger når behovene meldte seg, områdets utstrekning innebar til slutt 165 kvadratkilometer (Bråtå, 2016). Stortinget vedtok i 1999 å legge ned skytefeltet, og føre det tilbake til naturen. Etter utredninger blant annet gjort av Østlandsforskning ble skytefeltet til slutt innlemmet i Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark i 2018 som dermed ble utvidet med 131 kvadratkilometer (Bråtå, 2016). Skytefeltet ble nedlagt høsten 2008, og da startet arbeidet med restaureringen av området (Bråtå, 2016). NINA skriver i sitt temahefte «Fra skytefelt til nasjonalpark» at Forsvaret etablerte svært ambisiøse mål for restaureringsprosjektet. Tilbakeføringen skulle skje til en mest mulig opprinnelig naturtilstand, gi en betydelig naturgevinst, legge til rette for fremtidig vern, gi en trygg sivil bruk, samt bygge kunnskap med fremtidig overføringsverdi. NINA sitt oppdrag var å bidra med forskning gjennom hele prosjektet (Hagen et al., 2022).

Tilbakeføringsarbeidet ble avsluttet i 2022 og blir beskrevet som «Norgeshistoriens største naturrestaurering...» (Forsvarsbygg, 2022). Se figur 8 for kart over skytefeltet.

Figur 8: Utredningsområde for Hjerkinn skytefelt. Kartet viser utredningsområde i det tidligere skytefeltet, men som nå delvis ligger i Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark. Den prikkede, sorte linjen representerer skytefeltgrensen, mens den røde representerer utredningsgrensen. Hentet fra: (Bråtå, 2016, s. 12).

Turistforeningens hytter og merkede stier

Turistforeningene ved DNT Oslo og omegn, Kristiansund og Nordmøre Turistforening (KNT) og DNT Romsdal har en gammel og omfattende historie i Snøhetta villreinområde.

Turistforeningene har hytter både i Snøhetta vest og Snøhetta øst. De nevnte turistforeningene har henholdsvis 12 turisthytter i vest (betjente, selvbetjente og ubetjente) som ligger i eller like utenfor Snøhetta villreinområde (DNT Romsdal, u.å.; KNT, u.å.). I Snøhetta øst som beskrives som det området med aller størst utfordringer (Strand et al., 2013) ligger det ni turisthytter i eller like utenfor villreinområdet som er både betjente, selvbetjente og ubetjente (DNT Oslo og omegn, u.å.; KNT, u.å.). Historien strekker seg langt tilbake i tid. Reinheim ble bygd i 1888, og den ble overtatt av DNT i 1922. Hytta ligger i dag i Stroplsjødalen, og som DNT selv beskriver er Reinheim lett tilgjengelig fra Snøheim (ut.no, u.å.), i luftlinje 5 km. Se figur 9 for kart over hytter og stier i nasjonalparken.

Snøheim turisthytte plassert sentralt på Dovrefjell ved foten av Snøhetta ble raskt et populært turmål etter gjenåpningen 14. juli 2012. Gjenåpningen har vært langt fra fredelig. Etter at Snøheim var i Forsvarets eie i 40 år ble Snøheim etter åpningen eneste betjente turisthytte på Dovrefjell. Snøheim sto ferdig i 1952 og på grunn av den økte bruken av skytefeltet var det ikke regnet som fornuftig å fortsette driften ved Snøheim. Da skytefeltet fikk sin etterlengtede arealutvidelse i 1958 kjøpte Forsvaret hytta av DNT i 1959. DNT fikk mulighet til å gjenoppta driften på hytta de måtte si fra seg, og hytta er nå utvidet og restaurert (DNT, 2012). Hos flere fremstår ikke lengre Snøheim som en klassisk betjent turisthytte, men et høyfjellshotell med 80 sengeplasser og alkoholservering (Sæther & Sæther, 2022). I dag transporteres turistene til Snøheim ved buss som har fem avganger om dagen, varer og tjenester på hytta kjøres med bil og buss, overnattingsdøgnene til Snøheim har vært stabile og i 2017 hadde turisthytta 5123 overnattingsdøgn (Øsmundset, 2019).

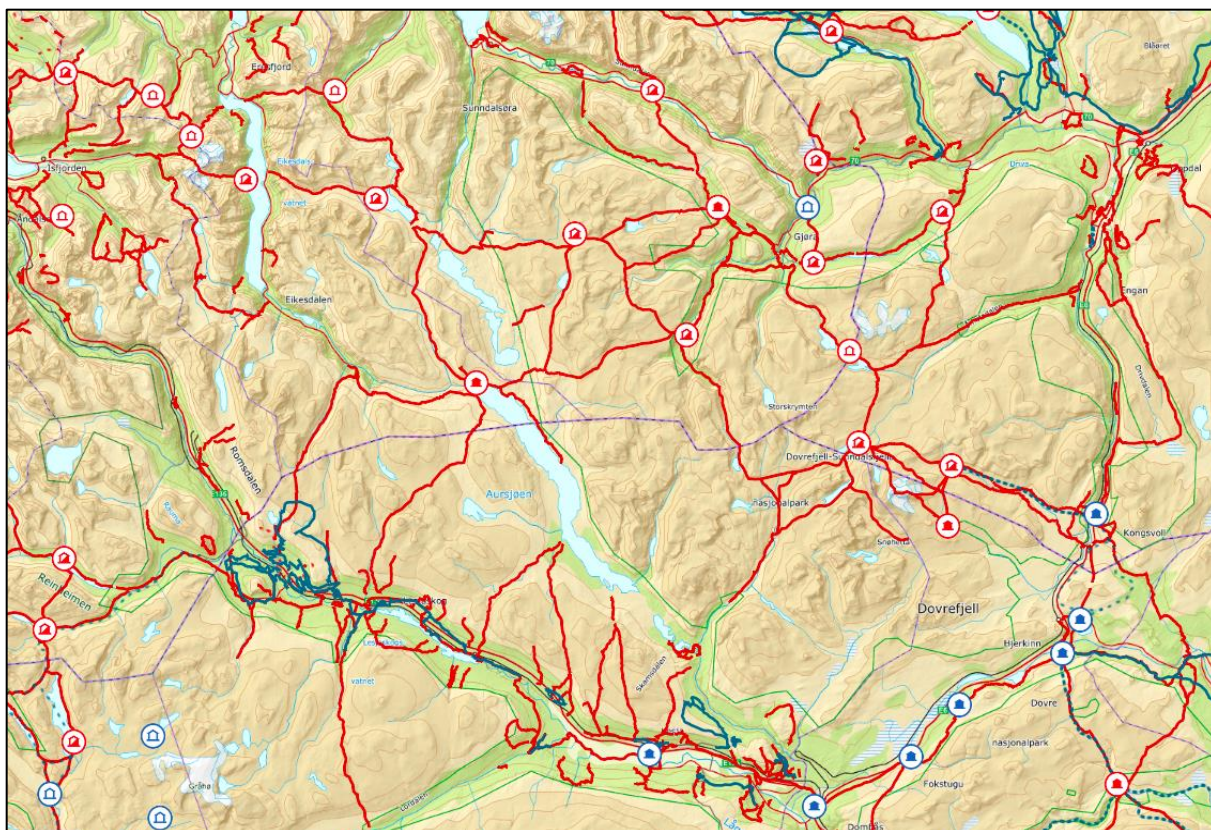
Snøheim har vært rom for mye debatt, mye på grunn av Snøheims etablering som turisthytte og trafikk av gjester inn til hytta, og videre ut i fjellet (Sæter & Sæter, 2022). I Horisont Snøhetta fra 2013 (Strand et al., 2013) trekkes problematikken rundt Snøheim frem, og har siden da vært i forskernes søkelys ettersom etableringen ville forårsake og forårsaker økende press og ferdsel. Forskerne belyser også rotasjonstrekket villreinen har rundt fjellmassivet Snøhetta noe som beskrives som et «... suboptimalt sesongtrekk...», der villreinen vil måtte krysse to av de mest kritiske ferdselsårene i hele DSNP (Strand et al., 2013, s. 3). Disse to områdene er turiststien(e) inn til Reinheim i Stroplsjødalen, og Snøheimveien med buss og

biltrafikk inn til Snøheim i barmarksesongen. Dataene som forskerne presenterer, blant annet fra GPS-merkede dyr belyser at dette trekket fortsatt er intakt, men at dataene gir «... klare indikasjoner på at trekket kan opphøre eller forsinkes med ytterligere økning i ferdselsintensitet» (Strand et al., 2013, s. 3). Terskelnivåene på turiststien i Stroplesjødalen og Snøheimveien viser at ved mer enn 30 passeringer per dag gjør det utfordrende for reinen å krysse, ved mer enn 220 passeringer per dag etableres det fullstendig barriereeffekt (Strand et al., 2013).

KNT har flere ganger søkt om å få utvide og bygge turisthytter ved og i Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark, blant annet sak S080-2015 der KNT ønsket bruksendring, renovering og tilbygg på Stølgjerdsætra, som de ønsket å benytte som selvbetjent turisthytte med ni sengeplasser. I samme vedtak opplyses det om at KNT også ønsket bygging av ny selvbetjent turisthytte med ti sengeplasser ved Loennechenbua inne i DSNP. Begge søknader ble avslått, og påklaget ved Miljødirektoratet. I uttalelse på vedtaket begrunnes det med at innvilgelse vil stride med verneformålet for nasjonalparken. Følgende utdrag er sentralt i vedtaket:

Ferdselen i fjellet har de siste årene økt også til deler av året hvor fjellet før var i «fred», dvs. det er ferdsel i fjellet året rundt. Gjennom økt tilrettelegging med overnattingsmuligheter, må denne ferdselen forventes å øke. Dette er og blir en utfordring for alt dyreliv i et sårbart fjelløkosystem, og særlig for villreinen. Saksbehandler føler ikke at det er nødvendig å gi en nærmere beskrivelse av de negative effektene en økt tilrettelegging for ferdsel i fjellet, vil ha på villreinen (Miljødirektoratet, 2015).

Forskerne i Horisont Snøhetta fra 2013 mener at turistforeningene representerer utfordringer ved deres virke i Snøhetta villreinområde. De representerer blant annet den største private interesseorganisasjonen/næringsaktører i DSNP med tilgrensende verneområder. Det fremmes at turistforeningen ved DNT Oslo og omegn, KNT og Romsdal turistforening eier store deler av utfordringene, samtidig som de også legger til rette for friluftslivet noe som er positivt (Strand et al., 2013).

Figur 9: Kart over stier og hytter i regi av DNT. Kartet viser oversikt over DNT-hytter og stinett i villreinområdet. De røde hyttene representerer DNT-hytter, mens de blå er andre overnattingssted tilgjengelig for besøkende. Blå linjer representerer vinterruter, mens røde linjer representerer sommerruter til DNT. Hentet fra: (UT.no, u.å.).

4.3. Villreinens bruk

Villreinens bruk i Snøhetta villreinområde strekker seg flere tusen år tilbake i tid, da stammene av villrein brukte store deler av det sørlige høyfjellet i Norge til sesongbeiter. Variasjonen i bruken av områdene forklares til dels ved de best tilgjengelige beiter vinter og sommer, som er viktige sesonger på hver sin måte i forhold til overlevelse og reproduksjon (Punsvik & Jaren, 2006). Bruken til Snøhettareinen er kraftig redusert, da den i dag bruker kun en fraksjon av området den brukte tidligere. Snøhettareinen brukte før Aurautbyggingen området både vest og øst for Aursjøen, men i dag er stammen segregert. Snøhettareinens moderne bruk har de siste 20 årene vært i sørlige og østlige deler av området, hovedsakelig innenfor Lesja, Dovre og til dels Oppdal kommuner. Fra tidlig 90- og 2000-tallet brukte dyrene større deler av Sunndalsterrenget (Grøvdalsflya) både til gode beiteområder og til kalving (Jordhøy, 2001). I beiteområdet som nå har vært i bruk i over 20 år ser man konsekvensene ved dårligere beitetilgang, kvalitet på lavmattene og kondisjon,

som vises tydelig av kvalitetsnormen som ble publisert i 2022 (Rolandsen et al., 2022). Det er i dag stor usikkerhet rundt hva som forårsaker endringene i vandringsmønsteret, og hvordan villreinen velger ut områder den oppholder seg i. Grunnen til vandringsmønstrene er omdiskuterte, men den har sannsynligvis noen instinktive preferanser vi mennesker fortsatt ikke helt forstår. Dette kan sammenlignes med spørsmålene rundt hvordan laksen finner tilbake til fødestedet i riktig del av vassdraget i kjønnsmoden alder etter å ha krysset enorme havområder (Wennevik & Hansen, 2022).

Historiske trekkruiter og bruk

Historiske trekkruiter og bruk er godt beskrevet i fagboka Snøhettareinen skrevet av tidligere forsker hos NINA, Per Jordhøy. De historiske trekkrutene strekker seg blant annet til Rondane på vinterbeite og langt ut til Mørekystran på vår- og sommerbeite (Jordhøy, 2001). Disse gamle trekkrutene er i stor grad opphørte. Det er likevel fortsatt et viktig trekk Snøhettareinen i østområdet fortsatt benytter, populært kalt storrundt, et rotasjonstrekk rundt Snøhettamassivet som beskrives som et suboptimalt sesongtrekk. Fortsatt er grunnen til dette trekket ikke helt forstått, men det er stor usikkerhet rundt konsekvensene av økt ferdsel og at også storrundt også vil opphøre slik som de eldgamle historiske trekkrutene og bruken av området (Strand et al., 2013).

Dagens trekkruiter og bruksområder

Det er gjort flere GPS-merkeprosjekt der man har fått god kontroll på villreinens bruk av området, blant annet en studie gjort av (Jordhøy et al., 2012). Merkeprosjektet tar utgangspunkt i merking av simler for å følge fostringsflokkenes vandring og bruk av Snøhetta villreinområde. Basert på resultatene fra merkeprosjektet finner man at dagens trekkruiter og bruksområder er i sørlige og østlige deler av området. I Lesja og Dovre kommuner er det historisk sett godt vinterbeite, men utfordringene de siste årene har vært økt menneskelig ferdsel og nedbeiting, to faktorer som har alvorlige konsekvenser som dårligere kondisjon hos villreinen. GPS-prosjektet viser at sentrale trekkområder er på Hjerkinntået og i Stroppljødalen. Disse trekkområdene er sentrale for funksjonen til storrundt. Bukkenes trekkruiter og bruksområder baserer seg i studien på observasjoner gjort av bukkeflokker. Bukkene har et bredere bruksområde, og tar i større grad i bruk områder ved yttergrensene av det øvrige leveområdet, således er bukkene viktige for å dra med seg fostringsflokker inn i andre deler av området. GPS-resultatene viser at dyrene i vintermånedene holder seg roligere i enkelte deler av området, mens tall fra sommer og jakt sesong viser at større deler av området

blir brukt til beite, dette kan forklares med et høyt stressnivå i sommer- og jaktseasonen (Jordhøy et al., 2012).

4.4. Menneskelig aktivitet

Den menneskelige aktiviteten er godt dokumentert i flere NINA-rapporter og i forskningsartikler. I kvalitetsnorm for villrein av 2022 blir måleparameteret «funksjonelle trekkpassasjer» klassifisert som dårlig. Det blir beskrevet som en av hovedgrunnene til den alvorlige situasjonen Snøhettareinen er i, med stadig dårligere kondisjon, signifikant nedgang i antall kalver per 100 simle og ungdyr og andelen eldre simler og bukker (Rolandsen et al., 2022). Den menneskelige aktiviteten er størst, og representerer de alvorligste utfordringene på Hjerkinplatået og i Stroplesjødalen. Det er i dag flere magneter i området som trekker turister til området, dette blir beskrevet som turisthyttene Snøheim (med tilhørende grusvei), Reinheim og moskusen. Den menneskelige aktiviteten er derfor variert, men likeså alvorlig, i studien til Strand et al. (2013) kommer det frem at:

[...] reinen årlig må krysse de to mest brukte ferdselsårene i området – Snøheimveien og den T-merka stien gjennom Stroplesjødalen. Selv om dette trekket fortsatt er intakt, gir dataene klare indikasjoner på at trekket kan opphøre eller forsinkes med ytterligere økning i ferdselsintensitet. (Strand et al., 2013, s. 3)

Oppsynsrapport fra reinsjakta 2022 er et godt eksempel på den samlede menneskelige aktiviteten i området. Rapporten beskriver en rekke uheldige situasjoner mellom villrein og mennesker i perioden 28. august – 4. september. Bakgrunnen for å skrive rapporten er blant annet å beskrive arealbruken til villreinen i nevnte periode i området rundt Kolla, Kongsvold og Hjerkin, hvor formålet er å synliggjøre utfordringene villreinen har i forbindelse med trekkruter i området, da området preges av stor menneskelig aktivitet hele året.

Rapporten beskriver flere villreinflokker som blir presset og jaget. Dette skjedde gang på gang av både jegere som med tette posteringer langs kommunegrensen i Stroplesjødalen hindret dyrene i å trekke over på vindretningen, men også redsel for å krysse etter stor menneskelig ferdsel som har vært samme sted tidligere på dagen. Det anslås å ha vært 100 personer i området enkelte dager i tillegg til jegerne. I enkelte tilfeller ble flokkene presset tilbake dit de kom fra, og i andre tilfeller ble de delt i flere småflokker. Det beskrives også en hendelse hvor en villreinflokk prøvde å krysse stien til VP, og etter at naturveilederne ved

villreinsenteret henviste folk vekk fra stien og stengte parkeringsplassen, gjorde flokken flere forsøk på å krysse. Observasjoner gjort av fjelloppsyn i området viste at villreinen var i en ekstremt presset situasjon ved stressreaksjoner som utstående øyne og store mengder slagg fra kjeveparti. Dagen etter ble det observert 28 ryttere på vei mot den samme flokken, men etter anmodning fra oppsyn fulgte de alternativ rute rundt. Det ble også observert hunder uten bånd i området ved Viewpoint Snøhetta (VS) denne dagen. Observasjonene fra disse dagene viser i oppsummeringen av oppsynsrapporten at den samlede belastningen villreinen utsettes for medfører at dyrenes naturlige trekkruiter i området blir svært forstyrret. Utdrag fra rapporten:

Topografi, infrastruktur, samt vindretning, fører til at villreinen ved flere anledninger har havnet i "blindveier" hvor den har blitt stående i pressa situasjoner over lengre tid. Slike situasjoner fører til stress, samt tap av tid til hvile og beite. [...] Ferdselen i området er en stor utfordring for villreinens trekkmuligheter. Data fra ferdselstellerne for denne begrensede perioden, viser at ferdselen utgjør en barriereeffekt for reinen [...] denne rapporten beskriver [...] store utfordringer for villreinen å trekke nord/sør mellom Stropelsjødalen og Snøheimveien [...] utfordringer ved å gjennomføre villreinjakt i områder med stor ferdsel og infrastruktur (veier, jernbane og turistattraksjoner). (Rusten et al., oppsynsrapport, 2022)

Det blir beskrevet at den totale ferdselen i området består av mange ulike aktører, det ble i nevnte tidsrom observert følgende menneskelig aktivitet: fotografer, turgåere, syklistene på Snøheimveien, organisert ferdsel (moskussafari, rideturer, skoleklasse, fototurer, og fuglehundprøver), jegere og jaktutøvelse, besøkende til Viewpoint Snøhetta, buss til Snøheim, og annen kjøring på Snøheimveien. I «Besøksstrategi for verneområdene på Dovrefjell» publisert i 2021 blir en rekke besøkstall for området presentert. Det blir beregnet å være et sted mellom 34-40 000 besøkende inne i nasjonalparken i løpet av et år, i tillegg blir det hevdet å være 30 000 årlige besøkende på VP i 2021. Det blir belyst at det i kjerneområdet i nasjonalparken ved Snøheim og Snøhetta er 12-13 000 besøkende i året, mange av disse går på topptur til Snøhetta, 2286 moh. Nasjonalparken og Snøhetta villreinområde har en rekke kjente turiststeder som eksempelvis Romsdalseggen som ligger i randsonen av området. Det totale antallet besøkende inkludert disse randsonene blir vurdert å være på rundt 70 000 besøkende hvert år (Risan et al., 2021).

Næringsaktører

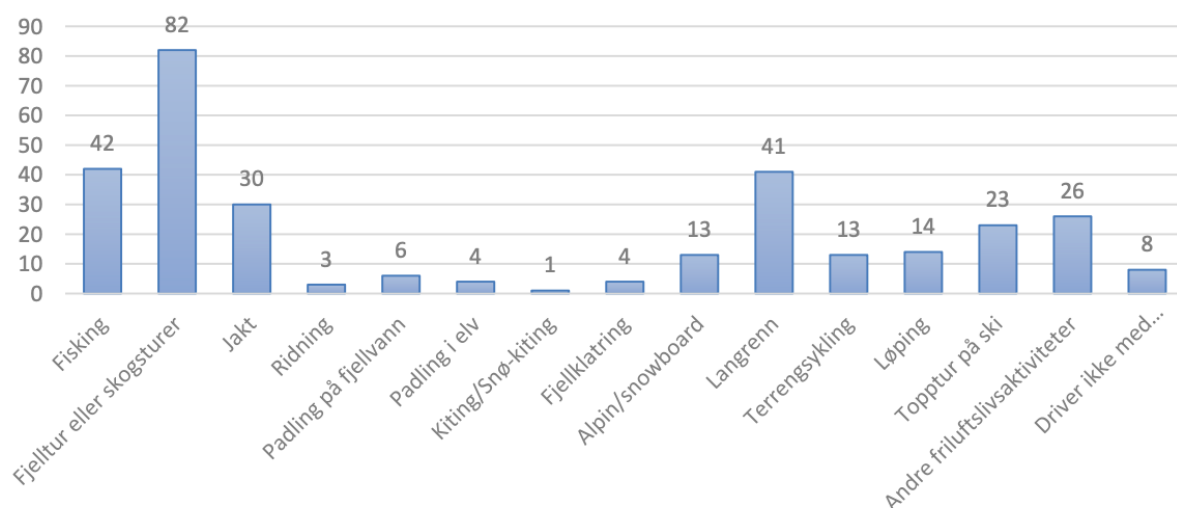
Det er i dag en rekke næringsaktører som opererer inne i Snøhetta villreinområde, de fleste av disse er lokale der næringsvirksomheten dreier seg om å guide gjester inne i villreinområdet. Eksempel på disse er Oppdal Safari som blant annet tilbyr villreinsafari, og den veldig populære moskussafarien. Ifølge daglig leder i Oppdal Safari guidet de rundt 1200 gjester i 2020, og det er all grunn til å tro at dette vil øke nå når coronapandemien er over (Melgård, 2020).

Private brukere

I 2018 gjennomførte Ruralis i samarbeid med NINA en undersøkelse blant lokalbefolkningen rundt Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark, der 815 respondenter besvarte spørsmål vedrørende betydningen av fjellet og forvaltningen. Det fremkommer i rapporten at nasjonalparken er av stor viktighet for lokalbefolkningen:

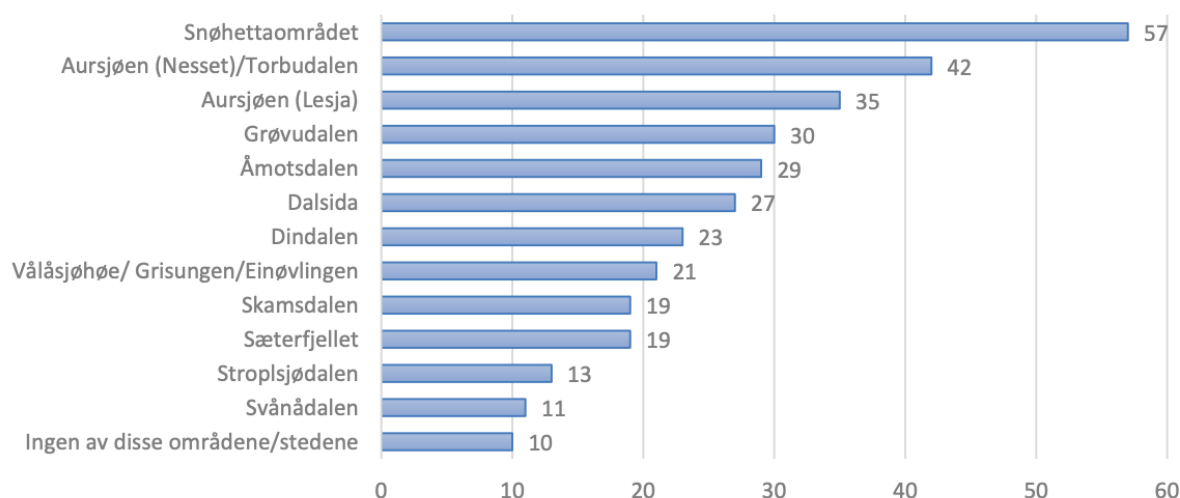
Hele 92 prosent av respondentene er delvis eller helt enig i at påstanden om at nærhet til fjell og utmark generelt er viktig for bosetning i bygda der de bor. Videre mener de fleste at Dovrefjell/Sunndalsfjella gjør bygda der de bor mer attraktiv som bosted (Thanem & Flemsæter, 2018, s. 9).

Videre fremkommer det at befolkningen har et vidt spektrum av aktiviteter og friluftsinnteresser de driver med på jevnlig basis, og at naturopplevelsene i nasjonalparken er viktige i hverdagen. Fjellturet, fiske og langrenn fremmes som blant de aller mest populære aktivitetene i Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark (se figur 10).

Figur 10: Populære aktiviteter i Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark. Viser i prosent de mest populære aktivitetene i nasjonalparken blant respondentene. Hentet fra: (Thanem & Flemsæter, 2018, s. 22).

Som man ser av figuren er de tre aktivitetene fjelltur, fiskeing og langrenn godt representerte, men også jakt presenteres som en viktig og populær aktivitet i nasjonalparken. Figur 11 viser hvilke områder som blir mest besøkt i DSNP.

Figur 11: Oversikt over mest besøkte områder i Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark. Viser hvilke områder i Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark som er blant de mest besøkte i prosent. Hentet fra: (Thanem & Flemsæter, 2018, s. 26).

Som man ser av figuren, er Snøhettaområdet (Hjerkin/Strolpsjødalen) det aller mest populære og mest brukte utfartsstedet i nasjonalparken. Dette kan bekreftes også hos andre kilder, blant annet i Horisont Snøhetta (Strand et al., 2013). Området rundt Snøhetta og Hjerkin er av det aller mest sårbare og mest brukte området blant turister og lokalbefolkning. Likevel viser rapporten at: «Villreinen verdsettes svært høyt, og mange ser også ut til å

akseptere å måtte tilpasse seg villreinen med tanke på vern og tilrettelegging.» (Thanem & Flemsæter, 2018, s. 1).

Villreinstammen fremstår derfor som veldig viktig, og majoriteten mener at det er viktig å ta vare på villreinen. Videre fremkommer det at 64 prosent av respondentene opplyser om at de kan velge andre turruter om forvaltningen fordrer det av villreinen som årsak. «villreinen verdsettes altså temmelig høyt, og betydningen av villrein fremstår som større enn betydningen av moskusen.» (Thanem & Flemsæter, 2018, s. 10). I rapporten fremkommer det som opplyst om ovenfor tolkninger som kan vurderes som til gunst villreinen, likevel karakteriser godt over halvparten i undersøkelsen seg fornøyde med at Snøheimveien brukes som den gjør i dag. Det er kun i underkant 1 av 10 som ikke er fornøyde med dagens bruk av Snøheimveien. Rapporten viser at de aller fleste av brukerne i Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark er fornøyde med forvaltningen av området, og «de fleste mener at det er lokale myndigheter som er best egnet til å forvalte fjellområdene.» (Thanem & Flemsæter, 2018, s. 9).

4.5. Organisert og uorganisert ferdsel

Reglementet for den organiserte ferdslen i verneområder er gjerne nedsatt i verneforskriftene for verneområdene, derfor er det også lettere å regulere organisert ferdsel i motsetning til uorganisert ferdsel. Den organiserte ferdslen er gjerne styrt av utdannede guider, hvor disse vil kunne motvirke negativ påvirkning (Hagen et al., 2019).

Dovrefjell nasjonalparkstyre definerer organisert ferdsel som:

Ferdsel er organisert dersom person, lag, firma, skole eller annen organisasjon planlegger, koordinerer eller arrangerer turen og det er snakk om virksomhet med grupper av deltakere, eventuelt en aktivitet som gjentas eller utøves av flere over en tidsperiode. Gruppeaktivitet som er offentlig kunngjort på forhånd er alltid å se på som organisert. Herunder utsetting av poster for turorientering, topptrim, trimposter, stolpejakt og lignende. (Dovrefjell nasjonalparkstyre, 2018a).

Negative påvirkninger på naturmiljøet ved organisert ferdsel er grunnet det større antall mennesker organisert ferdsel fører med seg på samme sted til samme tid. Dette kan øke faren for uheldig markslitasje og forstyrrelser av dyrelivet (Fulufjellet nasjonalparkstyre, u.å.).

Fordelen med søknadsplikt for organisert ferdsel er muligheten for dialog mellom forvaltningsmyndigheten og tiltakshaver, som gjør at forvaltningen kan formidle informasjon om verneverdier og sårbare områder og tider på året og lignende. Med søknadsplikt er det også enklere å begrense eller nekte organisert ferdsel som kommer i konflikt med verneverdiene. Videre poengterer Fulufjellet nasjonalparkstyre at organisert ferdsel kan unngå at en aktivitet kommer i konflikt med verneverdiene ved at kvalifiserte guider kan være med på å kanalisere ferdselen, samt informere om naturverdiene og øke gjestenes bevissthet ovenfor hvordan man burde ferdes i slike områder. Ved å lede ferdsel til områder som tåler mer kan guider således bidra til å skåne sårbare områder for forstyrrelser (Fulufjellet nasjonalparkstyre, u.å.). En forskningsstudie så på hvordan bedriftene som driver viltturisme kan bli mer suksessfulle i jobben med å gjøre gjestene fornøyde. Funnene viser at gjestene i større grad vil være fornøyde om de blir presentert som viktige i jobben for bevaring av leveområder for vilt (Ballantyne et al., 2009).

Fri uorganisert ferdsel er det vi i dag kjenner som allemannsretten nedfelt i friluftsløven av 1957. I §2. ferdsel i utmark: «I utmark kan enhver ferdes til fots hele året, når det skjer hensynsfullt og med tilbørlig varsomhet.» (Friluftsløven, 1957, § 2). Begrensningene innen uorganisert ferdsel er videre beskrevet i § 9: «Telt må ikke settes opp så nær bebodd hus (hytte) at det forstyrrer beboernes ferd [...] ikke nærmere enn 150 meter [...]. Telting eller annet opphold er ikke tillatt i mer enn 2 døgn om gangen» (Friluftsløven, 1957, § 9). Med videre: «For tidsrommet umiddelbart før og under villreinjakten kan departementet på nærmere avgrenset høgfjellsområde forby eller regulere teltslåing som kan være til ulempe for villreinjakten.» (Friluftsløven, 1957, § 9).

4.6. Vernekategoriene

Miljødirektoratet skriver at «Norges viktigste verneformer er nasjonalpark, landskapsvern, naturreservat og marint verneområde.» (Miljødirektoratet, 2019). Det omkransede området rundt Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark består av både landskapsvern, naturreservat, og biotopvernområder. Disse vernekategoriene har ikke nødvendigvis samme hovedmålsetning, men felles for de alle er vern av natur.

Den generelle beskrivelsen for Norges nasjonalparker presenteres slik:

Nasjonalparker er store naturområder med særegne eller representative økosystemer. De kan også være landskap uten tyngre naturinngrep. De store verneområdene sikrer at samspillet i naturen ikke blir forstyrret, og de er en viktig del av arbeidet med å hindre at planter og dyr blir utryddet (Miljødirektoratet, 2019).

I beskrivelsen ser vi at økosystemer er av særlig viktighet. Det er nettopp det tilnærmet intakte økosystemet som er spesielt for Snøhetta villreinområde, hvor reinen lever i samspill med predatorer som jerv og kongeørn, hvor de sammen spiller en nøkkelrolle (Elvestuen, 2018). Landskapsvernområdene finner man ellers langs randsonene til nasjonalparken og villreinområdet. Slik presenteres den generelle beskrivelsen for Norges landskapsvernområder:

Landskapsvernområder er natur- eller kulturlandskap med stor økologisk, kulturell eller opplevelsesmessig verdi. Til landskapet regner også kulturminner som bidrar til landskapets egenart. Verneformen brukes ofte for å ta vare på kulturlandskap i aktiv bruk. Bevaring av landskapsbildet og landskapsopplevelsen er en sentral målsetting ved opprettelse av landskapsvernområder. I noen landskapsvernområder er også deler av dyre- eller plantelivet vernet (Miljødirektoratet, 2019).

Den kulturelle verneverdien forstås viktigst ved landskapsvern, men det økologiske trekkes også frem, samtidig er det også viktig å legge merke til opplevelsesmessig verdi, samt aktivt bruk. Til forskjell fra nasjonalparker skal opplevelsesverdiene fremmes i landskapsvernområder. I så måte kan den generelle beskrivelsen for verneformålet brukes til å legge til rette for økt bruk i disse områdene, som flankerer selve nasjonalparken, som er langt mer sårbar.

De store verneformene i Snøhetta villreinområde, landskapsvern og nasjonalpark avløses også av mindre, men strengere verneområder, slik presenteres den generelle beskrivelsen for naturreservat:

Naturreservater er den strengeste formen for områdevern etter naturmangfoldloven. Dette er områder som inneholder truet, sjelden eller sårbar natur, representerer en bestemt naturtype, har en særlig betydning for biologisk mangfold, utgjør en spesiell geologisk forekomst, eller har særskilt naturvitenskapelig verdi (Miljødirektoratet, 2019).

I vernebeskrivelsen for naturreservat er det viktig å trekke frem truet, sjelden, eller sårbar natur. Hvilken av disse gjelder ikke for Snøhetta villreinområde, for i motsetning til nasjonalparker har det vært vanlig å benytte ferdselsreguleringer eller ferdselsforbud i en del naturreservater i Norge. Eksempler på aktuelle totalforbud kan være ferdsel i naturreservater eller biotopfredningsområder, hvor slike forbud også kan begrenses til de mest sårbare periodene (Backer et al., 2004).

4.7. Naturmangfoldloven og verneforskriften for DSNP

Den viktigste loven for å sikre naturens mangfold er lov om forvaltning av naturens mangfold, også kjent som naturmangfoldloven. Lovens formål, § 1 beskrives slik:

Lovens formål er at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden, også som grunnlag for samisk kultur (Naturmangfoldloven, 2009, § 1).

Naturmangfoldloven har en rekke prinsippparagrafer presentert i §§ 8 til 12. Disse blir presentert i § 7. «(prinsipper for offentlig beslutningstaking i §§ 8 til 12)»: «Prinsippene i §§ 8 til 12 skal legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet, herunder når et forvaltningsorgan tildeler tilskudd, og ved forvaltning av fast eiendom. Vurderingen etter første punktum skal fremgå av beslutningen.» (Naturmangfoldloven, 2009, § 7). Det er § 8 som tar for seg «(kunnskapsgrunnlaget)», § 9 tar for seg «(føre-var-prinsippet)», § 10 tar for seg «(økosystemtilnærming og samlet belastning)», § 11 for «(kostnadene av miljøforringelse skal bæres av tiltakshaver)», og § 12 «(miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder)» (Naturmangfoldloven, 2009, §§ 8 til 12). Ifølge dosent Holth ved fakultet for landskap og samfunn, samt institutt for eiendom og juss ved NMBU, er naturmangfoldloven en utpreget fullmaktslov på samme måte som plan og bygningsloven, den gir hjemler og virkemidler til å innføre ferdselsreguleringer i verneområder (Fredrik Holth, personlig kommunikasjon, 13. oktober 2022).

Formålet med vernet av DSNP blir beskrevet i verneformålet til DSNP: «Formålet med forskriften er å ta vare på et stort, sammenhengende og villmarkspreget naturområde som inneholder særegne og representative økosystemer og landskap og som er uten tyngre

naturinngrep.» (Forskrift om vern av Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark, Sunndal Nesset, Oppdal, Dovre og Lesja, 2018, § 1).

Formålet er videre beskrevet å ta vare på:

- a. et tilnærmet intakt høyfjellsøkosystem med det naturlige biologiske mangfoldet, herunder arter, bestander, naturtyper og geologi. Området utgjør et stort og tilnærmet intakt høyfjellsøkosystem der arter som villrein, jerv, kongeørn og ravn har en nøkkelrolle
- b. kalkrike områder med rik fastmark i fjellet, ekstremrike myrer og unik karplanteflora
- c. elveslettelandskap kroksjøer, meandrerende elver og åpne sandområder»
og bokstav d: «En viktig del av leveområdet til villreinen i Snøhetta og Knutshø villreinområder.

Overnevnte viser behovet villreinen har for vern, og i 2021 kom de første signaler fra Stortinget om at Norge skal verne 30% av natur innen 2030 (Stortinget, 2021). Den vernede naturen fremmer også menneskets bruk av naturen, og allemannsretten er sterkt forankret i lov om friluftslivet (friluftsloven) av 1957 der formålet med loven blir beskrevet: «Formålet med denne loven er å verne friluftslivets naturgrunnlag og sikre allmennhetens rett til fri ferdsel, opphold m.v. i naturen, slik at muligheten til å utøve friluftsliv som en helsefremmende, trivselsskapende og miljøvennlig fritidsaktivitet bevares og fremmes» (Friluftsloven, 1957, § 1). Bestemmelsen ved § 7. «Ferdsl og friluftsliv» er ikke tatt i bruk i DSNP grunnet hovedverneformålene:

Forvaltningsmyndigheten kan legge om eller kreve fjernet merking av stier og løyper av hensyn til naturmiljøet og kulturminnene i nasjonalparken. Innenfor nærmere avgrensa deler av nasjonalparken kan Miljødirektoratet ved særskilt forskrift regulere eller forby ferdsel som kan skade naturmiljøet. (Forskrift om vern av Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark, Sunndal Nesset, Oppdal, Dovre og Lesja, 2018, § 7).

Nasjonalparkforvalterne sendte 28.09.2022 en henvendelse til Miljødirektoratet med forespørsel om de på noen måte kunne innføre strengere ferdselsrestriksjoner, særlig med hjemmel i § 7 i verneforskriften (Risan & Sem, henvendelse om ferdselsregulering, 28. september 2022, vedlegg 3).

I verneforskrifter vedtatt etter naturvernloven av 1970 kunne Miljødirektoratet ved delegeringsvedtak fra 1988 benytte nettopp nåværende § 7 i verneforskriften. Likevel ble det i 2013 gjort en lovendring ved § 34 som gjør at Miljødirektoratet ikke lenger har denne myndigheten (se vedlegg 3, svarbrev fra Miljødirektoratet, 2022). Sitat fra svarbrevet:

I praksis betyr bestemmelsen i naturmangfoldloven § 34 sjette ledd at bestemmelser i verneforskrifter og delegeringsvedtak som gir Miljødirektoratet myndighet til å regulere ferdsel, ikke lenger gjelder. Eventuelle reguleringer av ferdsel og andre aktiviteter i eksisterende verneområder må derfor vedtas av Kongen i statsråd. Dette gjelder selv om det i verneforskriften står at myndigheten er tillagt Miljødirektoratet (Fossum & Eid, svarbrev fra Miljødirektoratet, 6. desember 2022, s. 2).

Myndigheten til å innføre regulering av ferdsel ved § 7 i verneforskriften for DSNP ligger derfor ikke lenger hos Miljødirektoratet, men det kan likevel juridisk sett være anledning til å innføre restriksjoner på ferdsel ved § 22 i nml: «Naturmangfoldloven § 22 har en særskilt hjemmel for ferdselsregulering i utmark. Bestemmelsen er en forskriftshjemmel for å regulere ferdsel i utmark for å hindre skade eller ulempe for planter eller dyr» (Fossum & Eid, svarbrev fra Miljødirektoratet, 6. desember 2022, s. 3).

4.8. Forvaltningsapparatet

Det er i Norge i dag lokal forvaltning i de fleste verneområder på delegert myndighet fra Miljødirektoratet. Myndigheten til delegering kommer av lov om delegering av 15.01.2021: «Delegering av myndighet etter naturmangfoldloven til statsforvalterne og nasjonalpark- og verneområdestyrer»:

Myndighet etter lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) er ved kgl.res. 8. januar 2021 nr. 65 delegert fra Kongen til Klima- og miljødepartementet med virkning fra 15. januar 2021. Klima- og miljødepartementet har i vedtak 12. januar 2021 nr. 82 delegert myndigheten til Miljødirektoratet med virkning fra 15. januar 2021 (Deleg. av myndighet etter naturmangfoldloven til statsforvalterne og nasjonalpark- og verneområdestyrer, 2021).

Miljødirektoratet har anledning til å delegere forvaltningsmyndighet til underliggende forvaltningsorgan, dette gjelder Statsforvalterne og nasjonalpark- og verneområdestyrer.

Forvaltningen av Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark ligger hos Dovrefjell nasjonalparkstyre (Miljødirektoratet, 2021). «Nasjonalparkene blir forvaltet lokalt av nasjonalparkstyrene, som består av politiske representanter fra kommunene der verneområdet ligger, og fylkeskommunene.» (regjeringen, 2021).

I tillegg til forvaltningen av DSNP blir villreinstammen i Snøhetta forvaltet gjennom lokal forvaltning, her er det villreinnemda og villreinutvalget som er sentrale. Forskjellene er at villreinnemden er offentlig, med hovedoppgaver innen godkjenning av vald, bestandsplaner, fastsetting av fellingskvoter, tellende areal, samt deltakelse i arealforvaltningen i fylkene og kommunene der formålet er bærekraftig bevaring av leveområdene til villreinen.

Villreinutvalget består av de ulike rettighetshaverne, samt gjerne lokale utvalg fra kommune og grunneiere. Sentrale oppgaver er å organisere jaktutøvelsen og rettighetshaverne, planlegge og gjennomføre registreringer, tellinger, forslag til fellingskvoter, mål for bestandsforvaltningen, og lage planer for å innfri gitte målsetninger (Norsk villreinsenter, 2023b).

I offentlig sektor er det Klima- og miljødepartementet (KLD) og Landbruks- og matdepartementet (LMD) som er øverste myndighet. I 2018 fikk LMD ansvar for konkrete oppgaver ut ifra vilt- og fjelloven, knytta til de høstbare viltressurser i Norge, derav blant annet ansvar for bestandsforvaltningen og villreinnemdene. Deretter kommer Miljødirektoratet, statsforvalteren, fylkeskommunen og kommuner. I privat sektor kommer blant annet rettighetshavere og vald inn. Den dagligdagse, lokale villreinforvaltningen omfatter et samarbeid mellom offentlig og privat sektor, der hovedansvaret for driften ivaretas gjennom rettighetshavernes organer. Dette er da gjerne villreinutvalget i Snøhetta, der rettighetshaverne ofte er grunneiere. Den offentlige utøvelsen av myndighet gjennomføres ved den statlige villreinnemden. De to mest sentrale oppgavene i villreinforvaltningen er bestandsforvaltningen og arealforvaltningen (Norsk villreinsenter, 2023a).

Nordlandsforskning publiserte i 2021 en studie som evaluerte forvaltningsordningen for nasjonalparker og store verneområder i Norge (Lundberg et al., 2021). I 2010 ble nåværende lokal forvaltningsmodell av store verneområder og nasjonalparker i Norge innført. Grunnlaget for dagens forvaltningsmodell var blant annet å redusere konfliktene mellom lokale aktører og statlig vern, samt oppnå større enighet rundt lokalt vern. Tidligere satt fylkesmennene med forvaltningsansvaret for nasjonalparker og andre store verneområder, dagens modell gir større lokalt selvstyre. Forskerne beskriver kompetansehevingen slik: «Det er ingen tvil om at

kunnskapsnivået i forvaltningen av verneområder er langt bedre i dag enn i 2010.» (Lundberg et al., 2021, s. 226). De mener imidlertid at det ikke er den nye forvaltningsmodellen som kan tilskrives de positive resultatene, men mange relevante forskningsprosjekter i de aktuelle verneområdene. Interessante funn er blant annet at de lokalt forankrede nasjonalparkstyrene finner det utfordrende å fatte vedtak som oppleves nødvendige for den langsiktige ivaretagelsen av verneverdiene på grunn av kontroverser lokalt. Utfordringer rundt naturmangfoldlovens paragraf 48 (Naturmangfoldloven, 2009, § 48) fremmes også som en utfordring grunnet paragrafens ensprethet (Lundberg et al., 2021). Rapporten konkluderer med at:

... forvaltningsmodellen – totalt sett – ikke ser ut til å ha styrket ivaretagelsen av verneverdiene, men trolig heller ikke svekket dem. Foreløpig kan det se ut til at reformen sammenholdt med initiativet til markedsprofilering og økt verdiskapning har økt faren for negativ utvikling for verneverdiene, selv om besøksstrategiene forsøker å kompensere for dette. (Lundberg et al., 2021, s. 12)

I spørreundersøkelsen valgte 280 respondenter å svare på åpent spørsmål om: «Hvilke interesser vil du si kommer i konflikt med / utgjør en stor trussel mot verneverdiene?» Utfordringer som de fleste nevner er at turisme og reiseliv er med på å påvirke verneverdiene i negativ retning (Lundberg, et al., 202, s. 76). Forvaltningen av nasjonalparker gikk også i starten på 2000-tallet i store endringer. Før starten på 2000-tallet av var det betydelig mindre kommersiell aktivitet i nasjonalparkene. Denne aktiviteten fremmes i dag som en utfordring for verneområdene ovenfor verneformålene forvaltet av de lokale nasjonalparkstyrene. I DSNP er reiselivsnæringen som Oppdal Safari i betydelig grad avhengig av Dovrefjell nasjonalparkstyre ved dispensasjoner og samarbeid (Vammervold, 2017).

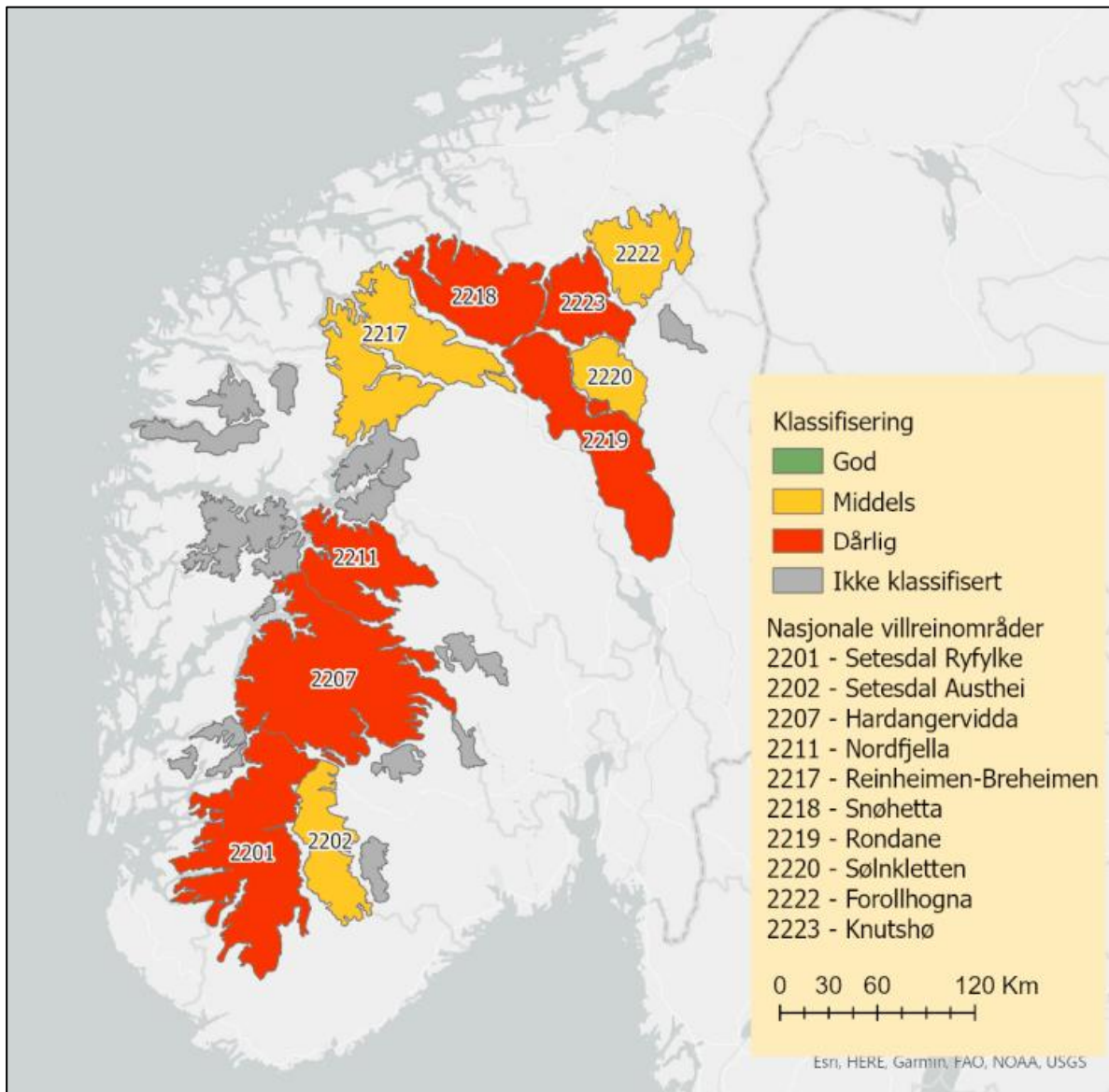
Forvaltningsapparatet for den lokale forvaltningen for nasjonalparken ligger hos Dovrefjell nasjonalparkstyre, med medlemmer fra omkringliggende kommuner. Nasjonalparkstyret har sekretær gjennom Statsforvalteren ved nasjonalparkforvalter (Miljødirektoratet, 2021). Lokal forvaltning av villreinen i Snøhetta villreinområde ligger hos villreinnemda, og Snøhetta villreinutvalg (Norsk villreinsenter, 2023b). Kommunenes ansvar er hovedsakelig å kontrollere at arealforvaltningen følger plan- og bygningsloven, her er det sentralt at villreininteressene gis betydelig sikring og oppmerksomhet fra kommuneplanens arealdel (Norsk villreinsenter, 2023b).

I den regionale villreinformasjonen er det samarbeid og delegering til villreinnemda og villreinutvalget som er sentralt. Statsforvalteren har ansvar for at villreininteressene blir ivarettatt i arealforvaltningen, Statsforvalteren er også sentral når det kommer til rådgivning og veiledning til villreinutvalget og villreinnemda, For fylkeskommunens del er hovedansvaret de regionale planene for villreinen i Snøhetta sentrale, og deres viktigste ansvarsområde (Norsk villreinsenter, 2023b).

Den nasjonale forvaltningen av villreinen i Norge, og spesielt for Snøhetta villreinområde ligger hos Klima- og miljødepartementet som har ansvar for budsjettering og ikrafttredelse av politiske beslutninger. Landbruks- og matdepartementet mottok i 2018 hovedansvar for sentrale oppgaver i fjell- og viltloven, blant annet ligger ansvaret for villreinnemdene hos Landbruks- og matdepartementet. Miljødirektoratet har det øverste faglige ansvaret for Snøhetta villreinområde, dette gjelder utarbeidelse av forskrifter, finansiering av forskning og overvåkning, kartlegging av kunnskapsbehov, samt er Miljødirektoratet klageinstans for vedtak i Snøhetta villreinområde (Norsk villreinsenter, 2023b).

4.9. Kvalitetsnorm for villrein

Kvalitetsnorm for villrein ble publisert i 2022. Kvalitetsnormen tar for seg alle ti nasjonale villreinområder i Norge. Dette gjelder blant annet Snøhetta. Figur 12 viser områdene og klassifiseringen.

Figur 12: Samlet kvalitetsnormvurdering for villrein 2022. Figuren viser kart over alle villreinområder i Norge, og de nasjonale villreinområdene vises i fargene gule og røde, hvor gul er middels kvalitet og rød er dårlig kvalitet. Hentet fra: (Rolandsen, et al., 2022, s. 25).

Paragraf 13 i naturmangfoldloven er sentral nå som kvalitetsnorm for de nasjonale villreinområdene ble publisert. Loven fremkommer slik ved § 13. «(kvalitetsnormer for naturmangfold)»:

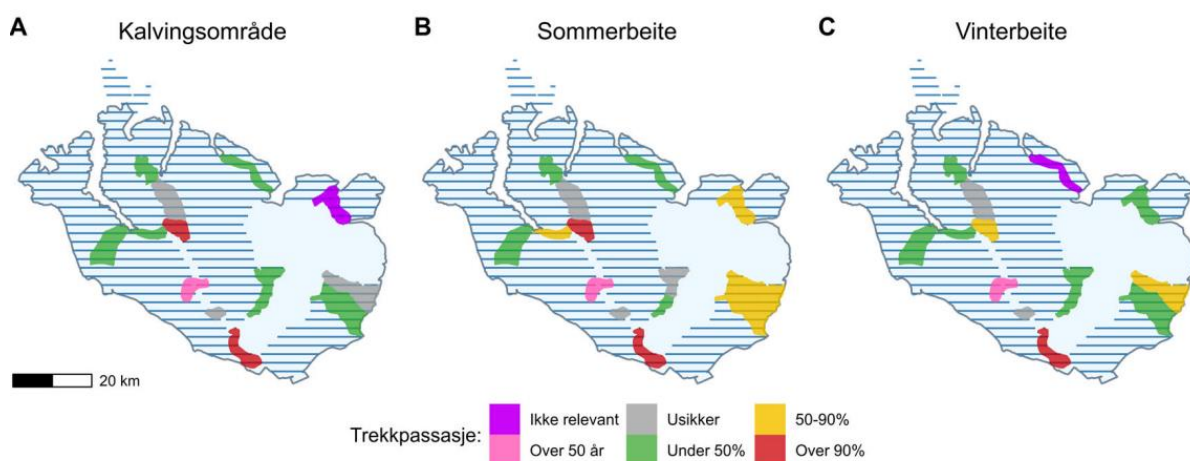
Kongen kan fastsette retningsgivende kvalitetsnormer for naturmangfoldet, bl.a. om forekomsten av en art eller utbredelsen eller økologisk tilstand av en naturtype. [...]

Blir en kvalitet fastsatt i en norm etter denne loven ikke nådd, eller det er fare for dette, bør myndigheten etter denne lov i samråd med andre berørte myndigheter utarbeide en plan for hvordan kvaliteten likevel kan bli nådd. Planen kan bl.a. gå ut på

at det fastsettes nærmere forskrifter med hjemme i denne eller andre lover (Naturmangfoldloven, 2009 § 13).

Målsetningen til forvaltningen og myndighetene er minimum gul kvalitet, noe som representerer middels kvalitet. Forskerne undersøkte tre parametere, der den mest relevante i denne sammenhengen er måleparamenter 3, leveområde og menneskelig påvirkning. Funnene forskerne belyser er at hele seks av ti nasjonale villreinområder ikke tilfredsstiller minstekravet om middels kvalitet da disse seks blir klassifisert som røde (dårlig kvalitet). For flere av områdene er det nettopp delnorm 3 som er rød. Dette gjelder blant annet Hardangervidda, Rondane og Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalparker, der blant annet delnorm 1 (bestandsmål) og 3 (leveområde og menneskelig påvirkning) er røde (Rolandsen et al., 2022).

Når det kommer til delnorm 3 for Snøhetta, er det funksjonelle trekkpassasjer som klassifiseres til dårlig kvalitet. Dette er blant annet fordi 39,5% av influensområdet for sommer- og høstbeiter har høy (mer enn 90%) grad av redusert trekk, samt middels (50-90%) redusert trekk på 31,2% av influensområdet for kalving- og oppvekstområder (se figur 13). Funksjonell arealutnyttelse for Snøhetta klassifiseres som god, da fokusområdene med middels og høy arealunnavvikelse summeres til å være mindre enn 10% av det totale arealet av kalvings- og oppvekstområde, sommer- og høstbeiter og vinterbeiter (Rolandsen et al., 2022).

Figur 13: Klassifisering av fokusområder for funksjonelle trekkpassasjer. Figuren viser klassifiseringen av fokusområdene for funksjonelle trekkpassasjer i kalvingsområder, sommer- og høstbeiter (sommerbeite) og vinterbeiter i Snøhetta villreinområde. Blått skravert felt representerer influensområder til fokusområdene. Hentet fra: (Rolandsen, et al., 2022, s. 41).

5. Resultater II: Dybdeintervju

5.1. Oversikt over informantene som ble intervjuet

Tabell 3 gir en oversikt over alle intervjuobjekter som ble intervjuet fysisk, digitalt eller skriftlig. Tabellen viser også dato og varighet for intervjuet, samt hvor mange som deltok fra hvert objekt.

Tabell 3: Oversikt over informanter som deltok i intervju.

Intervjuobjekt	Antall personer	Metode	Dato	Varighet
Forvaltning og rettighetshavere:				
Norsk villreinsenter: avdeling Nord	2	Fysisk intervju	12/01-2023	36 min
Norsk villreinsenter: avdeling Sør	1	Digitalt intervju	16/01-2023	32 min
Klima- og miljødepartementet	1	Fysisk intervju	08/03-2023	50 min
Mattilsynet: Region Øst	1	Digitalt intervju	31/01-2023	32 min
Nasjonalparkforvaltere Dovrefjell-Sunndalsfjella	3	Fysisk intervju	09/01-2023	1 time 22 min
Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalparkstyre: Oppdal kommune	1	Fysisk intervju	12/01-2023	1 time
Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalparkstyre: Sunndal kommune	1	Fysisk intervju	19/01-2023	30 min
Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalparkstyre: Lesja kommune	1	Telefonintervju	16/01-2023	36 min
Statens Naturoppsyn Hjerlinn	1	Fysisk intervju	09/01-2023	43 min
Snøhetta villreinutvalg	1	Fysisk intervju	17/01-2023	35 min
Lesja Fjellstyre	Ukjent	Skriftlig svar	11/01-2023	Ikke relevant
Dovre fjellstyre	1	Digitalt intervju	01/02-2023	36 min

Næringsaktører og brukerinteresser:				
Oppdal Safari	1	Fysisk intervju	09/01-2023	53 min
Contrast Adventure	1	Fysisk intervju	12/01-2023	37 min
Drivere på Snøheim turisthytte	1	Digitalt intervju	26/01-2023	37 min
DNT Oslo og omegn	1	Fysisk intervju	30/01-2023	1 time 22 min
Kristiansund og Nordmøre Turistforening	1	Digitalt intervju	26/01-2023	50 min
Visit Lesja	1	Digitalt intervju	26/01-2023	44 min
Nasjonalparkriket	1	Digitalt intervju	17/01-2023	47 min
Næringslivets Hovedorganisasjon: Reiseliv	2	Fysisk intervju	31/01-2023	40 min
Tjønnglupen Hytteeierforening	2	Fysisk intervju	10/01-2023	1 time 7 min
Torbudalen/Aursjøen Hytteforening	1	Fysisk intervju	13/01-2023	1 time
Grødalen Hytteeierlag	1	Fysisk intervju	18/01-2023	40 min
Dovrefjell Fuglehundklubb	1	Skriftlig svar	27/02-2023	Ikke relevant
NJFF Oppland	Ukjent	Skriftlig svar	16/03-2023	Ikke relevant
Norges bondelag	1	Fysisk intervju	30/01-2023	38 min
Naturvernforbundet: Møre og Romsdal	1	Fysisk intervju	13/01-2023	1 time
Naturvernforbundet: Innlandet	1	Digitalt intervju	17/01-2023	34 min
Naturvernforbundet	1	Fysisk intervju	24/01-2023	1 time
WWF	1	Skriftlig svar	27/02-2023	Ikke relevant
NOAH	1	Digitalt intervju	24/01-2023	25 min

5.2. Vurdering av problemene som villreinen står ovenfor

De gruppene informantene er delt inn i representerer de ulike aktørgruppene i Snøhetta villreinområde. Aktører innen forvaltning/rettighetshavere og næringsaktører/brukerinteresser. Aktørene peker på en rekke forhold relevante til dagens vurdering av villreinen i DSNP og hvordan de vil stille seg til eventuelle reguleringer de mener det er behov for. Dette vil vi se nærmere på nedenfor.

Generelle holdninger til vern av villrein

De fleste informantene beskriver forholdet til villrein generelt som positivt. Det påpekes følgende av informant fra Oppdal kommune i Dovrefjell nasjonalparkstyre (DNS) om lokalbefolkningens forhold til villreinstammen: «Jeg tror at folk i Oppdal og bygdene rundt Dovrefjell har, de har stolthet med den naturressursen vi har forvaltet igjennom generasjoner...» (Oppdal kommunes repr. i DNS). Informanten forklarer videre at villreinen mange andre steder i Norge ble blandet eller gjort om til tamrein, noe som også var en diskusjon vedrørende Snøhettareinen. Lokale gårdbrukere og de med eiendomsinteresser traff vedtak tidlig på 1900-tallet om å forvalte reinen som vill. Informanten fra Visit Lesja forklarer at bevissthetsnivået rundt villreinen er veldig fremtredende i lokalsamfunnet i Lesja. Ifølge informanten fra Klima- og miljødepartementet oppleves generelle holdninger til villrein som positive, selv om de virkelige og mer varierte holdningene til villreinen kommer til syne når diskusjonene strammer seg til og man begynner å diskutere konkrete tiltak. Informanten fra KLD mener likevel at sentrale myndigheter gir signaler om at det er politisk vilje til å treffe konkrete tiltak og at holdningene til villrein generelt er gode. Utfordringene ifølge informanten fra KLD i at mange positive aspekt som friluftsliv og folkehelse også må vektlegges i de politiske prosessene knyttet til villrein. Informanten fra Grødalen hytteeierlag mener at villreinen og dyrelivet generelt er viktig for at folk skal bli glade i naturen samt å ville ta vare på den, og at verdien av naturen skal være økosystemene i seg selv i motsetning til muligheter for gruver, vindparker og vannkraftverk.

Hvilke verneformål har prioritet?

Som nevnt under 4.7. *Naturmangfoldloven og verneforskriften for DSNP* står det i verneforskriften at verneformål skal opprettholdes, samtidig som det skal tilrettelegges for bruk. Likevel spesifiseres det at ved konflikter mellom bruk og vern skal vern prioriteres

(Forskrift om vern av Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark, Sunndal Nesset, Oppdal, Dovre og Lesja, 2018, §§ 1 og 7).

Vurderingen angående tidligere og nåværende prioriteringer som gjelder villrein og ferdsel har flere ulike syn blant informantene. Mange av informantene som representerte forvaltningsaktørene, anser prioriteringen å ha vært relativt likestilt. Andre informanter mener at den menneskelige ferdselen i praksis har hatt en høyere prioritet, et syn som er vanlig blant organisasjoner og forbund som representerer villreininteressene. Noen av informantene mener også at villreinen har hatt høyest prioritet, og spesielt informantene som representerer næringsaktører (med unntak). Imidlertid var også informanten i DNS fra Lesja kommune enig:

For villrein det er jo en veldig arealkrevende art og disse planene tar jo også hensynet til det nåværende, historiske og potensielle leveområdet, og det er klart at da blir det ganske omfattende da. Sånn at noen ganger må man jo også ta hensyn til om det er noe som kanskje i noen områder skal veie tyngre, at kanskje ikke villrein skal ha forrang hele tiden, for da er det jo at da blir det den konflikten som blir da. (Lesja kommunes repr. i DNS)

Informanten fra Lesja understreker følgelig at villreinhensynene er sentrale og inngår i hovedverneformålet, men konflikten mellom villrein og friluftsliv også er grobunn for mye konflikt. Ved å åpne mer for enkelte former for menneskelig bruk vil man kunne dempe konflikten, argumenteres det. Forvaltningsmyndighetene understreker at villreinen er et sentralt verneformål i verneforskriften for DSNP, selv om det også skal tilrettelegges for friluftslivet. I måldokumenter sies det at naturverdiene skal prioriteres ved eventuelle konflikter, noe som blir trukket fram av forvaltningen som å være grobunn for konflikt:

...villrein er en del av hovedverneformålet sammen med andre skal vi si naturverdier, mens det enkle friluftslivet som også er nevnt i formålsparagrafen til parken, det er jo skal vi si litt mer en tålt aktivitet, hvis en ser på hvordan det er formulert så har jo ikke, det enkle friluftslivet er noe som skal kunne foregå men det har ikke samme prioritet som naturverdiene kan du si, så dersom det er konflikt så sier også forskriften, som vi må forholde oss til, at vi må prioritere naturverdiene, deriblant villreinen

framfor friluftslivet, og det er det ikke alle som er like glad i, du skal ikke lenger enn til friluftsavdelingen på direktoratet for å treffe noen av dem... (Nasjonalparkforvaltere DSNP).

Representanten fra Oppdal kommune i DNS sier seg enig med nasjonalparkforvalterne og de prinsipielle føringene som er lagt: «...i tilfeller der det skal vektes, skal villreinhensynet være seirende, det er prinsippet i bunnen.» (Oppdal kommunes repr. i DNS).

Mange av informantene påpeker at kvalitetsnormen og rødlisting tydeliggjør at ferdselen har hatt en prioritet som har gått ut over villreinen. Oppdal Safari er en av disse. Informanten fra guideselskapet mener at i praksis har forholdet mellom villrein og ferdsel har vært i favør ferdselen i mange år: «Slik allemannsretten er utformet nå så trumfer friluftslivet villreinen» (Oppdal Safari). De hevder også at dette har sammenheng med arealendringer som fremmes som den største trusselen mot villreinen. Informanten fra Oppdal Safari mener blant annet at situasjonen til villreinen hadde vært helt annerledes i dag om Norge hadde tatt Bernkonvensjonen seriøst. I tillegg hevder Oppdal Safari at DNT med turisthyttene representerer store utfordringer, og spesielt Snøheim som har busstransport til inngangsdøren: «... DNT kanskje opp igjennom historien har vært litt for gode på lobbyisme, fått litt for mye gjennomslag, som da har vært irreversible, gjort irreversible endringer...» (Oppdal Safari). Informanten hevder å ha mange dager i fjellet og påpeker også at løse fuglehunder i forbindelse med fuglehundprøver tidligere er observert løpende etter villrein, senest høsten 2022.

Konflikten mellom villrein og ferdsel drøftes også av representanten fra Sunndal kommune i Dovrefjell nasjonalparkstyre som bruker Snøheim som eksempel: «...Når det kommer til Snøheim og Snøheimveien kom friluftslivsinteressene på bekostning av verneformålet ved at villreinen blir stresset og trekkruter blir forstyrret.» (Sunndal kommunes repr. i DNS). Snøheimveien presenteres som konkret eksempel på der friluftslivinteressene har gått direkte på bekostning av verneformålet ved villrein. Samme informant påpeker også at tilretteleggingen for friluftslivet ikke har vært for liten, og derfor er det et økende antall aktører som ønsker å drøfte ferdselsreguleringer:

... vi [har] egentlig kanskje lyst til å imøtekomme KNT, men på den andre siden at det kanskje er for mye trafikk, mer friluftstrafikk der oppe enn villreinen tåler, så der har

vi valgt å være litt restriktive, gjør litt vondt for en Sunndalsordfører, når det angår KNT sine interesser i Sunndalsfjella, så der er noen slike avveininger, vil ikke si at vi har lagt for lite til rette for friluftsliv egentlig... (Sunndal kommunes repr. I DNS).

Informanten fra Sunndal kommune i DNS hevder at de har klart å holde verneformålet for DSNP ganske høyt prioritert. Informanten håper å unngå videre begrensning av ferdselsrestriksjoner:

... turistforeningen, mange løyper som går på kryss og tvers, nært på topper, grenser, verneområdet starter oppe i fjellsiden her, både toppturer og for så vidt innover til hytter, så godt mye, vi... håper ikke at vi kommer så langt at vi begynner å legge bånd på den aktiviteten... (Sunndal kommunes repr. I DNS).

Det blir påpekt av representanten fra Oppdal kommune i DNS at det også er viktig å verne om de hytter og infrastruktur som var til stede i fjellet før vernetidspunktet. Disse skal kunne brukes innenfor rammene av vernet. Villreinen og verneformålet med nasjonalparken skal vektlegges og fremmes av de fleste forvaltningsaktører. Lesja fjellstyre mener at både hensynene til villrein og friluftsliv prioriteres høyt. Informanten fra Klima- og miljødepartementet er enig i at det er vanskelig å påvise en forskjell i prioriteringene, men at det også er en samfunnsutvikling som har styrt oss i en retning av mer økologisk kunnskap og økt bevissthet rundt utfordringene:

Det er jo kanskje ikke først og fremst snakk om en prioritering, men det er jo liksom samfunnsutvikling også, også er det vel også at på en måte... både vår kunnskap og samfunnets bevissthet til påvirkning på natur er jo også gjennom årene forandret litt, forandret ganske mye... sånn at... jeg tror at det handler om, sånn kunnskaps ... litt mer kunnskapsrike nå også... så man kan jo se litt, kanskje i etter klokskapens lys selvfølgelig som det triangelet i Rondane, og de rutene i Dovrefjell, på en måte er uheldige og... at de burde ha vært et annet sted, men... men... jeg synes det er vanskelig å si at det ene er prioritert høyere enn det andre, det er vel mer det at man ikke har hatt så høy bevissthet rundt det, og kanskje heller ikke skjønt hvor stort problem det egentlig er, og tenkt at fjellet er stort, at reinen kan gå her og der, så har man etter hvert fått mer kunnskap om hvor den trekker og, hvilke områder den bruker når, ja, satt det litt mer i system da, så er det klart det er en vanskelig trend å snu (KLD).

NVS Sør mener at det i lovverket er en god blanding av prioritering av både friluftsliv og villrein, men at utfordringen ligger i å fange opp gnisningspunktene som oppstår i forholdet mellom de to. Snøhetta villreinutvalg påpeker at interessekonfliktene som oppstår knyttet til prioriteringer av friluftsliv og villrein først og fremst er knytta til avgrensede områder. Dette påpekes også av de fleste andre forvaltningsaktørene, og da er det først og fremst Hjerkinplatået og Stropsljødalen som sies å være områder med store utfordringer.

Hovedinntrykket er at mange av informantene mener at problemene ferdsel skaper for villrein er tydelige, og at ferdselen pr nå i større eller mindre grad går ut over villreinens tåleevne. Det er derimot ulike syn på hva som har prioritet i forvaltningen; villrein, ferdsel eller begge. Informanten fra Dovrefjell Fuglehundklubb summerer opp situasjonen med påstanden om at det aldri vært så mye aktivitet i fjellet som det er nå. Informanten fra Naturvernforbundet i Møre og Romsdal poengterer at det blinker rødt, og at det må vi gjøre noe med.

Høyest ferdselstrykk i tid og rom

Det er triangelet på Hjerkinplatået med rutene mellom Hjerkin, Kongsvoll, Reinheim og Snøheim som presenteres som det området med størst utfordringer, mener de fleste av informantene i denne undersøkelsen. SNO påpeker at de aller største utfordringene i villreinområdet likevel ikke omfatter mer enn 10% av totalarealet. Stropsljødalen menes av forvaltningen å være det området med aller størst utfordringer, da knyttet til stien innover Stropsljødalen med trafikken som forekommer innover dalen av ulike grunner. Samtidig påpekes det av forvaltningen at trykket er økende spesielt på Bjorli hvor det stadig bygges flere hytter, noe som er med på å øke ferdselen i fjellet. Informanten fra Oppdal kommune i DNS mener det er på senhøsten det er høyest trykk i løpet av året, dette forklares med en samlet aktivitet med mange forskjellige interessegrupper som jegere, fotografer, turgåere, moskusguiding og fuglehundprøver med mer. En samlet aktivitet som informanten fra SNO påpeker gjøres med hjemmel i allemannsretten, eller med hjemmel i tillatelse til organisert ferdsel som Nasjonalparkstyret gir. Dette trekkes også fram av Oppdal Safari som hevder at de to første ukene i september er tiden av året med aller høyest trykk, som også trekker frem kombinasjonen av de samme interessegruppene som årsak:

Ekstremt anstrengt de to første helgene i september. Da skjer alt. Da er det så mye fotografer som vil ta bilder av moskus i høstfarger, og det er jegere ute, det er

hundepøver, safari, og alle andre som er ute og vil se på farger og dyr og ja. [...] Og da går det på bekostning av villreinen. (Oppdal Safari).

Vinteren som er en spesielt sårbar periode for villreinen trekkes også frem av forvaltningsmyndighetene som en økende utfordring. Trafikken og ferdselen i de øvrige områdene av villreinområdet og nasjonalparken trekkes frem av SNO som lite problematiske bortsett fra utviklingen som skjer på Bjorli. De aller fleste forvaltningsaktørene er enige med SNO i at det er Hjerkinnområdet med Stropplsjødalen som er de områdene med mest trykk. Snøhetta villreinutvalg trekker også frem ferdselsutfordringer knyttet til hyttefolk i området Torbudalen/Aursjøen midtvinters som noe problematisk, da vest-stammen blir stående litt mer nord-vestover enn den ville gjort foruten ferdselstrafikken knyttet til f.eks. vinterferie. Store deler av villreinstammen opplyses å ha brukt store deler av Torbudalen vinterstid på 40- og 50-tallet, men at bruken av området følgelig opphørte med kraftutbygging og videre utbygging av vei og hytter.

Utviklingen av ferdselen over tid

Inntrykket blant nasjonalparkforvalterne er at særlig dagsturene øker i fjellet. Det er spesielt noen innfartsårer som øker veldig mye og da påpekes Kongsvoll og Grønbakken som øker til dels radikalt. Dette belyses også av SNO som påpeker endringer ved forsinkelser i trekket villreinen har gjennom området ved Hjerkin i slutten av sommeren. Trekket har de siste 10-15 årene hatt en forsinkelse, og noen ganger har ikke trekket kommet i det hele tatt, det opplyses at svaret på hvorfor trekket opplever utfordringer ligger på ferdselstillerne: «Ferdsele er så massiv innover der at reinen ikke har noen anledning til å krysse i fra nord til sør i de fremre delene av Stropplsjødalen» (Statens naturoppsyn). Informanten kan fortelle at deres tellinger for sommeren 2022 viser at det på Kongsvoll ved hovedstien var 16 500 passeringer.

Det påpekes av nasjonalparkforvalterne at «Velkommen inn» strategien har vært med på å øke ferdselen over tid, og at spesielt moskusturismen hevdes å ha økt mye. SNO påpeker at det er Hjerkinplatået som har den største økningen og at det er der hovedutfordringene ligger. Dette gjelder da både økning i organisert ferdsel og uorganisert ferdsel. Ferdselen i de øvrige områdene er relativt liten i forhold til området ved og rundt Hjerkinplatået hevdes det: «... det er jo i det området også som det er mye organisert ferdsel, der moskusen er en viktig driver, så, i tillegg er det det området som har det største konfliktpotensialet i forhold til

villrein...» (Statens naturoppsyn). Informanten fra Dovre fjellstyre er tydelig på at det har blitt en forverring over tid med tanke på ferdselen i villreinområdet, og da er det spesielt området ved Hjerkinna og Stroplesjødalen denne informanten har i tankene. Det er hovedsakelig moskustrafikken og guidingen som hevdes å være problematisk, samt at den ifølge informanten foregår hele året med rundt 30 000 gjester per år. VP trekkes også frem som et eksempel på noe som har bidratt til økt trafikk over tid. Besøkstallene for Viewpoint Snøhetta har stabilisert seg på jevnt over 50 000 personer pr år ifølge nasjonalparkforvalterne i DSNP.

Det påpekes av flere forvaltningsaktører at fotografer er en økende problemstilling, da ferdselen fra disse øker også vinterstid. Det er i dag ikke uvanlig å møte på fotografer inne i fjellet selv i de kaldeste vintermånedene, opplyser informanten fra SNO som opplevde at denne aktiviteten "eksploderte" etter korona. Tradisjonelt sett har fjellet fått være i fred i de kalde vintermånedene, men nå er det ikke uvanlig å se fotografer et godt stykke inn i terrenget hver dag i januar, februar og mars ifølge informanten. Vedkommende drøfter videre at dette er en utvikling som har vært stor de siste årene, og da er det hovedsakelig moskusen som skal fotograferes, men det kommer også i konflikt med villreinen som oppholder seg mer eller mindre på de samme områdene.

Informanten i DNT Oslo og omegn påpeker at besøkstallene på turisthyttene i området er relativt stabilt sesong for sesong, og at deres tilbud vedrørende hytter og dermed ferdsel ikke har endret seg til forskjell fra utbyggingen av private hytter i randsonene av nasjonalparken. Det påpekes av KNT at de besøkende på Åmotdalshytta har gått stødig ned de siste årene, med et toppår i 2013.

Utviklingen med privat hytteutbygging presenteres også av enkelte informanter som en utfordring. Informanten i DNT Oslo og omegn hevder at hytteutbyggingen i nærliggende områder som Grødalen og Aursjøen har fått pågått uten politisk motstand. Informantene fra hytteeierlagene anerkjenner at ferdselen ut fra hyttene kan være problematisk, men at selve plasseringen på hyttene ikke er spesielt problematisk for villreinen. I Torbudalen er ferdselen knyttet til snøscootertransport til hyttene vinterstid, for Grødalen sin del påpekes dagsturer ut fra hyttene hele året. Det var hovedsakelig veier i forbindelse med kraftutbyggingen åpnet for hytteutbygging, dette er spesielt knyttet til Aursjøvegen. Informant fra Torbudalen og Aursjøen hytteeierforening mener ferdselen langs Aursjøveien har økt mye, dette gjelder

spesielt utenlandske turister som ønsker å oppleve naturen nært vei. SNO er også bekymret for utviklingen på Bjorli og at ferdselen her bør følges med på, som er stadig økende.

De aller fleste aktørgruppene opplever, også beviselig at ferdselen har økt, men det er spesielt i enkelte tider av året, eller ved nisjeaktiviteter som moskusfotografer. Likevel oppleves den samlede økte ferdselen som problematisk og fortsatt økende. Økningen i dagsturismen bekreftes av de aller fleste aktører, samtidig som at besøkende som oppholder seg lengre i området blir færre og færre.

Hvilke aktiviteter og brukergrupper vurderes som å skape de største utfordringene?

Det påpekes av nasjonalparkforvalterne at det er vanskelig å peke på noen primæraktører som hovedproblemet. Det er et komplekst bilde som utgjør situasjonen villreinen og forvaltningen befinner seg i, sier de. SNO presiserer ytterligere: «... det er ikke et forsøk på å henge ut syndebukker, jeg skriver ikke der [i oppsynsrapport 2022] at moskussafarier med guide som er årsaken til at reinen ikke kommer forbi, fordi at det er totalbelastningen...» (SNO).

Informanten fra Naturvernforbundet Møre og Romsdal deler samme synspunkt som forvaltningen og SNO i at det er vanskelig å peke på enkelte aktiviteter, men også enkelte områder som representerer større utfordringer enn andre. Det presenteres at sum-virkningene er det vesentlige: «[...] en liten bit her og en bit der. Og en kommune som tillater fire hytter til, og tre hadde gått, men den fjerde ble en for mye på en måte.» (Naturvernforbundet Møre og Romsdal).

Flere forvaltningsaktører mener også at økningen i den samla ferdselen er hovedgrunnen til at villreinen havnet på rødlista. Det blir påpekt av flere informanter at forvaltningsaktørene prøver så godt de kan å legge til rette for lokale aktører som er avhengige av fjellet for å kunne drive sitt virke samtidig som at de skal ivareta verneverdiene. Merkevarestrategien «Velkommen inn» er et resultat av ønsket politikk. Nasjonalparkforvalterne mener det er krevende å håndtere stadig økende ferdsel under en slik overordnet strategi: «Og så øker trafikken uansett hva vi gjør eller ikke, så øker trafikken inn i områdene våre, og så er vi konstant på hælene i forhold til de tiltakene vi kan gjøre for å bedre reinens vilkår.» (Nasjonalparkforvaltere DSNP). Dette oppleves som en skvis mellom to leire som det kan være vanskelig å manøvrere i, noe som kan føre til konflikter:

... faktisk i de øvrige verneområdene er ikke friluftsliv en del av verneformålet overhodet, så, men det er jo, jeg har jo kranglet mye med lederen i en lokal turistforening om akkurat det, for han mener jo at nasjonalparken er opprettet for friluftsliv. Det er en veldig vanlig urban holdning at nasjonalparken ligger jo der som en sånn boltreplass for oss. (Nasjonalparkforvaltere DSNP).

Den norske turistforenings virksomhet

Informanten fra Lesja kommune i DNS mener at DNT har fått mye godvilje til tilrettelegging i verneområdet, noe som lokalbefolkningen ser på som negativt: «... DNT ikke sant, de har 325 000 medlemmer og har noen ganger fått lov til å ta seg til rette og det blir jo de lokale veldig, for å si det rett ut forbannet over...» (Lesja kommunes repr. i DNS). Dovre fjellstyre sier seg enig i Lesja kommunes mening: «... staten har vært altfor ettergivende for turistforeningen, og det er ikke særlig bra...» (Dovre fjellstyre). Informanten fra Lesja kommune i DNS nyanserer ved å påpeke at DNT har begynt å gjøre tiltak som å legge ned turisthytter, men i Snøhetta villreinområde ser man ingen av de tyngre tiltakene:

Nå har jo DNT riktignok stengt en del hytter for nettopp å ivareta villreinen og det er jo positivt. Men de fikk jo bygge Snøhetta [Snøheim], det er jo en av de mest sårbare villreinområdene, så de fikk jo bygge 80 ekstra sengeplasser der inne for ikke så veldig mange år siden, og det var det jo veldig mye baluba over da. (Lesja kommunes repr. i DNS).

Det hevdes av flere informanter at KNT er svært aktive knyttet til ønsket om å videreutvikle tilbudet i fjellet, noe som oppfattes som både negativt og positivt. KNT drifter blant annet Åmotdalshytta, men har mange hytter nord-vestover i nasjonalparken. Det påpekes blant annet av representant fra Sunndal kommune i DNS at det er bra for turismen og for å øke folks muligheter til å ferdes i fjellet. Likevel oppleves det som en utfordring å måtte være konservative i mange saker som krever dispensasjon fra verneforskriften i Nasjonalparkstyret: «... KNT, er meget aktiv, er vel ingen som bygger så mange hytter som dem, tror Olav Thon har lagt igjen mye penger her i distriktet her...» (Sunndal kommunes repr. i DNS).

Flere informanter hevder at både blant jegere og andre lokale er det et inntrykk av at de er blitt prioritert mindre enn turistforeningene. Dette spesielt gjelder Snøheim. Dovrefjell Fuglehundklubb peker også på Snøheim. Samtidig hevder informanten fra KNT at antallet

besøkende på alle andre hytter enn Snøheim har falt markant, og at utfordringene ikke primært kan knyttes til KNTs virksomhet i Snøhetta villreinområde. Drivere av Snøheim turisthytte mener at plasseringen av Snøheim ikke utgjør noen stor konflikt med villreinen: «... ikke noen kjempestor utfordring for villreinen...» (drivere Snøheim turisthytte). Driver opplever deres drift av Snøheim turisthytte og villreinhensyn som relativt uproblematisk, men erkjenner at utfordringen ligger i ferdselen Snøheim drar langs Snøheimvegen. Informanten mener videre at den største utfordringen skyldes ferdselen nærmere E6 hvor moskussafari og lignende drives.

Snøheimveien trekkes også frem av SNO som en utfordring da det er fem avganger med buss hver dag i sesongen. Utfordringene på Hjerkinna knytter seg til trekket som går over Hjerkinna-plataet og videre forbi Stropplsjødalen. Ved Snøheimveien møter villreinen de første utfordringene med busser som går frem og tilbake for å frakte folk innover i fjellet, fotografer som går på egenhånd og skal ta bilder, barnefamilier som vil gå en lettgått tur på vei, syklistene og andre. Når reinen først kommer seg over Snøheimveien er neste utfordring Stropplsjødalen hvor dyrene kan møte på turgåere, fotografer, moskusguiding, fuglehundprøver, og jegere i perioden august/september. Likevel presiserer SNO at det er viktig å ikke peke på noen enkel årsak til utfordringene:

Så skal vi være forsiktige da, i hvert fall den som har et hjerte som banker for villreinen at man, skal være litt forsiktig å ikke hoppe på de raske konklusjonene, med å si at det er ferdselen, det er turistene, det er DNT, det er dem, dem, dem. Noe av de endringene er kanskje [også] helt naturlige endringer... (SNO).

Moskusturisme – organisert og uorganisert

Forvaltningen påpeker at man kan regulere den organiserte ferdselen, men ikke den mer omfattende uorganiserte ferdselen:

Et paradoks er jo at vi kan regulere den organiserte ferdselen, og prøver på det. Men den uorganiserte kan jo ikke reguleres [...] det gjorde jo fylkesmannen som det het den gang, undersøkelse i forbindelse [med] skytefeltvernet, og spurte folk, og for hver som var med på organisert ferdsel så var det en to-tre stykker som gikk på egenhånd for å se moskus ... (Nasjonalparkforvaltere DSNP).

Totalbelastningen og utfordringene med organisert og uorganisert ferdsel nevnes av de aller fleste forvaltningsaktører, men moskusens attraksjonsverdi utgjør likevel en utfordring som er spesiell for akkurat Snøhetta villreinområde. Dette blir ofte påpekt:

Skal ikke si moskusen er det ene store problemet, og utfordringen her, men vi ser at den genererer mye ferdsel, ja... og Snøhettareinen er jo da kanskje en av den, reinen med lengst fluktrespons, avstand, så det gjør det jo ikke noe bedre, den er lite tam. (Snøhetta villreinutvalg).

Snøhetta villreinutvalg hevder videre at moskustrafikken er villreinens største utfordring vinterstid. Dovre fjellstyre trekker også frem moskusguidingen: «Moskusguidingen som er... det går over et veldig stort område, det er snakk om en 30 000 personer, og de fleste på sommer og utover høsten, det er klart det får ganske store konsekvenser.» (Dovre fjellstyre). Reinsjakta i sammenheng med moskusguidingen trekkes av Dovre fjellstyre frem som veldig uheldig: «... moskusguidene går over alt til enhver tid. Så det meste som skjer i reinsjakta er veldig uheldig, for det stopper rett og slett reinstrekket, og det er negativt for hele stammen og for jakta sin del, det er veldig, veldig uheldig.» (Dovre fjellstyre).

Nasjonalparkforvalterne påpeker at det tidligere var en konsensus mellom forvaltningen og de som ønsker å drive moskusguiding i området om å ikke guide på vinteren. De senere årene har markedet imidlertid ønsket guiding vinterstid, og det foregår derfor nå moskusguiding både sommer- og vintertid. Guidingen som foregår vinterstid er dog strengere regulert.

Informanten fra DNT Oslo og omegn peker også på moskussafariene som sentrale i utfordringene for villreinen på Snøhetta, men påpeker likevel at de lokale bedriftene syner å ta kvalifiserte hensyn til villrein. Informanten poengterer videre fordelene ved å være organisert, som moskussafariene, men at det likevel vil være utfordrende å ha kontroll på villreinen: «Fordelen med at det er organisert er som de sier at de har kontroll da, jeg tviler på at de har kontroll på villreinen...» (DNT Oslo og omegn). Nasjonalparkriket mener også at reiselivet kan være en ressurs for forvaltningen siden lokale aktører gjerne kjenner området godt, og på den måten kan bidra til bærekraftig reiseliv. På den andre siden nevner også informanten utfordringer knyttet til regulering av organisert ferdsel vs. uorganisert ferdsel: «En gruppe på seks stykker med guide får ikke lov til å gå forbi den usynlige grensen, mens en vennegjeng på seks stykker kan bare gå hvor de vil uten kunnskapen.» (Nasjonalparkriket).

Det sies også at det kan være vanskelig å håndheve reglementet for selskaper fra utlandet som driver guiding: «... kommer plutselig fem franskmenn som sier dem er på guttetur og durer videre innover forbi guiden som står der med sine kunder, og de er jo sannsynligvis også en organisert tur egentlig.» (Nasjonalparkforvaltere DSNP). SNO mener også at utfordringer knyttet til den uorganiserte moskusturismen er at den ofte foregår på steder som er viktige trekkområder for villreinen: «Kyrkjén, Snøheimveien, videre mot Grønbakken, Kongsvoll, Stroplsjødalen, Snøheim, det er det området som har stor ferdsel og mye besøk.» (Statens naturoppsyn). I likhet med nasjonalparkforvalterne ser de utfordringene i at gjestene går videre fra der guiden må stoppe: «... når guiden stopper på grensen der med en gruppe, det har vi flere beskrivelser av, folk kommer på egen hånd og sier at de går videre mens guiden står igjen.» (SNO). Oppdal Safari opplever det også som frustrerende at de som fagpersoner har restriksjoner i motsetning til lekfolk: «... vi som har utdanninga og kunnskapen om fjellet og dyra, vi har restriksjonene...» (Oppdal Safari). Guidefirmaet mener at de er et avbøtende tiltak: «... sånn jeg ser det er vi et avbøtende tiltak linje med moskusstien eller Snøheimbussen, ved at vi samler opp grupper i stedet for at de går én og én...» (Oppdal Safari). Informanten fra Oppdal Safari argumenterer videre: «Villreinen bryr seg ikke om det er én person eller to hundre som kommer, menneske er menneske (...) guiden vil kjenne området, vil kjenne de områdene man kan forvente å se villrein, og så kan man gå omveier for å unngå interaksjon.» (Oppdal Safari).

NHO-reiseliv påpeker at de ser at betalingsviljen til å bruke guider er økende i Norge, noe som er bra på flere måter, blant annet ved at det utvider opplevelsen, gjerne også med kunnskap. SNO påpeker at guidene er veldig profesjonelle og forholder seg til grenser og områder de har lov til å guide i.

Naturvernforbundet mener moskusen som en fremmed art representerer utfordringer, ikke kun relatert til organisert og uorganisert ferdsel, men også økologiske: «... om det hadde blitt en sak i dag, å sette moskus på Dovrefjell hadde det vært et bastant nei fra Naturvernforbundet. Definitivt, fullstendig uakseptabelt.» (Naturvernforbundet).

Villreinjakt

Nasjonalparkforvalterne påpeker at de ikke har noe ansvar for jakt og jaktutøvelse, men de mener likevel at det antageligvis er mulig å utøve villreinjakta på en måte som stresser dyrene

mindre enn dagens jakt. De anerkjenner samtidig at jakttradisjonene er viktige for lokalsamfunnene. Det understrekes også at jakta er sentral for forvaltningen av villreinen ved å hindre bestandsvekst og overbeite. Representanten fra Oppdal kommune i DNS understreker at jakt gjort av lokalbefolkningen var helt avgjørende under den såkalte bestandskatastrofen på 50 og 60-tallet: «... jakt er et viktig forvaltningsgrep for å ha en bærekraftig stamme...» (Oppdal kommunes repr. i DNS). Informanten fra Sunndal kommune i DNS påpeker også at jakt er viktig for økonomien for lokalsamfunnene, og at det er viktig å huske på. Informanten mener at området burde kunne holdt mye mer rein enn det gjør i dag, men at reinen av ulike grunner ikke bruker hele området og at jakt også kan være et verktøy for å endre reinens bruk av området.

DNT Oslo og omegn mener at jakta som drives i Snøhetta villreinområde er mer bærekraftig enn på Hardangervidda hvor man transporterer jegere og kjøtt med traktor og helikopter. Denne kulturforskjellen fremmes som viktig: «... på Dovre så bærer alle kjøttet sitt, det er ganske vesentlig forskjell når en tenker aktiviteten inn i fjellområdene...» (DNT Oslo og omegn). Likevel påpeker informanten at jakttrykket er stort i Kaldvellaldalen, Kolla og langsmed Snøheimveien. KNT på sin side er kritiske til måten jakten drives i Snøhetta villreinområde: «... jeg er ganske kritisk til måten jakta utføres på.» (KNT). KNT mener at fordelingen av jaktkortene til både kvalifiserte og ukvalifiserte jegere som skal jakte på en av Norges mest sårbare arter er som en lottotrekning. KNT mener at jakta slik den er nå ikke er til villreinens beste: «... en jævla rar ordning altså som er til jegerne sin fordel og villreinen og forvaltningen sin ulempe.» (KNT). Det hevdes videre at jakta fører til en stadig villere og villere stamme, som kan være enda vanskeligere å forvalte: «... det antagelig blir tatt litt lettvinde løsninger og at man skyter de treigeste dyrene og kanskje gjør flokken mer og mer nervøs ved at de mest nervøse dyrene hele tiden går fri.» (KNT). KNT foreslår at jakta burde vært profesjonalisert for å unngå dagens ugunstige jaktform. Likevel anerkjenner KNT at jaktinteressene står sterkt både lokalt og nasjonalt.

NVS sør påpeker at DNT gjerne argumenterer for at jakt er den største forstyrrelsfaktoren på villreinen: «... det er jo DNTs kjepphest at den aktiviteten som forstyrrer reinen mest det er jo det vi jegere som står for.» (NVS sør). NVS sør mener også at DNT har rett i at jakta foregår i en av de verste periodene for reinen, og at det er da dyrene blir utsatt for de største forstyrrelsene samlet sett. Informanten påpeker videre at reinen ikke bryr seg om forstyrrelsen kommer fra en jeger eller en turgåer, og at det derfor er viktig å ikke sette turfriluftslivet og

jakt opp mot hverandre, da begge gir forstyrrelser. Likevel skaper jakta forstyrrelser en måned av året, mens friluftslivet kan drives hele året. Slikt sett skapes en del konflikter når friluftsliv også drives den måneden av året villreinjakten pågår: «... jeg tenker det er veldig viktig å ha med seg to tanker i hodet på en gang, når det kommer til å snakke med andre frilftsinteresser...» (NVS sør). Informanten hevder også at jegernes bidrag til forvaltningen av reinen kan skape et selvilde som fører til konflikter:

... en del av oss jegere kan få oss til å se på oss selv som guds utvalgte der og da, og at vi har forkjørrett og førsterang hele vegen, og det er klart det kan skape konflikt ovenfor andre frilftsinteresser, det synes jeg er viktig å huske på. (NVS sør).

Naturvernforbundet Innlandet mener at villreinjakta er viktig for å forvalte stammen, men at jakta selvfølgelig har en stor påvirkning, informanten fra Naturvernforbundet Innlandet foreslår at småviltjakt ikke burde være tillatt. Dette forklares ved at villreinjegere ofte ligger stille i terrenget og venter på reinen, mens småviltjegere beveger seg mye mer i terrenget. NOAH mener prinsipielt at jakta er i menneskets interesse, og ikke i villreinsens: «[jakta] er tilpasset jaktinteressenes interesse i villrein, og ikke i artens interesse av nettopp et naturlig økosystem...» (NOAH).

Fuglehundprøver

Nasjonalparkforvalterne oppfatter det slik at fuglehundklubbene mener de har en rett til å drive sin aktivitet i området siden de har holdt på med dette i over 100 år. Likevel påpekes det problematiske forhold når villreinen må forholde seg til fuglehundprøver, moskusguiding, vanlige turgåere og jegere på sensommer og tidlig høst. Oppdal Safari ser de samme utfordringene på Hjerkinplatået og undrer seg om ikke aktiviteten fra fuglehundklubbene kunne vært flyttet til andre siden av E6. Informanten underbygger sin kritikk: «... nå i år så jeg fuglehunder som var løs, løp etter reinsdyr [...] så fuglehunder løs som løp etter moskus...» (Oppdal Safari).

Dovre fjellstyre hevder å ha god kjennskap til fuglehundklubbene og mener fuglehundprøvene er lite problematiske da de har god kontakt med forvaltningen og ikke utfører fuglehundprøver om det er villrein i området: «De berører bare en liten del av det, jeg kjenner ganske godt til det, de har jo kontakt med villreinsenteret før prøvene går, de har ikke prøver om reinen er i området, så det er ikke et stort problem» (Dovre fjellstyre).

Dovrefjell Fuglehundklubb på sin side opplyser om at de ikke benytter DSNP i særlig grad, men at det først og fremst knytter seg til arbeid i forbindelse med rypetakstering. Likevel anerkjennes det at konflikter med villrein kan oppstå, og at dersom de møter på enten moskus eller villrein trekker de seg rolig ut av området for å forstyrre dyrene minst mulig. Det opplyses også at de gjennomfører tiltak for å unngå konfrontasjoner med villrein, ved at det er lagt ut informasjon på en felles, lukket facebookside om at dersom det observeres villrein i terrenget skal hunder kobles og all aktivitet skal opphøre, samt at det oppfordres til å legge ut villreinobservasjoner fra medlemmer på siden. Det hevdes at dette reglementet overholdes.

Fotografer vinterstid

Norsk villreinsenter nord beskriver en økning i ferdselen vinterstid, og hevder at bruken de siste årene har endret seg. Flere andre informanter nevner samme observasjoner, og mener det hovedsakelig skyldes fotografer. Nasjonalparkforvalterne i DSNP og representanten fra Oppdal kommune i DNS nevner en økning i fotografer vinterstid, noe SNO også forteller har økt vesentlig de siste par årene og utviser bekymring for hvordan denne type ferdsel vil utvikle seg fremover:

vi ser flere og flere som kommer inni hit midtvinters, desember, januar, februar, og det er en gruppe grovt sett og det er fotografer som skal ta bilde av moskus, og de kommer i hopetall fra hele Europa, og kanskje fra hele verden, og de kommer på en årstid der det normalt ikke er folk i fjellet her om kring i hvert fall historisk sett, hvem er det som går å stamper inni her i januar, det er i hvert fall ingen Oppdalinger, ingen Dovringer, men det har en økende ferdsel av fotografer vinterstid, uten av vi har noen gode tall på det (Statens naturoppsyn).

Også Snøhetta villreinutvalg nevner samme utfordring, som informantene omtaler som en eksplosjon i antall moskusfotografer vinterstid, noe som har vokst de siste 10-15 årene. Snøhetta villreinutvalg hevder videre at det er i januar, februar og mars man ser de største utfordringene knyttet til denne typen aktivitet, og SNO hevder at det i de nevnte månedene var fotografer i Salen så og si hver dag, samt på Høgsnyta hver dag i 2021. Snøhetta villreinutvalg presenterer videre en teori for økningen: «så det har blitt en utfordring, det var ikke det tidligere, når moskusstammen var mindre, og mindre reklamert for nedover Europa,

men det har vært noen dokumentarer på BBC. Så har vært mye utenlandske turister...»
(Snøhetta villreinutvalg).

Informantene fra Tjønnglupen hytteeierforening har observert samme utfordring fra Oppdals-
siden, men dette påpekes å være relatert til revefarmen, og strekker seg ikke videre innover
fjellet. Det virker sådan ikke til å være en stor utfordring for villreinen:

Men det er én ferdsel det har blitt mye av, men det er ikke innover fjellet. Det er
knyttet til revefarmen. Det er forferdelig mye fotografer, og forferdelig mye useriøse
fotografer. Og jeg har jo hatt stor respekt for naturfotografer, og mange er jo seriøse,
men så er det mange som er deres eget ego som styrer. Det er om å gjøre å få det beste
bildet, uavhengig av hvilket hensyn du tar til viltet (Tjønnglupen hytteeierforening).

Andre aktiviteter og brukere

Det påpekes av nasjonalparkforvalterne en markant endring i ferdselen etter utbyggingen av
flere tusen hytter på Oppdal og Bjorli. Ferdselsmønsteret til hytteeierne blir mer og mer likt
ferdselsmønsteret til de lokale som kjenner områdene godt. Informant fra Lesja kommune
hevder at hyttefolk urettmessig henges ut i debatten om utbygging av hyttefelt og lignende:
«... det jo litt feil hvis man tenker på lov til å for eksempel til å bygge hytter for det er ikke
den type mennesker som er utfordrende egentlig for villreinen, så det blir litt urettmessig
hengt ut.» (Lesja kommunes repr. i DNS). Dette forklarer informanten med at hyttefolket
generelt i landet, også på Bjorli, holder seg til tilrettelagte løyper i nærområdet fremfor å
ferdes videre inn i villreinfjell som ikke er særlig tilrettelagte. Informanten fra
Naturvernforbundet Innlandet mener at man i stedet for enkeltvis utbygging litt over alt heller
burde satse på å konsentrere utbyggingen ved enkelte steder, noe som eksemplifiseres ved
konsentrasjonen av hytter ved Sjusjøen.

Informanten fra Oppdal kommune i DNS påpeker at turiststrømmene med utlendinger også er
viktig å fremme som problematiske, men også at det er en stor del nordmenn som besøker
området. Spesielt under pandemien trekkes det frem en stor økning nordmenn som besøkte
villreinområdet.

Den økonomiske gevinsten enkelte næringsaktører i randsonene får ved økt ferdsel
understrekes også av informanten fra Dovrefjell Fuglehundklubb som viktig i hvem «eierne»

av utfordringene er. Vi har også snakket med lokale næringsaktører som hevder de forsøker å bruke området minst mulig på grunn av situasjonen villreinen har kommet i: «Vi prøver egentlig å unngå mest mulig av det området. Vi tenker det har nok press og trykk, og det er så mange andre områder å ta av.» (Contrast Adventure). Informanten fra Contrast Adventure mener at alle må gi litt for at forholdene skal bedre seg.

Jokeren i diskusjonen: Klimaendringer

Klimaendringer oppleves som enda et moment av usikkerhet forvaltningen må forholde seg til. Reguleringer og lignende er det håp om å kunne styre mer selv i fremtiden, men klimaendringer vil likevel påvirke: «jeg tror nok at de funnene i kvalitetsnormen ikke bare er på grunn av økt ferdsel, det har nok også med klimaendringer...» (Nasjonalparkforvaltere DSNP). Tjønnglupen hytteeierforening deler også samme inntrykk av at klimaet representerer like store utfordringer som ferdselen. Nedising av beiter og større forskjeller i temperatur og lignende er faktorer forvaltningen påpeker som sentrale og noe de har opplevd i økende grad de siste årene: «...klima oppi det hele med nedising av vinterbeiter og snøbreene som de trenger om sommeren som blir mindre og mindre.» (Nasjonalparkforvaltere DSNP). Flere av aktørene mener den antroposentriske klimaeffekten er tilnærmet, eller mer alvorlig enn ferdselen og nedbygging av leveområder. Naturvernforbundet mener at restaurering av naturområder burde iverksettes for å møte de nåværende og fremtidige utfordringene: «Så må vi restaurere så ressursene blir mer enn gode nok, for da kan stammene, og de ulike bestandene stille sterkere mot å møte den store jokeren som er klimaendringer...» (Naturvernforbundet).

Klimautfordringene blir også fremmet av mange i forvaltningen som en stor usikker faktor som det er vanskelig å gjøre noe med:

... men selvsagt vi har to hovedutfordringer knyttet til villrein i dag, [...] det er areal, tilgang på areal, og så er det klima, det siste har vi kanskje bare sett konturene av, så det er noen store, store mørke skyer der (SNO).

Forholdet mellom offentlig forvaltning og andre interessenter

Forholdet mellom forvaltningsmyndigheter og andre aktører i DSNP oppleves forskjellig av de ulike informantene. Driver på Snøheim turisthytte opplever å ha et godt forhold til forvaltningen av nasjonalparken: «Vi har en veldig god tone med forvaltningen.» (Driverne Snøheim turisthytte). Driveren påpeker at et godt forhold med forvaltningen er viktig for dem som skal drive en stor turisthytte i regi av DNT i dette området. Driveren mener at nasjonalparkforvalterne gjør en god jobb: «... flinke folk på Hjerkinns.» (Driverne Snøheim turisthytte). Dovrefjell Fuglehundklubb sier seg enig med driverne på Snøheim turisthytte og opplever at forholdet er godt med forvaltningen, og at de blir inkludert i relevante møter, og bidrar med informasjon.

DNT Oslo og omegn mener forvaltningen gjør jobben til DNT vanskelig, det nevnes at det er spesielt utfordrende å manøvrere seg mellom de ulike planene og prosessene som foregår: «... vi synes at det noen ganger er forvaltningen, slik pirkorientering, det er ganske plagsomt å være frivillig organisasjon...» (DNT Oslo og omegn). Informanten argumenterer for at lite av planarbeidene i de ulike villreinområdene er koordinert. Det påpekes at dette er felles for mange av villreinområdene: «... jeg nevnte dette med informasjon, de sitter sammen på Hjerkinns, på Dovre og Rondane, arbeider ikke likt... Så der er det noe som det går an å gjøre bedre.» (DNT Oslo og omegn). Nasjonalparkforvalterne for DSNP mener de gjør det de kan for å gjøre jobben så grei som mulig for de ulike aktørene i nasjonalparken som DNT og andre næringsaktører. Opplevelsen nasjonalparkforvalterne likevel sitter igjen med er at de nok oppleves som nettopp pirkete: «Det er sikkert mange som synes at vi er veldig rigide og sier mye tja og nei og sånn. Så det er jo en viktig del av jobben vår...»

(Nasjonalparkforvaltere DSNP). Representant fra Oppdal kommune i DNS mener at samarbeidet med DNT som den største interesseorganisasjonen i nasjonalparken er viktig: «... det er viktig med et godt samarbeid med DNT.» (Oppdal kommunes repr. i DNS).

Representanten påpeker at det fortsatt ikke er bestemt strenge tiltak i DSNP, og at forholdet mellom forvaltningen og andre aktører derfor fortsatt er veldig bra:

Vi har et stort fokus på å skape et godt forhold, og opplever at det er veldig godt slik det er nå, men det er klart at i det øyeblikket man begynner med konfliktfylte tiltak mister man fort et godt forhold... (Oppdal kommunes repr. i DNS).

SNO og nasjonalparkforvalterne påpeker at forholdet mellom moskussafariselskapene og dem er godt. SNO opplever et samarbeid der safariene og guidene forholder seg til regelverket, og melder inn relevante observasjoner fra felt. Informanten fra Oppdal Safari påpeker også dette. Det blir likevel påpekt av blant annet SNO og Snøhetta villreinutvalg at moskusguidingen representerer helt konkrete utfordringer knyttet til menneskelig ferdsel i fjellet.

Informanten fra Torbudalen og Aursjøen hytteeierforening mener de har store utfordringer med å forstå de tiltakene og reguleringene som blir pålagt dem. Informanten mener dagens forvaltning er alt for teoretisk og lite praktisk orientert, samt at forvaltningen mangler lokalkunnskap: «Nei jeg har mistet helt trua på forvaltninga...» (Torbudalen og Aursjøen hytteeierforening). Informanten mener at Nasjonalparkstyret ikke gjør en god jobb i forvaltningen av DSNP: «Dovrefjellrådet og alle disse der (...) de har jo sine kjepphester vet du som ikke alltid er i nærheten av det praktiske liv, det som er virkeligheten.» (Torbudalen og Aursjøen hytteeierforening). Hytteeierne i Torbudalen og Aursjøen opplever begrensningene som uforståelige: «Vi som har kjørt [snøscooter] i mange år og nesten ikke sett reinen, så skal vi straffes, da blir det litt... Jeg er ikke redd for noe jeg, jeg står for det jeg mener jeg.» (Torbudalen og Aursjøen hytteeierforening).

Informantene fra Tjønnglupen hytteeierforening opplever at dagens forvaltning har god kontroll på villreinstammen: «... nå har jo forvaltningen full kontroll på bestanden...» (Tjønnglupen hytteeierforening). Likevel opplever de utfordringer knyttet til motorisert ferdsel inn til hyttene i Tjønnglupen. Det påpekes at det er utfordrende å drive vedlikehold og lignende på hyttene, og at det i dag er lagt opp til at man skal bruke helikopter til det. Informantene setter spørsmålstegn til hvor bærekraftig det er både for miljøet og villreinen å bruke helikopter, og påpeker også at leie av helikopter er dyrt. Disse informantene mener det har vært en skuffelse å få avslag på søknad om motorisert ferdsel med årlig traktortur til Tjønnglupen som de selv mener var en god løsning: «... vi har vært veldig skuffet over det avslaget fra Miljødirektoratet, det er det ingen grunn til å legge skjul på.» (Tjønnglupen hytteeierforening).

Informanten fra Nasjonalparkriket påpeker at de jobber med et prosjekt som nettopp skal redusere sannsynligheten for konflikter mellom forvaltningen og andre aktører: «... et prosjekt som skal skape forpliktende samarbeid mellom forvaltningene og reiselivet. Som skal være med på å styrke den kommunikasjonen mellom de da, for det er ingen tvil om at det er

litt sånn skyttergravtendenser innimellom.» (Nasjonalparkriket). Informanten mener at det er et inntrykk av at reiselivet er lite fornøyd med forvaltningssystemet på samme måte som at informanten fra DNT Oslo og omegn mente systemet var for rigid: «... reiselivet føler at de blir bundet fast av forvaltningssystemet da. At det er et rigid system som ikke åpner for noen ting som helst...» (Nasjonalparkriket). Informanten fra Nasjonalparkriket håper at det nye prosjektet skal sørge for å øke kunnskapsnivået for både forvaltningen og reiselivet. Det oppleves også at det ikke nødvendigvis er verneforskriftene som setter begrensinger, men at det er en personlig tilnærming i forvaltningen:

... for nå er det faktisk sånn for en del så vet de ikke hva som er lov og hva som ikke er lov. Og det er litt sånn uklart, det oppleves litt at det er litt personlig tilnærming til de som håndterer søknader og sånne ting da. Jeg tror hvis vi klarer gjennom prosjektet å få en sånn økt kunnskap på begge sidene så vil vi få til et mye bedre samarbeid (Nasjonalparkriket).

Informanten mener det er på høy tid å øke samarbeidsklimaet, og at han opplever tilfeller av lite konstruktiv kommunikasjon og at dette må rettes opp i: «... en forvalter fra et sted som sa til meg at reiselivet som en ressurs for forvaltningssiden er oversolgt...» (Nasjonalparkriket). Informanten påpeker likevel at det ikke er noen pågående krig, men at det er enkelte uroligheter og uoverensstemmelser mellom forvaltningen og reiselivsaktører.

Vurderinger av organiseringen av forvaltning

Representanten fra Oppdal kommune i DNS opplever interne konflikter i forvaltningsapparatet. Det påpekes at Nasjonalparkstyret kommer med det de opplever som gode forslag for tilrettelegging mellom lokalt næringsliv og naturverdiene, men at de erfarer å bli overkjørt av Miljødirektoratet: «Mange ganger opplever vi at vi finner gode løsninger, også blir vi overkjørt av direktoratet da de mener at vi ikke vektlegger villreinhensynet tungt nok.» (Oppdal kommunes repr. i DNS). Overkjøringen er noe representanten påpeker som lite motiverende. Representant fra Sunndal kommune i DNS mener at det er utfordrende å få aksept og forståelse av brukterinteressentene for de tiltakene og reguleringene de innfører i enkelte områder:

... vanskelig å få aksept for at vi ikke kan åpne opp for trafikk innover der, [Torbudalen] motorisert ferdsel, ikke åpne før 1. juni, når vi vet at kalvingstiden er over da, det er et spenn vi står i hele veien... (Sunndal kommunes repr. i DNS)

Representanten påpeker også at forvaltningssystemet er veldig fragmentert, med ulike organ som har ansvar for ulike deler av forvaltningen i ett og samme område. Moskusforvaltningen ligger hos Statsforvalteren i Trøndelag, og villreinforvaltningen ligger hos villreinnemdene. Det påpekes at leddet til DNS er viktig: «Det er veldig fornuftig å ha det leddet vårt, og det burde vært styrket i fremtiden, med større og samlet ansvar...» (Oppdal kommunes repr. i DNS). Det påpekes av representanten at de gjerne skulle ønsket større ansvar, og at det kan oppleves lite motiverende:

... det kan mange ganger oppleves frustrerende, vi har det lokale perspektivet, ja de skal forvalte det i forhold til verneformålet, men vi har ett lokalt folkevalgt perspektiv, så er de folkevalgte opptatt av næringsutvikling og sånn i våre kommuner, så vi har et ganske balansert syn oppfatter jeg, vi prøver å finne gode løsninger som gir de beste løsninger for verneverdien og folk som bor i området, og da er det ganske frustrerende når vi blir overstyrt av myndighetene, det må jeg innrømme, men slik er systemet (Oppdal kommunes repr. i DNS).

Informanten som er Sunndal kommunes representant i DNS mener også at større ansvar burde vært gitt og at lokal vernemyndighet burde vært styrket: «... kan vel egentlig si at gjennom at de, at de... verne... lokale verneområdemyndighetene ikke har vesentlig ansvar hverken innenfor plan, eller næring...» (Sunndal kommunes repr. i DNS). Det fremmes viktigheten av lokal myndighet selv om ansvaret er begrenset: «... er jeg glad for at vi har lokal forvaltning, og at ikke alt bare ble tilbakeført til statlige myndigheter...» (Sunndal kommunes repr. i DNS). Representant fra Lesja kommune i DNS mener også at den lokale forvaltningen burde vært styrket, og at mange distriktskommuner opptatte av å verne naturen: «... ganske sånn lammede følelser ovenfor regionalplanene, de oppleves som en sånn klam hånd om lokaldemokratiet og det er en type mistillit til at man kan å forvalte lokalt...» (Lesja kommunes repr. i DNS).

Informantene fra Tjønnglupen hytteeierforening opplever at dagens forvaltning fungerer godt, til forskjell fra den sentrale forvaltningen som påstås å ha forårsaket forvaltningskatastrofen.

Informant fra Torbudalen og Aursjøen hytteeierforening mener at dagens forvaltning av Snøhetta villreinområde er alt for teoretisk, og at forvaltningen ikke tar hensyn til lokale forhold. Dette begrunnes ved at det er kontorister som har ansvaret for forvaltningen av området, og at man må ha fartstid og praktisk erfaring fra fjellet. Informanten mener forvaltningen må drives lokalt og spesielt av lokalkjente, og vedkommende oppleves å være svært lite tilfreds med dagens forvaltning. Informanten mener de så og si aldri opplever å se villrein i forbindelse med snøscooterkjøring over fjellet for å komme seg ned i Torbudalen, men at forvaltningen likevel straffer dem. Informanten påpeker at situasjonen ville vært helt annerledes om villreinen igjen kom tilbake til vestlige deler av Snøhetta øst.

5.3. Vurdering av gjennomførte tiltak

Generelt

Positive tiltak som informasjon og veiledning er etablert i verneområdet, likevel ser man at disse virkemidlene ikke er sterke nok forklarer Norsk villreinsenter nord. Bussregime på Snøheimveien trekkes av forvaltningen frem som det første tiltaket som ble satt i verk i villreinområdet. Bussregime til Snøheim skal avløse veien for de som kjørte bil, syklet og gikk innover før bussregime ble opprettet. Drive av Snøheim turisthytte mener at et av de mest sentrale tiltakene som er gjort er at denne trafikken allerede er regulert: «At trafikken er så regulert som den er, er jo et tiltak selvsagt som er gjort...» (Drive Snøheim turisthytte). DNT Oslo og omegn trekker frem at det er gjort en jobb i forbindelse med nedlegging og flytting av stier rundt om i hele villreinområdet, både på øst og vest. Eksempel som trekkes frem er den merkede stien som før gikk over toppen av et kjent fjell nå går i lavereliggende terreng rundt fjellet. NHO-reiseliv trekker også frem jobben DNT har gjort ved å endre tidligere merkede ruter i fjellet.

Visit Lesja påpeker at det er gjort tiltak i forbindelse med brøyting av veier innover i randsoner av fjellet enkelte steder rundt påsketider og etter. Viewpoint Snøhetta trekkes også frem som et kanaliserende tiltak på samme måte som moskusstien ved Kongsvoll. Tiltakene fremmes som vellykkede av forvaltningen, men at man selvfølgelig ikke vet hvordan situasjonen hadde vært uten de tiltakene, det påpekes at ferdselen innover Stroplesjødalen fortsatt er betydelig selv om moskusstien er godt etablert. Snøhetta villreinutvalg påpeker at det fortsatt ikke er gjort tiltak av stor betydning: «... det ikke gjort så mye store tiltak enda...»

(Snøhetta villreinutvalg). Noen hevder også at tiltakene har mindre effekt enn ønsket: «... kanskje ikke så stor effekt som man kanskje hadde ønsket...» (Snøhetta villreinutvalg). I tillegg påpeker flere av forvaltningsaktørene at de forsøker å reklamere for aktiviteter og tilbud i randsonene av området, som alternativ til å besøke mer sårbare og sentrale områder i nasjonalparken.

Naturvernforbundet mener at nedleggingen av skytefeltet burde ført til en mye strengere regulering, med fjerning av flere veier enn det som ble gjort, blant annet Snøheimveien.

Eksisterende informasjon til brukere av fjellet

Satsning på digital informasjon hevdes av nasjonalparkforvalterne å være god, som har en egen kommunikasjonsrådgiver som jobber med informasjon på ulike plan. Den digitale informasjonen på nettsidene til DNS informerer på flere språk som norsk, tysk og engelsk. Det foregår ifølge nasjonalparkforvalterne en storsatsning på gammel informasjon som skal byttes ut med ny og oppdatert informasjon ved de ulike innfartsårene til nasjonalparken. I forbindelse med skilting og lignende påpekes det også utfordringer knyttet til arbeidet med informasjon med «Velkommen inn» strategien: «En liten utfordring for oss er jo det her at skal du gi den «Velkommen inn» overordna målsetningen» (Nasjonalparkforvaltere DSNP). Nasjonalparkforvalterne fikk blant annet påpakning av direktoratet når de satte opp skilt om sykkelforbud på Snøheimveien. En del av den eksisterende informasjonen er nesten uleselig, og det er utbredt med faktafeil som at fjellreven er utrydda i DSNP. Naturveiledningen påpekes som et av de viktigste og beste metodene for å nå frem med informasjon til de besøkende. Dette er et tilbud som NVS nord har. SNO mener jobben Snøhetta villreinsenter gjør er svært viktig, og da spesielt naturveiledningen: «...heldigvis har de gjennom høsten naturveiledere som er der 7 dager i uken tror jeg, som også prater med fryktelig mye folk, så det er et kjempeviktig tiltak...» (Statens naturoppsyn). Likevel stilles det spørsmålstegn om det er de riktige besøkende man treffer med den jobben: «... så kan man stille spørsmålstegn om dem når de riktig besøkende, en som kjører forbi i bobil, og går på Viewpoint, får informasjon og setter seg i bobilen igjen og kjører til Nordkapp...» (Statens naturoppsyn). Klima- og miljødepartementet fremmer også informasjonen villreinsenteret gir, både digitalt og fysisk. Det opplyses også av styremedlem i DNS fra Lesja kommune at DNT gir informasjon til sine gjester på bussen inn til Snøheim, her gis gjestene informasjon over høyttaleranlegget. Styremedlem fra Lesja kommune i DNS mener blant annet at: «...jeg har jo

inntrykk av at sånn som DNT har gjort en god jobb med å få opp dette her på agendaen.» (Lesja kommunes repr. i DNS). Informasjonen som DNT gir oppleves som viktig av aktuell informant, da DNT har en unik mulighet til å nå ut til brukere som beveger seg langt inne i villreinområdene. Bestyrer ved Snøheim bekrefter at de har oppdatert og moderne informasjon på bussen og ved Snøheim turisthytte. Villreinsenteret trekkes også frem som viktige når det kommer til informasjon i forbindelse med tilgjengelighet på ulike kanaler om naturveiledningen.

Den nye merkevarestrategien opplyses også som lett og informativ. Likevel påpeker styremedlem fra Oppdal kommune i DNS at informasjonen i dag ikke er tilstrekkelig, men at de jobber med utvikling og fornying. Det påpekes også av styremedlem fra Sunndal kommune i DNS at: «... det sikkert et tveegget sverd for når du opplyser om at her er det villrein så er det en hel del folk som begynner å lete etter den...» (Sunndal kommunes repr. i DNS). I sum mener likevel representanten at det er viktig med informasjon som forteller hvor sårbar villreinen er for forstyrrelser. SNO påpeker at det er viktig med informasjon som treffer de besøkende før de ankommer nasjonalparken, og da er informasjon i digitale kanaler sentralt. Utfordringen som NVS nord fremmer ved informasjon på parkeringsplassene er at undersøkelser viser at de besøkende i snitt kun ser noen sekunder på plakaten før de drar innover fjellet. Informant fra Oppdal Safari mener at informasjonen som er tilgjengelig er lite informativ og gammel.

Snøhetta villreinutvalg mener mye av informasjonen i dag er: «spredt på alle bauer og kanter» (Snøhetta villreinutvalg). Lesja fjellstyre mener informasjonen som er tilgjengelig er relativt god, og at de som vil finne informasjon finner den, utfordringene ligger i det å nå turistene som kommer fra utlandet. Det fremmes også som en utfordring av NVS sør å nå de som ferdes langt inne i fjellet: «... at de som planlegger en to ukers padling i Kvenna, de gjør det vel viten om at det kan være forstyrrende for reinen og at reinen er der...» (NVS sør). Det oppleves av aktørene at flere har god informasjon hver for seg, men at det mangler en felles strategi som tilbyr den samme informasjonen ved flere relevante steder eller innfallsporter. Dovrefjell Fuglehundklubb mener at dagens informasjon om villreinen ikke er tilstrekkelig, dette i motsetning til NJFF som mener at det ikke er mangel på informasjon. Det argumenteres fra NJFF at informasjonen er til stede for de som ønsker den, men at de som er langt inne i fjellet og gjerne påvirker mest er der for sitt eget mål, og overprioriterer seg selv over villreinen.

Viewpoint Snøhetta

VS ligger innenfor Hjerkinns landskapsvernområde med biotopvern så nasjonalparkforvalterne opplyser at selve VS ligger i deres ansvarsområde selv om den driftes av NVS nord.

Besøkstallene på VS ligger stabilt på litt over 50 000 besøkende per år, det er heller ingen indikasjoner på at de 50 000 personene bidrar til økt ferdsel inne i villreinområdet. Likevel påpekes det av nasjonalparkforvalterne og Dovre fjellstyre at det er et villreintrekk som går ved VS, og at villreinen noen ganger forsøker å trekke forbi på innsiden av Viewpoint

Snøhetta: «For det hender jo at reinen trekker forbi på hitsiden av Viewpoint»

(Nasjonalparkforvaltere DSNP). Problematikken ved at Viewpoint Snøhetta er bygd midt i et villreintrekk hevdes også av DNT Oslo og omegn, som mener at området er mye bruk av villreinen spesielt vinterstid. Dovre fjellstyre forteller om observasjoner med rein rundt VS: «Jeg var der i høst da sett lå en stor reinflokk like ved Viewpoint, de gikk i ring i flere timer, før den brøt ut og gikk faktisk over parkeringen ved Viewpoint, det var ikke noe særlig det der.» (Dovre fjellstyre).

Dovre fjell Fuglehundklubb mener villreinsenteret på Hjerkinns med VS virker mot sin hensikt ved at interessen for å oppleve villrein har økt ved økt markedsføring av villreinen.

Informanten mener VP har mangedoblet ferdselen på Tverrfjellet (hvor VP ligger), og at senteret med VP inkludert har blitt et turistsenter for villreinentusiaster som ønsker å oppleve villrein i sine naturlige omgivelser. Det fremmes også av forvaltningen at det er usikkerhetsmomenter om VS gir folk motivasjon til å besøke større deler av området ved senere anledninger. Dovre fjellstyre mener at VS burde ligget nede ved parkeringsplassen for å unngå unødig forstyrrelser for reinen: «... jeg tror turistene hadde fått like god informasjon om den hadde ligget nede ved parkeringen...» (Dovre fjellstyre).

Snøheimveien

Nasjonalparkforvalterne mener at tiltaket med Snøheimveien (dvs. at all motorisert ferdsel foregår med buss etter faste rutetider) er det beste gitt at det er en premiss at Snøheim turisthytte er operativ: «... så lenge Snøheim ligger der hvert fall så er den jo kanskje løst så godt som det går an med skyttelbussen og sykkelforbudet selv om det er jo vanskelig å håndheve...» (Nasjonalparkforvaltere DSNP). Informanten fra Oslo og omegn påpeker at det er dem som har hovedansvaret for veien, og at tiltaket har fungert bra: «Snøheimbussen har vært ganske slik, jevn trafikk, og fungert ganske bra, noen få som sykler, og noen få som går,

men nesten alle tar bussen innover. Så det fungerer slik som det var tenkt.» (DNT Oslo og omegn). NVS nord mener Snøheimveien med bussregime er veldig mye bedre enn tidligere hvor de besøkende parkerte langs hele veien innover fjellet. Likevel påpeker NVS nord at det foreligger for lite kunnskap foreløpig om de langvarige konsekvensene Snøheimveien vil ha, og at det må fokuseres på Snøheimveien i videre forskning og undersøkelser. SNO påpeker også at bussregimet på Snøheimveien helt klart fungerer som tiltenkt. Ferdselstellere ut fra Snøheim viste tall på omkring 13 300, antall solgte bussbilletter var cirka 13 400, dette viser at de aller fleste som beveger seg i fjellet fra Snøheim tok bussen innover.

Forvaltningen påpeker at den største ferdselen fra Snøheim er toppturen til Snøhetta. Selve turen fra Snøheim til Snøhetta anses av disse som lite problematisk, det er busstransporten som er det utfordrende. Det påpekes at forvaltningen forsøkte å finne så gode løsninger som mulig for reiselivet ved DNT når Snøheim ble bestemt åpnet for drift igjen, men at veien representerer utfordringer selv om bussregime er det beste alternativet når det først skal være vei frem til hytta. Driverne på Snøheim turisthytte mener at tiltaket fungerer til det beste for de besøkende og villreinen. Driveren mener også at trafikken med buss på Snøheimveien heller ikke er særlig problematisk for villreinen: «... den er ikke så redd, bussen bryr den seg ikke så hardt om...» (driveren på Snøheim). Driveren mener at det er ferdselen til fots som er hovedproblemet for villreinen, ikke veien og trafikken.

SNO mener at det kan diskuteres om det er nødvendig med fem avganger til og fra Snøheim hver dag, i tillegg er det en del kjøring at matvarer og lignende: «... et premiss i at Snøheimveien skulle bestå var at persontransporten skulle på buss, og all annen transport skulle reduseres til et minimum...» (SNO). Dovre fjellstyre mener også at det kan stilles spørsmålstegn ved hvor forholdsmessig det er at bussen har fem avganger om dagen, men at det ikke er tillatt å sykle når man vil, ei heller å kjøre hundespann der vinterstid. Dovre fjellstyre mener det er langt å gå til Snøheim om det ikke hadde vært mulighet å ta buss, det fremmes at det ikke ville vært like mye ferdsel i fjellet om turistene hadde måtte gått innover selv i stedet for å bli transportert: «... hvor mange er det som greier å gå 14 kilometer? Bare de spreke, klart dette er et kjempeproblem spør du meg.» (Dovre fjellstyre).

Representanten fra Sunndal kommune i DNS hevder at det blir gjort brudd på kjøreplikten og annet, og at alt dette er med på å forverre den totale situasjonen. SNO opplyser også at det har

vært en del utfordringer med ulovlig sykling på Snøheimveien, men at de opplever en gradvis bedring.

Representant fra Sunndal kommune i DNS mener Snøheim og Snøheimveien går på bekostning av villreinen: «... i det hele tatt er åpnet, og ble åpnet for trafikk innover der...» (Sunndal kommunes repr. i DNS). WWF mener at opprettelse av bussregimet fjernet en del av forstyrrelsen, men samtidig la til rette for videre tilgjengelighet for friluftsliv. Naturvernforbundet Møre og Romsdal mener at bussregime og Snøheimveien hadde vært et godt tiltak om kostnadene for villreinen hadde vært akseptable, noe de etter informantens mening ikke er:

«... når virkningen av den bussen er mer enn det som er akseptabelt så er selv ikke den beste løsningen på det problemet der godt nok. Og jeg er nok av de som vi si at Snøheim er på feil sted rett og slett. Hverken Snøheim eller Reinheim burde vært der. Og uten Snøheim trengs ingen buss.» (Naturvernforbundet Møre og Romsdal).

Det hevdes av informanten fra Sunndal kommune i DNS at det var uenighet vedrørende den betjente turistforeningshytta, og spesielt vei inn til Snøheim: «Sunndalssiden vi ønsket ikke turisthytteforeningshytte, i hvert fall ikke med vei innpå Snøheim...» (Sunndal kommunes repr. i DNS). Naturvernforbundet mener også at hele saken rundt Snøheim og Snøheimveien var negativ for villreinen og at de var uenige med DNT som presset hardt på for å få etablert Snøheim. Informanten fra Naturvernforbundet mener at friluftsliv er viktig, men at man ikke burde legge til rette for økt friluftsliv i et allerede hardt presset område, men heller i områder som tåler belastningen.

Snøheim og Snøheimveien anses ikke som heldige med dagens situasjon: «Det er jo klart at for reinen sin del så hadde det jo vært best om det ikke hadde vært folk her i det hele tatt...» (Nasjonalparkforvaltere DSNP). Informanten fra Oppdal Safari mener at man burde ha fjernet Snøheimveien når man restaurerte det gamle skytefeltet, og at minst en av hyttene (Snøheim/Reinheim) burde ha blitt fjernet: «... det vil jeg si er et feilslått tiltak...» (Oppdal Safari). Klima- og miljødepartementet opplyser at det av politiske grunner ble godkjent å gi Snøheim tilbake til DNT med inkludert mulighet for opprustning og vei. Avveiningene ble at turistthensynene skulle overgå villreinhensynene, men at bussregime på Snøheimveien ble et slags kompromiss. Likevel påpeker KLD at det er viktig å ta lærdom av prosessen rundt

Snøheim og Snøheimveien til fremtidige lignende problemstillinger. Contrast Adventure mener det er godt bevist at Snøheimveien og trafikken skaper store utfordringer for villreinen, og at all negativ påvirkning burde elimineres når tilstanden er slik den er.

Informanten fra Sunndal kommune i DNS mener det er uheldig om man i fremtiden vil vurdere å legge ned eller begrense bruken på mindre turistforeningshytter i andre deler av nasjonalparken som en konsekvens av problemene Snøheim skaper. Dovrefjell Fuglehundklubb påpeker at prioriteringene blir feil når det blir vedtatt å fjerne seterbygg som har stått lengre enn Snøheim, og at Snøheim i tillegg trekker store mengder turister inn i fjellet etter at de har blitt transportert med buss.

Moskusstien

SNO mener ferdselstelloene og forskningen fra NINA viser at moskusstien fungerer ved at stien fanger opp mange turister. Likevel ser man en betydelig bruk av de andre stiene i området, og således sliter de med å kanalisere ønsket antall personer: «... moskusstien et av de viktigste tingene som har blitt gjort i det området her da...» (SNO). Informanten fra Sunndal kommune i DNS sier også at de sliter med å fange opp alle, folk går hvor de vil og oppsøker moskus om moskusen oppholder seg unna moskusstien. Nasjonalparkforvalterne påpeker at inntrykket er at moskusstien fanger opp førstegangsbesøkende på en god måte da de kan følge en tilrettelagt sti hvor det også er mulighet for å se nettopp moskus. Oppdal Safari mener at det er mye som tyder på at moskusstien er et veldig godt tiltak, og at den fungerer etter plan: «... det er et veldig positivt tiltak.» (Oppdal Safari). Naturvernforbundet Møre og Romsdal mener at moskusstien fanger opp en del besøkende som ellers ville ha gått lenge inn i fjellet, men at stien likevel øker ferdselen i området stien er anlagt, og at den i så måte ikke fungerer godt nok.

5.4. Syn på aktuelle tiltak framover

Generelt

Klima- og miljødepartementet påpeker jobben som gjøres med tiltaksplaner nå. KLD har store forventninger til hva som kommer ut av planene, og hvilke forslag som fremkommer. Likevel påpeker KLD viktigheten av å få med seg lokale og regionale aktører ved tiltak som skal gjennomføres. Målet er at tiltaksplanen skal kunne brukes i stortingsmeldingen, og at man får

de verktøy for å innføre eventuelle forslag som ferdselsrestriksjoner: «... lage verktøyene som gjøre det mulig da, som gjør at man for eksempel kan regulere ferdsel...» (KLD). NVS nord påpeker at Stroplesjødalen er et av de områdene som kan kreve, og krever tiltak. Det er først og fremst informasjon som brukes, men i mange tilfeller er ikke det nok. Ofte må tiltak som kanalisering gjennomføres eller nedlegging av stier, det sies at det viktigste er å bruke tid på tiltak som faktisk er gjennomførbare. NVS sør påpeker at det er viktig at den samlede belastningen går ned, at alle interessegrupper i fjellet trår til for å oppnå et felles mål uten å skape for mye uenighet: «... ikke noen alene som må ta belastningen, det blir ikke bærekraft, det skaper bare konflikter.» (NVS sør). NVS sør påpeker at den samlede belastningen må ned, og at det ikke alene er friluftaktivitetene som står for problemene, men at det er i kombinasjon med mye annet som skaper problemer. For å unngå lite effektive uenigheter er det viktig at alle aktører bidrar til å løse problemene, for alle kan være enige i at noe må gjøres. SNO påpeker at det er kvalitetsnormen veldig tydelig på.

Oppdal Safari har lagt frem to alternative tiltak til forvaltningen. Det dreier seg om et betalingssystem hvor de besøkende betaler for inngang, og hvor summen kan gå til videreutvikling av forvaltningen. Det andre alternativet er soneinndeling likt andre nasjonalparker i verden, hvor man regulerer hvem som får lov til å bevege seg i de ulike delene av området. Drivere på Snøheim turisthytte ser for seg tiltak de kan gjøre som omhandler enda strengere bruk av Snøheimveien i forbindelse med varetransport og lignende: «Skal vi fortsette å drive et reiseliv i så sårbare områder så er vi nødt til å følge reinen for å få det til.» (drivere på Snøheim). Videre påpeker driver på Snøheim at andre tiltak som tvinger seg frem er en annen type styring av moskussafariene. Moskusen som art burde kanskje bli gjort noe med ifølge Naturvernforbundet Møre og Romsdal: «Det kan hende at moskusfeet skulle vært skikkelig svartelistet med tanke på at reinen blir så veldig rødlistet.» (Naturvernforbundet Møre og Romsdal). Informanten påpeker også at det burde være mulig å få til tiltak som tar vare på reinen, men som også legger til rette for at mennesker kan oppleve natur. DNT Oslo og omegn mener også at moskuguidingen burde bli sett nærmere på, og at man burde vente med strenge tiltak før man har sett effekten av at Forsvaret sin virksomhet er over på Hjerkin. Informanten mener videre at man burde vente videre med for skarpe tiltak da dette kan føre til at debatten blir lite konstruktiv, og sammenligner det med ulvedebatten. Å prøve seg kontrollert frem fremfor effektive inngripende tiltak påpekes som viktig fra DNT Oslo og omegn sin side: «Må huske at det er like nært at allemannsretten blir grunnlovsfestet, som at man begynner å innskrenke den, det blir jobbet for det og faktisk.» (DNT Oslo og

omegn). Faglig grunnlag vektlegges av KNT som særdeles viktig om inngripende tiltak iverksettes. Videre mener KNT at regulering av jakta kan være noe av det viktigste man kan gjøre: «... (i jakta) da er det fullstendig texas sant, det er ingen hensyn...» (KNT). Videre mener KNT at det i mange fjellstyrer sitter jegere, noe som gjør det vanskelig å gjøre noe med dagens jakt. KNT mener at det er viktig at folk får oppleve villreinen for å respektere og ville ta vare på den, dette inntrykket deles også av Grødalen hytteeierlag. Dovrefjell Fuglehundklubb mener at dersom man skal kunne bevare villreinen slik den er i dag, må kraftige og upopulære grep gjøres. Det nevnes tiltak som å gjøre noe med stien i Stropsljødalen, og at Snøheim burde rives, eventuelt overføres til en lokal turistforening som har bedre kjennskap til lokale forhold. Videre nevnes begrensning og regulering av ferdsel, og informanten fra Dovrefjell Fuglehundklubb er tydelig på at restriksjonene må komme nå og ikke om 5-10 år, og mener at med siste alternativ er det ikke sikkert at nasjonalparken har en overlevelsedyktig villreinstamme igjen. NJFF mener også at det er tid for handling, de mener at det er mer enn nok forskning som viser utfordringene, og at problemene har vært kjente siden 60-tallet. Videre mener NJFF at jegere allerede har begrensninger i forhold til hvor det kan jaktes og lignende, men at de er åpne for dialog i forhold til lokale tilpasninger. Norges bondelag mener at innføring av turistskatt og begrensninger i utvikling av hytteområder burde begrenses. NOAH mener at villreinområdene optimalt sett burde restaureres tilbake til naturen og komplette økosystemer med rovdyr som viktigste regulator. Spesifikke tiltak er å se nærmere på beitenæringen, da det fortsatt ikke er helt sikkert om skrapesyke hos sau ikke smitter over på villrein, selv om Mattilsynet mener at det ikke er tilfellet. Visit Lesja sier at de støtter ønsket om å få villreinen inn på verdensarvlisten.

Informasjon

Nasjonalparkforvalterne mener det viktigste nå er å få oppdatert den informasjonen som er ute til å samsvare med merkevarestrategien. Representant fra Oppdal kommune i DNS mener det er lettere å gi informasjon på noen innfallsporter enn flere, og at det er viktig å vurdere kostnadene oppi det hele også. Det påpekes at informasjon på innfallsportene ikke er nok, men at det jobbes med å utvikle digital informasjon, men også å skaffe midler til å ansette naturveiledere. Representanten mener det viktigste er å nå ut med informasjon til brukerne, for å få folk til å forstå problemstillingene: «jeg tror noe av det viktigste vi gjør er å rett og slett informasjon, og, jeg er jo, jeg mener at de beste tiltakene er dialog, få folk til å forstå, istedenfor forbud...» (Oppdal kommunes repr. i DNS). Oppdal Safari mener skilt som forteller hvordan man skal oppføre seg i naturen kan være veien å gå. Det påpekes av

representanten fra Oppdal kommune i DNS at de opplever at de fleste ønsker å ta gode valg for naturen og villreinen, men at det er utfordrende å få folk til å forstå det og tilegne seg den kunnskapen. Klarer man å oppnå en god dialog med informasjon som gjør at forholdene for villreinen endrer seg er det kanskje ikke nødvendig med de strengere ferdselstiltakene som blir diskutert. Myke tiltak som informasjon er det første som må prøves før harde tiltak gjennomføres for å unngå unødig uenigheter, men det påpekes at det er veldig kostbart å drive med kontinuerlig informasjonsarbeid. Representant fra Sunndal kommune i DNS mener informasjon kan være et tveegget sverd med tanke på at man gir informasjon om at det er villrein i området. Likevel påpekes det at representanten i sum er positiv til informasjon. Representant fra Lesja kommune i DNS mener informasjon er noe av det viktigste man kan gjennomføre av myke tiltak: «Det er aldri en ulempe med god informasjon» (Lesja kommunes repr. i DNS). KNT mener at mange ikke leser seg opp på informasjon på nett når de planlegger å besøke området, og at det derfor må legges opp til mye og god informasjon.

NVS sør mener også at informasjon er viktig, men at det er svært begrenset hvor mye effekt informasjonen faktisk har på de ønskede brukergruppene, og om de i det hele tatt får med seg og tar hensyn til informasjonen tilgjengelig: «... jeg er litt usikker på hvordan en kunne informert seg til en enklere hverdag for reinen. Jeg tror faktisk det er litt vanskelig...» (NVS sør). Contrast Adventure mener informasjon som forteller hvorfor man ikke burde besøke området kan være effektivt, Contrast Adventure påpeker at dette er noe de praktiserer på sine guidede turer i nærheten av DSNP. NHO-reiseliv mener det er en enorm kunnskapstørst, og at det derfor vil være viktig å satse på informasjon hos de besøkende. NOAH mener informasjon i utgangspunktet er viktig, men at så fort mennesker utnytter informasjonen til å oppsøke dyrene blir informasjon problematisk, og at man da må vurdere å åpne for bøter og lignende.

Frivillig kanalisering

Nasjonalparkforvalterne opplyser at de etter samarbeid med NINA har forsøkt å konsentrere enkelte stier i enkelte områder hvor ferdselen tidligere har gått på flere forskjellige stier. Det er spesielt Grønbakken, Stroplesjødalen og Snøheimveien som er steder med konkrete utfordringer der kanalisering er et viktig tiltak. Informant fra Oppdal Safari er mer kritisk til om kanalisering og konsentrasjon av turister på færre stier vil ha ønsket effekt. Informanten påpeker at det er den samlede belastningen som forårsaker barriereeffekter, og den samlede belastningen vil ikke nødvendigvis reduseres ved å legge ned enkelte stier ifølge informanten. Naturvernforbundet Møre og Romsdal er også kritiske til å kanalisere ferdselen spesifikt fra

Kongsvoll, men påpeker at det er umulig å si noe om hvilken effekt det vil ha. Informanten fremmer også at det vil være svært vanskelig å reversere tiltaket om det først blir satt i verk. Representant fra Oppdal kommune DNS opplyser om at Kongsvoll er blant deres viktigste fokusområder vedrørende kanalisering av ferdsel. Det er et ønske om å få flest mulig til å gå fra Kongsvoll i stedet for spredte innfallsporter. Det påpekes at omfattende kanalisering på enkelte steder også kan være svært utfordrende for villreinen, men at det er mye lettere og billigere å kontrollere ferdselen på den måten. Representanten opplyser også om konkrete tiltak ved kanalisering som de jobber med: «Vi kommer til å fjerne Grønbakken som en innfallsport for å fokusere på Kongsvold, det vil gi bedre kontroll over den store ferdselen.» (Oppdal kommunes repr. i DNS). Representanten fra Sunndal kommune i DNS mener det kan være potensielle utfordringer med ferdsel konsentrert på noen få steder, og at det vil kunne være bedre å fremme for ferdsel flere steder, men da helt i randsonene:

... kanskje noe av problemet er at det har blitt for konsentrert på noen få steder, det blir jo fort sånn, for når det først blir populært, så dukker det opp andre tilbud så blir det enda mer populært, så blir det selvforsterkende... (Sunndal kommunes repr. i DNS).

Dovre fjellstyre påpeker at det ikke er enkelt å få folk til å følge ønskede stier i ønskede områder: «... utenlandske turister som går utover selv, og det er ganske kritisk...» (Dovre fjellstyre). KNT mener på sin side at den viktigste jobben som de allerede gjør er å fortsette merking av stier slik at folk enkelt kan kanaliseres til ønskede områder. Informanten mener at dette også vil være mer forutsigbart for villreinen. WWF mener at tiltak innenfor kanalisering som flytting av hytter og lignende absolutt burde gjennomføres, og at forvaltningen burde fremme slike tiltak.

Legge ned eller flytte turisthytter og stier

Nasjonalparkforvalterne mener at nedlegging av hytter kan være aktuelt, og påpeker samtidig at de har et godt samarbeid med DNT om nedlegging av stier i rutenettverket deres. Forvalterne påpeker at området ikke er et utpreget DNT-område, og at det er begrenset med merkede stier i Snøhetta villreinområde. Hyttene beskrives også som små med liten kapasitet, bort sett fra Snøheim som er oppgradert til å kunne holde 80 overnattende gjester. De påpeker at det er langt mellom de fleste hyttene og at det derfor er et krevende område å være på lengre turer i. Det påpekes at lokale turistforeninger som KNT ønsker å korte ned stier og

bygge ut hytter for å gjøre øke brukervennligheten til området. Representant fra Oppdal kommune i DNS opplyser om at det har vært diskusjoner vedrørende stenging av hytter i sårbare tider av året: «... det har vært diskutert dette med vinterstenging av Reinheim og Åmotdalshytta...» (Oppdal kommunes repr. i DNS). Likevel opplyser representanten at forskningen viser at det ikke er stenging av hytter som er det viktigste tiltaket nå.

Representanten mener at det likevel er viktig å vurdere om stenging av hytter burde gjøres for å være i forkant og gjennomføre tiltak før eventuelle reguleringer blir satt i verk: «... så er spørsmålet om DNT ønsker det frem i tid, rett og slett for å redusere belastningen selv, og være i forkant...» (Oppdal kommunes repr. i DNS). Oppdal Safari mener at Reinheim burde rives siden investeringene i betjente Snøheim har vært så omfattende. Representanten fra Sunndal kommune i DNS mener bruken de enkle turisthyttene som Reinheim representerer er viktige for brukerinteressene, og at det ville vært uheldig å stenge eller å rive de hyttene. Det påpekes også at det er svært viktig å ha et godt forhold til turistforeningene når man snakker om tiltak for å forbedre forholdene til villreinen i Snøhetta: «...kanskje litt oversett i denne diskusjonen, turistforeningen, hvordan man styrer deres trafikk tror jeg blir ganske viktig...» (Sunndal kommunes repr. i DNS). Snøhetta villreinutvalg mener at det ble oppfattet ulikt hva som skulle skje med Reinheim etter at DNT Oslo og omegn fikk tilbake Snøheim:

... opplevde vel egentlig det når Snøheim, eller når DNT fikk ta over Snøheim så skulle Reinheim rives, mange... tror har oppfattet at det skulle skje, selv om det ikke var med i noe vedtak, hverken stortinget eller når det var vedtatt... (Snøhetta villreinutvalg).

Dovre fjellstyre mener Snøheim spesielt representerer helt sentrale utfordringer, og at det var et svik mot villreinen da Snøheim ble til turisthytten den er i dag:

DNT Oslo og omegn fikk lov, de fikk jo bygge ny, det endret sengeplassen ganske dramatisk der oppe, det er forsømt i forhold til villreinen, de kommunene, i forhold til villreinen. Jeg synes det var et svik mot reinen, som var ganske negativ. Staten sitter med ansvaret for det problemet som har blitt vil jeg påstå. [...] rive Reinheim og legge ned stien fra Kongsvold er viktig... (Dovre fjellstyre).

Contrast Adventure mener at brukerne av området kunne levd godt med å rive Snøheim, og at naturopplevelsene ville vært likeså gode uten Snøheim ved foten av Snøhetta.

Lesja fjellstyre mener det er viktig å vurdere hvert enkelt tilfelle med helhetlige vurderinger, men at det kan positiv effekt å legge ned turisthytter i noen områder. Klima-og miljødepartementet påpeker at det er svært mange hensyn som skal balanseres i vurderinger av fjerning og lignende av turisthytter, men at situasjonen rundt tilbakeføring av Snøheim til DNT Oslo og omegn kanskje burde ha blitt gjort annerledes: «... i etterklokspapens lys at det kanskje burde vært løst annerledes...» (KLD). KLD påpeker også at DNT har gjort tiltak som i Rondane ved å fjerne Gråhøgdbu, men påpeker også at det er lettere å fjerne enkle selvbetjente hytter med få sengeplasser enn større betjente hytter: «... lettere å fjerne, eller flytte en hytte som Gråhøgdbu, enn å liksom legge ned Rondvassbu, og Bjørnholla...» (KLD). NVS sør mener det er viktig å tenke på folkehelse og friluftsliv i spørsmålet om fjerning av hytter burde gjøres, men påpeker likevel at fjerning av hytter helt sikkert vil ha en positiv effekt for villreinen: «... tenker jo også det å bruke noen statlige midler på f.eks. flytting av hytte, det tenker jeg kan være vel anvendte penger...» (NVS sør).

Informanten fra KNT opplyser om at deres holdninger til villreinen knytter seg til at de er villige til å se på tiltak ved deres tilbud om det kommer faktabaserte konkrete tiltak som vil ha effekt. Driver av Snøheim turisthytte mener at plasseringen av Snøheim ikke representerer store utfordringer for villreinen: «... det er at det ikke er noen naturlig plass for reinen å oppholde seg.» (driveren på Snøheim). Driver av Snøheim mener at Reinheim representerer en større utfordring, og således at det er mindre sannsynlig at Reinheim overlever enn Snøheim. DNT Oslo og omegn påpeker at de ønsker å være en konstruktiv part i spørsmålene rundt stenging av turisthytter og lignende, og at eventuelle løsninger på problemene er noe som må vurderes fortløpende: «Så jeg tror egentlig på... at man, man på en måte leve med at det finnes ikke noen løsninger som står seg, for evigheten, det er noe som må vurderes slik hele tiden.» (DNT Oslo og omegn). Nasjonalparkriket mener at tiltak som å stenge eller fjerne turisthytter er så drastiske tiltak at turistforeningene må bestemme det selv. Informanten mener likevel at det kan være aktuelt, men at det uansett er betydelig mer aktuelt å legge om eller å stenge merkede turiststier.

Informant fra Torbudalen og Aursjøen hytteeierforening mener at det absolutt burde bli gjort tiltak som å rive, stenge eller fjerne turisthytter. Informanten mener det spesielt er Reinheim og Snøheim som representerer helt spesielle utfordringer knyttet til geografisk plassering og ferdsselen ut ifra hyttene:

Snøheim, det er jo en katastrofe, men hva hjelper det når turistforeningen er så sterk, de har jo all makt i himmel og på jord, for de går jo i korridorene på Stortinget og får jo gjennom det de vil. Men det å bygge et hotell innpå der [Snøheim] altså, det var jo helt tragisk. (Torbudalen og Aursjøen hytteeierforening).

Dovrefjell Fuglehundklubb mener også på sin side at Snøheim burde fjernes, og at mye av ferdseien skyldes Snøheim, som ifølge informanten er blitt et attraktivt turistmål.

Naturvernforbundet Møre og Romsdal mener også at Snøheim burde fjernes på lik linje som Reinheim: «... Snøheim er på feil sted rett og slett. Hverken Snøheim eller Reinheim burde vært der.» (Naturvernforbundet Møre og Romsdal). Naturvernforbundet Innlandet og WWF påpeker at DNT har vært på banen i forhold til tiltak i Rondane, og påpeker at DNT har valgt å stenge enkelte hytter i perioder av hensyn til villreinen. Eksempel på fjerning av hytter er fjerningen av den selvbetjente hytta Gråhøgdbu i 2020.

Ferdselsreguleringer

Nasjonalparkforvalterne og Dovrefjell nasjonalparkstyre opplyser at de har undersøkt mulighetene i lovverket om å innføre ferdselsreguleringer på grunn av at situasjonen er så alvorlig: «... vi har utfordret Miljødirektoratet og departementet og hvordan dette her kan løse seg, for at vi har kommet kanskje så langt nå at vi må kanskje gjennomføre noen tiltak...» (Nasjonalparkforvaltere DSNP). Forvaltningen mener de har et veldig godt kunnskapsgrunnlag i nyere forskning gjort i Snøhetta villreinområde, og resultatene fra forskningen danner et tydelig bilde på at tiltak må gjøres. Nasjonalparkforvalterne opplyser at § 7 i verneforskriften ikke kan brukes lengre grunnet forskriftsendringer, men at de er i kontakt med KLD, og at det kan være mulige smutthull i naturmangfoldloven til å innføre reguleringer. Likevel påpeker forvaltningen at de ikke har konkrete planer for hvordan eventuelle ferdselsreguleringer ville utformes, og at det først og fremst må politisk vilje til siden det vil utfordre allemannsretten: «Vi har jo fått svar på hva vi får lov til per nå, og det er fryktelig lite.» (Nasjonalparkforvaltere DSNP). Forvaltningen har liten tro på at arbeidet med tiltaksplan og stortingsmelding faktisk vil føre til endringer: «... vi kommer til å bare få oppfordring til å bruke enda mere positive virkemidler, dessverre.» (Nasjonalparkforvaltere DSNP).

Informant fra Oppdal Safari hevder å beregne at kun 15% av moskusturistene på Dovrefjell følger godkjente guider. Informanten savner reguleringer av resterende av de som ferdes, og

tror at et forbud mot ferdsel vil bli overholdt etter observasjon i tilknytning Fokstumyra naturreservat: «Så det viser jo at når vi legger inn forbud så overholder folk forbudene...» (Oppdal Safari). Informanten mener at lovendringer som legger til rette for regulering av ferdsel må til for å redde villreinstammen, og påpeker samtidig at fjellet ikke er menneskets hjem, men villreinens. KNT er ikke særlig interessert i eventuelle reguleringer: «Sånn i utgangspunktet er vi ikke spesielt begeistret for det.» (KNT). KNT, NOAH, og Contrast Adventure m.fl. mener at det viktigste ved innføring av begrensninger i ferdsel er god informasjon som tydeliggjør hvorfor tiltakene gjøres. KNT mener at de vil stille seg mer positive til slike tiltak om forskning viser at det vil ha positiv effekt for villreinen. DNT Oslo og omegn mener på sin side at strenge reguleringer ikke vil bli tatt positivt imot fra dem, men at sammensatte tiltak i sum vil kunne fungere bedre, og også være mer akseptabelt. Driver på Snøheim mener det allerede er så strengt regulert på Hjerkinns at eventuelle fremtidige reguleringer av ferdsel på veien vil føre til at man må stenge Snøheim turisthytte. Driveren har liten tro på at det vil bli innført ferdselsforbud i området.

Informanten fra Oppdal kommune i DNS mener det kunne vært aktuelt med tiltak som regulerer ferdsel i tid eller rom, men at det også vil være ressurskrevende å håndheve slike reguleringer. Informanten peker på at eventuelle ferdselsreguleringer må ta hensyn til viktige aktører som bufenæringen og andre aktører som bidrar positivt i fjellet. Representant fra Sunndal kommune i DNS mener at eventuelle ferdselsreguleringer må innføres der utfordringene er størst: «... nå har vi kommet til det punktet der vi kanskje må begynne å diskutere ferdselsrestriksjoner knyttet til villrein, og spesielt der vi kanskje har lagt til rette for ferdsel, på Hjerkinns og Kongsvoll.» (Sunndal kommunes repr. fra DNS). Informanten mener villreinen er så viktig at vi snart lengre har noe annet valg enn å innføre reguleringer:

... den [villreinen] er ganske viktig da, vil nesten kalle den norsk kulturarv, den må vi greie å ivareta, så får vi se, kommer litt tilbake til om det er lurt alt det vi har gjort rundt Hjerkinns for eksempel... kanskje vi må begynne der, vi har ikke kommet lengre enn av vi ser at det er et problem... (Sunndal kommunes repr. fra DNS).

SNO påpeker at tiltak må gjennomføres for det er forskningen tydelig på, likevel gjør DNT stadig en bedre jobb: «... DNT har jo vært villige til å se på rutenettet sitt, Stroplsjødalen, sommer og vinter, og det er jo viktig.» (SNO). Likevel påpekes det konkrete utfordringer som det kan være vanskeligere å få vilje til å gjøre noe med: «Åpningstider på turisthytter, slik

som de selvbetjente står åpne året rundt, det er selvsagt slik som er viktig for å regulere ferdsel.» (SNO).

Snøhetta villreinutvalg fokuserer på at de skulle ønsket at villreinen ble litt mer prioritert i forhold til verneforskriften for nasjonalparken. Det er tydelig at villreinen ikke har hatt høy nok prioritet når man ser på situasjonen slik den er i dag: «...regulert litt strengere ferdsel i enkelte tider av året, enkelte perioder, eller enkelte område...» (Snøhetta villreinutvalg).

Villreinutvalget ville spesielt innført ferdselsreguleringer i enkelte tider av året som kalvingstiden fra mai og ut mot juni. Informanten påpeker at det må regelendringer til for å kunne innføre ønskede ferdselsreguleringer. Snøhetta villreinutvalg mener de fleste friluftsansjoner vil forstå og respektere reguleringene om de bli innført: «... med en god informasjon om hvorfor enkelte områder er stengt så vil de aller, aller fleste turistene og friluftslivbrukeren forstå det, når det er til det beste for reinen...» (Snøhetta villreinutvalg). Informanten påpeker også at de sannsynligvis vil jobbe for å innskrenke moskusturismen mer, samt å begrense kjøring på Snøheimveien slik at all transport går på buss og ikke slik som i dag der det til dels blir kjørt bil i forbindelse med drift av hytta. De organiserte aktivitetene som moskusguiding blir påpekt som allerede strengt regulert, og at det først og fremst er den uorganiserte ferdselen som er problemet. Driver av Snøheim turisthytte peker også på at eventuelle ferdselsreguleringer vil måtte omfatte moskussafariene. Lesja fjellstyre mener at det er få alternativer for å bedre situasjonen annet enn ferdselsreguleringer, og at de ikke ser en annen umiddelbar løsning. Dovre fjellstyre mener også at ferdselsreguleringer må til. Dette menes spesielt å kunne måtte gjelde ferdsel til Viewpoint Snøhetta og moskusguiding i de ukene av året jakta pågår. KLD mener at ferdselsreguleringer kan være riktige tiltak: «... det er et aktuelt tiltak...» (KLD). Det opplyses at det likevel ikke vil være riktige av dem å være bastante i de spørsmålene, og at tiltaksplanen og stortingsmeldingen vil legge føringer for hvordan de skal jobbe med dette videre. NVS nord mener eventuelle tiltak som ferdselsreguleringer burde bli gjennomført først om alt annet har vært prøvd som informasjon og kanalisering av ferdsel, men det er absolutt et tiltak som kan måtte bli gjennomført: «... det [ferdselsreguleringer] er jo absolutt et tiltak som ligger der sånn potensielt...» (NVS nord). NVS nord påpeker også utfordringer knyttet til ferdselsreguleringer, hvem de skal gjelde for, og hvor og når de skal gjelde, og ikke minst hvordan man skal håndheve reguleringene. NVS sør mener Miljødirektoratet burde kunne innføre reguleringer, og at de ikke har vært sitt ansvar bevisst:

... en paragraf som sier noe om at Miljødirektoratet kan innføre ferdselsforbud deler av året og i bestemte geografiske områder. Der har Miljødirektoratet vist seg, der har vel Miljødirektoratet vært forferdelige spør du meg og det har jeg sagt rett ut til dem, men det kan være et veldig godt virkemiddel når det kniper. (NVS sør).

Nasjonalparkriket mener at ferdselsreguleringer er på tide, og skjønner heller ikke hvorfor reiselivsbedrifter og andre næringsaktører skal stille seg negative til eventuelle ferdselsreguleringer:

... jeg kan ikke skjønne at det skal ha noe å si for verdiskapningen for reiselivsbedriftene også, for de også vil jo verne om den naturen som de selger. Så jeg tenker at det er ikke sikkert det er så stor uenighet der heller. (Nasjonalparkriket).

Informanten fra Nasjonalparkriket mener også at man i større grad kan benytte godkjente guider for å ferdes i enkelte områder. NHO-reiseliv mener det vil være svært utfordrende å innføre ferdselsreguleringer. De mener at reiselivsbedrifter og andre næringsaktører som legger til rette for menneskets bruk av fjellet vil reagere sterkt: «... allemannsretten står veldig sterkt, så det er... alle forsøk på å, på en måte spise seg litt inn på den bakfra vil bli reagert på, friluftsforsøk, og de som lever av naturbasert reiseliv.» (NHO reiseliv). Samtidig påpeker NHO-reiseliv at de ser at flere reguleringer må til for å ta vare på naturen. NJFF mener at ferdselsreguleringer kan vurderes, men også spesielt ytterligere reguleringer av ulike aktiviteter som er særs utfordrende for villreinen å forholde seg til. Norges bondelag mener at det kan være aktuelt, men at det er viktig at bønder som er avhengig av nyttekjøring i fjellet fortsatt får tillatelse til det. Naturvernforbundet Møre og Romsdal mener at det nåværende friluftslivet overgår tåleevnen til villreinen, og at det derfor må skje noe, men at det er utfordrende juridisk å innføre reguleringer. Naturvernforbundet Innlandet mener at DNTs selvbetjente turisthytter genererer mye ferdsel som er til skade for villreinen og at det burde bli innført tiltak mot den virksomheten.

Tyngre infrastruktur

Nasjonalparkforvalterne mener tiltak som å legge nye veier i tunneller kan være aktuelle for å opprettholde og restaurere trekkmonstre til villreinen. De påpeker at slike tiltak er kostbare, men at det kanskje må til for å redde arten:

... godt eksempel fra Breheimen – Reinheimen, var i innspillsmøte på tirsdag, i Breidalen skal man utbedre veien mellom Skjåk og Stryn, og der er det noen diskusjoner om å legge veien i tunell gjennom et fjell for å holde den vinteråpen, for da opprettholder man trekkrutene til reinen... (Nasjonalparkforvaltere DSNP).

Snøhetta villreinutvalg fremmer reverserende tiltak som å legge høyspentlinjer i bakken i stedet for master. Det påpekes at slike reverserende tiltak vil være kostbare, men at man er nødt til å tenke på slike tiltak for å redde villreinstammen på Snøhetta.

Å legge E6 og jernbane i tunell fremmes også som et viktig potensielt tiltak for å sikre villreinen av Naturvernforbundet Møre og Romsdal:

... bygge at par tunneller på Dovrefjell kanskje? Det ville ha hjulpet en god del, og samtidig måtte man nok også spandere på noen millioner på å rive noen hytter. Jeg har inntrykk av at alle er innforstått med at det vil kunne hjelpe ganske mye. Og det er ingen som snakker om å få gjort noe med det. Det er jo noen av de store linjene. (Naturvernforbundet Møre og Romsdal).

Dovre fjellstyre påpeker at Snøheimveien går unødvendig høyt i terrenget, noe som gjør det enda mer utfordrende for villreinen å trekke over. Det fremmes at det går en traktorvei dypere i terrenget inn mot Reinheim som vil kunne vært bedre å ta i bruk om man først skal ha motorisert ferdsel på Snøheimveien. WWF mener at aktuelle tiltak innenfor infrastruktur kan være å bygge eller legge til rette for viltoverganger, og at viltoverganger over jernbane og E6 som knytter sammen Snøhetta og Knutshø antageligvis ville slått positivt ut for villreinstammene i området.

Kvalitetsnormen

Representant fra Oppdal kommune i DNS mener resultatene fra kvalitetsnormen var forventede, og at det hadde vært mer overraskende om klassifiseringen hadde blitt gul eller grønn: «Det var nok ikke noen overraskelse, for vi har sett lenge at vi har stor ferdsel, og at det påvirker reinen...». Representanten fra Sunndal kommune i DNS var i noen grad overrasket over at det står så dårlig til med villreinen, men at det er tydelig at det er store utfordringer når man ser på resultatene. SNO påpeker at resultatene fra kvalitetsnormen absolutt ikke var overraskende, og at utfordringene har vært kjent i flere år: «... vi som har

jobbet med dette, har gått og kjent [...] sagt fra i årevis, men som kanskje ikke har blitt tatt så mye hensyn til da» (SNO). Mange av forvaltningsaktørene opplyser om at utfordringene har vært kjent i mange år, og at tiltak har blitt gjort fra kvalitetsnormen ble publisert også. De aller fleste aktørene forventet resultatet, og kjente til utfordringene i området, likevel ble enkelte aktører som Tjønnglupen hytteeierforening overrasket over at det sto så dårlig til: «Jeg tror nok det at de fleste [jegere/lokalbefolkning] kanskje var litt overrasket.» (Tjønnglupen hytteeierforening).

Nasjonalparkforvalterne påpeker at det er håp om at kvalitetsnormen vil føre til faktiske endringer som politikerne er villige til å tak i. Forvalterne påpeker likevel at det har vært snakk om tiltak tidligere også uten at noe håndfast har skjedd: «... de hadde jo disse diskusjonene her for 20 og 30 år siden også.» (Nasjonalparkforvaltere DSNP). Forvaltningen påpeker at informasjonen nå er mer håndfast og konkret, noe som legger til rette for politisk handling. SNO påpeker at de har lagt merke til en stor endring etter at kvalitetsnormen på publisert:

... på det trekvart året som har gått siden kvalitetsnormen kom, så føler jeg at villreinen at blitt tatt mye mer på alvor, både lokalt og blant brukere, blant jegere, blant lokalpolitikere, og ikke minst regionalt og hele regionen, og statssekretærer... (SNO).

SNO påpeker også at de problemene de har sett i mange år får fokus: «... for oss som har jobbet med disse problemstillingene i 20 år så er jo det gledelig da å se at det endelig løsner litt...» (SNO). Det påpekes at kvalitetsnormen har vært halmstrået til villreinen, og at kvalitetsnormen ennå ikke har ført til endringer, og at det ikke er sikkert kvalitetsnormen fører til faktiske endringer. NVS sør blant mange informanter tror og håper at kvalitetsnormen er viktig for at allmennheten skal få fokus på villreinen: «Jeg håper og tror også at dette blir litt mer matnyttig enn det man har erfart i forhold til kvalitetsnormen og villaksen...» (NVS sør).

De fleste aktører mener det nå er mer håndfast hvor store utfordringer villreinen står ovenfor, og at dette er med på å øke bevissthetsnivået blant både myndigheter og brukere. Likevel mener enkelte aktører at det trolig ikke vil fremkomme konkrete og fastsatte tiltak grunnet mange sterke interesser som er mot en regulering i bruken av fjellet. NHO reiseliv mener at

sterke interesser vil motvirke alvorlige tiltak: «Det er jo trist å si det, men jeg tror det er veldig sterke interesser for å hindre veldig alvorlige tiltak...» (NHO reiseliv).

Villreinens fremtid

Den nåværende situasjonen for villreinen i Snøhetta spesielt og i andre villreinområder i landet generelt blir av de aller fleste aktører påpekt som krevende og alvorlig.

Nasjonalparkforvalterne i DSNP mener: «Fortsetter det som nå, da blir reinen borte» (Nasjonalparkforvalterne DSNP).

Nasjonalparkforvalterne i DSNP mener tiltak må treffes for å redde villreinen fra utryddelse, og at de som en del av forvaltningsapparatet trenger flere verktøy: «Det må skje noen endringer. Vi må få noen flere verktøy i verktøykassa vår for nå har vi for få...» (Nasjonalparkforvaltere DSNP). Det oppleves utfordrende for forvaltningen å kun støtte seg til positive virkemidler, eksemplifisert ved informasjon som sier at man skal unngå å forstyrre villreinen, men kunnskap må til for de færreste vet at du skremmer reinen på mer enn en kilometers avstand, du trenger ikke å se den for å skremme den og da er det vanskelig å si at man skal unngå å skremme den. Representant fra Oppdal kommune i DNS er klar på at villreinen har vært i hard drift av mennesket i tusenvis av år, men at de moderne utfordringene med jernbane, kraftverk og ferdsel har gjort at man helt tydelig har oversteget tålegrensen til villreinen: «Så jeg tror nok det er nødvendig med noen tiltak, det er jeg ganske sikker på, vi kan ikke fortsette på samme måten som nå, da må storsamfunnet være villig til å prioritere midler til det» (Oppdal kommunes repr. i DNS). Fremtiden til villreinen oppleves svært alvorlig for den lokale forvaltningen: «... villreinen er det viktigste dyret vi har, den siste villreinen i Europa. Det vil jo være en katastrofe om vi ikke klarer å ta vare på den.» (Oppdal kommunes repr. i DNS). SNO er redd om ting fortsetter slik som i dag vil trekket til villreinen inn i viktige høst- og vinterbeiter bli ytterligere forsinket og situasjonen vil gradvis utarte seg til det alvorlige: «... en videre dytt utenfor kanten, så noe må gjøres. Vi har forpliktet oss. Og det er jo kvalitetsnormen klinkende tydelig på.» (SNO). Snøhetta villreinutvalg mener at stammen på antall dyr må ned om situasjonen fortsetter slik som i dag for at kondisjonen på dyrene ikke skal gå ytterligere ned: «... for at det skal være nok tilgjengelig, eller gode nok beiter da, for å holde kondisjonen oppe...» (Snøhetta villreinutvalg). Lesja fjellstyre mener ferdselen er økende, og at mer ferdsel vil føre til mer forstyrrelser for villreinen. Klima-og miljødepartementet bruker Rondane som et eksempel på hvordan det kan bli i Snøhetta villreinområde om det fortsetter som i dag: «... som i Rondane så er jo allerede liksom

bestanden i ferd med å dele seg opp i enda mindre områder...» (Klima- og miljødepartementet). KLD opplyser at eventuelle ytterligere fragmenteringer av bestanden vil kunne føre til varige endringer der villreinen ikke tar i bruk områdene selv om de blir lagt brakke, det er derfor viktig å treffe tiltak før en slik situasjon oppstår. NVS nord trekker også de samme konklusjonene som KLD: «Det fins jo eksempel på i fra andre områder at ferdsel faktisk er det som hindrer villreintrekket da, som har gjort at reinen ikke har trekt der på 10 år og mer, Rondane er jo et slikt eksempel...» (NVS nord). NVS sør mener likevel at friluftsutfordringene alene ikke er forklaringen og løsningen på problemet. NVS nord mener situasjonen med økt ferdsel kan føre til fragmenteringer som på sin side kan føre til at trekket opphører og villreinen blir delt inn i flere fraksjoner:

Da får du kanskje mindre delbestander på sikt, med dårligere forfatning. Kanskje man må da ha en vesentlig mindre bestand for å tilpasse seg de beiteområdene man bruker, for én ting er jo hvilke areal som er tilgjengelig på kartet av villreinområder, en annen ting er hvilke områder de faktisk bruker... (NVS nord).

Informanten fra Oppdal Safari påpeker at de lukkede arealene villreinen i dag lever i er positive for å hindre spredning av skrantesyke, men at vi likevel ved arealforvaltningen dreper villreinen «... sakte, men sikkert.» (Oppdal Safari). Norges bondelag mener at villreinens fremtid ikke er god om det ikke blir vedtatt reverserende tiltak, men dette er noe informanten tror sitter langt inne. Naturvernforbundet Møre og Romsdal mener at man ikke vet hva som er tåleevnen og dermed villreinens fremtid. Informanten påpeker at man ikke vet når man befinner seg i en kritisk situasjon, eksemplifisert ved: «Det har gått helt fint i 19 år og så kommer det ett år som det ikke går fint.» (Naturvernforbundet Møre og Romsdal). Informanten mener man kan dra paralleller til villreinen på Hardangervidda som man aner nærmer seg en kollaps. WWF mener at villreinens situasjon og fremtidsutsikter er veldig dårlige, spesielt for en så sårbar og lite fleksibel art, og at man på samme måte som Naturvernforbundet Møre og Romsdal påpeker ikke vet hvor knekkpunktet er, ved at enhver ekstra belastning på arten vil ha negative konsekvenser.

Informanten fra Oppdal kommune i DNS opplever at det gis signaler fra politisk hold at det er et ønske om å gi midler til tiltak til forvaltningssystemet for å bedre forholdene for villreinen. Det trekkes også frem at den bebudede stortingsmeldingen for villrein viser at det er politisk ønske om å gjøre noe med situasjonen.

6. Diskusjon

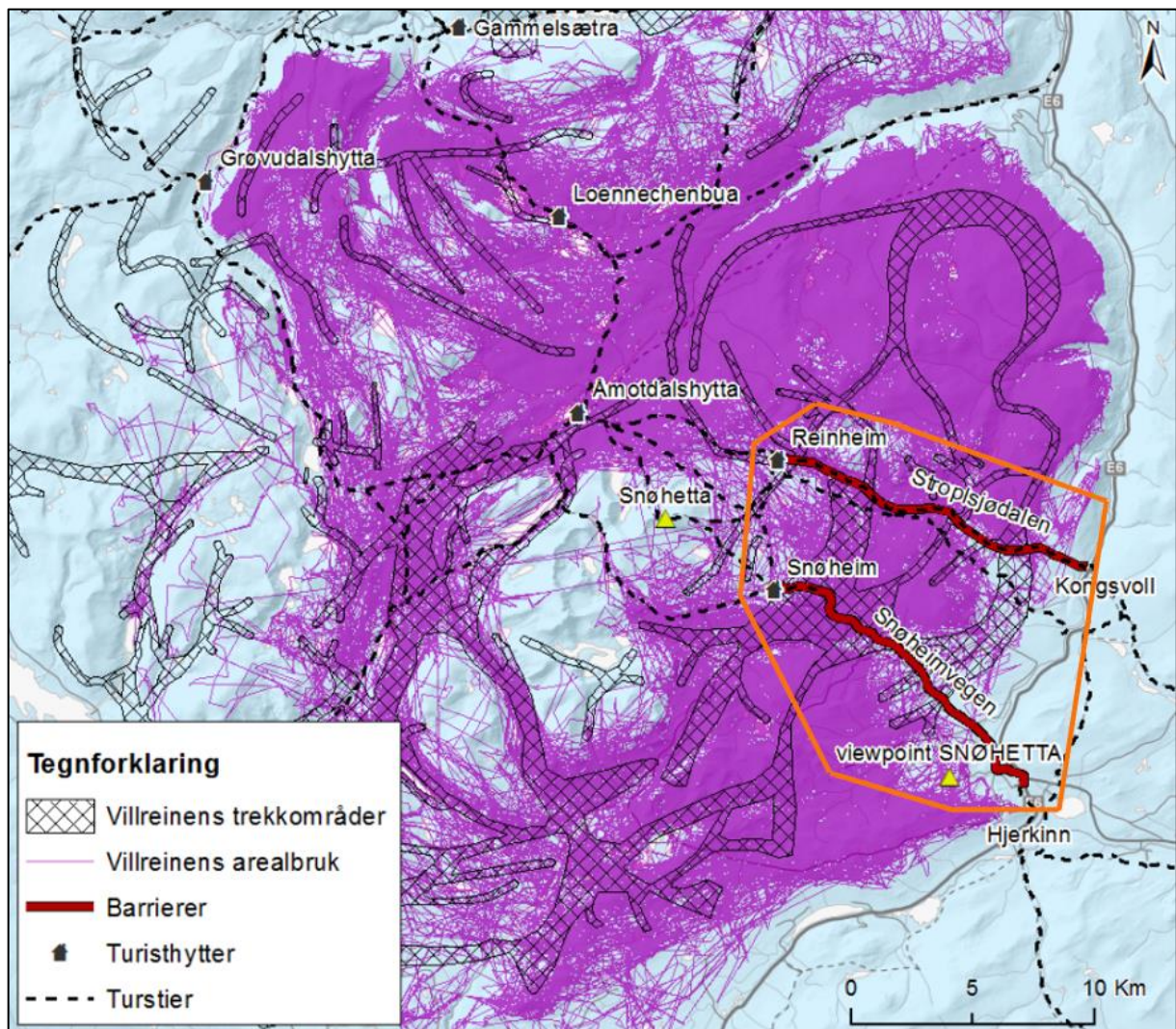
Når man ser på verneformålet for Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark der vern av villrein er et sentralt verneformål, kan man spørre seg hvorfor villreinen har fått plass som nær truet på norsk rødliste for arter (Artsdatabanken, 2021), samtidig som Snøhetta villreinområde vurderes som av dårlig kvalitet ved kvalitetsnorm for villrein av 2022 (Rolandsen et al., 2022). I denne oppgaven har vi belyst årsakene bak denne alvorlige situasjonen gjennom å kombinere dokumentstudier med semistrukturerte dybdeintervjuer med relevante og viktige aktører på lokalt-, regionalt- og nasjonalt nivå. Studieområdet har vært gjenstand for omfattende forskning knyttet til ferdsel og villrein. Det betyr at kunnskapsgrunnlaget er godt. Intervjuene vi har gjennomført gir god støtte til at denne kunnskapen er relativt godt kjent blant aktørene.

6.1. Oppsummering av funn fra intervju

6.1.1. Vurdering av utfordringene villreinen står ovenfor

Det nevnes en rekke utfordringer mellom villrein og ferdsel i dagens situasjon, hvor de fleste pekes på å være konsentrert ved Hjerkinplatået som representerer kun 10% av det totale arealet (se figur 14). Det bekrefter også en rekke forskningsartikler fra området, som peker på Snøheimveien og Stroplsjødalen som periodevis barrierer for villreinen.

Figur 14 viser en oversikt over de viktigste lokalitetene og ferdselsårene som blir nevnt blant informantene, og rammer også inn området som blir omtalt som mest konfliktfylt og med størst behov for tiltak.

Figur 14: Oversikt over konfliktfylt område. Kartet viser oversikt over området som omtales som mest konfliktfylt (gul strek), villreins arealbruk og trekkområder, turisthytter og stier, samt barrierer for villreinen å krysse. Kartet er hentet fra Gundersen et al. (2019, s. 11), redigert med oransje strek av oss.

Det nevnes av informantene både utfordringer med ferdsel fra enkelte brukergrupper, men også ferdsel som resultat av enkelte kanaliserende tiltak. Det virker til at organisert og uorganisert ferdsel tilknyttet moskusturisme, samt ferdselen turisthyttene Snøheim og Reinheim generer påpekes som de største utfordringene villreinen møter på Hjerkinplatået. De ulike utfordringene det pekes på presenteres i figur 15.

Figur 15: Syn på utfordringer villrein i Snøhetta møter grunnet menneskelig ferdsel. Viser fordeling av utfordringer i en samlet vurdering av hvilke aktiviteter e.l. som vurderes mest problematisk av informantene. Ordskyen er en vurdering av hvilke aktiviteter/problemer hver aktør mente representerte problemer for villreinen knyttet til menneskelig ferdsel.

Som nevnt tidligere mener de fleste informanter at den samlede belastningen av en rekke ulike aktiviteter og ferdsel fører til ferdselsutfordringene villreinen står ovenfor i Snøhetta villreinområde. Forvaltningsmyndighetene er blant flere som påpeker dette tydelig. Likevel nevnes mange utfordringer enten som en del av den samlede belastningen eller som hovedproblem. Her er aktivitet knyttet til DNT (særlig Snøheimvegen og Snøheim), moskusturisme uorganisert og organisert og villreinjakt de som nevnes mest. Klimaendringer er ikke en ferdselsutfordring villreinen har. Likevel mener mange at det er relevant til ferdselsutfordringene da de hevder ferdselen vil bli (og er) enda vanskeligere for villreinen å håndtere med en voksende utfordring som klimaendringer. Dette begrunner informantene med at det vil bli utfordringer med blant annet nedising av vinterbeiter og nedsmelting av snøbreer sommerstid som vil gjøre det vanskeligere for reinen å tilegne seg nødvendig mengde næring og spare på energibruk.

Peke-på-hverandre strategien kommer innimellom til syne i intervjuene, det er enklere å peke på andre, enn å se sin egen påvirkning. Eksempel på dette er mistilliten mot forvaltningen av enkelte. Det kan også virke som om man peker mest på de aktørene man selv kjenner minst til. Dette viser seg mest tydelig når det kommer til ikke-kommersielle aktører som peker mot spesifikke aktører innen organisert ferdsel, eller mellom kommersielle aktører innad i den organiserte ferdselen.

Organisert moskusturisme

Moskusguidingen blir av mange presentert som å være et forstyrrende element og en uheldig aktivitet sett med villreinøyne. Moskusguidingen tar sikte på aktiv oppsøking av moskus og fremmer i så måte også utfordringer for villrein knyttet til aktiviteten. Mange mener også at markedsføringen av moskussafari fører til et større antall besøkende i området enn det ville vært uten denne markedsføringen. Likevel blir det også påpekt at moskusguidingen innehar reguleringer hva angår geografiske begrensninger og lignende. I tillegg foregår guidingen med utdannede guider som kjenner lokale forhold, og de til enhver tid gjeldende reguleringer. Både forvaltningen og Oppdal Safari bekrefter et godt samarbeid, og forteller at guidene ofte tipser SNO om ulovlig aktivitet, og SNO tipser guidene om villreinaktivitet og områder man ønsker å unngå, noe det hevdes at guidene følger.

Uorganisert moskusturisme

De fleste aktørene mener at den frie ferdselen er problematisk, og da gjerne ferdselen knyttet til moskusturisme. Forvaltningen uttrykker selv uro for den raskt voksende moskusturismen vinterstid, som foregår i en periode villreinen trenger ekstra ro. Mange peker på utfordringen med at den uorganiserte ferdselen er vanskelig å regulere, men at det er desto viktigere med informasjon, veiledning og kanaliserende tiltak for å kunne redusere og gjøre ferdselen mer forutsigbar.

Aktivitet knyttet til DNTs stier og hytter

DNTs utfordrende aktivitet er presentert å hovedsakelig være knyttet til Snøheim og Snøheimveien. Disse representerer ifølge informantene konkrete utfordringer da Snøheim turisthytte med 80 sengeplasser ligger midt i villreinområdet, og veien inn dit krysser viktige beite- og trekkområder. Det blir også presisert av mange at måten DNT fikk Snøheim og godkjenning av videre utvidelse på, førte til lokal frustrasjon og irritasjon. Det blir også påpekt at Reinheim inkludert turiststi i Stroplesjødalen også representerer utfordringer knyttet til ferdsel, da terskelnivået på 220 passeringer pr. døgn allerede er nådd enkelte dager i høysesongen. Det blir påpekt at Reinheim og Snøheim turisthytter ligger unødvendig nært hverandre og at det derfor kun er behov for én turisthytte. Likevel vurderes DNT av flere å være viktige knyttet til å skape gode holdninger for friluftsliv, noe som menes å være til gunst for villreinen.

Snøheimveien

Snøheim med tilhørende hovedferdselsåre Snøheimveien representerer også helt konkrete utfordringer for villreinen. Selv om både forskning og enkelte informanter påpeker at Snøheimveien fungerer etter hensikt, er synet til flere andre informanter likevel at Snøheimveien fortsatt representerer store utfordringer for villrein. Flere sentrale aktører mener at Snøheim og Snøheimveien burde ha blitt fjernet for å unngå de problematiske forholdene ferdselen representerer. Fjernes Snøheim poengteres det at ferdselen inn til Snøhetta vil foregå til fots noe som vil føre til betydelig aktivitet fra E6 og jernbane innover i fjellet. Likevel blir det poengtert av flere at ferdselen innover fjellet sannsynligvis ikke blir betydelig da det er langt å gå fra nærmeste parkering til toppen av Snøhetta, og at de fleste ikke vil ta den turen. Enkelte informanter mener at mindre inngripende virkemidler kan være å innføre et enda strengere regime for motorisert transport langs veien, noe DNT selv hevder at de på eget initiativ allerede jobber med å begrense.

Stroplsjødalen

Videre er Stroplsjødalen med tilhørende stinettverk, inkludert moskusstien omdiskutert. Stien inn Stroplsjødalen er viktig for ferdselen inn til Reinheim turisthytte. Det påpekes av flere at stien og Reinheim turisthytte ligger i viktige trekkområder for villreinen og er i så måte problematiske. Enkelte informanter mener at stien i Stroplsjødalen burde vært fjernet og tilbakeført til naturen, mens forvaltningen på sin side forteller om et pågående prosjekt med mål om å kanalisere ferdselen i enda større grad langs Stroplsjødalen ved å fremme Kongsvold som en større innfallsport. Noen informanter stiller seg derimot spørrende til om man heller burde spre ferdselen til andre områder enn Stroplsjødalen ettersom den allerede har oppnådd en barriereeffekt for villreinen sommerstid.

Viewpoint Snøhetta (VP)

VP ble i utgangspunktet satt opp som et kanaliserende tiltak, det er derfor interessant at flere informanter hevder at plasseringen er til hinder for villreinen. Stien til VP som er åpen i barmarkssesongen representerte ifølge flere informanter, konkrete utfordringer for en villreinflokk under jaktseasonen i 2022. Flere informanter stiller seg i tillegg undrende til om VS faktisk fungerer som et kanaliserende tiltak ved å lette trykket i andre, mer sårbare villreinområder. Flere påstår at det i all hovedsak er veiturister som trenger en strekk på beina under ferden langs E6 som er hovedgruppen av de besøkende, og at VS fanger opp besøkende som ellers ikke ville besøkt området.

Villreinjakt

Det er en felles forståelse for at jakta er den enkeltaktiviteten som forstyrrer aller mest, men ettersom dette foregår kun én mnd. i løpet av året, blir det ikke vektlagt av informantene i like stor grad som enkelte andre forstyrrende aktiviteter. Det unike med villreinjakta er følgelig at man aktivt oppsøker villrein. Det blir hevdet at jakta er svært viktig i forvaltningssammenheng, blant annet i forhold til bestandsovervåkning som vekt. Det kan likevel diskuteres om dette argumentet holder vann i dag med de moderne metodene forvaltningen benytter for å overvåke bestandene. En informant som også er reinsjeger mener at vektene reinsjegere sender inn ikke er til å stole på da mange slakter ulikt og flere ikke fysisk veier viltet, men oppgir en ca. vekt ut ifra øyemål. Dette styrker argumentasjonen om profesjonalisert jakt (kun nevnt av én informant), da det blir hevdet å ville være mindre stressende for villreinen. Mange påpeker likevel viktigheten verdien av villreinjakten har for de lokale, som en profesjonalisert jakt vil gå utover.

Annet

Det nevnes også en rekke andre utfordringer som innebefatter blant annet hyttelandsbyer/områder som eksempelvis Torbudalen/Aursjøen og Bjorli, fuglehundprøver, riding, hundekjøring, skoleklasser o.l. Disse forholdene og mange av aktivitetene blir nevnt er representert i intervjuene. Likevel blir de ikke påpekt som sentrale i problematikken rundt villreinen, men utgjør på samme måte som alt annet en del av den samlede belastningen.

6.1.2. Dominerende syn på tiltak og virkemidler

De aller fleste aktører vi har snakket med innen de tre aktørgruppene mener at villreinbestanden er av en slik tilstand at tiltak må til. Dette er tiltak av ulik grad; virkeområde, geografi, grupperinger, friluftsimteresser m.m. Forskningen til NINA har over tid gitt mye kunnskap, og etter kvalitetsnormvurderingen som kom i 2022 opplyser mange av aktørene at man har fått svart på hvitt hvilken tilstand villreinen på Snøhetta er i, samt at noe må skje. Det er altså en felles forståelse på tvers av aktørgruppene som anerkjenner problemene, noe som burde kunne legge til rette for konstruktive diskusjoner.

Hovedinntrykket er at det er i vurderingen av tiltak og hvilke tiltak som anses nødvendig, at forskjellige syn kommer til overflaten. Noen mener at man skal fortsette med positive virkemiddel som informasjon, utdanning, naturveiledning osv., mens disse positive virkemiddelene blir av andre informanter presentert som ikke tilstrekkelige.

Tabell 4 viser synet på nødvendige tiltak for villreinen i Snøhetta villreinområde. Synet på nødvendige virkemidler er delt inn i fire kategorier. «Sterkere virkemidler» representerer de som mener at strengere ferdselsbegrensninger er nødvendig. Innad i denne gruppen er det likevel uenighet i hvordan eventuelle ferdselsforbud skal løses, med spesifisering om hvem, når og hvor dette menes å gjelde. «Kan vurderes» representerer de som mener at ferdselsbegrensninger kan være aktuelt, men at det må vurderes ut ifra behov og konsekvenser. «Myke virkemidler» representerer de som mener at man informasjon, veiledning og kanalisering er strenge nok, og dermed ikke ønsker eller ser behov for strengere virkemidler som ferdselsbegrensninger. De presiserer likevel at det er nødvendig med mer av disse tiltakene enn det er i dag. «Ingen formening» representerer de som er usikre eller ikke ønsker å uttale seg om det på vegne av hvem de representerer da det vil bli uttalelser av personlige meninger.

Tabell 4: Aktørenes syn på nødvendige virkemidler. Tabellen viser aktørenes syn på nødvendige virkemidler, hovedsakelig segregert i sterkere virkemidler vs. myke virkemidler. Disse er for ordens skyld delt inn i fire kategorier vurdert ut ifra deres respons på intervju. Visit Lesja har kun uttalt seg på vegne av Lesja-området, og burde derfor sees under «ingen formening» ved diskusjon om øvrige områder i villreinområdet.

Sterkere virkemidler er nødvendig	Sterkere virkemidler kan vurderes	Myke virkemidler skal prioriteres	Ingen formening
Nasjonalparkforvalterne	SNO	Driver Snøheim	DNS Lesja kommune
DNS Oppdal kommune	KLD	DNT Oslo og omegn	Mattilsynet øst
DNS Sunndal kommune	NVS nord	KNT	Grødalen hytteeierlag
Snøhetta villreinutvalg	NHO reiseliv	Visit Lesja	
Lesja fjellstyre	NJFF		
Dovre fjellstyre	Naturvernforbundet Innlandet		
NVS sør	WWF		
Oppdal Safari	NOAH		
Contrast Adventure			
Nasjonalparkriket			
Tjønnglupen hytteeierlag			
Torbudalen/Aursjøen hytteeierforening			
Dovrefjell Fuglehundklubb			
Norges bondelag			
Naturvernforbundet Møre og Romsdal			
Naturvernforbundet			

Tabell 4 understreker at flest informanter er for strengere virkemidler, blant disse pekes det på ferdselsbegrensninger. Blant de som ønsker ferdselsforbud, mener noen at ingen burde unnlates forbudet. Andre mener at forskere eller forskere og SNO burde kunne ha tilgang på områdene. Flere mener at bufenæring burde ha mulighet til nyttekjøring, mens enkelte ønsker at et eventuelt forbud kun skal gjelde turister. Det hevdes også at et forbud er nødvendig under jakta, for da å gjelde andre enn reinsjegere. Mange av informantene mener at det er mest aktuelt med ferdselsforbud på Hjerkinplatået, ettersom det er der ferdselen er størst. Når det

kommer til myke virkemidler mener enkelte at tiltak kan vurderes, men tror at det sitter langt inne.

6.2. Nærmere om bruker- og interessekonflikter i DS

Konfliktrammeverket til Manning (2011) bygger på fire typer konflikter innen rekreasjon. Intra-activity omhandler konflikter mellom brukere innad i samme brukergruppe, for eksempel mellom to fotturister som kanskje deler forskjellige verdier. Inter-activity representerer konflikter mellom ulike brukergrupper, for eksempel fotturister og jegere. Managers gjelder konflikter mellom brukere og forvaltning, eksempelvis fotturister og nasjonalparkstyret. Mens other resource users omhandler konflikter mellom brukere og andre ressursbrukere, som for eksempel fotturister og bedrifter som driver med utvinning av naturressurser.

Det er en rekke konflikter som er identifisert i arbeidet med gjennomføring av dybdeintervju. Disse konfliktene fremstår sjelden som alvorlige, men inngår likevel som en viktig del av forutsetningene forvaltningsprosessene må bygge på. Det kan være interessant å kategorisere type konflikter som er avdekt i tråd med dybdeintervjuene. Tabell 5 viser en oversikt over de ulike konfliktene som er identifisert og hvilke kategorier de er plassert i. Under utdypes disse konfliktene i tekst.

Tabell 5: Oversikt over kategoriserte konflikter.

Type konflikt	Involverte i konflikten	Begrunnelse for konflikten
Intra-activity (Innen aktiviteter)	Lokal forvaltning og Miljødirektoratet.	Lokal forvaltning føler seg overkjørt av Miljødirektoratet.
Inter-activity (Mellom aktiviteter)	Organisert ferdsel og uorganisert ferdsel	Moskusguidene opplever flere utfordringer med private fotturister/moskusturister.
	Organisert ferdsel og jegere	Moskusguidene opplever at jegerne ofte er oppgitte over den organiserte ferdselen i villreinjakt
	Ulike brukergrupper	Mange mener at andre aktører må bidra med tiltak, men utviser liten egenvilje til å utvikle tiltak.
Managers (Mellom aktiviteter og forvaltning)	Lokalbefolkning og forvaltning	Lokalbefolkningen i Lesja har mistillit til forvaltningen og føler seg nedprioritert for DNT.
	Frivillig organisasjon og forvaltning	DNT opplever store variasjoner i praktisering mellom ulike forvaltningsområder, forvirrende.
	Næringsaktører vs. forvaltning	Lokale næringsaktører i Lesja har lite forståelse for forvaltningen og avslag på søknader.
	Hytteiere vs. forvaltning	Hytteiere i Torbudalen/ Aursjøen og Tjønnglupen opplever strenge reguleringer på motorisert ferdsel.

Intra-activity

Det fremkommer en konflikt innad i den offentlige forvaltningen, mellom lokal forvaltning ved Dovrefjell nasjonalparkstyre og nasjonal forvaltning ved Miljødirektoratet.

Representanten fra Oppdal i DNS mener de kommer med gode løsninger som både hensyntar villreinen og andre interesser. Representanten er opptatt av både bufenæringen og friluftinteressene, men påpeker likevel at villreinen er viktigste prioritet. Informanten opplever å ikke få gjennomslag hos Miljødirektoratet for det som for lokal forvaltning menes

å være gode løsninger. Representanten fra Lesja kommune i DNS påstår at den regionale forvaltningen har en form for mistillit til den lokale forvaltningen, noe som kan sees i sammenheng med erfaringene til informanten fra Oppdal kommune i DNS. Representanten fra Lesja kommune i DNS mener i tillegg at den lokale forvaltningen har lite frihet, noe som også påpekes av representanten fra Sunndal kommune i DNS som ønsker enda mer, og større ansvar for forvaltningen av Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark.

Inter-activity

Oppdal Safari ytrer frustrasjon over at de som lokalkjente guider med utdanning båndlegges og reguleres av den offentlige forvaltningen samtidig som at den uorganiserte ferdselen har få, til ingen reguleringer. Informanten mener dette er paradoksalt, og at det ikke kun handler om at de som utøver uorganisert ferdsel oppsøker og skremmer villrein og moskus, men også setter seg selv i farlige situasjoner ved å bli for nærgående moskusen. Nasjonalparkforvalterne påpeker også denne konflikten, og Statens naturoppsyn bekrefter det med egne observasjoner, og hevder at guidene på generelt grunnlag er dyktige.

Oppdal Safari opplever også at villreinjegerne ikke er særlig gode samarbeidspartnere, og at det kan oppstå konflikter mellom moskuguidingen og villreinjegere. Oppdal safari viser forståelse for at jegerne kan bli frustrerte over mye ferdsel i jakten som skremmer reinen, men påpeker at de befinner seg der med dispensasjon fra forvaltningen. Representanter fra Tjønnglupen hytteeierlag som også er villreinjegere bekrefter at det kan være utfordrende å drive villreinjakt når det samtidig drives moskuguiding og andre aktiviteter i området.

I samme grad som at det kreves en dugnad med tiltak blant flere aktører for å bedre reinens forhold, virker det også til å være en generell tankegang om at det er alle andre som representerer problemene og må bidra med tiltak. Når flere av informantene selv blir spurt om hvilke tiltak de kan være villige til å bidra med, virker det til å være en tvilsom egenvilje, men tiltak de mener andre aktører kan bidra med er det lite problemer for informantene å nevne.

Managers

Representanten fra Lesja kommune i DNS hevder at lokalbefolkningen i Lesja over tid har fått mistillit til forvaltningen etter flere innsigelser i områder de mente det aldri hadde vært villrein. Representanten trekker også frem den mye omtalte konflikten rundt Snøheim, og at

lokalbefolkningen uttrykte mye fortvilelse da DNT fikk tillatelse til å utvide Snøheim til 80 sengeplasser midt inne i villreinområdet, mens lokalbefolkningen selv fikk innsigelser på søknader om hytteutbygging. Representanten mener erfaringskunnskapen ble overkjørt da lokalbefolkningen i Lesja ikke fikk tillatelse til å bygge hytter helt nede ved E136 hvor de selv mente det aldri hadde vært villrein. Det påpekes at det ble tilrettelagt for kanalisierende tiltak der hyttene skulle bygges. DNT Oslo og omegn svarer ikke direkte på denne kritikken annet enn at prosessen ved utbyggingen av Snøheim gikk gjennom flere prøverettsaker der DNT vant frem. Informant fra DNT belyser også at mange dem som nå er imot Snøheim, var for byggingen i sin tid. Informanten påpeker likevel at de er svært godt kjent med kritikken mot Snøheim, men at de håper å kunne fortsette å drifte Snøheim også i fremtiden.

DNT Oslo og omegn belyser også utfordringer med forvaltningen. Informanten retter kritikk mot en forvaltning som ikke er koordinert, da det er store forskjeller i regler fra villreinområde til villreinområde. Informanten peker på at jegere på Hardangervidda frakter felt vilt ut med helikopter, mens jegerne i Snøhetta må bære viltet selv. Det påpekes videre at det oppleves som plagsomt for en frivillig organisasjon å forholde seg til en ukoordinert offentlig forvaltning.

Nasjonalparkriket representerer mange reiselivsselskaper som opererer inne i nasjonalparken, og forteller om konflikter som har pågått mellom forvaltningen og reiselivet særlig på Lesja-siden i lengre tid. Informanten fra Nasjonalparkriket mener årsaken til dette er at reiselivsnæringen ikke kjenner reglene, og at de derfor ofte får avslag på ulike søknader. Det blir samtidig hevdet at forvaltningen har lite forståelse for kritikken reiselivet retter mot dem. Informanten mener det tidligere omtalte prosjektet vil styrke kommunikasjonen mellom forvaltningen og reiselivet, og at dette forhåpentligvis legger til rette for et bedre samarbeidsklima i fremtiden.

Informant for Torbudalen/Aursjøen hytteeierforening opplever også utfordringer knyttet til den lokale offentlige forvaltningen. Informanten mener det er problematisk å forstå begrunnelsene for reguleringene de blir påsatt å følge i forbindelse med motorisert ferdsel på snøscooter, samt brøyting og åpning av Aursjøveien på våren og forsommeren. Tillitten blir beskrevet som å være ekstremt liten. Representant fra Sunndal kommune i DNS mener det i denne saken er vanskelig å få aksept for de reguleringene de innfører på motorisert ferdsel. Representanten mener at de er i et spenn mellom ivaretagelse av naturverdiene, og menneskers bruk av naturen. Informanter fra Tjønnglupen hytteeierforening opplever også

utfordringer knyttet til motorisert ferdsel. Informantene mener derimot at de har et godt forhold til Dovrefjell nasjonalparkstyre og nasjonalparkforvalterne, men at nasjonal forvaltning ved Miljødirektoratet er vanskeligere å forholde seg til. Informantene viser til et eksempel hvor Miljødirektoratet fjernet løyvet hytteeierforeningen hadde til å benytte seg av én traktortur hver høst. Dette er noe som oppleves som problematisk for representantene fra Tjønnglupen hytteeierforening, da det påpekes at transport nå må skje på få scooterløyver, eller ved bruk av helikopter som både er kostbart og lite miljøvennlig.

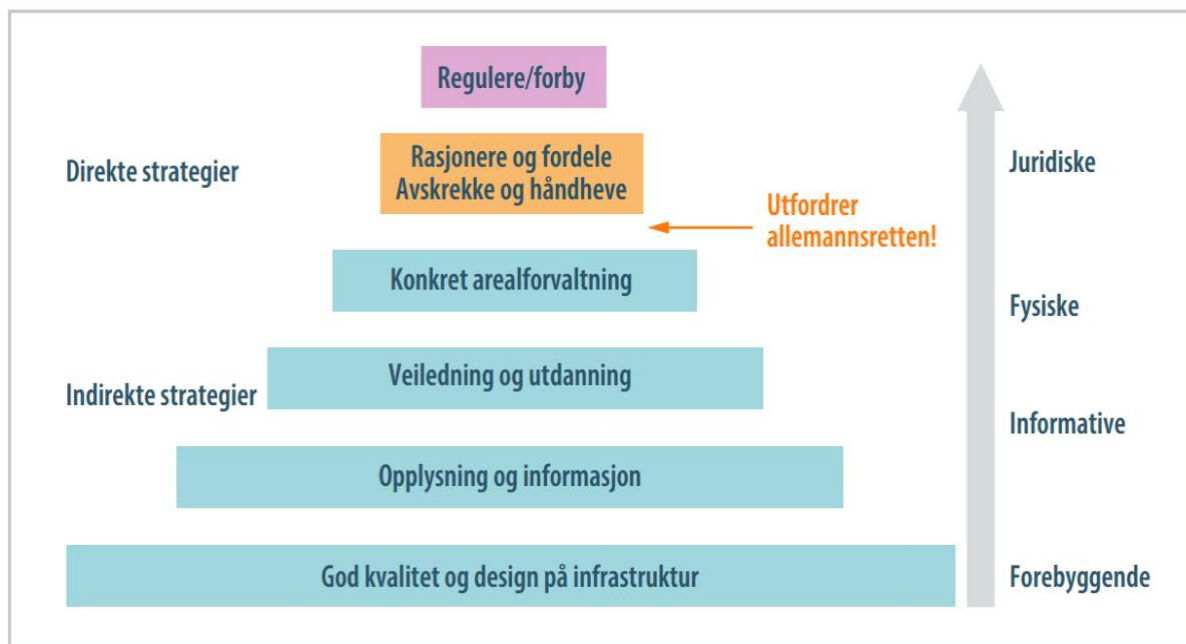
Other resource users

Det blir av informantene ikke nevnt noen konflikter mellom brukere og andre ressursbrukere. Det virker naturlig ettersom det ikke eksisterer ressursbrukere i området lenger, da blant annet skytefeltet og gruvene på Hjerkinna nå er lagt ned.

Når det gjelder generelle konflikter i tilknytning DSNP virker det ut ifra resultatene fra informantene som om næringsaktører og lokalbefolkning i Lesja har mer konflikter med forvaltningen enn andre områder, etterfulgt av Sunndal. Oppdal og Dovre virker til å ha bedre forhold til forvaltningen, og omtaler i større grad at de blir invitert på innspill- og informasjonsmøter.

6.3. Virkemiddelpyramiden

Virkemiddelpyramiden presenterer de ulike nivåene av virkemidler som brukes i norske verneområder. Virkemidlene varierer i hvor styrende de er for de besøkende, hvor de minst styrende danner grunnfundamentet av pyramiden, og man får mer styrende virkemidler etter hvert som man beveger seg oppover i pyramiden. På toppen finner man virkemidlet som regulerer eller forbyr ferdsel, som også utfordrer allemannsretten i størst grad. Et problem er at en har mindre kunnskap om hvordan ulike virkemidler vil fungere i dette området.

Figur 1: Figuren presenterer ulike tiltak som kan ta vare på verneverdiene i norske verneområder. Tiltakene spenner seg fra forebyggende tiltak og juridiske tiltak, der det i øverste instans kan være aktuelt å innføre regulering av ferdsel. Hentet fra: (Hagen et al., 2019, s. 105).

God kvalitet og design på infrastruktur

På laveste nivå i virkemiddelpyramiden finner vi forebyggende tiltak. I DSNP kan dette regnes som Kongsvoll fjellstue, Snøhetta Viewpoint og annen estetisk infrastruktur som gir gjester til verneområdet en holdningsskapende atmosfære som kan motivere til ønske om å ta vare på naturen de besøker (Hagen et al., 2019).

Dette virkemidlet snakket informantene lite om, og inntrykket er at ingen av informantene mener at dette er det strengeste nivået av tiltak som burde brukes i DSNP. At informantene snakker så lite om den eksisterende infrastrukturen tilrettelagt de besøkende, kan tyde på at de er fornøyde med denne type infrastruktur tilknyttet DSNP.

Opplysning og informasjon

Opplysning og informasjon er viktig i verneområder der en del av hovedverneformålet er å ta vare på en sårbar art, hvor villreinen er én av artene i DSNP som trenger litt ekstra omtanke (Nasjonalparkforvaltere DSNP). Langs randsonene av nasjonalparken, og ved innfallsporter er det gjerne passive informasjonsskilt som med varierende kvalitet informerer om økosystemet i DSNP (Nasjonalparkforvaltere DSNP). Passiv informasjon finnes også på internett og på de

ulike DNT-hyttene i området (Nasjonalparkforvaltere DSNP; SNO; NVS nord; DNT Oslo og Omegn; KNT; med flere), og denne type passive, positive virkemidler er ment å være både informative og forebyggende. Likevel utviser noen informanter bekymring for at informasjon om villreinen kan generere mer ferdsel, og legger vekt på viktigheten av hvordan man formidler informasjonen. Det påpekes av forskningsstudier og flere informanter at informasjon og skilt i seg selv kan ha mange ulike virkninger, avhengig av blant annet innhold, design og plassering.

Både studier og informantene peker på at det er viktig ved skilting om ulike tiltak som begrenser de besøkende, å også informere om grunnen til tiltaket fremfor å kun informere om tiltaket i seg selv. Både studier og informantene mener også at å basere begrunnelsen på viltets helsemessige årsaker og langtidskonsekvenser, samt å vekke empati hos den besøkende, vil øke viljen hos de besøkende til å følge oppfordringen eller reglene (Ballantyne & Hughes, 2006; Marschall et al., 2017). Skiltene som informerer om det periodevise sykkelforbudet på Snøheimveien får kritikk for å være så små at de besøkende ikke legger merke til dem, og både informanter og forskning påpeker at det har vært ulovlig sykling på Snøheimveien (Gundersen et al., 2017), selv om informantene hevder at dette er blitt bedre de siste årene. Forskning viser også at skal man oppnå effektive skilt, må man være bevisst på innhold, størrelse og plassering, og at ineffektive skilt førte til frustrasjon hos de besøkende (Martin et al., 2015). Ifølge nasjonalparkforvalterne blir skiltene utformet av Miljødirektoratet etter samlet mal for verneområder generelt i landet. Et tiltak for at de besøkende i høyere grad overholder forbudene kan være at Miljødirektoratet gjennomfører en revurdering av sine ulike skiltmaler.

Hva angår digital informasjon er hovedinntrykket at informantene er fornøyde med mengden innhold om villreinhensyn som finnes. Noen informanter mener likevel at informasjonen ikke nødvendigvis er like lett å oppdage dersom man ikke bevisst leter etter den. Det burde derfor vurderes hvordan man lettere kan spre informasjon om villreinhensyn til dem som ikke aktivt oppsøker informasjon selv.

Informantene mener at opplysning og informasjon er viktige grep, men at man også burde bruke virkemidler som befinner seg høyere opp i pyramiden.

Veiledning og utdanning

Veiledning og utdanning som positive virkemiddel er noe vi har sett mer av de siste årene i DSNP. Det er spesielt norsk villreinsenter nord på Hjerkinna og til dels nasjonalparkforvalterne som jobber med ulike positive virkemiddel tilknyttet Snøhetta villreinområde. Dette gjelder veiledning for de besøkende sommerstid på moskusstien, Viewpoint Snøhetta, og besøkssenter villrein på Hjerkinna, men også diverse opplegg gjennom året for blant annet skoleklasser. Både nasjonalparkforvalterne og veiledere fra NVS publiserer aktivt veiledende innhold også på sosiale medier (Nasjonalparkforvaltere DSNP; NVS nord).

Naturveiledningen hos Norsk villreinsenter på Hjerkinna trekkes frem hos de aller fleste aktørene som svært viktig. Usikkerheten blir likevel påpekt fra flere av informantene om de treffer de riktige med sin utdanning og naturveiledning ved NVS. Det kan jo diskuteres om informasjonen heller skulle vært rettet mer mot de som besøker indre deler av nasjonalparken, da flere argumenterer i at det er disse som gjerne forstyrrer reinen i dens kjerneområder. NVS sør påpeker utfordringen og undrer på hvordan de bedre kan nå denne gruppen besøkende, og hevder at de fleste som beveger seg så langt inne i villreinområdene ofte kjenner til problematikken, men likevel velger å gjennomføre turen. Informasjonen og veiledningen NVS formidler gjennom blant annet besøkssenter villrein og Viewpoint Snøhetta fremstår for én informant å være en informasjonskanal for villreinentusiaster, og oppnår ifølge informanten ikke målet om å fange opp de besøkende som ikke kjenner til problematikken. Også her må villreinsenteret vurdere om de treffer de besøkende som ikke oppsøker informasjonen selv, og hvordan de eventuelt kan gjøre det i større grad.

I likhet med opplysning og informasjon mener er også her hovedinntrykket at informantene mener dette er viktige virkemidler, men de fleste mener likevel at man burde kombinere veiledning og utdanning med mer styrende virkemidler. DNT er av de som legger høy vekt på dette nivået av virkemidler, men de er likevel med enkelte vitenskapelige forbehold, villig til å diskutere kanalisierende tiltak som påvirker deres tilbud, noe som finner sted på neste nivå i pyramiden.

Konkret arealforvaltning

Konkret arealforvaltning er virkemiddel som også er i bruk i DSNP. Dette gjelder blant annet stinettverket til DNT og kanalisering ved utnyttelse av disse. Hytter, veier, parkeringer, og andre virkemiddel som Viewpoint Snøhetta, Snøheimbussen og moskusstien virker også kanaliserende og er således eksempel på tiltak innen konkret arealforvaltning. Forvaltningen informerer om at de for tiden jobber med nye kanaliserende tiltak med mål om å legge ned Grønbakken som innfallsport, og heller konsentrere ferdsselen hovedsakelig fra Kongsvold. Det jobbes da mot å utvide parkeringsplassen på Kongsvold, fjerne sti fra Grønbakken, og mulig også parkering på Grønbakken.

Blant informantene er det en del ulike oppfatninger av allerede gjennomførte kanaliseringstiltak er velfungerende eller ikke. Tiltaket som er minst omdiskutert er moskusstien, som blir positivt omtalt av de fleste aktører som kjenner til den. Forskerne er av samme oppfatning, og mener at den fungerer som et kanaliserende tiltak og fanger opp alle de nye besøkende (Gundersen & Rød-Eriksen, 2022). Det er likevel viktig å legge merke til at dette er et relativt nyetablert tiltak, og at det er viktig å følge opp virkningen av stien i årene fremover.

De fleste forvaltningsmyndighetene mener Viewpoint Snøhetta fungerer som tiltenkt. Enkelte informanter mener at VS i størst grad tiltrekker seg veiturister som trenger en beinstrekk, fremfor de som faktisk har tenkt seg på tur i området, og dermed ikke fungerer kanaliserende. Dette bekreftes av forskning som viser at Viewpoint Snøhetta trekker til seg mange nye besøkende som ellers ikke ville brukt området, men ferdselstellere i resten av villreinområdet tilsier at VS ikke har fungert avlastende på mer sårbare villreinarealer, ettersom ferdsselen der har økt (Gundersen et al., 2019). Noen informanter mener at VS er bygd i et trekkområde, og sånn sett skaper mer forstyrrelse for villreinen. Sårbarhetsvurderingen av VS konkluderer med at plasseringen av VS, gjennom arealunnavvikelse og nærhet til trekkområde, har medført økt sårbarhet for villreinen. Videre påstår forskningen at en videre økning i ferdsel til VS innenfor de arealene som blir brukt i dag, ikke vil forstyrre villreinen ytterligere (Gundersen et al., 2019). Det er derfor en del faktorer som peker mot at Viewpoint Snøhetta er et mislykket kanaliseringstiltak.

Snøheimveien blir presentert til å nå sitt mål med å redusere forstyrrelsen de besøkende langsmed vegen har på villreinen. Likevel mener et flertall av informantene, både bestående av forvaltning, næringsaktører, brukerinteresser og organisasjoner, at bussordningen ikke fungerer optimalt, ved at villreinen blir forstyrret av trafikken. Forskning bekrefter at shuttlebussen på Snøheimveien forstyrrer villreintrekket, men at som et virkemiddel for å kombinere både villreinens og de besøkendes hensyn er tiltaket godt nok. Det presiseres likevel at ferdselen ikke må øke, da forskerne frykter at den store villreinsyklusen i Snøhetta, storrrundt, vil bli ytterligere forsinket eller opphøre (Gundersen et al., 2017).

Stenging, flytting eller nedlegging av DNT-stier eller -hytter er også eksempel på kanaliserende tiltak som fremstår omdiskutert blant informantene. Forvaltningsmyndighetene generelt mener at DSNP ikke er et utpreget DNT-område, og at selv om slike tiltak kan ha en effekt, er det pr nå mer behov for andre type tiltak. Informantene fra DNT er av samme formening, og ønsker ikke slike tiltak. De er likevel åpne for å bidra med tiltak for villreinens gevinst dersom det settes i gang som en dugnad hvor flere aktører også må bidra, samt at det er faglig bevist at disse tiltakene vil ha en effekt for villreinen. Flere av informantene, deriblant næringsaktører, brukerinteresser og organisasjoner, mener derimot at slike tiltak er nødvendige og vil ha en effekt for å redusere ferdselen. Det fremgår størst ønske blant disse å stenge/rive Snøheim og stenge/restaurere Snøheimveien. Enkelte informanter mener og/eller at Reinheim også burde stenges/rives/flyttes, og stien i Stroplsjødalen tilbakeføres til naturen. Selv mener informantene at det i så tilfelle er mer realistisk at Reinheim stenges/flyttes/rives enn Snøheim, men at nødbua på Reinheim i så tilfelle burde stå åpen av sikkerhetshensyn. Vinterstenging av Reinheim oppleves som et tiltak DNT er villige til å diskutere, med forbehold om nevnt felles dugnad og faglig begrunnelse.

Informantene fra DNT ønsket ikke virkemidler på et høyere nivå i pyramiden enn konkret arealforvaltning. Visit Lesja omtalte seg i hovedsak om Lesja-siden av villreinområdet, og så heller ikke behov for strengere tiltak enn konkret arealforvaltning i den delen av villreinområdet.

Rasjonere, fordele, avskrekke og håndheve

Rasjonere, fordele, avskrekke og håndheve er virkemiddel som i mindre grad er i bruk i nasjonalparken spesielt og andre norske verneområder generelt. Eksempler på områder hvor man bruker oppsyn mer aktivt for å håndheve krevende regler er gjerne brukt i verneområder i andre land som i Europa eller USA (Greer et al., 2017).

Noen aktører, særlig næringsaktører, kommer med forslag om å se til USA og land i Sør-Europa som krever en inngangssum for å besøke nasjonalparker, men formål om å kunne redusere ferdselen, samt finansiere nye tiltak. Å innføre en antallsbegrensning pr dag forslås også av noen som en løsning for å begrense ferdselen. Enkelte aktører presenterer også forslag om soneinndeling med ulik grad av regulering, igjen med inspirasjon fra arealforvaltning i USA. I det store helhetsinntrykket er dette tiltak som i mindre grad blir nevnt, og blir lite diskutert av forvaltningen.

Regulere og forby

Regulere og forby ferdsel er i svært liten grad benyttet i nasjonalparken. Likevel er det forbud mot ferdsel i enkelte områder i randsonen av nasjonalparken. Eksempel på dette er blant annet Fokstumyra naturreservat hvor det ikke er tiltatt å ferdes i hekkeperioden. Det finnes også eksempel på forbud mot enkelte aktiviteter som sykling, samt reguleringer innen organisert ferdsel. Dette er reguleringer og forbud som ikke strider mot allemannsretten.

Flere av forvaltningsmyndighetene mener at det er behov for å innføre strengere ferdselsbegrensninger, og nasjonalparkforvalterne utviser lengsel etter å kunne ta i bruk slike virkemidler. Øverste forvaltningsmyndighet er mer restriktiv og mener at det er et tiltak som kan vurderes i hvert sitt område. Informantene fra DNT uttrykker at dette ikke er vegen å gå, mens mesteparten av resterende aktører, brukerinteresser og organisasjoner ønsker ferdselsreguleringer og/eller -forbud velkommen. Enkelte mener at man ved innføring av slike virkemidler må tenke på at dette er ressurskrevende å håndheve.

Det er dog stor uenighet i hvordan slike reguleringer eller forbud skal utformes, hvem, hvor og når det skal gjelde, og mange konkluderer med at det er vanskelig å svare på. Mange ser for seg et ferdselsforbud for samtlige brukergrupper i kalvingsområdet i kalvingstiden, mens

andre ser for seg mer konstante ferdselsforbud som kan gjelde enkelte brukergrupper. Noen mener at slike restriksjoner burde innføres på Hjerkinnpåtået ettersom dette er området som representerer størst utfordringer. Enkelte aktører mener at bufenæringen må beskyttes fra eventuelle forbud, mens andre mener at lokalbefolkningen må unnsnippe et forbud.

Flere informanter som representerer næringsaktører poengterer fordelene Fulufjellet nasjonalparkstyre påpeker, at organisert ferdsel kan bidra til å styre ferdselen (Fulufjellet nasjonalparkstyre, u.å.), og at man i enkelte områder burde forby uorganisert ferdsel, men tillate organisert ferdsel. Mange andre brukerinteressenter mener at organisert ferdsel generer mer ferdsel og tiltrekker seg brukere som ellers ikke ville besøkt området, og mener derfor at den organiserte ferdselen må reduseres eller forbys.

Tidligere forskning hevder at naturfotografer som regel ikke fulgte reguleringene, mens familier hadde den mest inntrengende oppførselen mot vilt (Allbrook & Quinn, 2020; Marschall et al., 2017). Dette kan gi en indikator på hvilke brukergrupper man kan anta vil bryte eventuelle fremtidige ferdselsreguleringer i størst grad, men det burde likevel understrekes at det er gjort lite forskning på feltet som kan underbygge disse funnene. Hvilke brukergrupper man tror vil forholde seg minst til eventuelle reguleringer blir ikke kommentert av informantene. Likevel hevder forvaltningen at det er de utenlandske turistene som i minst grad setter seg inn i reglene, om grunnen til dette kan være at informasjonen til disse er mindre tilgjengelig er ukjent. Forskning viser også at flertallet av de som befant seg i et område som ikke var åpent for besøkende, visste dette (Tydlaska & Edwards, 2022), noe som kan tyde på at de fleste ikke vil overholde eventuelle fremtidige ferdselsforbud. Dette er en mening få av informantene i vår undersøkelse er enige i. Desto flere mener at de fleste vil respektere eventuelle ferdselsbegrensninger/forbud, deriblant Oppdal Safari som mener at det periodevis ferdselsforbudet utenfor sti i Fokstumyra naturreservat overholdes.

Lovverket rundt innføring av ferdselsforbud i norske verneområder generelt og DSNP spesielt er som skrevet i resultatene av dokumentstudiet pr i dag delvis komplisert. Forvaltningen presenterer også mulighetene for å innføre ferdselsforbud som usikre, men øyner håp for at dette skal bli en lettere prosess fremover.

Rundt halvparten av informantene ønsker denne type tiltak velkommen, mens ca. én fjerdedel mener at dette er tiltak som kan være aktuelle, men må vurderes nærmere.

6.4. Svakheter, mangler og videre forskning

Det er en rekke svakheter, mangler og behov for videre forskning vi både identifiserte underveis i masteroppgaven, men som vi også var klare over på forhånd. Det er en rekke begrensninger som vi måtte ta hensyn til i forhold til tid og realistisk arbeidsmengde. Vi opplever å ha svart godt på både problemstilling og de fem forskningsspørsmålene, men det er likevel mange spørsmål som gjenstår før man kan være sikker på hvordan eventuelle reguleringer vil slå an i Snøhetta villreinområde spesielt eller andre villreinområder generelt.

6.4.1. Utvalget av informanter

Det ble sendt ut e-post til x antall relevante aktører innenfor de kategoriene som var forhåndsbestemt. Vi opplevde å nå ut, samt å få snakke med omtrent 70% av alle vi ønsket å snakke med. Likevel var det en rekke aktører som ikke svarte på gjentatt kontakt pr. e-post og telefon, samt enkelte aktører som ønsket å stille til intervju, men som plutselig brøt kontakten med oss. For å få et helt balansert resultat er vi avhengige av å få snakke med et riktig antall aktører innenfor de ulike gruppene. Ved en skjevfordeling vil også resultatene kunne være skjeve og ikke representere realiteten godt nok. Vi opplever likevel å ha fått snakke med et godt utvalg som gjør at vi kan stå for de resultater og konklusjoner vi finner. Underveis i oppgaven ble vi også tipset av enkelte aktører å snakke med andre relevante aktører. Mange av disse viste seg å være dekket opp av andre, men i noen tilfeller burde vi ha gjort en bedre jobb med å nå ut til, og ikke minst kontakte absolutt alle aktører.

Brukere av DSNP og Snøhetta villreinområde

I vurderingen av hvor vi skulle føre masterprosjektet landet vi på å fokusere på de vi vurderte til mest relevante i dagens utfordringer i Snøhetta villreinområde. Konsekvensene av ulike reguleringer vil ramme bredt og jevnt, men det er likevel lekfolk og det ordinære turmennesket som vil måtte ta konsekvensene ved eventuelle reguleringer eller andre tiltak i området. Det er derfor helt sentralt å snakke med brukerne av området. For å undersøke dette nærmere, men uten å undersøke dette selv så vi på undersøkelsen Ruralis gjennomførte i 2018 sammen med NINA. Her viste funnene at majoriteten av befolkningen rundt DSNP verdsetter villreinen svært høyt (Thanem & Flemsæter, 2018). På hvilken måte befolkningen ville stilt

seg til eventuelle reguleringer eller andre tiltak vil vi imidlertid ikke få innsyn i. Alternativer vi diskuterte var diverse spørreundersøkelser og lignende, men vi fant det alt for krevende å jobbe med på samme tid som en stor mengde dybdeintervju rundt om i Midt- og Sør-Norge. Et kompromiss vi fant var å forsøke å intervju tilfeldige besøkende på to av de mest populære turisthyttene i området vinterstid som er Åmotdalshytta og spesielt Reinheim. Intervju av 5-10 brukere av hyttene og området vinterstid ville etter vår vurdering være et akseptabelt utvalg. Etter vår vurdering er disse fjellvante folk som gjerne bruker området mye da det vurderes som mer uvanlig for lite turvante folk å bevege seg i de områdene midtvinters. Av ulike årsaker fikk vi dessverre ikke snakket med noen, været var nok en viktig faktor. Av hensyn til villreinen, og progresjon i oppgaven vurderte vi det som ikke hensiktsmessig å gjennomføre en tilsvarende feltundersøkelse i påsketider. Vi gjorde likevel interessante funn både på Åmotdalshytta og Reinheim.

6.4.2. Videre forskning

Det er et klart behov for mer forskning innen flere områder når det kommer til vurderingen av ønske og konsekvenser av ferdselsbegrensninger og andre virkemidler. Vi har funnet internasjonal forskning hva angår funksjonen av informasjon, da særlig utforming av informasjonstavler og -skilt. Det fremstår for oss som en stor mangel på virkning som følge av de fleste typer virkemidler, og særlig ferdselsbegrensninger. Videre er det behov for brukerundersøkelser, men også undersøkelser blant lokalbefolkning, som vurderer viljen til innføring av sterkere ferdselsbegrensninger. Dette mener vi kan variere fra område til område, og må vurderes med en ny undersøkelse for hvert område det eventuelt skulle gjelde. Det kan også være virkningsfullt med en nasjonal undersøkelse for å vurdere holdningene befolkningen har til villrein og innføringen av strengere ferdselsbegrensninger.

7. Konklusjon

I masterprosjektet ønsket vi å finne svar på sentrale spørsmål rundt villreinproblematikken i Snøhetta villreinområde/Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark. Snøhettareinen er i dag sammen med resten av villreinen i Norge på den lite lukrative rødlisten for sårbare arter. Snøhettareinen er også klassifisert til rød/dårlig kvalitet ved kvalitetsnormen publisert i 2022. Snøhetta villreinområde er et komplekst område, det ligger blant annet innenfor tre fylker, og har utfordringer som spenner seg fra store kraftmagasin til T-merkede turiststier.

I forskningsspørsmål 1 ønsket vi å undersøke forholdet mellom friluftsinnteresser og villrein i Snøhetta villreinområde. Av de 31 informantene vi snakket med mener så å si alle det er utfordringer knyttet til villreinen og friluftsinnteressene. Aktørene mener kvalitetsnormen gir tydelige svar på det spørsmålet. Likevel er ikke alle aktørene enige i den påstanden. Det blir påpekt at villreinen er årsak til mye uenighet, og at man ved færre reguleringer vil styrke en konstruktiv diskusjon, og kanskje kan det også være til gunst for villreinen. Verneforskriften for Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark tydeliggjør at naturverdiene skal prioriteres over friluftsinnteressene om det valget må tas. Dette er noe som den offentlige forvaltningen er bevisst på, men som likevel i praksis er vanskelig å gjøre noe med. Utfordringen ligger i at det er få virkemidler forvaltningen har til å tilpasse dette forholdet, hverken til gunst for turisten eller villreinen.

I forskningsspørsmål 2 ønsket vi å undersøke virkemidlene sentrale aktører ser som nødvendige av hensyn til både friluftsinnteressene og villreinen. Mange av informantene er tydelige på at det er behov for langt sterkere lut, og mener ferdselsreguleringer, øverste nivå på virkemiddelpyramiden bør benyttes. Disse tiltakene vil legge helt andre rammer rundt ferdselen i deler av området. De aktuelle aktørene mener at situasjonen i dag har gått så langt at man ikke har andre valg enn å innføre reguleringer på ferdsel. En betydelig andel mener at ferdselsreguleringer kan vurderes, mens et fåtall mener at positive virkemidler fortsatt er løsningen. Positive virkemidler blir påpekt av alle aktørene som viktige, informasjon og naturveiledning er uansett essensielt. Ingen ønsker i utgangspunktet å stenge deler av fjellet for ferdsel. Det er derfor viktig for oss å minne om at forvaltningsaktørene vi har snakket med er villige til å strekke seg langt før reguleringer blir innført. En helhetlig plan for virkemiddelbruk bør ifølge informantene også belyse kanalisering, stenging av hytter (periodevis eller permanent), endring eller nedlegging av stier m.m. Dette er virkemiddel som

i noen grad er benyttet i Snøhetta villreinområde. Det blir likevel påpekt av en rekke informanter at en ikke ser for seg å ivareta villreinen uten bruk av sterke tiltak, og at omfattende virkemiddel må bli innført raskt for å redusere sjansene for varige skader på villreinstammen. Enkelte informanter mener villreinen vil dø ut om reguleringer ikke blir iverksatt. Informanter mener friluftsinnteressene er godt ivaretatt, og at de fortsatt vil være det selv ved sterkere reguleringer. Enkelte næringsaktører avhengige av fjellet påpeker at nettopp næringsaktører og andre organisasjoner som tilbyr naturbaserte opplevelser i verneområdet burde være for reguleringer, nettopp for å verne sin egen næring/organisasjon. En omlegging til en mer omfattende og kraftfull styring av ferdsel vil også kunne gavne organisert bruk, og med det organisert næringsmessig bruk.

DNT med tilhørende lokalforeninger representerer den helt klart største interesseorganisasjonen i Snøhetta villreinområde. De har en rekke hytter i området som er sydd sammen i et T-merket rutenett. DNT oppleves å være klar over at de gjerne blir sett på når det snakkes om villrein og friluftsliv. Det oppleves også som at DNT ønsker å være en aktiv bidragsyter i debatten om tiltak. Det blir hevdet blant enkelte aktører i den offentlige forvaltningen at DNT villige til å se på rutenett og lignende, dette er noe DNT også bekrefter. Likevel blir det påpekt av DNT at omfattende reguleringer ikke vil bli tatt godt imot. DNT mener deres rolle som en tilrettelegger for enkelt friluftsliv er viktig. Vi opplever at det er få til ingen større konkrete tiltak DNT vil foreslå, eller stille seg bak. Det blir av mange andre aktører påpekt alternativer som spenner seg fra riving, stenging i sårbare perioder, til fortsatt drift som i dag. Det blir etterlyst av sentrale aktører at DNT selv burde være frempå for å vise interesse til å innføre tyngre tiltak i Snøhetta villreinområde. DNT påpeker at eventuelle reguleringer ville måtte være svært godt forankret i forskning, og at de beviselig vil ha effekt. Dersom nevnte innfris opplyser DNT å være villige til å bidra konstruktivt, og stille seg bak eventuelle reguleringer. Det blir likevel påpekt at en stenging av fjellet som helhet vil være svært lite populært, og ei heller aktuelt.

Det blir påpekt av flere at dagens moderne jakt drives ut ifra antroposentriske premisser. En jakt som er mer effektiv og derav mer skånsom blir belyst å kunne være viktig i arbeidet mot en mer robust villreinstamme. Moskustrafikken blir også belyst å være svært sentral vedrørende de uheldige konsekvenser den påfører villreinen. Det blir tatt til orde å fjerne moskusen, samt innføre strengere reguleringer på moskusguiding, både organisert og uorganisert.

I forskningsspørsmål 3 ønsket vi å undersøke konflikter innad, og mellom aktørene i Snøhetta villreinområde. Vi har identifisert konflikter i de fleste kategoriene innen konfliktteorien vi har benyttet oss av. Intra-activity konfliktene vi har identifisert dreier seg om den offentlige forvaltningen, hvor den lokale forvaltningen ønsker å legge til rette for både bruk og vern. Dette påpekes å være en motsetning til den nasjonale forvaltningen ved Miljødirektoratet som først og fremst vektet hensynet til naturverdiene størst. Både den lokale- og nasjonale forvaltningen er enige i at villreinens hensyn burde styrkes, likevel oppleves den offentlige forvaltningen å skille lag når det kommer til dispensasjoner og lignende, hvorpå den nasjonale forvaltningen fører en strammere linje enn den lokale. Det er i denne konflikten en konsensus blant den lokale forvaltningen at de ønsker et større handlingsrom og mer makt. Det blir hevdet at Miljødirektoratet overkjører den lokale forvaltningen i spørsmål om angår lokale forhold og vurderinger. Vi har identifisert en rekke konflikter innen inter-activity. Moskusguidene opplever det som problematisk at private moskusturister kan ferdes uten restriksjoner, mens den organiserte ferdselen i stor grad er regulert. Det blir også påpekt konflikter mellom den organiserte ferdselen og jegere. Moskusguidene opplever at jegerne misliker deres tilstedeværelse i jaktterrenget. Vi har også identifisert konflikter ved at de fleste peker på samlet belastning som årsak til villreinens røde status. Det er likevel interessant at kun et fåtall ønsker å gjøre noe med sin egen påvirkning. Det oppleves som mye lettere å peke-på-hverandre enn å se seg selv, og sin brukergruppe. Når det kommer til stykket er det helst de *andre*, eller *dem* som må endre sitt bruk. Innen kategorien managers har vi funnet en rekke konflikter. Det blir blant annet hevdet at lokalbefolkningen i Lesja har lite tillitt til forvaltningen grunnet det informanten hevder er DNTs virke og prioritet over lokale. Det blir spesielt påpekt både fra Lesja og Sunndal at Snøheim, med dagens drift av turisthytta i utgangspunktet har vært, og er uønsket. Det er ikke DNT i seg selv som oppleves direkte problematisk, men at DNT hevdes å få større råderett over fjellområdene enn lokalbefolkningen. DNT opplever selv utfordringer knyttet til den lokale forvaltningen. Det blir hevdet å være store variasjoner i hvordan ting blir praktisert innad i den offentlige forvaltningen, dette oppleves som forvirrende og lite produktivt. Det hevdes også å være konflikt hvor lokale næringsaktører og lokale lag får mange avslag på søknader og lignende, og at disse avslagene oppleves urettmessige. Forvaltningen på sin side mener deres jobb er å verne om naturverdiene, og friluftsinntektene. Det blir også påpekt av de opplever lite forståelse for vedtak og reguleringer. I sum oppleves det som at enkelte påpeker å ha et pragmatisk forhold til forvaltningen, mens andre påpeker tilnærmet null tillitt. Det oppleves at kommunikasjon er årsaken til en del av disse problemene

I forskningsspørsmål 4 ønsket vi å undersøke hvordan synet på forvaltningen av villreinen fordeler seg mellom aktørene og i de ulike geografiske delene av villreinområdet. Vi opplever at synet på forvaltningen av villreinen fordeler seg relativt likt blant aktørene i den offentlige forvaltningen. Likevel har vi identifisert forskjeller innad i den lokale forvaltningen hva angår i hvor stor grad villreinen skal ha førsterett. Enkelte aktører i den offentlige forvaltningen mener at villreinen til dels burde vike i større grad for menneskelig aktivitet. Det oppleves fortsatt å være en generell konsensus blant aktørene om at villreinen er sårbar, og at den må forvaltes deretter. Det er interessant så se at majoriteten av aktører i offentlige forvaltning er helt innstilt på at ferdselsreguleringer må innføres, mens enkelte andre er mer avventende. Det argumenteres i den lokale forvaltningen at hensyn til næring og friluftsliv er viktig, men samtidig at villreinen er blant hovedverneformålet for nasjonalparken. Vi opplever at kampen mellom bruk og vern er utfordrende.

I forskningsspørsmål 5 ønsket vi å undersøke hvordan kvalitetsnormen påvirket aktørenes forhold til relevante tiltak for villreinen. Det blir påpekt av de fleste at resultatene fra kvalitetsnormen var ventet, men likevel gjorde at mange fikk øynene opp for hvor alvorlig situasjonen er. Enkelte aktører mener problematikken har vært kjent i flere år, men at kvalitetsnormen nå kaster lys over de faktiske utfordringene. Andre aktører var i større eller mindre grad overrasket over at tilstanden til Snøhettareinen faktisk var *så* rød. Dette observerte vi også i den lokale forvaltningen, noe som er interessant da de i utgangspunktet skal sitte på samme informasjon. Vi opplever at kompetansen rundt villrein og dens problematikk, spesielt lokale forhold blir dårligere og dårligere jo lengre unna man kommer – selv i den lokale forvaltningen. Det er en konsensus om at kvalitetsnormen var halmstrået bekymrede aktører lenge ventet på, og at villreinen har fått et betydelig større fokus etter publiseringen i 2022. Det oppleves at synet på tiltak har blitt ytterligere forsterket på alle nivå blant aktørgruppene, det er likevel enkelte aktører innen interesseorganisasjonene som mener at det ikke kommer til å bli innført relevante tiltak som ferdselsreguleringer. Dette blir også hevdet av enkelte aktører i den offentlige forvaltningen som tror at kvalitetsnormen ikke kommer til å forandre noe i praksis. Generelt sett blir det belyst at relevante tiltak som ferdselsreguleringer er mye mer aktuelt post kvalitetsnormen enn pre kvalitetsnormen.

Aktørene hevder samlet sett en holdning positiv til ulike virkemidler som kan redusere forstyrrelser av villreinen. Disse tiltakene spenner seg fra omlegging av T-merkede stier, til fjerning av moskus, riving av DNT-hytter, og fortsatt positive virkemidler i form av informasjon og veiledning. Vi har i vårt masterprosjekt konkludert med at en betydelig

majoritet aktører både lokalt, regionalt og til dels nasjonalt vil stille seg positive til virkemidler som ferdselsreguleringer. Friluftslivet blir belyst å ha vært prioritert minst på lik linje med villreinen i lang tid, noe som har ført til den situasjonen Snøhettareinen har havnet i.

Vi har med dette gjennomført et omfattende arbeid som vi håper vil være til hjelp inn i debatten om fremtiden til villreinen i Norge, men spesielt Snøhetta. Vi har likevel avdekket en rekke svakheter med prosjektet. De aller fleste belyste svakheter er noe vi har vært klar over under hele prosjektets tid, men det mest essensielle å undersøke ved videre forskning er brukerne av Snøhetta villreinområde. Hvordan brukerne vil stille seg til eventuelle virkemidler vil vi ikke få svar på i vårt prosjekt. Vi mener at våre resultater vil være etterprøvbare ved tilsvarende metode i videre forskning.

8. Referanser

- Aanesen, K. H. (2020). Forskningsutvalg i kvalitative forskningsprosjekt. Hentet 25. april 2023 fra ndla.no: <https://ndla.no/nb/subject:1:fb6ad516-0108-4059-acc3-3c5f13f49368/topic:1:860e0dc0-7691-4b90-ba3b-8a00c39c9448/topic:1:6422199b-cd4c-4728-8560-e357482c14d2/resource:3ce09eca-78cb-432f-912a-1baeeb9c4607>
- Alessa, L., Bennett, S. M., & Kliskey, A. D. (2003). Effects of knowledge, personal attribution and perception of ecosystem health on depreciative behaviors in the intertidal zone of Pacific Rim National Park and Reserve. *Journal of Environmental Management*. [https://doi.org/10.1016/S0301-4797\(03\)00068-9](https://doi.org/10.1016/S0301-4797(03)00068-9)
- Allbrook, D. L., & Quinn, J. L. (2020). The effectiveness of regulatory signs in controlling human behaviour and Northern gannet (*Morus bassanus*) disturbance during breeding: an experimental test. *Elsevier*. doi:10.1016/j.jnc.2020.125915
- Andersen, R., & Hustad, H. (2004). *Villrein & Samfunn. En veiledning til bevaring og bruk av Europas siste villrein*. Norsk institutt for naturforskning. Hentet fra <https://www.statsforvalteren.no/siteassets/utgatt/fm-sor-trondelag/dokument-fmst/miljo-og-klima/naturmangfold/villrein/villrein-og-samfunn-nina-temahefte-27.pdf>
- Artsdatabanken. (2021, 24. november). Vurdering av rein *Rangifer tarandus* (Linnaeus 1758) Hentet 5. mars 2023 fra <https://artsdatabanken.no/lister/rodlisteforarter/2021/19057>
- Backer, I. L., Fauchald, O. K., Karlsen, S., Reitan, M., Sjøtun, K., Hessen, D. O., . . . Lange, T. (2004). *regjeringen.no*. Hentet 6. mars 2023 fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/149bde12e1e24fe983663d38ec6d41e0/no/pdfs/nou200420040028000dddpdfs.pdf>
- Ballantyne, R., & Hughes, K. (2006). Using front-end and formative evaluation to design and test persuasive bird feeding warning signs. *Tourism Management*. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2004.09.005>
- Ballantyne, R., Packer, J., & Falk, J. (2011). Visitors' learning for environmental sustainability: Testing short- and long-term impacts of wildlife tourism experiences

- using structural equation modelling. *Tourism Management*.
<https://doi.org/10.1016/j.tourman.2010.11.003>
- Ballantyne, R., Packer, J., & Hughes, K. (2009). Tourists' support for conservation messages and sustainable management practices in wildlife tourism experiences. *Tourism Management*. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2008.11.003>
- Bitustøyl, K., & Mossing, A. (2018, 24. august). *villrein.no*. Hentet fra *villrein.no*:
<https://villrein.no/setesdal-austhei-og-vmur-roan-villreinomrde/>
- Bitustøyl, K., & Mossing, A. (2017, 24. november). *villrein.no*. Hentet fra *villrein.no*:
<https://villrein.no/villreinen-var-freda-over-heile-landet-fr-1902-til-1906-kvifor/>
- Bjørnøy, H. (u.å.). *regjeringen.no*. Hentet 7. mars 2023 fra
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/md/vedlegg/planlegging/regional-planlegging/bestillingsbrev_villrein.pdf
- Brown, A., Enzensberger, T., & Østbye, T. (2013). *statsforvalteren.no*. Hentet fra
https://www.statsforvalteren.no/siteassets/utgatt/fm-oppland/dokument-fmop/miljo-og-klima/verneomrader/mindre-verneomrader/fokstumyra_brosjyre2013_2printutg.pdf
- Bråta, H. O. (2016). *Vern av tidligere Hjerkinns skytefelt. Konsekvenser for landbruket av to vernealternativ*. Østlandsforskning. Hentet fra
<https://www.statsforvalteren.no/siteassets/fm-innlandet/06-miljo-og-klima/vern/hjerkinns-verneplanprosess/hjerkinns-dokumenter/hjerkinns-skytefelt-verneplanprosess/konsekvensutredning-landbruk.pdf>
- Bugge, H. C. (2022). *Lærebok i miljøforvaltningsrett* (6.utg.). Universitetsforlaget.
- Bærekraftig besøksforvaltning i frilufts- og verneområder. (2022). *Bærekraftig besøksforvaltning i frilufts- og verneområder*. Ås, Viken, Norge: NMBU.
- Christer M. Rolandsen, T. T. (2022). *Klassifisering av de ti nasjonale villreinområdene etter kvalitetsnorm for villreinen*. Trondheim: Norsk institutt for naturforskning. Hentet fra
<https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/2991315>
- Corbin, J., & Strauss, A. (2008). *Basics of Qualitative Research. Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory* (3 . utg.). London: Sage .

- Corlett, R. T. (2016). Restoration, Reintroduction, and Rewilding. *ScienceDirect*.
<https://doi.org/10.1016/j.tree.2016.02.017>
- Curtin, S., Richards, S., & Westcott, S. (2011). Tourism and grey seals in south Devon: management strategies, voluntary controls and tourists' perceptions of disturbance. *Current Issues in Tourism*. <https://doi.org/10.1080/13683500802295663>
- Delegering av myndighet etter naturmangfoldloven til statsforvalterne og nasjonalpark- og verneområdestyrer. (2021). FOR-2021-01-14-97.
<https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2021-01-14-97>
- DNT. (2010). Ferdelsregulering uthuler allemannsretten. Hentet 19. mars 2023 fra <https://s3-eu-west1.amazonaws.com/turistforeningen/files/f02ec4b4a50021a8349986aebb56f05bb6379546.pdf>
- DNT. (2012). Snøheim åpnet. Hentet 8. mars 20223 fra <https://www.dnt.no/artikler/nyheter/32-snheim-apnet/>
- DNT. (2022). Haster å grunnlovsfeste allemannsretten. Hentet 8. mars 2023 fra <https://www.dnt.no/artikler/nyheter/27368-haster-a-grunnlovsfeste-allemannsretten/>
- DNT. (2023). Åpningstider Snøheim. Hentet 8. mars 2023 fra <https://snoheim.dnt.no/apningstider/>
- DNT Oslo og omegn. (u.å.). DNT-hytter på Dovrefjell. Hentet 8. mars 2023 fra <https://www.dntoslo.no/dnt-hytter-p-dovre/>
- DNT Romsdal. (u.å.). Hytter og planleggingskart. Hentet 20. april 2023 fra [romsdal.dnt.no: https://romsdal.dnt.no/vre-hytter/](https://romsdal.dnt.no/vre-hytter/)
- Dovrefjell nasjonalparkstyre. (2018). *Hva er "organisert ferdsel"*? Hentet 17. april 2023 fra <https://www.nasjonalparkstyre.no/Dovrefjell/soknader/hva-er-organisert-ferdsel>
- Dovrefjell nasjonalparkstyre. (u.å. a). Ferdelsråd og regler. Hentet 17. april 2023 fra [dovrefjell-sunndalsfjella.no: https://dovrefjell-sunndalsfjella.no/ferdselsrad-og-regler/](https://dovrefjell-sunndalsfjella.no/ferdselsrad-og-regler/)
- Dovrefjell nasjonalparkstyre (u.å. b). Villrein. Hentet 5. mars 2023 fra <https://dovrefjell-sunndalsfjella.no/villrein/>
- Elvestuen, O. (2018). *Utvidelse av Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark, oppretting av tilgrensende nytt Hjerkinns landskapsvernområde med biotopvern, samt endring av*

- grensene for Fokstugu landskapsvernområde i Dovre og Lesja kommuner*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/a2429c86ce1141f5ac28e383f4bab31f/kongelig_resolusjon_kld_180420_dovrefjell_sunndalsfjella_hjerkinn_fokstugu.pdf
- Forskrift om vern av Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark, Sunndal, Nesset, Oppdal, Dovre og Lesja kommuner, Møre og Romsdal, Trøndelag og Oppland fylker. (2018) FOR-2018-04-20-607. Hentet fra lovdata.no: <https://lovdata.no/pro/#document/LF/forskrift/2018-04-20-607/%C2%A71>
- Forsvarsbygg. (2022). Takk for lånet, Dovrefjell! Hentet 5. mars 2023 fra [forsvarsbygg.no](https://www.forsvarsbygg.no/no/nyheter/takk-for-lanet-dovrefjell/): <https://www.forsvarsbygg.no/no/nyheter/takk-for-lanet-dovrefjell/>
- Friluftsløven. (1957). Lov om friluftslivet LOV-1957-06-28-16. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1957-06-28-16>
- Fulufjellet nasjonalparkstyre. (u.å.). Organisert ferdsel og guidede turer. Hentet 17. april 2023 fra [nasjonalparkstyre.no](https://www.nasjonalparkstyre.no/Fulufjellet/soknader/organisert-ferdsel-og-guidede-turer): <https://www.nasjonalparkstyre.no/Fulufjellet/soknader/organisert-ferdsel-og-guidede-turer>
- Greer, K., Day, K., & McCutcheon, S. (2017). Efficacy and perception of trail use enforcement in an urban natural reserve in San Diego, California. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*. <https://doi.org/10.1016/j.jort.2017.02.002>
- Gruas, L., Perrin-Malterre, C., & Loison, A. (2020). Aware or not aware? A literature review reveals the dearth of evidence on recreationists awareness of wildlife disturbance. *Wildlife Biology*. <https://doi.org/10.2981/wlb.00713>
- Gutierrez, A. A., Acevedo, L., & Boren, L. (2010). Effects of the Presence of Official-Looking Volunteers on Harassment of New Zealand Fur Seals. *Conservation Biology*. <https://doi.org/10.1111/j.1523-1739.2010.01611.x>
- Gujord, A.-K. H., Jensen, B. U., & Opsahl, T. (2021). Med forskningsetiske briller på – endrøfting av dilemma i forskning som involverer gryende flerspråklige barnehagebarn. *Novus forlag*. <http://ojs.novus.no/index.php/NOA/issue/view/245/59>
- Gundersen, V., & Rød-Eriksen, L. (2022). *Sårbarhetsvurdering av ferdselslokaliteter på Dovrefjell. Moskustien og Stropsljødalen*. Lillehammer: Norsk institutt for naturforskning. <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/2836506?locale->

attribute=en&fbclid=IwAR3TM7EELTyGwJieY6nXolQBdOx_Bvmz9oeUM-
DFVjQu17o91sTjvwcfvb8

Gundersen, V., Andersen, O., Wold, L. C., Nerhoel, I., Fangel, K., Vistad, O. I., & Båttstad, K. R. (2013b). *Ferdsel i Snøhettaområdet. Del 1. Dokumentasjonsrapport fra 12 spørreundersøkelser.*

<https://www.nina.no/archive/nina/pppbasepdf/rapport/2013/933.pdf>

Gundersen, V., Hagen, D., Eide, N. E., & Rød-Eriksen, L. (2010). *Sårbarhetsvurdering av ferdselslokaliteter på Hjerkin. Tverrfjellet / viewpoint Snøhetta, Geitberget og nærliggende stier.* Lillehammer: Norsk institutt for naturforskning.

<https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/2637303>

Gundersen, V., Mehmetoglu, M., Vistad, O. I., & Andersen, O. (2015). Linking visitor motivation with attitude towards management restrictions on use in a national park . *Elsevier*. doi:DOI 10.1016/j.jort.2015.04.004

Gundersen, V., Myrvold, K. M., Kalterborn, B. P., Strand, O., & Kofinas, G. (2022). A review of reindeer (*Rangifer tarandus tarandus*) disturbance research in Northern Europe: towards a social-ecological framework? *Tandfonline* .

doi:<https://doi.org/10.1080/01426397.2022.2078486>

Gundersen, V., Myrvold, K. M., Rauset, G. R., Selvaag, S. K., & Strand, O. (2020). Spatiotemporal tourism pattern in a large reindeer (*Rangifer tarandus tarandus*) range as an important factor in disturbance research and management. *Journal of Sustainable Tourism*. doi://doi.org/10.1080/09669582.2020.1804394

Gundersen, V., Nerhoel, I., Strand, O., & Panzacchi, M. (2013a). *Ferdsel i Snøhettaområdet* . Lillehammer: Norsk institutt for naturforskning.

<https://www.nina.no/archive/nina/pppbasepdf/rapport/2013/932.pdf>

Gundersen, V., Olsson, T., Strand, O., Mackay, M., Panazacchi, M., & Moorter, B. v. (2013c). *Nordfjella villreinområde*. Lillehammer: Norsk institutt for naturforskning.

<https://www.nina.no/archive/nina/pppbasepdf/rapport/2013/956.pdf>

Gundersen, V., Strand, O., Flemsæter, F., Nerhoel, I., Thanem, A., & Wold, L. C. (2017). *Kunnskapsgrunnlag om ulike scenarier for Snøheimvegen*. Trondheim: Norsk institutt for naturforskning. <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/2427822?locale-attribute=no>

- Gundersen, V., Vistad, O. I., Panazacchi, M., Strand, O., & Moorter, B. v. (2019). Large-scale segregation of tourists and wild reindeer in three Norwegian national parks: Management implications. *ScienceDirect*.
<https://doi.org/10.1016/j.tourman.2019.04.017>
- Hagen, D., Eide, N. E., Evju, M., Gundersen, V., Stokke, B. G., Vistad, O. I., . . . Fangel, K. (2019). *Håndbok Sårbarhetsvurdering av ferdselslokaliteter i verneområder for vegetasjon og dyreliv*. Trondheim: Norsk institutt for naturforskning.
https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/2593734?fbclid=IwAR0Ts7HL-OBuSyT-S18-apd-5TFy6PSvgCNeYJWvoUbNMb6XHZ_N2pjR-5A
- Hagen, D., Gaare, E., Erikstad, L., & Hoem, S. A. (2006). *Beiteressurskartlegging i Snøhetta villreinområde*. Trondheim: Norsk institutt for naturforskning.
<https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/handle/11250/2435434>
- Hagen, D., Henriksen, P. S., Solli, S., Løkstad, V., & Evju, M. (2022). *Fra skytefelt til nasjonalpark. Restaurering av Hjerkinnskytefelt på Dovrefjell*. Trondheim: Norsk institutt for naturforskning. <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/2977105>
- Hambro, E. (2019). Helt vilt i 40 år!. Hentet 17. april fra miljodirektoratet.no:
<https://www.miljodirektoratet.no/aktuelt/innlegg/helt-vilt-i-40-ar/>
- Jacob, G. R., & Schreyer, R. (2018). Conflict in Outdoor Recreation: A Theoretical Perspective. *Journal of Leisure Research*.
<https://doi.org/10.1080/00222216.1980.11969462>
- Jacobsen, D. I. (2022). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (4. utg.). Kristiansand: Cappelen Damm Akademisk.
- Jenssen, F., & Norderhus, E.-M. (2023). Det er vi som må hindre at villreinen dør ut!. Hentet fra statsforvalteren.no: <https://www.statsforvalteren.no/nn/More-og-Romsdal/Miljo-og-klima/Viltforvaltning/det-er-vi-som-ma-hindre-at-villreinen-dor-ut/>
- Jordhøy, P. (2001). *Snøhettareinen* (1. utg.). Snøhetta forlag.
- Jordhøy, P., Binns, K. S., & Hoem, S. A. (2005). *Gammel jakt- og fangstkultur som indikatorer for eldre tiders jaktorganisering, resurspolitikk og trekkmonster hos rein i Dovretraktene*. Trondheim: Norsk institutt for naturforskning.
<https://www.nina.no/archive/nina/PppBasePdf/rapport%5C2005%5C19.pdf>

- Jordhøy, P., Strand, O., Sørensen, R., Andersen, R., Panzacchi, M., Sørensen, R., . . .
 Danielsen, J. (2012). *Villreinen i Snøhetta- og Knutshømrådet*. Trondheim: Norsk institutt for naturforskning. <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/2473196>
- Jordhøy, P., Strand, O., & Landa, A. (1997). *Villreinen i Dovre-Rondane*. Trondheim: Norsk institutt for naturforskning.
<https://www.nina.no/archive/nina/pppbasepdf/oppdragsmelding/493.pdf>
- Kjørstad, M., Bøthun, S. W., Gundersen, V., Holand, Ø., Madslien, K., Mysterud, A., . . .
 Veiberg, V. (2017). *Miljøkvalitetsnorm for villrein*. Trondheim: Norsk institutt for naturforskning.
<https://www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/M869/M869.pdf>
- KNT. (u.å.). Hytter. <https://www.kntur.no/hytter-og-ruter/>
- Kvalitetsnorm for villrein (2020). FOR-2020-06-23-1298. Hentet fra
<https://lovdata.no/pro/#document/SF/forskrift/2020-06-23-1298?searchResultContext=1296&rowNumber=1&totalHits=17>
- Kvie, K. S., Heggenes, J., Bårdsen, B.-J., & Røed, K. H. (2019). Recent large-scale landscape changes, genetic drift and reintroductions characterize the genetic structure of Norwegian wild reindeer. *SpringerLink*. <https://doi.org/10.1007/s10592-019-01225-w>
- Linneberg, M. S., & Korsgaard, S. (2019). Coding qualitative data: a synthesis guiding the novice. *Emerald Insight*. https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/QRJ-12-2018-0012/full/html?fbclid=IwAR0KGsx-AvIN-3eRK8AoB_7f8SV-XTIzaOCFpVrw_pulvldluFhA3s6SS9I
- Lundberg, A. K., Gundersen, V., Fauchald, O. K., Vistad, O. I., Fedreheim, G. E., Kjersti, B. G., & Gjertsen, A. (2021). *Evaluerer av forvaltningsordning for nasjonalparker og andre store verneområder*. Nordlandsforskning.
<https://www.nordlandsforskning.no/sites/default/files/files/NF%20rapport%20012021.pdf>
- Manning, R. E. (2011). *Studies in Outdoor Recreation: Search and Research for Satisfaction*. Oregon State University Press.

- Mansfield, C., Phaneuf, D. J., Johnson, F. R., Yang, J.-C., & Beach, R. (2008). Preferences for Public Lands Management under Competing Uses: The Case of Yellowstone National Park. *Land Economics*. <https://le.uwpress.org/content/wple/84/2/282.full.pdf>
- Marschall, S., Granqvist, S. M., & Burns, G. L. (2017). Interpretation in wildlife tourism: Assessing the effectiveness of signage on visitor behaviour at a seal watching site in Iceland. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*. <https://doi.org/10.1016/j.jort.2016.11.001>
- Marshall, C., & Rossman, G. B. (2011). *Designing Qualitative Research* (5. utg.). Newbury Park, Calif: Sage.
- Martin, C. L., Momtaz, S., Jordan, A., & Moltschaniwskyj, N. (2015). An assessment of the effectiveness of in-situ signage in multiple-use marine protected areas in providing information to different recreational users. *Marine Policy*. [doi:10.1016/j.marpol.2015.03.002](https://doi.org/10.1016/j.marpol.2015.03.002)
- Medeiros, R., Ramos, J. A., Paiva, V. H., Almeida, A., Pedro, P., & Auntes, S. (2007). Signage reduces the impact of human disturbance on little tern nesting success in Portugal. *Biological Conservation*. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2006.10.001>
- Melgård, J. A. (2020). Bli med kjentfolk inn i uroksens rike. Hentet 19. april 2023 fra opp.no: <https://www.opp.no/nyheter/i/6kQ3b8/bli-med-kjentfolk-inn-i-uroksens-rike>
- Miljødirektoratet. (2015). *Miljøvedtaksregisteret*. Hentet 3. mars 2023 fra miljøvedtak.no: <https://www.miljovedtak.no/VedtakS%C3%B8k/VisSak?SakId=10118>
- Miljødirektoratet. (2018). Nasjonal ramme for vindkraft 2017–2018 Faggrunnlag villrein. Miljødirektoratet. Hentet 3. mars fra https://www.nve.no/Media/6812/faggrunnlag_villrein_publisert.pdf
- Miljødirektoratet. (2019). Norges verneområder. Hentet 3. mars fra miljødirektoratet.no: <https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/vernet-natur/norges-verneomrader/>
- Miljødirektoratet. (2021). Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark. Hentet 3. mars fra miljødirektoratet.no: <https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/vernet-natur/norges-nasjonalparker/dovrefjell-sunndalsfjella-nasjonalpark/>
- Miljødirektoratet. (2022). Regulere allemannsretten i utmark. Hentet 19. april fra miljødirektoratet.no:

[https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/friluftsliv/myndigheter/forvalte-
allmannsretten/regulere-allmannsretten-i-utmark/](https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/friluftsliv/myndigheter/forvalte-
allmannsretten/regulere-allmannsretten-i-utmark/)

Miljødirektoratet. (2023). Regler for å fly droner i naturen. Hentet 19. april fra
[miljodirektoratet.no: https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/vernet-
natur/regler-for-droner-i-naturen/](https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/vernet-
natur/regler-for-droner-i-naturen/)

Miljøverndepartementet. (2008). *Naturopplevelse, friluftsliv og vår psykiske helse*.
Regjeringen. Hentet 6. mars 2023 fra [regjeringen.no](https://www.regjeringen.no):
<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/md/vedlegg/rapporter/t-1474.pdf>

Myren, I. S., & Brænd, E. (2023). Kunnskapsgrunnlaget for delnorm 2 i Snøhetta. Hentet 4.
mars 2023 fra storymaps.arcgis.com:
<https://storymaps.arcgis.com/stories/915d4ffe90c14e06b4ab3b211d687655>

Naturmangfoldloven. (2009). Lov om forvaltning av naturens mangfold LOV-2009-06-19-
100. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-100>

Nellemann, C., Vistnes, I., P, J., & Strand, O. (2001). Winter distribution of wild reindeer in
relation to power lines, roads and resorts. *ScienceDirect*.
[https://doi.org/10.1016/S0006-3207\(01\)00082-9](https://doi.org/10.1016/S0006-3207(01)00082-9)

NHI. (2022). Livsstilssykdommer. Hentet 12. april 2023 fra
<https://nhi.no/livsstil/egenomsorg/livsstilssykdommer/>

Norsk Turistutvikling. (2002). *Hjerkinn skytefelt - tilbakeføring til sivile formål*.
Lillehammer: Norsk Turistutvikling.
[https://www.forsvarsbygg.no/contentassets/aa1a299ae7634a3bbb8bf8df785e581b/reis-
eliv-og-samfunnsutvikling-hjerkinn-delrapport-1.pdf](https://www.forsvarsbygg.no/contentassets/aa1a299ae7634a3bbb8bf8df785e581b/reis-
eliv-og-samfunnsutvikling-hjerkinn-delrapport-1.pdf)

Norsk villreinsenter. (2023a). Villreinområder i Norge: Hentet 5. mars 2023 fra villrein.no:
<https://villrein.no/villreinomrader/>

Norsk villreinsenter. (2023b). Snøhetta villreinområde. Hentet 5. mars 2023 fra villrein.no:
<https://villrein.no/villreinomrader/snohetta/>

Norsk villreinsenter. (2023c). Blefjell villeinområde. Hentet 5. mars 2023 fra villrein.no:
<https://villrein.no/villreinomrader/blefjell/>

- Punsvik, T., & Jaren, V. (2006). *Målrettet villreinforvaltning* (1. utg.). Kristiansand & Trondheim: Tun Forlag.
- Rangbru, B., & Sundgård, B. (2018). 200 moskus på Dovrefjell. Hentet 13. april fra statsforvalteren.no: <https://www.statsforvalteren.no/trondelag/miljo-og-klima/naturmangfold/moskus/undersider-moskus/200-moskus-pa-dovrefjell/>
- Regjeringen. (2021). Nasjonalparker i Norge. Hentet 13. april 2023 fra regjeringen.no: <https://www.regjeringen.no/no/tema/klima-og-miljo/naturmangfold/innsiktsartikler-naturmangfold/nasjonalparker-og-andre-verneomrader/id2076286/>
- Reimers, E., & Colman, J. E. (2009). Reindeer and caribou (Rangifer tarandus) response towards human activities. *Septentrio*. <https://doi.org/10.7557/2.26.2.188>
- Reimers, E., Eftestøl, S., & Colman, J. E. (2003). Behavior Responses of Wild Reindeer to Direct Provocation by a Snowmobile og Skier. *The Journal of Wildlife Management* . <https://doi.org/10.2307/3802681>
- Reimers, E., Loe, L. E., Eftestøl, S., Colman, J. E., & Dahle, B. (2009). Effects of Hunting on Response Behaviors of Wild Reindeer. *The Journal of Wildlife Management*. <https://www.jstor.org/stable/20616730>
- Reimers, E., Røed, K. H., & Colman, J. E. (2012). Persistence of vigilance and flight response behaviour in wild reindeer with varying domestic ancestry. *Journal of Evolutionary Biology*. <https://doi.org/10.1111/j.1420-9101.2012.02538.x>
- Reimers, E., Røed, K. H., Flaget, Ø., & Lurås, E. (2010). Habituation responses in wild reindeer exposed to recreational activities. *Septentrio*. <https://septentrio.uit.no/index.php/rangifer/article/view/781/749>
- Risan, O. H., & Sem, G. K. (2022, 28. september). Henvendelse om ferdselsregulering gjennom forskrift for Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark. Tilsendt på e-post fra nasjonalparkforvaltere i Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark.
- Risan, O. H., Ruste, S. P. R., Sletta, G., Refstie, S., Solli-Mork, P. E., Bjerkås, M., . . . Engen, O. (2021). Besøksstrategi for verneområdene på Dovrefjell. https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_dovrefjell/Forvaltningsplan/2021-08-Besoksstrategi-Dovrefjell-ENDELIG-m-Informasjonsplan.pdf

- Rognes, A. E., & Myren, I. S. (2020). Villreinen - en viktig ressurs for de første nordmennene. Hentet 3. mars 2023 fra villrein.no: <https://villrein.no/viktig-ressurs-for-de-forste-nordmennene/>
- Rusten, E., Bretten, T., Larsson, T., Sæther, B., & Sørensen, R. (2022). Oppsynsrapport Snøhetta Øst - villreinens arealbruk, uke 34/35. Statens naturoppsyn. Tilsendt på e-post fra Statens naturoppsyn.
- Selvaag, S. K., & Aas, Ø. (2018). *Sammenstilling av eksisterende kunnskap om befolkningens holdninger til verneområder i Norge*. Lillehammer: Norsk institutt for naturforskning . <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/2500030>
- Silverman, D. (2022). *Doing Qualitative Research* (6. utg.). Sage.
- Snøhetta villreinutvalg (2023, 11. april). Innspill til tiltaksplanen for Snøhetta villreinområde fra Snøhetta villreinutvalg. Hentet fra Statsforvalteren.no: <https://www.statsforvalteren.no/contentassets/f80f5f0b2c3b4f07b66c7cac1c567154/110423---snohetta-villreinutvalg.pdf>
- Statsforvalteren i Trøndelag. (u.å.). Snøhetta villreinområde. Hentet 3. mars 2023 fra statsforvalteren.no: <https://www.statsforvalteren.no/nb/Trondelag/Miljo-og-klima/snohetta-villreinomrade/>
- Stensland, S., Fossgard, K., Hansen, B. B., Fredman, P., Morken, I.-B., Thyrrstrup, G., & Haukeland, J. V. (2018). *Naturbaserte reiselivsbedrifter i Norge. Statusoversikt, resultater og metode fra en nasjonal spørreundersøkelse*. Ås: Norges miljø- og biovitenskapelige universitet. <https://nmbu.brage.unit.no/nmbu-xmlui/bitstream/handle/11250/2648392/mif52.pdf?sequence=1>
- Stortinget. (2020). Grunnlovsforslag om ny § 111 (grunnlovfesting av allemannsretten). Hentet 10. april 2023 fra stortinget.no: <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/?p=80345>
- Stortinget. (2022). Representantforslag om å nå Norges mål om 30 prosent vern av natur innen 2030. Hentet 10. april 2023 fra stortinget.no: <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/?p=88804>
- Strand, O., & Gundersen, V. (2019). *Silnett Rondane - Hvordan bevare villreinen*. Trondheim: Norsk institutt for naturforskning. <https://brage.nina.no/nina->

xmlui/bitstream/handle/11250/2629003/ninatemahefte74.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Strand, O., Flemsæter, F., Gundersen, V., & Rønningen, K. (2013,). *Horisont Snøhetta*.

Trondheim: Norsk institutt for naturforskning. <https://brage.nina.no/nina-xmlui/bitstream/handle/11250/2378849/ninatemahefte51.pdf?sequence=4&isAllowed=y>

Strand, O., Gundersen, V., Jordhøy, P., Andersen, R., Nerhoel, I., Panzacchi, M., & Moorter, B. V. (2015). *Villrein og ferdsel i Rondane*. Trondheim: Norsk institutt for naturforskning. <https://www.nina.no/archive/nina/pppbasepdf/rapport/2015/1013.pdf>

Strand, O., Gundersen, V., Panazacchi, M., Andersen, O., Falldorf, T., Andersen, R., . . . Fangel, K. (2010). *Ferdsel i villreinens leveområder*. Trondheim: Norsk institutt for naturforskning. <https://www.nina.no/archive/nina/pppbasepdf/rapport/2010/551.pdf>

Sæter, S., & Sæter, Y. (2022). *Kampen om Dovrefjell* (1. utg.). Blomsterhaug.

Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode* (4. utg.). Oslo: Fagbokforlaget .

Thanem, A. Z., & Flemsæter, F. (2018). *Lokalbefolkningen rundt Dovrefjell og Sunndalsfjella – Betydningen av fjellet og holdninger til forvaltningen*. Trondheim: Ruralis. https://ruralis.no/wp-content/uploads/2018/02/r3_18-lokalbefolkningen-rundt-dovrefjell-og-sunndalsfjella-a--zahl-thanem-og-f--flemster.pdf

Tjora, A. (2010). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (1. utg.). Trondheim: Gyldendal Akademisk.

Tydlaska, M. M., & Edwards, M. S. (2022). Comparisons of visitor knowledge and behavior between rocky intertidal habitats with different levels of protection in San Diego County, California. *Ocean and Coastal Management*. <https://doi.org/10.1016/j.ocecoaman.2022.106122>

UT. (u.å. a). Reinheim. Hentet fra ut.no: <https://ut.no/hytte/10918/reinheim>

UT. (u.å. b). *ut.no*. Hentet 28. april 2023 fra ut.no: <https://ut.no/kart#8.58/62.412/8.7761>

Vammervold, S. (2017). Reiseliv og lokal forvaltning i Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark. <https://nmbu.brage.unit.no/nmbu->

xmlui/bitstream/handle/11250/2564991/2017-
Vammervold.pdf?sequence=3&isAllowed=y

Vaske, J. J. (2017). Clarifying Interpersonal and Social Values Conflict among Recreationists. *Journal of Leisure Research*. <https://doi.org/10.1080/00222216.2007.11950103>

Vistad, O. I. (2009). *Ferdsel ut frå fjellnære reiselivsbedrifter*. Lillehammer: Norsk institutt for naturforskning.
<https://www.nina.no/archive/nina/pppbasepdf/rapport/2009/441.pdf>

Vittersø, J., Kalterborn, B. P., Vistad, O. I., & Vorkinn, M. (1994). *Nasjonalparker og reiseliv - En litteraturstudie om policy potensialer og problemer*. Oslo: Norsk institutt for naturforskning. <https://www.nina.no/archive/nina/pppbasepdf/utredning/061.pdf>

Wennevik, V., & Hansen, T. (2022). Tema: Laks. Hentet 22. april 2023 fra hi.no:
<https://www.hi.no/hi/temasider/arter/laks>

Wergeland, I. (2009). *Synovate*. Synovate Research reinvented. Hentet 17. april 2023 fra norskfriluftsliv.no: <https://www.norskfriluftsliv.no/wp-content/uploads/2015/01/Rapport-Synovate-Frifo-og-DN-mai-2009.pdf>

Øsmundset, K. (2019). Alene på tur: Hytter og antall overnattingsdøgn. Hentet 17. april 2023 fra magasinetvillspor.no: <https://magasinetvillspor.no/alene-pa-tur-hytter-og-antall-overnattingsdogn/>

9. Vedlegg

9.1. Vedlegg 1: Informasjonsskriv

Vil du delta i masterprosjektet

”Villrein og ferdsel i Snøhetta”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke mulighetene og konsekvensene av fremtidige ferdselsreguleringer av hensyn til villreinen i Snøhetta villreinområde. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med studiet er å innhente informasjon til vår masteroppgave innen Naturbasert Reiseliv ved Norges Miljø- og Biovitenskapelige Universitet. Forskningsprosjektet vil foregå frem til mai 2023.

Vi ønsker å analysere hvordan ulike tiltak og virkemidler som styrer ferdsel vil kunne påvirke villrein, turister og de lokale som ferdes i Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark og Snøhetta villreinområde. Hvordan vil ulike aktører stille seg til de ulike virkemidlene, både indirekte som informasjon og mer direkte som ferdselsbegrensninger?

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Norges Miljø- og Biovitenskapelige Universitet (NMBU) er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Alle utvalgene vi ønsker skal delta i prosjektet er valgt ut ifra relevans og innvirkning innen forskningsprosjektet. Det er totalt 46 aktører/bedrifter/organisasjoner/forvaltningsmyndigheter/foreninger som får henvendelsen i denne omgang.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du gjennomfører et dybdeintervju med oss. Det vil ta deg ca. 30 min til én time. Intervjuet vil inneholde spørsmål om hvordan din aktør/bedrift/organisasjon/forvaltningsmyndighet/forening stiller seg til mulighetene og

konsekvensene av en eventuell fremtidig ferdsregulering eller -forbud til hensyn for villrein. Vi tar lydopptak og notater fra intervjuet for å korrekt kunne gjengi det som blir sagt.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det vil være masterstudentene Linda Forbregd og Erik Sande Henriksen som vil ha tilgang til personopplysninger og innsamlede data, samt vår veileder Øystein Aas ved NMBU. For å sikre at ingen uvedkommende får tilgang til personopplysningene, vil navnet og kontaktopplysningene dine erstattes med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data. Masteroppgaven kan bli publisert i etterkant av arbeidet, og du vil i det tilfellet ikke bli referert til med personlig navn eller andre personlige opplysninger i oppgaven. Vi kan likevel referere til navnet på aktøren/bedriften/organisasjonen/forvaltningsmyndigheten/foreningen du representerer, og din tilhørighet til denne aktøren/bedriften/organisasjonen/forvaltningsmyndigheten/foreningen dersom det er av relevans. Dersom du er leder i en aktør/bedrift/organisasjon/forvaltningsmyndighet/forening kan du derfor bli gjenkjent i publikasjonen gjennom din stilling.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes når oppgaven blir godkjent, sannsynligvis innen 15. juni 2023. Etter prosjektslutt vil datamaterialet med dine personopplysninger slettes.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Norges Miljø- og Biovitenskapelige Universitet har Personverntjenester vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg

- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til prosjektet, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Student ved NMBU: Linda Forbregd: linda.forbregd@nmbu.no
- Student ved NMBU: Erik Sande Henriksen: erik.henriksen0@nmbu.no
- Veileder ved NMBU: Øystein Aas: oystein.aas@nmbu.no
- Personvernombud ved NMBU: Hanne Pernille Gulbrandsen: personvernombud@nmbu.no

Hvis du har spørsmål knyttet til Personverntjenester sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- Personverntjenester på epost (personverntjenester@sikt.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Øystein Aas
(Forsker/veileder)

Linda Forbregd
(Student)

Erik Sande Henriksen
(Student)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet villrein og ferdsel i Snøhetta, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- ☐ å delta i intervju
- ☐ å delta i spørreskjema – hvis aktuelt
- ☐ at Linda Forbregd, Erik Sande Henriksen og Øystein Aas kan gi opplysninger om meg til prosjektet – hvis aktuelt
- ☐ at opplysninger om meg publiseres slik at jeg kan gjenkjennes gjennom min stilling eller tilknytning til aktør/bedrift/organisasjon/forvaltningsmyndighet/forening jeg representerer – hvis aktuelt
- ☐ at mine personopplysninger lagres etter prosjektslutt, til videre forskningsformål – hvis aktuelt

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet (signering skjer ved gjennomføringen av intervju).

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

9.2. Vedlegg 2: Intervjuguide

9.2.1. Intervjuguide forvaltningsaktører og rettighetshavere

Klima- og miljødepartementet, Landbruks- og Matdepartementet, Mjørdirektoratet, Mattilsynet, SNO, Statsforvalteren, Nasjonalparkstyret, Snøhetta villreinutvalg, Dovrefjell nasjonalparkstyre, Oppdal bygdeallmenning, Sunndal fjellstyre, Dovre fjellstyre, Lesja fjellstyre

Introduksjon/informasjon:

- Presentere oss selv
- Bakgrunn og formålet med masteroppgaven
- Vi har kontaktet deg på grunn av din stilling/rolle som
- Informantenes anonymitet og samtykke til opptak

Takk for at du tar deg tid til å delta på dette intervjuet. Vi tenker vi holder på mellom tre kvarter og en time. Vi vil gjerne ta opp selve intervjuet slik at vi kan transkribere i etterkant, på den måten unngår vi at viktig informasjon går tapt. Den informasjonen som kommer fram i intervjuet vil bli brukt til å besvare prosjektets problemstilling. Ditt navn eller andre personalia vil ikke fremgå av oppgaven, kun din rolle og tilknytning til nasjonalparken, samt de erfaringer og opplysninger du deler med oss i dette intervjuet. Etter prosjektets slutt vil all informasjon som er lagret om deg, i tillegg til transkripsjon og lydfil fra intervju, bli slettet.

[START OPPTAK HER] I samtykkeerklæringen nederst på informasjonsskrivet du fikk tilsendt i forkant av intervjuet står det «jeg samtykker til:

- ☐ å delta i intervju
- ☐ å delta i spørreskjema – hvis aktuelt
- ☐ at Linda Forbregd, Erik Sande Henriksen og Øystein Aas kan gi opplysninger om meg til prosjektet – hvis aktuelt

- ☐ at opplysninger om meg publiseres slik at jeg kan gjenkjennes gjennom min stilling eller tilknytning til aktør/bedrift/organisasjon/forvaltningsmyndighet/forening jeg representerer – hvis aktuelt
- ☐ at mine personopplysninger lagres etter prosjektslutt, til videre forskningsformål – hvis aktuelt

Kan du bekrefte at du samtykker til dette? ____ Ja ____ Nei

Hvis ja: Takk! Bare si fra når som helst hvis du ønsker at jeg skal skru av lydopptaket underveis i intervjuet, eller i etterkant av intervjuet hvis du vil trekke tilbake ditt samtykke og få slettet de opplysningene vi har lagret om deg.

Hvis nei: Takk for at du sier ifra. Da avslutter vi dette intervjuet her, takk for din deltakelse.

Før vi begynner intervjuet lurer jeg på om du har noen spørsmål?

Hvis det oppstår spørsmål underveis er det bare å spørre, jeg bidrar gjerne til å oppklare ting underveis. Det samme gjelder for tiden etter intervjuet, jeg svarer mer enn gjerne på spørsmål dersom det skulle være noe du lurer på.

Om forvaltningen respondenten representerer:

- Kan du si litt om stillingen/rollen du har, og hvem du representerer?
- Kan du fortelle om de mest sentrale arbeidsoppgavene i jobben din?
- Har du tidligere hatt relevante stillinger/roller? I så fall hvilke?
- Kan du beskrive forvaltningens rolle og/eller bruk i Snøhetta villreinområde og/eller noen av de andre nasjonale villreinområdene?
- Hvordan vurderer dere deres forhold til villreinen og hensyn til arten per i dag?
 - Er det noen måte hensynet til villrein kommer i veien for deres virksomhet/bruk i eller i nærheten av D-S nasjonalpark?
 - Har dere per i dag utviklet noen tiltak og/eller virkemidler i deres virksomhet/bruk i eller i nærheten av D-S nasjonalpark av hensyn til villrein?
- Hvordan vurderer dere deres forhold til friluftslivsutøvere og deres hensyn per i dag?

- Er det noen måte hensynet til friluftslivsutøvere kommer i veien for deres virksomhet/bruk i eller i nærheten av D-S nasjonalpark?
- Har dere per i dag utviklet noen tiltak og/eller virkemidler i deres virksomhet/bruk i eller i nærheten av D-S nasjonalpark av hensyn til friluftslivsutøvere?

Om dagens situasjon:

- Kan du generelt si litt om hvordan du vurderer forholdet mellom villrein og friluftsliv i Snøhetta villreinområde generelt og i D-S nasjonalpark spesielt?
 - Hvordan vurderer dere forholdet mellom prioritering av friluftslivsinteresser og prioritering av villrein?
 - Kjenner dere til noen områder, sesonger eller aktiviteter hvor forholdet mellom hensyn til villrein og hensyn til friluftslivet er mer eller mindre anstrengt enn andre?
 - Hva tror dere vil skje dersom forholdet mellom hensynet til villrein og hensynet til friluftslivinteresser fortsetter som i dag uten nye forandringer?
 - Ser dere en bedre løsning for dagens forhold mellom friluftslivsinteresser og vern av villrein, så fall hva?
- Er du kjent med hva slags informasjon om villrein i D-S nasjonalpark som fins tilgjengelig for den besøkende per i dag?
 - Hvordan vurderer dere mengden, kvaliteten og plasseringen nåværende informasjon har?
 - Vurderer dere det til at den eksisterende informasjonen er lagt til rette slik at det skal være enkelt for den besøkende å finne informasjon om villreinen og hvordan de skal vise hensyn til den? Hvorfor/Hvorfor ikke?

Om allerede gjennomførte tiltak:

- Hvis noen, kjenner du til tiltak som allerede er gjennomført i Snøhetta villreinområde for å redusere forstyrrelse av villrein?
 - Hvordan vurderer du effekten av disse tiltakene? For villreinen? For friluftslivet? (Ta de en for en om de nevner flere!)
 - Dersom allerede ikke besvart, hva mener dere om tiltakene gjennomført med Viewpoint Snøhetta og buss på Snøheimvegen?

Om aktuelle fremtidige tiltak:

Ikke relevant dersom respondenten mener at det ikke er behov for tiltak da de ikke ser på det som en konflikt.

- Finnes det noen tiltak og/eller virkemidler dere ser på som aktuelle å iverksette for å bedre vern/hensyn til villrein? I så fall, utdyp dette.
- Hvordan vurderer dere tiltak som f.eks. å tilrettelegge for mer informasjon til de besøkende om hvordan man kan ta hensyn til villreinen?
 - Er informasjonen i dag tilstrekkelig? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Hvordan vurderer dere tiltak som f.eks. å legge om/legge ned/flytte merkede stier eller hytter?
- Hvordan vurderer dere tiltak som å innføre ferdselsbegrensninger for friluftslivsutøvere av hensyn til villrein?
 - Styring av ferdsel
 - Ferdselsforbud

Om kvalitetsnormen, 2022:

- Kjenner du til kvalitetsnormen for villrein, og hvordan denne i 2022 vurderte tilstanden for villreinen i Snøhetta villreinområde?
- Dersom du er kjent med kvalitetsnormen for villrein av 2022, utgjorde denne noen endring av synet deres på situasjonen i Snøhetta villreinområde, i så fall hvorfor og hvordan/hvordan ikke?
- Tror dere kvalitetsnormen vil føre til endringer for villreinens situasjon i Snøhetta villreinområde eller andre villreinområder? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Etter resultatene av kvalitetsnormen for villrein, har dere vurdert noen nye tiltak og/eller virkemidler av hensyn til villrein? I så fall hvilke?
 - Dersom dere ikke har vurdert noen nye tiltak, hva er grunnen for det?

Avsluttende spørsmål/oppsummering:

Hvordan vurderer du det dersom ferdselen vil konsentreres

Informasjon i form av skilting og tavler; hvordan er plassering mengde der

- Er det noe du ønsker å snakke om angående menneskelig ferdsel og villrein som vi ikke har snakket om enda, eller som du ønsker å snakke mer om?

- Hva tror du er løsningen på konflikten mellom menneskelig ferdsel og villrein?

Da tenker jeg vi setter en strek der og avslutter opptaket. [STOPP OPPTAK HER]

Sånn, da har jeg stoppet opptaket. Og med det vil jeg igjen takke for din deltakelse i dette prosjektet, den informasjonen du har kommet med i dette intervjuet er uvurderlig særlig for meg i arbeidet med å skrive denne masteroppgaven, men også for å forstå hvordan forvaltningen kan arbeide fremover. Nå vil jeg transkribere dette intervjuet, før jeg vil analysere det sammen med de andre intervjuene i prosjektet og til slutt skrive en oppgave som rapport fra prosjektet. Prosjektslutt er 30.06.22 og innsamlede data vil etter prosjektets slutt bli slettet. Som nevnt kan du når som helst trekke ditt samtykke, be om å få innsyn i eller få slettet lagrede data om deg, bare ta kontakt med meg på mobil eller e-post (den kontaktinformasjonen har du fått på e-post).

Ha en fin dag, og igjen: takk for din deltakelse!

9.2.2. Intervjuguide næringsaktører og brukerinteressenter, organisasjoner og forbund

Oppdal Safari, Contrast Adventure, Drivere av Snøheim, Dovrefjell Adventures, Furuhaugli Fjellhytter, Visit Oppdal, Visit Lesja, Sunndal bondelag, Oppdal bondelag, Lesja og Lesjaskog bondelag, Torbudalen og Aursjøen Hytteeierforening, Tjønnglupen Hytteeierforening, Bjorli Fritidsboligforening, Grødalen Hytteeierlag, NVS Sør, NVS Nord, NJFF, Naturvernforbundet, NOAH, WWF, Norges bondelag, DNT, NHO reiseliv, Naturvernforbundet Trøndelag, Naturvernforbundet Møre og Romsdal, KNT, DNT Oslo og omegn.

Introduksjon/informasjon:

- Presentere oss selv
- Bakgrunn og formålet med masteroppgaven
- Vi har kontaktet deg på grunn av din stilling som nasjonalparkforvalter.
- Informantenes anonymitet og samtykke til opptak

Takk for at du tar deg tid til å delta på dette intervjuet. Vi tenker vi holder på mellom tre kvarter og en time.

Vi vil gjerne ta opp selve intervjuet slik at vi kan transkribere i etterkant, på den måten unngår vi at viktig informasjon går tapt. Den informasjonen som kommer fram i intervjuet vil bli brukt til å besvare prosjektets problemstilling.

Ditt navn eller andre personalia vil ikke fremgå av oppgaven, kun din rolle gjennom hvem du representerer og tilknytning til nasjonalparken, samt de erfaringer og opplysninger du deler med oss i dette intervjuet. Etter prosjektets slutt vil all informasjon som er lagret om deg, i tillegg til transkripsjon og lydfil fra intervju, bli slettet.

[START OPPTAK HER] I samtykkeerklæringen nederst på informasjonsskrivet du fikk tilsendt i forkant av intervjuet står det «jeg samtykker til:

- ☐ å delta i intervju
- ☐ å delta i spørreskjema – hvis aktuelt

- ☐ at Linda Forbregd, Erik Sande Henriksen og Øystein Aas kan gi opplysninger om meg til prosjektet – hvis aktuelt
- ☐ at opplysninger om meg publiseres slik at jeg kan gjenkjennes gjennom min stilling eller tilknytning til aktør/bedrift/organisasjon/forvaltningsmyndighet/forening jeg representerer – hvis aktuelt
- ☐ at mine personopplysninger lagres etter prosjektslutt, til videre forskningsformål – hvis aktuelt

Kan du bekrefte at du samtykker til dette? ____ Ja ____ Nei

Hvis ja: Takk! Bare si fra når som helst hvis du ønsker at jeg skal skru av lydopptaket underveis i intervjuet, eller i etterkant av intervjuet hvis du vil trekke tilbake ditt samtykke og få slettet de opplysningene vi har lagret om deg.

Hvis nei: Takk for at du sier ifra. Da avslutter vi dette intervjuet her, takk for din deltakelse.

Før vi begynner intervjuet lurer jeg på om du har noen spørsmål?

Hvis det oppstår spørsmål underveis er det bare å spørre, jeg bidrar gjerne til å oppklare ting underveis. Det samme gjelder for tiden etter intervjuet, jeg svarer mer enn gjerne på spørsmål dersom det skulle være noe du lurer på.

Om aktøren/laget respondenten representerer:

- Kan du si litt om stillingen/rollen du har, og hvem du representerer?
- Kan du fortelle om de mest sentrale arbeidsoppgavene i stillingen/rollen din?
- Kan du beskrive aktørens/foreningens rolle og/eller bruk i Snøhetta villreinområde og/eller noen av de andre nasjonale villreinområdene?
- Hvordan vurderer dere deres forhold til friluftslivsutøvere og deres hensyn per i dag?
 - Er det noen måte hensynet til friluftslivsutøvere kommer i veien for deres virksomhet/bruk i eller i nærheten av D-S nasjonalpark?
 - Har dere per i dag utviklet noen tiltak og/eller virkemidler i deres virksomhet/bruk i eller i nærheten av D-S nasjonalpark av hensyn til friluftslivsutøvere?
- Hvordan vurderer dere deres forhold til villreinen og hensyn til arten per i dag?

- Er det noen måte hensynet til villrein kommer i veien for deres virksomhet/bruk i eller i nærheten av D-S nasjonalpark?
- Har dere per i dag utviklet noen tiltak og/eller virkemidler i deres virksomhet/bruk i eller i nærheten av D-S nasjonalpark av hensyn til villrein?

Om dagens situasjon:

- Kan du generelt si litt om hvordan du vurderer forholdet mellom villrein og friluftsliv i Snøhetta villreinområde generelt og i D-S nasjonalpark spesielt?
 - Hvordan vurderer dere forholdet mellom prioritering av friluftslivsinteresser og prioritering av villrein i D-S nasjonalpark?
 - Kjenner dere til noen områder, sesonger eller aktiviteter hvor forholdet mellom hensyn til villrein og hensyn til friluftslivet er mer eller mindre anstrengt enn andre?
 - Hva tror dere vil skje dersom forholdet mellom hensynet til villrein og hensynet til friluftslivsinteresser fortsetter som i dag uten nye forandringer?
- Er du kjent med hva slags informasjon om villrein i D-S nasjonalpark som fins tilgjengelig for den besøkende per i dag?
 - Hvordan vurderer dere mengden, kvaliteten og plasseringen nåværende informasjon har?
 - Vurderer dere det til at den eksisterende informasjonen er lagt til rette slik at det skal være enkelt for den besøkende å finne informasjon om villreinen og hvordan de skal vise hensyn til den? Hvorfor/Hvorfor ikke?

Om allerede gjennomførte tiltak:

- Hvis noen, kjenner du til tiltak som allerede er gjennomført i Snøhetta villreinområde for å redusere forstyrrelse av villrein?
 - Hvordan vurderer du effekten av disse tiltakene? For villreinen? For friluftslivet? (Ta de en for en om de nevner flere!)
 - Dersom allerede ikke besvart, hva mener dere om tiltakene gjennomført med Viewpoint Snøhetta og buss på Snøheimvegen?

Om aktuelle fremtidige tiltak:

Ikke relevant dersom respondenten mener at det ikke er behov for tiltak da de ikke ser på det som en konflikt.

- Finnes det noen tiltak og/eller virkemidler dere ser på som aktuelle å iverksette for å bedre vern/hensyn til villrein? I så fall, utdyp dette.
- Hvordan vurderer dere tiltak som f.eks. å tilrettelegge for mer informasjon til de besøkende om hvordan man kan ta hensyn til villreinen?
 - Er informasjonen i dag tilstrekkelig? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Hvordan vurderer dere tiltak som f.eks. å legge om/legge ned/flytte merkede stier eller hytter?
- Hvordan vurderer dere tiltak som å innføre ferdselsbegrensninger for friluftslivsutøvere av hensyn til villrein?
 - Styring av ferdsel
 - Ferdselsforbud

Om kvalitetsnormen, 2022:

- Kjenner du til kvalitetsnormen for villrein, og hvordan denne i 2022 vurderte tilstanden for villreinen i Snøhetta villreinområde?
- Dersom du er kjent med kvalitetsnormen for villrein av 2022, utgjorde denne noen endring av synet deres på situasjonen i Snøhetta villreinområde, i så fall hvorfor og hvordan/hvordan ikke?
- Tror dere kvalitetsnormen vil føre til endringer for villreinens situasjon i Snøhetta villreinområde eller andre villreinområder? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Etter resultatene av kvalitetsnormen for villrein, har dere vurdert noen nye tiltak og/eller virkemidler av hensyn til villrein? I så fall hvilke?
 - Dersom dere ikke har vurdert noen nye tiltak, hva er grunnen for det?

Avsluttende spørsmål/oppsummering:

- Er det noe du ønsker å snakke om angående menneskelig ferdsel og villrein som vi ikke har snakket om enda, eller som du ønsker å snakke mer om?
- Hva tror du er løsningen på konflikten mellom menneskelig ferdsel og villrein?

Da tenker jeg vi setter en strek der og avslutter opptaket. [STOPP OPPTAK HER]

Sånn, da har jeg stoppet opptaket. Og med det vil jeg igjen takke for din deltakelse i dette prosjektet, den informasjonen du har kommet med i dette intervjuet er uvurderlig særlig for meg i arbeidet med å skrive denne masteroppgaven, men også for å forstå hvordan forvaltningen kan arbeide fremover. Nå vil jeg transkribere dette intervjuet, før jeg vil analysere det sammen med de andre intervjuene i prosjektet og til slutt skrive en oppgave som rapport fra prosjektet. Prosjektslutt er 30.06.22 og innsamlede data vil etter prosjektets slutt bli slettet. Som nevnt kan du når som helst trekke ditt samtykke, be om å få innsyn i eller få slettet lagrede data om deg, bare ta kontakt med meg på mobil eller e-post (den kontaktinformasjonen har du fått på e-post).

Ha en fin dag, og igjen: takk for din deltakelse!

9.3. Vedlegg 3: Svarbrev fra Miljødirektoratet

STATSFORVALTEREN I INNLANDET
Postboks 987
2604 LILLEHAMMER

Trondheim, 06.12.2022

Deres ref.:

Vår ref. (bes oppgitt ved svar):
2020/15733

Saksbehandler:
Tone Lise Alstad Eid

Regulering av ferdsel og andre aktiviteter i eksisterende verneområder

Miljødirektoratet får jevnlig henvendelser med spørsmål om muligheten til å regulere ferdsel og andre aktiviteter i eksisterende verneområder. Spesielt gjelder dette i områder med villrein, hvor det kan være aktuelt å vurdere ferdselsreguleringer for enkelte områder i enkelte perioder.

I en rekke verneforskrifter er det tatt inn bestemmelser som åpner for at Miljødirektoratet kan regulere eller forby ferdsel, eller gi nærmere bestemmelser om beiting, jakt mv.

En bestemmelse som åpner for at det "kan gis nærmere regler om ..." er en forskriftshjemmel som innebærer at det kan fastsettes særskilte bestemmelser om ferdsel, beiting, jakt mv. i verneområdet. Innføring av slike bestemmelser krever høring etter forvaltningsloven, og fastsettelsen er et forskriftsvedtak siden bestemmelsene vil gjelde generelt for en ubestemt krets av personer (forvaltningsloven § 2). Bestemmelsene må enten fastsettes som egen forskrift, eller som en endring av den aktuelle verneforskriften.

Bestemmelser som legger slik myndighet til Miljødirektoratet er tatt inn både i eldre verneforskrifter vedtatt etter naturvernloven, og i nyere verneforskrifter vedtatt etter naturmangfoldloven. Myndigheten er i liten grad benyttet, hovedregelen er at restriksjoner i verneområdene fastsettes ved vernevedtaket.

I forbindelse med arbeidet med nye forskriftsmaler for verneområder er det gjort en vurdering av hvor langt naturmangfoldloven åpner for å delegerer myndighet til å endre vedtatte verneforskrifter.

Verneforskrifter vedtatt etter naturmangfoldloven

Det følger av naturmangfoldloven § 34 at "Kongen i statsråd fastsetter det enkelte verneområde, jf. §§ 35 til 39, ved forskrift". Det betyr at myndigheten til å treffe vedtak om nytt vern eller endre gjeldende verneforskrifter ikke kan delegeres videre til underliggende forvaltningsorgan. Dette var en innskrenkning sammenlignet med den tidligere naturvernloven av 1970, der myndigheten til å gi forskrifter, og dermed også til å endre disse, var lagt til "Kongen". Dette åpnet for delegering til departementet og videre til direktoratet.

I 2013 ble det på denne bakgrunn gjort en lovendring i § 34, da det ble vurdert som upraktisk å sende enhver forskriftsendring til statsråd. Det ble tatt inn et nytt sjette ledd som åpnet for å delegere myndighet til å foreta visse mindre endringer i verneforskriften.

Bestemmelsen omfatter

1. endring av verneområdets navn
2. retting av feil og unøyaktigheter i beskrivelsen av verneområdet
3. foreta grenseendringer som omfatter mindre arealer og ikke får nevneverdig betydning for private interesser.

Bestemmelsen i § 34 sjette ledd omfatter ikke regulering av ferdsel eller andre aktiviteter i verneområder. Dette innebærer at § 34 vil være en delegeringssperre, dvs. at myndighet til slike reguleringer ikke kan delegeres til Miljødirektoratet med mindre loven endres på dette punktet.

Verneforskrifter vedtatt etter naturvernloven av 1970 eller eldre lover

Naturmangfoldloven § 77 har overgangsbestemmelser som gjelder for verneforskrifter vedtatt før naturmangfoldloven. I eget delegeringsvedtak fra 1988 var Miljødirektoratet delegert myndighet til å foreta visse endringer i verneforskrifter. Dette omfattet blant annet myndighet til å fastsette bestemmelser om ferdsel.

Når lover oppheves, vil innholdet i en forskrift eller delegeringsvedtak etter loven normalt bare kunne videreføres i den utstrekning den nye loven gir grunnlag for det. De gamle delegeringsvedtakene kan derfor ikke benyttes i den utstrekning de er i strid med naturmangfoldloven § 34.

Saksgang ved behov for endring i vernebestemmelser

I praksis betyr bestemmelsen i naturmangfoldloven § 34 sjette ledd at bestemmelser i verneforskrifter og delegeringsvedtak som gir Miljødirektoratet myndighet til å regulere ferdsel, ikke lenger gjelder. Eventuelle reguleringer av ferdsel og andre aktiviteter i eksisterende verneområder må derfor vedtas av Kongen i statsråd. Dette gjelder selv om det i verneforskriften står at myndigheten er tillagt Miljødirektoratet. Det samme gjelder oppheving av eldre fredninger, for eksempel trefredninger.

For forvaltningsmyndigheten for verneområder vil dette ikke innebære noen praktisk endring. Eventuelle behov for endringer i verneforskriftene må fortsatt tas opp med Miljødirektoratet.

Miljødirektoratet vil da, i samråd med Klima- og miljødepartementet, vurdere om det er aktuelt å starte en prosess med endring av den aktuelle verneforskriften, og eventuelt gi oppdrag om å gjennomføre høring av endringsforslaget på vanlig måte. Når saken kommer til Miljødirektoratet vil vi sende tilrådning til Klima- og miljødepartementet som så vil fremme forslag om forskriftsendring for Kongen i statsråd. Dette innebærer at prosessen kan ta noe mer tid.

Merk at alle behov for endringer i verneforskrifter skal avklares med Miljødirektoratet før eventuell høring. Dette gjelder også mindre endringer som Miljødirektoratet kan vedta etter delegert myndighet med hjemmel i naturmangfoldloven § 34 sjette ledd.

Regulering av ferdsel etter andre bestemmelser

Naturmangfoldloven § 22 har en særskilt hjemmel for ferdselsregulering i utmark. Bestemmelsen er en forskriftshjemmel for å regulere ferdsel i utmark for å hindre skade eller ulempe for planter eller dyr.

Bestemmelsen åpner for å gi forskrift om *"gjennomføring av større arrangementer i utmark og for naturstudier, fotografering mv. og for ferdselsformer som i særlig grad kan være skadelig"*.

Ferdselsregulering etter denne bestemmelsen kan være aktuelt i områder som er tilholdssted for sårbare eller truede arter, eller for å regulere ferdsel i yngletiden. Bestemmelsen gjelder i tillegg til adgangen til å regulere ferdsel i naturmangfoldloven § 24 for prioriterte arter, og regulering av ferdsel i verneområder. Ved regulering av ferdsel etter naturmangfoldloven § 22, må det gjøres en konkret vurdering av hvilke ferdeselsformer som kan være skadelig, og dermed omfattet av reguleringen.

Myndighet til å fastsette forskrift etter naturmangfoldloven § 22 er delegert til Miljødirektoratet ved kgl.res. 12. januar 2021.

Hilsen
Miljødirektoratet

Dette dokumentet er elektronisk godkjent

Knut Fossum
seksjonsleder

Tone Lise Alstad Eid
seniorrådgiver

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet
Noregs miljø- og biovitenskapelige universitet
Norwegian University of Life Sciences

Postboks 5003
NO-1432 Ås
Norway